

Парушэньні правоў чалавека ў Беларусі ў 2007 годзе

Аналітычны агляд

Менск 2008

ПАРУШЭНЬНІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

Аналітычны агляд

Аўтары: БЯЛЯЦКІ Алесь
РЭВЯКА Тацяна
СТЭФАНОВІЧ Валянцін
ЧАВУСАЎ Юрый

Рэдактары: БЯЛЯЦКІ Алесь
РЭВЯКА Тацяна

У Аглядзе прадстаўлены аналіз сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі за 2007 год. Зборнік утрымлівае найбольш відавочныя і характэрныя факты парушэнняў правоў і свабодаў грамадзянаў краіны за гэты перыяд.

Агляд падрыхтаваны на падставе асабістых зваротаў ахвяраў парушэнняў правоў чалавека, фактаў, зафіксаваных праваабаронцамі, а таксама інфармацыі з адкрытых крыніцаў (СМІ, інтэрнэт-сайты spring96.org, svaboda.org, baj.ru, charter97.org і інш.).

У кнізе выкарыстаныя фотаздымкі Юліі Дарашкевіч, з сайтаў spring96.org, photo.bymedia.net, nn.by.

УСТУП

У 2007 годзе ў Беларусі існавала надзвычай моцная залежнасць сітуацыі з выкананнем правоў чалавека ад агульнай палітычнай кан'юнктуры. З аднаго боку, жаданне беларускіх уладаў любым чынам кантраляваць палітычную сітуацыю ў краіне працягнула палітыку ўдушэння грамадзка-палітычных правоў і свабодаў; з іншага — пагаршэнне эканамічных стасункаў з Расіяй выклікала неабходнасць паляпшаць адносіны з краінамі Еўразьвязу, што прадвызначыла «дазаванасць» рэпрэсіяў і нават перыяды часовага іх зьмяншэння.

Пачатак 2007 году быў адзначаны рэзкім пагаршэннем стасункаў з Расіяй, зьвязаным з падвышэннем коштаў на газ. Адбыўся крах геапалітычнай палітыкі А. Лукашэнкі і пэўных палітычных ды эканамічных колаў, зарыентаваных на ўсходнюю краіну-суседку. Адпаведна, імкліва адбылася геапалітычная пераарыентацыя — прыкметна павялічыліся намаганні беларускіх уладаў палепшыць эканамічныя і дыпламатычныя стасункі з еўрапейскімі краінамі. Але Еўразьвяз у сваіх 12 умовах, прынятых у 2006 годзе, недвухсэнсоўна зьвязаў паляпшэнне эканамічнага супрацоўніцтва з Беларуссю з дэмакратызацыяй беларускага рэжыму. Гэтая пазіцыя неаднаразова была пацьверджаная і ў 2007 годзе. Так, падчас канферэнцыі «Еўразьвяз і Беларусь: новыя выклікі», якая адбылася ў Брусэлі ў лютым, прэзідэнт Еўрапейскага парламента Ганс Герт Петэрынг заявіў, што «калі Беларусь усё ж такі прадэманструе гатоўнасць да супрацоўніцтва з ЕЗ, то дыялог павінен праводзіцца на аснове раней сфармуляваных Брусэлем умоваў. Першае, што павінны зрабіць улады Беларусі, — выпусціць палітвязьняў». Гэткую ж рашучую пазіцыю занялі і асобныя еўрапейскія дзяржавы.

У сваю чаргу, беларускія ўлады адмаўляліся прызнаваць наяўнасць у краіне праблемаў, зьвязаных з выкананнем правоў чалавека. Праграмным у гэтым сэнсе стаў выступ А. Лукашэнкі ў красавіку перад журналістамі, дзе ён заявіў: «Беларусь ніколі не выступала супраць Еўропы... Але ім, бачыце, не спадабаліся нашы ўнутраныя праблемы, праблемы апазіцыі, ім не спадабалася наша выбарчае заканадаўства». Паводле ягоных словаў, Захад «зацыкліўся на нейкія правы чалавека... Самае галоўнае права чалавека — гэта права на жыццё, на працу, заробную плату. У нас што, гэтыя пытанні горш вырашаюцца?»

А. Лукашэнка не прызнаў наяўнасьць у краіне палітычных зьняволеных: «Нам прад'яўляюць непрымальныя прэтэнзіі, яны як цвердалобья бараны, упёрліся ў гэтыя вароты і, напрыклад, патрабуюць вызваліць нейкіх палітвязьняў... У нас няма палітычных артыкулаў, і мы ім паказалі, за што асудзілі гэтых людзей. Гэта людзі, якіх еўразьвязьцяў за свае грошы пхалі на барыкады, і ім хочацца іх адтуль выцягнуць». Больш таго, ён разглядаў пытаньне з палітычнымі зьняволенымі як прадмет для палітычнага гандлю: «Добра, прыйдзіце, прызнайце, што вінаватыя, папросіце прабачэньня перад беларусамі і скажыце: «давайце вырашаць пытаньні». Адносна сьмяротнага пакараньня была заяўленая адназначная пазіцыя: «У нас жа праведзены рэферэндум па гэтым пытаньні, і я ня ў сілах гэта адмяніць». Былі пацверджаныя і далейшыя захады па абмежаваньні дзейнасьці незалежных СМІ: «Яны кажуць пра свабоду СМІ. Напрамілы бог, хай пішучь апазіцыйныя газеты, але яны ўжо дайшлі да таго, што прапаноўваюць дзяржаве распаўсюджаць гэтыя апазіцыйныя газеты... Гэтага нідзе няма, і мы гэтага рабіць ня будзем».

Улічваючы вырашальнае значэньне пазіцыі А. Лукашэнкі на фармаваньне алгарытму дзеяньняў уладаў, ягоня выказваньні па праблематыцы захаваньня правоў чалавека былі пакладзеныя ў аснову іх паводзінаў на працягу ўсяго году.

У спробе зрушыць пытаньне захаваньня правоў чалавека ў Беларусі таксама актыўна дзейнічаў урад Злучаных Штатаў Амерыкі. У красавіку Менск наведваў намесьнік памочніка дзяржсакратара ЗША Дэвід Крамер, які сустрэўся з вышэйшымі дзяржаўнымі асобамі Беларусі, у тым ліку — з намесьніцай гавы Адміністрацыі прэзідэнта Беларусі Наталіяй Пяткевіч. Асноўныя пытаньні, якія закраналіся падчас гэтых сустрэчаў, Дэвід Крамер сфармуляваў наступным чынам: «Маё пасланьне беларускім уладам вельмі пэўнае. У беларускага ўраду ёсьць два шляхі. Адзін шлях можа прывесць да паляпшэньня стасункаў паміж Беларуссю і ЗША. Гэты шлях складаецца з ажыцьцяўленьня пэўных дзеяньняў — вызваленьня абсалютна ўсіх палітычных зьняволеных, спыненьня крымінальнага перасьледу апазіцыі, у тым ліку актывістаў Маладога Фронту, мірнага правядзеньня акцыі «Чарнобыльскі Шлях» і правядзеньня без праблемаў Кангрэсу дэмакратычных сілаў. Калі гэтыя крокі ня будуць зробленыя, я баюся, што нашы стасункі сур'ёзна пагоршацца. Цяпер справа за ўрадам Беларусі».

У выніку гэтых перамоваў беларускія ўлады вымушаныя былі паслабіць ціск на актывістаў беларускай дэмакратычнай апазіцыі. Так, неўзабаве, датэрмінова былі выпушчаныя на волю трое палітычных зьняволеных: палітыкі Мікола Статкевіч, Павел Севярынец і праваабарон-

ца Кацярына Садоўская. Крымінальны працэс супраць пяцёх актывістаў «Маладога Фронту» прывёў да нечувана мяккіх прысудаў — штрафаў і папярэджання. У траўні былі спыненыя крымінальныя справы, распачатыя супраць дэмакратычных актывістаў Тацяны Яловай, Дзяніса Дзянісава, Вячаслава Сіўчыка, Мікіты Краснова, Аляксандра Урыўскага, Аляксандры Ясюк і Наталі Старасьцінай. Адносна спакойна прайшла масавая акцыя «Чарнобыльскі Шлях».

Аднак ва ўладаў не хапіла палітычнай волі выпусьціць на свабоду астатніх палітычных зьняволеных — экс-кандыдата ў прэзідэнты Аляксандра Казуліна, моладзевых актывістаў Зьмітра Дашкевіча і Артура Фінькевіча. Больш таго, 3 красавіка па палітычных матывах быў арыштаваны палітык і публіцыст Андрэй Клімаў.

Выказвалася меркаваньне, што датэрміновае вызваленьне Мікалая Статкевіча і Паўла Севярынца зьяўляецца спробай беларускіх уладаў захаваць прэферэнцыі ў гандлі з Еўрасаюзам. Але, па словах ангельскага амбасадара Браяна Бэнета, «іх вызваленьне толькі ненашмат раней за канчэньня тэрмінаў зьнявольленьня наўрад ці можна назваць важным крокам Беларусі ў напрамку да дэмакратыі». У чэрвені прэферэнцыі ў гандлі Еўразьвязу з Беларуссю былі адмененыя, і перыяд «лібэралізацыі» скончыўся. У верасьні прайшлі іншыя крымінальныя працэсы супраць маладафронтаўцаў, а супраць зьняволеных Зьмітра Дашкевіча і Артура Фінькевіча былі ўзбуджаныя новыя крымінальныя справы.

Наступ на сацыяльныя правы, які правялі беларускія ўлады ў 2007 годзе, прыняўшы закон аб скасаваньні льготаў, выклікаў супраціў асобных сацыяльных групаў. Найбольш актыўна выступілі студэнты, пазбаўленыя льготнага праезду ў грамадзкім транспарце. Былі праведзеныя шматлікія перформансы, пікеты, распаўсюджвалася інфармацыя з заклікам бараніць свае сацыяльныя правы. Былі адзначаныя выступы донараў і нават школьнікаў: 16 сьнежня, калі ўступіў у дзеянне закон, 23 навучэнцы школаў з Мазыра выйшлі на цэнтральную плошчу гораду, пратэстуючы супраць адмены льготаў на транспарце.

Улады адказвалі на пратэстныя акцыі жорсткім перасьледам. Так, у Менску 21 траўня падчас разону студэнцкай акцыі пратэсту ў Праку дружбы народаў супрацоўнікі міліцыі жорстка зьбівалі ўдзельнікаў. За ўдзел у акцыі супраць адмены льготаў, якая адбылася 23 траўня, двое студэнтаў — Ян Міхайлаў і Мікалай Коршунаў — былі аштрафаваныя. 4 чэрвеня шасьцярых актывістаў-студэнтаў, затрыманых падчас перформансу, асудзілі на розныя тэрміны зьнявольленьня, прычым разгон акцыі зноўку суправаджаўся ўжываньнем спецназаўцамі дубінак і зьбіцьцём.

Аднак у цэлым выступы ў абарону сацыяльных правоў у межах краіны не перараслі ў масавыя акцыі пратэсту і былі нешматлікімі і разрозненымі.

Спрабуючы нейтралізаваць актыўнасьць грамадзкіх і палітычных актывістаў перад вялікімі акцыямі, беларускія ўлады шырока ўжывалі такі метады, як прэвентыўныя затрыманьні, выкарыстоўваючы супраць іх нікчэмныя абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве». Падчас кампаніі па выбарах у мясцовыя Саветы, якія адбыліся 14 студзеня і ня сталіся значным фактарам у грамадзкім жыцьці краіны, тым ня менш было рэпрэсавана па палітычных матывах 25 асобаў. Была ўзбуджаная крымінальная справа супраць журналіста і праваабаронцы Валерыя Шчукіна, былі арыштаваныя і зьянволеныя старшыня Моладзі БНФ Алесь Каліта, віцебскі праваабаронца Павел Левінаў, гарадзенскі журналіст Андрэй Пачобут, назіральнік з Гародні Мікола Лемяноўскі.

Масавымі затрыманьнямі адзначылася падрыхтоўка да сьвяткаваньня Дня Волі 25 сакавіка. Толькі 24 сакавіка былі затрыманыя берасьцейскі праваабаронца Уладзімір Вялічкін і барысаўскі праваабаронца Ігар Леднік, моладзевыя актывісты ў Магілёве Яўген Сувораў і Антон Усьцімчук, рэчыцкі грамадзкі дзяяч Валеры Пуціцкі і гомельскі актывіст Юры Глушакоў. Усяго па краіне за 15 дзён перад 25 сакавіка былі рэпрэсаваныя ў той ці іншай форме 55 асобаў, а непасрэдна 25 сакавіка — яшчэ 39 асобаў.

Сітуацыя паўтарылася перад правядзеньнем «Еўрапейскага маршу», які прайшоў 14 кастрычніка, калі напярэдадні былі рэпрэсаваныя 32 асобы, а непасрэдна ў дзень акцыі — яшчэ 8 чалавек. Асабліваю стараннасьць праявілі гарадзенскія ўлады, арыштаваўшы і зьянволіўшы кіраўніка абласной арганізацыі Аб'яднанай грамадзянскай партыі Юрыя Істоміна, праваабаронцу Віктара Сазонава, галоўнага рэдактара часопісу «Magazyn Polski na uchodźstwie» Ігара Банцара, затрымаўшы і асудзіўшы да штрафу лідэра польскай меншасьці на Гарадзеншчыне Анжаліку Борыс. А ўжо 14 кастрычніка кіраўнік абласной арганізацыі Партыі БНФ Сяргей Мальчык з прафсаюзным лідэрам Сяргеем Антусевічам былі спыненыя на выездзе з Гародні па падазрэньні ў крадзяжы аўтамагнітолы, адвезеныя ў РУУС Гарадзенскага раёну, дзе іх пратрымалі без складаньня пратаколу да завяршэньня акцыі ў Менску.

Найбольш неабароненай групай зьяўлялася моладзь. Улады моцна асьцерагаліся любых праяваў моладзевай актывісткі. Супраць актывістаў незарэгістраванага «Маладога Фронту» былі ўзбуджаныя крымінальныя справы, папярэджаньні аб магчымым узбуджэньні справаў за дзейнасьць ад імя незарэгістраванай арганізацыі былі вынесеныя

сябрам «Задзіночаньня Беларускіх Студэнтаў». Адным з найбольш распаўсюджаных метадаў уціску стала адлічэньне студэнтаў з навучальных устаноў за актыўную грамадзкую ці палітычную дзейнасьць.

Шырокі рэзананс набыла справа студэнта-выдатніка матэматычнага факультэту Гомельскага ўніверсітэту Зьмітра Жалезьнічэнкі, сябра Партыі БНФ, актывіста краязнаўчай арганізацыі «Талака». За актыўную грамадзкую пазіцыю 7 верасьня ён быў адлічаны з універсітэту нібыта «за сістэматычныя парушэньні правілаў унутранага распарадку». Фармальнай падставаю для адлічэньня стала рашэньне гаспадарчага суда Гомельскай вобласьці аб прыцягненьні Дз.Жалезьнічэнкі да адміністрацыйнай адказнасьці «за незаконную прадпрымальніцкую дзейнасьць», якая выявілася ў арганізацыі ўлетку ў Гомелі канцэрту беларускіх бардаў. У верасьні Зьміцер Жалезьнічэнка быў затрыманы міліцыянтамі нібыта па падозраньні ў згвалтаваньні дзяўчыны, аднак асуджаны па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве» і «непапарадкаваньні супрацоўнікам міліцыі» на 8 сутак арышту. Ціск на гэтым ня скончыўся, і ў лістападзе на падставе накіраваньня прызыўной медычнай камісіі ваенкамату яго змусілі праходзіць псіхіятрычную экспэртызу з-за патрабаваньня выдаць яму анкету прызыўніка на беларускай мове. Псіхіятар прызыўной камісіі паставіла Дз.Жалезьнічэнку дыягназ: «рэакцыя апазіцыі».

Стасункі ўладаў з актывістамі моладзевых незалежных арганізацыяў у некаторых выпадках можна ахарактарызаваць як сапраўднае палляваньне. Шэсьць разоў на працягу году прыцягваўся да адміністрацыйнай адказнасьці актывіст Моладзі БНФ Сяргей Ключоў, агульная колькасьць вынесеных яму адміністрацыйных арыштаў складае 23 сутак. Пяць адміністрацыйных справаў і адна крымінальная на рахунку ў актывіста «Маладога Фронту» Дзьмітрыя Хведарука, пяць адміністрацыйных справаў было ўзбуджана супраць моладзевай актывісткі Людмілы Атакулавай, пяць — супраць Аляксея Шыдлоўскага, тройчы пасьля вызваленьня з «хіміі» быў арыштаваны Павел Севярынец, які быў асуджаны агулам на 47 сутак зьняволеньня. Пяць разоў затрымаўся старшыня Моладзі БНФ Алесь Каліта, які ў выніку правёў за кратамі 29 сутак.

Новай формаю перасьледу іншадумцаў стала актыўнае ўжываньне ўладамі карнай псіхіятрыі, якая шырока выкарыстоўвалася ў Савецкім Саюзе дзеля ўціску на дысідэнтаў. За 2007 год адзначаныя некалькі такіх выпадкаў.

Супраць праваабаронцы Валерыя Місьнікава з Віцебску былі ўзбуджаныя дзьве крымінальныя справы: спачатку яго абвінавачалі ў

тым, што ў скаргах у абласную пракуратуру ён зняважыў яе супрацоўнікаў, а затым выкраў з будынку пракуратуры два тамы сваёй крымінальнай справы. У чэрвені Валерый Місьнікаў быў накіраваны на судова-медыцынскую экспертызу, якая паставіла яму дыягназ «паранаіадльныя зьмены асобы». На пачатку верасня адбыўся закрыты суд, які пастанавіў прымусова зьмясьціць В. Місьнікава ў псіхіятрычную бальніцу.

Супраць жыхара Нясьвіжу Аляксандра Крутога яшчэ ў траўні 2003 года была ўзбуджаная крымінальная справа за публічную абразу прэзідэнта Лукашэнкі. «Абразу» заключалася ў тым, што грамадзкі актывіст распаўсюдзіў улёткі, дзе напісаў: «органы власти склоняются ко злу (творят зло). Я кажу: Лукашенко Ко злу не склоняется». Некалькі гадоў ніякіх дзеяньняў па гэтай справе не адбывалася, але ўвосень Аляксандр Круты быў затрыманы і некалькі месяцаў знаходзіўся ў Жодзінскім СІЗА. Зноў жа ў выніку правядзеньня судова-медыцынскай экспертызы зьявіўся дыягназ: «паранаіадальная шызафрэнія».

22 сакавіка, напярэдадні Дня Волі, грамадзкую актывістку Крысьціну Шацікаву затрымалі ў Менску, адвезьлі ў Магілёў і дапыталі ў КДБ. Пасьля выхаду з будынку камітэту дзяржбясьпекі яе затрымалі невядомыя людзі ў цывільным (як пазьней высветлілася — патрульныя міліцыянты) і адвезьлі ў псіхіятрычны шпіталь, дзе на працягу трох дзён прывязвалі да ложка і гвалтоўна давалі лекавыя прэпараты. Спробы К.Шацікавай прыцягнуць міліцыянтаў і дактароў да крымінальнай адказнасьці за незаконныя дзеяньні нічым ня скончыліся. Міжнародны Савет па псіхічным здароўі ў красавіку выказаў занепакоенасьць гэтым выпадкам, адзначыўшы існаваньне рэальнай небясьпекі таго, што псіхічна здаровыя палітычныя апаненты ўлады ды іншыя грамадзяне ў Беларусі могуць падлягаць прымусавай шпіталізацыі і зьмяшчацца ў закрытыя псіхіятрычныя ўстановы.

Пад пільнай увагай уладаў знаходзіліся разнастайныя сходы грамадзкіх актывістаў. Неаднаразова фіксаваліся выпадкі прыцягненьня да адміністрацыйнай адказнасьці ўдзельнікаў такіх мерапрыемстваў.

17-19 жніўня міліцыяй быў разагнаны летні лагер, арганізаваны Молодзёзю БНФ каля сядзібы Тадэвуша Касцюшкі ў Івацэвіцкім раёне. 16 удзельнікаў лагэру былі дастаўленыя ў Івацэвіцкі РАУС, на ўсіх былі складзеныя пратаколы адміністрацыйнага правапарушэньня, і маладзёны на цягніку былі адпраўленыя ў Менск. Менскія суды пакаралі ўсіх моладзевых актывістаў па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве».

19 жніўня ў Берасьці супрацоўнікамі міліцыі была сарваная прэзентацыя кнігі былога палітзьняволенага Паўла Севярынца, якая прахо-

дзіла ў офісе Партыі БНФ. На 14 асобаў, якія прысутнічалі на сустрэчы П.Севярынца з чытачамі, былі складзеныя пратаколы аб «парушэньні парадку арганізацыі альбо правядзеньня масавых мерапрыемстваў». Удзельнікі прэзентацыі былі пакараныя адміністрацыйнымі арыштамі і штрафамі.

14 жніўня ў Магілёве міліцыянты ўварваліся ў прыватны дом, дзе адбывалася сустрэча моладзевых актывістаў, на якой прысутнічала каля 30 асобаў, у тым ліку з Нямецчыны і Польшчы.

26 жніўня ў Гомелі ў офісе абласнога аддзяленьня АГП была сарваная сустрэча з палітвязьнем сталінскіх лагераў, пастарам Эрнэстам Сабілам. Без санкцыі пракурора міліцыянты ўварваліся ў памяшканьне, засьнялі ўсіх удзельнікаў сустрэчы на відэакамеру і затрымалі 7 асобаў, якія былі дастаўленыя ў аддзяленьне міліцыі.

Па ўсёй краіне чыніліся перашкоды ў правядзеньні акцыяў, якія мелі грамадзкі характар. Жаданьне кантраляваць усе грамадзкія ініцыятывы часта пераважала над здаровым сэнсам.

29 кастрычніка пад Віцебскам пасьяля правядзеньня мітынгу-рэквіему, прысьвечанага памяці ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў, прымеркаванага да 70-годдзя піку сталінскіх рэпрэсіяў, міліцыянтамі былі затрыманыя 27 удзельнікаў акцыі, на пяцёх былі складзеныя пратаколы аб адміністрацыйным парушэньні.

8-9 верасьня ўладамі быў сарваны традыцыйны фэст бардаўскай песьні пад Воршай на Крапіўніцкім полі. Усяго міліцыянтамі было затрымана 47 асобаў, а вядомы мастак Алесь Пушкін і моладзевы актывіст Аляксей Янушэўскі атрымалі па 7 сутак адміністрацыйнага арышту.

26 кастрычніка полацкія ўлады забаранілі правядзеньне традыцыйнага фестывалю беларускай музыкі «Рок-Кола». Рада па каардынацыі дзейнасьці праваахоўных органаў пры Полацкім гарвыканкаме вырашыла: «лічыць немэтазгодным правядзеньне ў горадзе мерапрыемстваў кшталту фестывалю «Рок-Кола», чужых гістарычнай, духоўнай спадчыне гораду Полацку і праваслаўя»... Больш чым дзіўнымі падаюцца прычыны забароны, бо гэты фестываль праводзіўся ў Полацку на працягу апошніх 17 гадоў.

Асобнай увагі заслугоўваюць выступы грамадзкасьці супраць разбурэньня гістарычнай часткі Гародні. Рашэньне ўладаў «упарадкаваць» гістарычны цэнтр гораду, у выніку якога павінны былі зьнікнуць будынкі XVIII стагодзьдзя, выклікала абурэньне сярод інтэлігенцыі ды звычайных жыхароў. Гарадзенцы штодзень дзяжурылі каля будынкаў старой часткі гораду, запланаваных пад знос. Неаднаразова адбываліся затрыманьні пратэстуючых. 24 траўня міліцыянты затрымалі 13

моладзевых актывістаў, якія пратэставалі супраць зносу будынку старога млына, усе яны былі асуджаныя. Адносна абаронцаў старажытнай спадчыны Гародні ўжываліся і іншыя метады ўціску. Так, 20 чэрвеня актывісту кампаніі «Выратуем Гародню разам!» Сьцяпану Сьвідзерскаму сьледчы Ленінскага РУУС паведаміў, што справаю, зьвязаную з распаўсюдам інфармацыйных матэрыялаў супраць разбурэньня Гародні, займаецца КДБ.

Значна актывізаваў працу, накіраваную на ўціск моладзевых актывістаў, Камітэт дзяржбясьпекі. На працягу 2007 году сталі вядомыя дзясяткі фактаў ціску ці вярбоўкі з боку супрацоўнікаў КДБ. Амаль паўсюль схема «працы з моладзьдзю» была аднолькавай: студэнтаў выклікалі ў дэканат, дзе са згоды (!) дэкана ці намесьніка дэкана супрацоўнікі КДБ распыталіся маладых людзей пра грамадскую дзейнасьць, спрабавалі вербаваць, абяцалі спрыяньне ў вучобе, пагражалі, калі не атрымлівалі згоды на супрацоўніцтва. Гэтак было са студэнтам гістфаку БДУ, сябрам Моладзі БНФ Андрусем Ігнатавічам, студэнтам юрфаку Гомельскага ўніверсітэту Ігарам Случаком, студэнткай Менскага педагогічнага ўніверсітэту Тацянай Усіновіч, студэнтам магілёўскага Беларуска-Расійскага ўніверсітэту Станіславам Есіпоўскім, студэнтам факультэту мастацтваў Інстытуту сучасных ведаў Віталём Ціхановічам і іншымі.

Мэтанакіравана КДБ зьбіраў зьвесткі пра навучаньне беларускіх студэнтаў за мяжою, а таксама пра семінары, сустрэчы ды іншыя мерапрыемствы, у якіх брала ўдзел беларуская моладзь. Выкарыстоўваліся дзеля гэтых мэтаў запалохваньні і правакацыі. Так, у студзені ў Магілёўскую ўправу КДБ была выкліканая Юлія Гарачанкова, дзе ёй паведамілі, што размова будзе тычыцца кантрабанды наркотыкаў, нібыта выяўленай на варшаўскім цягніку. Дзяўчыну распыталіся пра яе паездку ў Польшчу: калі гэта было, якім цягніком яна ехала і пра іншыя абставіны падарожжа.

Пасьля паездкі беларускай моладзі ў Беларусі (Польшча) супрацоўнікамі КДБ была выкліканая Тацяна Усіновіч, якая аказвала садзеянне групе ў атрыманьні візаў. Студэнтку запалохвалі тым, што ў паездцы бралі ўдзел прадстаўнікі незарэгістраваных арганізацыяў «Малады Фронт» і «Задзіночаньне беларускіх студэнтаў», а яна аказвала ім дапамогу. Падчас гутаркі супрацоўнікі КДБ настойвалі на прадстаўленьні інфармацыі пра дзейнасьць гэтых арганізацыяў і абяцалі паспрыяць у разьмеркаваньні, паколькі Тацяна заканчвае вучобу.

Супрацоўнікі Камітэту дзяржбясьпекі масава дапытвалі студэнтаў, якія навучаюцца па праграме польскага ўраду імя К.Каліноўскага. У той

жа сітуацыі апынуліся студэнты і выкладчыкі Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту ў Вільні. Так, 5 чэрвеня ў Жлобінскі аддзел КДБ быў выкліканы студэнт ЕГУ Эдуард Зелянкоў, дзе супрацоўнік спецслужбы Андрэй Коласаў распытваў яго пра навучаньне і прасіў рэгулярна даваць яму інфармацыю пра адукацыйную ўстанову.

Супрацоўнікамі КДБ выклікалі «на гутаркі» некаторых настаўнікаў, якія бралі ўдзел у віленскай летняй Школе правоў чалавека. Зафіксаваныя выпадкі пакараньняў уладамі выкладчыкаў і студэнтаў, якія бралі ўдзел у навучальных праграмах за мяжой.

Працягваюцца прэсінг на дэмакратычныя палітычныя партыі і няўрадавыя арганізацыі. Былі ліквідаваныя ў судовым парадку дзеве дэмакратычныя партыі: Экалагічная партыя зялёных ды Партыя жанчын «Надзея», прыпыненая дзейнасьць адной з актыўных апазіцыйных партыяў — Партыі камуністаў Беларускай. У траўні было ліквідаванае грамадзкае аб'яднаньне «Беларускі літаратурны фонд», якое аб'ядноўвала некалькі соцень беларускіх пісьменьнікаў. Міністэрства юстыцыі некалькі разоў адмаўляла ў рэгістрацыі заснавальнікам моладзевага аб'яднаньня «Малады Фронт», пры гэтым адначасова ішлі крымінальныя працэсы над моладзьдзю за дзейнасьць ад імя незарэгістраванага аб'яднаньня. У жніўні не было зарэгістраванае Грамадзкае праваабарончае аб'яднаньне «Вясна», якое стала пераемнікам ліквідаванага Праваабарончага цэнтру «Вясна». У пераважнай большасьці выпадкаў, якія датычацца ліквідацыі і нерэгістрацыі палітычных партыяў ды грамадзкіх аб'яднаньняў, выразна прасочваецца палітычная матываванасьць рашэньняў уладаў, галоўны сэнс якіх — не дапусьціць актывізацыі грамадзкага і палітычнага жыцьця ў краіне.

Ціск уладаў на незалежныя СМІ па-ранейшаму захоўваўся на высокім узроўні. Па рэйтынгу свабоды прэсы, згодна з дадзенымі Freedom Haus, Беларусь знаходзіцца на адным з апошніх месцаў у сьвеце. Працягвалася палітыка забароны на распаўсюд большасьці грамадзка-палітычных нацыянальных і рэгіянальных недзяржаўных выданьняў праз падпіску і сетку «Белсаюздрук»; адмоваў у друку ў беларускіх друкарнях. З мэтай абмежаваць доступ да аб'ектыўнай інфармацыі беларускія ўлады пачалі скандальную кампанію, накіраваную на зьнішчэньне спадарожнікавых антэнаў. Выканаўчыя ўлады па ўсёй краіне прымушалі грамадзянаў здымаць антэны, матывуючы тым, што нібыта яны псуюць вонкавы выгляд будынкаў, аднак спраўдная прычына гэтых дзеяньняў палягала ў жаданні абмежаваць доступ беларускіх грама-

дзянаў да новага незалежнага беларускага спадарожнікавага каналу «Белсат».

У лістападзе быў арыштаваны і ўтрымліваўся пад вартай у ізалятары КДБ журналіст Аляксандр Здзьвіжкоў, былы намесьнік рэдактара газеты «Згода», дзе ў лютым 2006 году былі перадрукаваныя карыкатуры на прарока Мухамеда. Газеты была закрытая, а па факце публікацыі ўзбуджаная крымінальная справа. Аляксандр Здзьвіжкоў пэўны час знаходзіўся за межамі краіны, а як толькі зьявіўся на радзіме, быў арыштаваны проста на магіле свайго бацькі. На пачатку 2008 году Менскі гарадзкі суд на закрытым паседжаньні прызнаў журналіста вінаватым у «распальваньні рэлігійнай варожасьці» і асудзіў на тры гады зьнявольеньня ў калоніі ўзмоцненага рэжыму.

Нягледзячы на відавочнае грэбаваньне беларускіх ўладаў правамі і свабодамі беларускіх грамадзянаў, яны настойліва спрабавалі ўмацаваць сваё становішча рэнамэ на міжнародным узроўні. Увесну Беларусь вылучыла сваю кандыдатуру ў склад Рады ААН па правах чалавека, аднак беларуская і міжнародная праваабарончая супольнасьць, сваякі палітзьняволеных і зьніклых палітыкаў выступілі з рэзкай крытыкай намеру беларускіх уладаў і заклікалі дзяржавы ўстрымацца ад падтрымкі рэпрэсіўнага рэжыму. У выніку галасаваньня Генэральнай Асамблеі ААН кандыдатура Рэспублікі Беларусь не была падтрыманая.

Пасьлядоўная пазіцыя Генэральнай Асамблеі ААН па асуджэньні парушэньняў правоў чалавека ў Беларусі знайшла сваё адлюстраваньне ў адпаведнай Рэзалюцыі, прынятай у сьнежні. У дакуменце выказваецца «глыбокая занепакоенасьць з нагоды выкарыстаньня сістэмы крымінальнага правасудзьдзя для таго, каб прымусіць замоўкнуць палітычную апазіцыю і праваабаронцаў, у тым ліку ў форме адвольнага затрыманьня, незахаваньня належных працэсуальных нормаў і закрытых палітычных судовых працэсаў над вядучымі прадстаўнікамі апазіцыі і праваабаронцамі».

Тым ня менш, беларускім уладам удалося дабіцца ліквідацыі пасады Сьпецыяльнага дакладчыка па правах чалавека ў Беларусі, якую з 2004 году, часу заснаваньня мандату, займаў Адрыян Севярын, прадстаўляючы рэгулярныя даклады аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі. За ўвесь час існаваньня гэтай пасады Сьпецдакладчык так і не атрымаў ад беларускіх уладаў дазволу на наведваньне Беларусі. У апошнім дакладзе, прадстаўленым ім 2 чэрвеня 2007 году на 5-й сесіі Рады па правах чалавека, ён зазначыў, што «ўрад Беларусі не ўлічыў аніводнай рэкамендацыі, зробленай Сьпецыяльным дакладчыкам... На

практыцы палітычнага сістэма Беларусі несумяшчальная з канцэпцыяй правоў чалавека, замацаванай у Статуце і міжнародных дамовах аб правах чалавека, адным з бакоў якіх зьяўляецца Беларусь. Такім чынам, Радзе па правах чалавека неабходна выступіць з заклікам аб дэмакратызацыі палітычнага рэжыму і зьмене палітычных паводзінаў ураду альбо прызнаць, што становішча ў галіне правоў чалавека ў Беларусі ня можа быць палепшана, паколькі парушэньні правоў чалавека адпавядаюць палітычнаму характару рэжыму».

Нягледзячы на тое, што мандат спецдакладчыка для Беларусі быў скасаваны, Генеральны сакратар ААН Пан Гі Мун заявіў, што Беларусь ня вызвалена ад абавязкаў шанаваць Дэкларацыю правоў чалавека.

Контрпрадуктыўнымі можна назваць заявы афіцыйнай беларускай дэлегацыі на Нарадзе па чалавечым вымярэнні, арганізаванай БДІПЧ АБСЕ ў верасні ў Варшаве, аб абмежаванні доступу няўрадавых арганізацыяў на паседжанні АБСЕ і БДІПЧ.

Адначасова з высылкамі беларускіх дыпламатаў па наладжваньні стасункаў на міжнародным узроўні шэраг замежных палітыкаў і грамадзкіх дзеячоў атрымлівалі адмовы ў наведваньні Беларусі.

У траўні адмову атрымаў дэпутат Парламенцкай асамблеі Рады Еўропы і літоўскага сойму Эмануэліс Зінгерыс, які зьбіраўся на Кангрэс дэмакратычных сілаў.

15 жніўня памежнікі не пусьцілі на тэрыторыю Беларусі віцэ-спікера Сенату Польшчы Кшыштафа Путру, старшыню партыі «Грамадзянская платформа» Дональда Туска (які неўзабаве стаў прэм'ер-міністрам Польшчы) і дэпутата польскага Сойму Роберта Тышкевіча.

14 кастрычніка на беларуска-польскай мяжы без тлумачэньня прычынаў быў забаронены ўезд віцэ-старшыні Еўрапарламенту Янушу Анышкевічу, які планавалі назіраць за «Еўрапейскім маршам» у Менску.

23 лістапада ў Гомелі былі ануляваныя візы тром польскім удзельнікам сямінару для моладзі, які праходзіў у рамках нямецка-польска-беларускага праекту «Дыялогі з суседзямі».

Нежаданьне весьці дыялог па праблемах правоў чалавека прадэманстравалі беларускія ўлады падчас наведваньня краіны 29 кастрычніка — 1 лістапада Прэзідэнтам Міжнароднай Федэрацыі правоў чалавека (FIDH) Сухайр Белхасен. Спадарыня Белхасен, якая з цяжкасьцю атрымала беларускую візу, планавала ня толькі сустрэчы з прадстаўнікамі грамадзянскай супольнасьці, але і з чыноўнікамі міністэрстваў замежных справаў, унутраных справаў, юстыцыі ды інфармацыі. Афіцыйныя запыты Прэзідэнта FIDH міністэрствы проста праігнаравалі. З гэ-

тай нагоды Сухайр Белхасен заявіла: «Значыць, ім ёсьць што хаваць. Я жадала размаўляць з імі па канкрэтных выпадках парушэньняў, але слухаць горкую праўду ня ўсім прыемна». Сітуацыю з правамі чалавека ў Беларусі Сухайр Белхасен назвала адной з найгоршых у рэгіёне.

Такім чынам, сітуацыя з захаваньнем правоў чалавека ў Беларусі працягвала заставацца на незадавальняючым узроўні. Адначасова з наступам на грамадзка-палітычныя ды сацыяльныя правы грамадзянаў адзначаецца моцная залежнасьць гэтых працэсаў ад міжнароднай і ўнутранай палітычнай кан'юнктуры.

Правы чалавека не зьяўляюцца для беларускіх уладаў самадастатковай рэальнай каштоўнасьцю, а выкарыстоўваюцца адпаведна палітычнай мэтазгоднасьці, накіраванай найперш на ўтрыманьне палітычнай улады.

1. ЗЬМЕНИ ЗАКАНАДАЎСТВА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ, ЯКІЯ ДАТЫЧАЦЬ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА

На працягу 2007 году ў Рэспубліцы Беларусь быў прыняты шэраг заканадаўчых актаў, якія закранаюць правы чалавека. Найперш гэта Указы прэзідэнта № 413 «Аб удасканаленьні сістэмы ўліку грамадзянаў па месцы жыхарства і мецы знаходжаньня» і № 643 «Аб спрашчэньні парадку выезду з Рэспублікі Беларусь», якія непасрэдна закранаюць права на свабоду перамяшчэньня грамадзянаў краіны, права абіраць месца працы і жыхарства.

Указ прэзідэнта № 413 ад 7 верасьня, які ўступіў у сілу з 1 студзеня 2008 году, адмяніў у Рэспубліцы Беларусь інстытут прапіскі. Трэба адзначыць, што пытаньне наяўнасьці дадзенага інстытуту зьяўлялася пастаянным аб'ектам крытыкі з боку міжнародных і беларускіх праваабарончых арганізацыяў. Заклікі да беларускага ўраду адмяніць абавязковую прапіску ўтрымліваліся і ў рэкамендацыях Камітэту ААН у 1998 годзе па выніках разгляду перыядычнага дакладу Рэспублікі Беларусь, прысьвечанага выкананьню нашай дзяржавай палажэньняў Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах. 1 чэрвеня 1999 году Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь у сваім заключэньні прызнаў інстытут прапіскі неканстытуцыйным і парушаючым правы грамадзянаў, гарантаваньня ім артыкулам 30 Канстытуцыі, у якім сказана: «Грамадзяне Рэспублікі Беларусь маюць права свабодна перамяшчацца і выбіраць месца жыхарства ў межах Рэспублікі Беларусь, пакідаць яе і бесьперашкодна вяртацца назад».

Паводле Указу, замест прапіскі ўведзеная абавязковая рэгістрацыя па месцы пражываньня (знаходжаньня) грамадзянаў. Пры гэтым Указ утрымлівае некаторыя абмежавальныя палажэньні, зьвязаныя з рэгістрацыяй у Менску, якія заканадаўца абгрунтоўвае асаблівым статусам сталіцы. Для рэгістрацыі па месцы знаходжаньня ў Менску неабходна мець 20 метраў на чалавека ў памяшканьні, дзе будзе ажыццяўляцца рэгістрацыя, у той час як для іншых гарадоў і рэгіёнаў краіны — 15 метраў. У адрозьненьні ад іншых населеных пунктаў, без наяўнасьці неабходных 20 метраў унукі ня змогуць рэгістравацца ў сваіх бабуляў і дзядуляў у Менску, а таксама зарэгістраваць іх на сваёй плошчы. Родныя браты і сёстры змогуць зарэгістравацца ў сваіх братоў і сёстраў у Менску (без наяўнасьці неабходных 20 метраў) толькі ў выпадку, калі яны зьяўляюцца непаўнагадовымі і не

маюць бацькоў альбо зьяўляюцца паўнагадовымі, але непрацаздольнымі і ня маюць сваіх сем'яў. Адначасова для іншых населеных пунктаў падобныя абмежаванні адсутнічаюць.

Рэгістрацыя грамадзянаў, якія прыбываюць у Менск для працы, мае абавязковы характар, а працэдура рэгулюецца галавой Указа, зьвязанай з рэгістрацыяй грамадзянаў па месцы жыхарства, а не па месцы пражывання (знаходжаньня). Такім чынам, Указ замацаваў практыку рэгуляваньня міграцыйных працэсаў у краіне адміністрацыйнымі нормамаі, а не рынкам працоўных месцаў.

Трэба адзначыць, што абмежаванні для працаўладкаваньня ў Менску грамадзянаў Беларусі, якія пражываюць у іншых населеных пунктах, раней былі замацаваныя ў рашэньні Менгарвыканкаму ад 05.03.1992 г. № 100 «Аб парадку запрашэньня на працу ў г. Менск іншагародніх спецыялістаў і працоўных». Дадзенае рашэньне абавязвала ўсе прадпрыемствы, незалежна ад формаў уласнасьці, запрашаць такіх працоўных толькі па ўзгадненьні з Менгарвыканкамам. Акрамя таго, прадпрыемствы павінны былі выплочваць грашовыя ўнёскі за кожнага такога запрошанага. 15 лістапада 2007 году пастановай Менгарвыканкаму № 2631 было адмененае дадзенае дыскрымінацыйнае рашэньне, што, безумоўна, стала станоўчым фактам, накіраваным на забесьпячэньне роўных правоў грамадзянаў Беларусі незалежна ад іх месца жыхарства.

Нягледзячы на станючыя моманты, зьвязаныя з прыняцьцем Указу № 413, у цэлым ён не адлюстравваў тых чаканьняў грамадзтва, якія ўскладаліся на яго ў сувязі з адменай інстытуту прапіскі. Каментуючы ўвядзеньне інстытуту рэгістрацыі, міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў прызнаў: «Сказаць, што гэта будзе моцна адрозьнівацца ад інстытуту прапіскі, пакуль нельга. Законапаслухмяны грамадзянін будзе выконваць і патрабаванні інстытуту прапіскі, і патрабаванні інстытуту рэгістрацыі».

Указ прэзідэнта «Аб спрашчэньні парадку выезду з Рэспублікі Беларусь» (прыняты 17 сьнежня 2007 г. за № 643, уступае ў дзеяньне з 1 студзеня 2008 году) замацаваў высновы Канстытуцыйнага суда, які 27 верасня 2002 году прыняў заключэньне адносна неадпаведнасьці Канстытуцыі патрабаваньняў пастаноўкі ў пашпарты грамадзянаў дазваляльных штампай на выезд за межы Рэспублікі Беларусь і аплаты дзяржаўнай пошліны за іх афармленьне.

У цэлым варта адзначыць станючае значэньне дадзенага Указу, паколькі ранейшая практыка атрыманьня дазваляльнага штампі на выезд і спаганьне платы за гэта істотна абмяжоўвала канстытуцыйныя правы грамадзянаў і вельмі часта была зьвязаная з бюракратычнай валакайтай.

Указам вызначаныя шэсьць катэгорыяў грамадзянаў, якім можа быць часова абмежаваны выезд за межы Беларусі: 1. Асобам, якія валодаюць дзяржаўнай таямніцай — да заканчэння тэрміну, устаноўленага ў дамове аб допуску да дзяржаўнай таямніцы; 2. Падазраваным і абвінавачаным — да заканчэння крымінальнага перасьледу; 3. Асуджаным за ўчыненне злачынства, акрамя асуджаных да пазбаўленьня права займацца пэўнай дзейнасьцю ці займаць пэўныя пасады — да выкананьня пакараньня ці вызваленьня ад яго; 4. Асобам, якія ўхіляюцца ад выкананьня абавязацельстваў, накладзеных на іх судом, — на тэрмін, устаноўлены судом, але не болей чым да выкананьня абавязацельстваў; 5. Асобам, якім прад'яўлены грамадзянскі зыск у судзе — на тэрмін, вызначаны судом, але не болей чым да заканчэння вытворчасці па справе; 6. Асобам, якія ўхіляюцца ад мерапрыемстваў па прызыве на вайсковую службу, службу ў рэзерве — да яўкі на мерапрыемства па прызыве на вайсковую службу, службу ў рэзерве. Трэба адзначыць, што абмежаваньні для дадзеных катэгорыяў грамадзянаў былі і раней вызначаныя ў Законе «Аб парадку выезду з Рэспублікі Беларусь і ўезду ў Рэспубліку Беларусь грамадзянаў Рэспублікі Беларусь» ад 2 чэрвеня 1993 г. № 2335.

Ва Указе вызначаныя чатыры дзяржаўныя органы, якія валодаюць правам унясеньня звестак у базу дадзеных аб грамадзянах, якім часова абмежаваны выезд за мяжу: Камітэт дзяржаўнай бяспекі, Міністэрства ўнутраных справаў, Міністэрства юстыцыі і Міністэрства абароны. Разам з тым, калі раней Законам была прадугледжаная працэдура абскарджаньня адмовы ў атрыманьні дазваляльнага штампу на выезд (у вышэйстаячы орган ці суд), то Указ ніяк не растлумачвае працэдуры абскарджаньня. Гэтая акалічнасьць зьяўляецца даволі істотным недахопам Указу, асабліва ўлічваючы выпадкі незаконнага адмаўленьня ў пастаноўцы штампай на выезд за мяжу.

Згодна з Законам Рэспублікі Беларусь ад 31 сьнежня 2006 г. № 208-3, з 1 сакавіка 2007 году ўведзеныя ў дзеянне новыя Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэньнях (КаАП) і Працэсуальна-выканаўчы кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэньнях (ПВКаАП). Новыя кодэксы прыйшлі на зьмену КаАП у рэдакцыі 1984 году, які дзейнічаў са зьменамі і дапаўненьнямі да гэтага часу і шмат у чым страціў сваю актуальнасьць, меў шэраг недахопаў і неўрэгуляваных момантаў.

У новае адміністрацыйнае заканадаўства ўведзеная адміністрацыйная адказнасьць юрыдычных асобаў, інстытут саўдзелу, адказнасьць за замах на адміністрацыйнае правапарушэньне і іншыя палажэньні.

ПВКаАП прадугледжвае ўдзел адваката на этапе адміністрацыйнага затрыманьня і пачатку вытворчасці па справе, што, безумоўна, зьяўляец-

ца станоўчым момантам, які дазваляе рэалізаваць грамадзянам права на абарону, гарантаванае арт. 62 Канстытуцыі. Ранейшая рэдакцыя КаАП прадугледжвала ўдзел адваката толькі на этапе разгляду справы судом ці іншым упаўнаважаным органам. Аднак ПВКаАП не прадугледжвае ўдзелу прадстаўнікоў па справах аб адміністрацыйных правапарушэннях, а толькі законных прадстаўнікоў непаўнагадовых і абмежавана дзеяздольных, а таксама прадстаўнікоў індывідуальных прадпрымальнікаў і юрыдычных асобаў. Разам з тым адпаведныя нормы Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу прадугледжваюць удзел у якасці прадстаўнікоў блізкіх сваякоў удзельнікаў грамадзянскага працэсу.

Паводле арт. 8.4 ПВКаАП, зьмененыя тэрміны затрымання асобаў, у дачыненні да якіх вядзецца адміністрацыйны працэс. Калі раней да разгляду справы судом затрымліваліся толькі асобы, якія падазраваліся ва ўчыненні дробнага хуліганства, за ўдзел у несанкцыянаваных масавых мерапрыемствах і гандаль у недазволенах месцах, то зараз на тэрмін звыш 3 гадзінаў, але ня болей чым на 72 гадзіны, могуць затрымлівацца асобы, што здзейснілі адміністрацыйныя правапарушэнні, за якія прадугледжваецца спагнаньне ў выглядзе адміністрацыйнага арышту ці дэпартацыя. Станоўчым момантам у гэтым палажэнні можна назваць увядзены дэкладнага абмежавання па тэрмінах затрымання — ня болей за 72 гадзіны — замест ранейшага «да разгляду справы судом», што часта трактвалася вельмі неадназначна.

Новы КаАП паменшыў максімальны памер адміністрацыйных штрафаў, які можа накладацца на фізічную асобу: раней такі штраф складаў 300, а зараз не перавышае 50 базавых велічыняў.

Для межных грамадзянаў дадаўся такі від адміністрацыйнага спагнаньня, як дэпартацыя.

Значныя зьмены ўведзены ў парадак накладання адміністрацыйных спагнаньняў пры ўчыненні некалькіх адміністрацыйных правапарушэнняў: паводле ч.1 арт. 7.4 КаАП, асноўнае і дадатковае адміністрацыйныя спагнаньні накладаюцца за кожнае ўчыненае правапарушэнне паасобку пры адначасовым разглядзе справаў адным і тым жа судом ці органам, які вядзе адміністрацыйны працэс. Пры гэтым канчатковае спагнаньне па сукупнасці адміністрацыйных правапарушэнняў, якое вызначаецца шляхам поўнага складання, не павінна перавышаць: 1. Штраф, які накладаецца на фізічную асобу — ста базавых адзінак; 2. Пазбаўленьне спецыяльнага права — пяці гадоў; 3. Пазбаўленьне права займацца пэўнай дзейнасцю — двух гадоў; 4. Адміністрацыйны арышт — дваццаці пяці сутак. Трэба адзначыць, што ранейшы КаАП у дадзеным выпадку прадугледжваў парадак, згодна з якім большая санкцыя паглынала меншую, і пры вынясенні спагнаньняў пры адначасовым судовым разглядзе некалькіх учы-

неных правапарушэнняў адміністрацыйны арышт ня мог перавышаць 15 сутак.

Але самым спрэчным момантам у новым Працэсуальна-выканаўчым кодэксе аб адміністрацыйных правапарушэннях зьяўляецца працэдура абскарджання вынесеных судом пастановаў. Заканадаўца прадугледзеў касацыйнае абскарджаньне пастановаў, якія не ўступілі ў законную сілу. Нагадаем, раней КаАП прадугледжваў абскарджаньне судовых пастановаў толькі ў парадку нагляду, пры гэтым такое абскарджаньне не спыняла выкананьне пастановаў. Зараз жа, паводле арт. 12.2 ПВКаАП, пастанова суда па справах аб адміністрацыйных правапарушэннях, якія не ўступілі ў законную сілу, могуць быць абскарджаныя ў вышэйстаячы суд. Згодна з арт. 12.4 дадзенага Кодэксу, скарга на пастанову па справе можа быць пададзеная на працягу дзесьці дзён з моманту яе абвешчэння, а на пастанову аб накладаньні адміністрацыйнага арышту ці дэпартацыі — на працягу пяці дзён. Разам з тым паводле арт. 11.2 ПВКаАП, пастанова аб накладаньні адміністрацыйнага спагнаньня ўступае ў законную сілу па сканчэньні тэрміну абскарджання, а пастанова аб накладаньні адміністрацыйнага арышту ці дэпартацыі выконваецца тэрмінова.

Такім чынам, пастанова аб вынясенні адміністрацыйных артыштаў з аднаго боку не ўступаюць у сілу на працягу пяці дзён з моманту вынясення, а з іншага боку — выконваюцца тэрмінова пасля вынясення. Атрымліваецца сітуацыя, што чалавек ужо адбывае адміністрацыйны арышт, а пастанова не ўступіла ў законную сілу. Акрамя таго, паўстае пытаньне: якім чынам чалавек, які знаходзіцца ў Цэнтры ізаляцыі правапарушальнікаў, можа скарыстацца сваім правам на абскарджаньне вынесенай пастановаў? Асабліва калі ў яго не было адваката, і чалавек ажыццяўляў абарону ў судзе самастойна. Як паказала практыка, асуджаныя да адміністрацыйнага арышту асобы з-за гэтых абставінаў вельмі часта прапускаюць устаноўлены Кодэксам тэрмін для абскарджання пастановаў, паколькі паводле ч. 2 арт. 12.4 ПВКаАП скарга, пададзеная з пропускам тэрміну, не разглядаецца. Такім чынам, пропуск тэрміну цягне за сабой і немагчымасьць далейшага абскарджання пастановаў ў парадку нагляду. Таксама абавязковай умовай для падачы скаргі ў вышэйстаячы суд зьяўляецца аплата дзяржаўнай пошліны ў памеры 1 базавай велічыні. Зноўку незразумела, як чалавек, які знаходзіцца ў ЦІП, можа аплаціць такую пошліну?

Недасканаласьць заканадаўства пазбаўляе грамадзянаў магчымасьці рэалізаваць сваё права на абскарджаньне пастановаў суда, якое гарантаванае ім ня толькі нормаў ПВКаАП, але і арт. 115 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Арамя таго, у дадзеным выпадку парушаецца адзін з галоўных канстытуцыйных прынцыпаў (арт. 26 Канстытуцыі) — прэзюмпцыя невіна-

ватасьці. Паводле арт. 2.7 ПВКаАП, асоба ня можа быць прыцягнутая да адміністрацыйнай адказнасьці, пакуль у парадку, устаноўленым дадзеным Кодэксам, не будзе ўстаноўленая яе вінаватасьць ва ўчыненні правапарушэньня.

У сувязі з гэтымі заканадаўчымі недапрацоўкамі праваабаронцы Алесь Бяляцкі, Уладзімір Лабковіч, Валянцін Стэфановіч, Тацяна Рэвяка і Ірына Тоўсьцік зьвярнуліся ў Канстытуцыйны Суд з просьбай даць ацэнку адпаведнасьці артыкулаў ПВКаАП, якія рэгулююць парадак абскарджаньняў пастаноў суду аб накладаньні адміністрацыйных спаганьняў (у выглядзе арыштаў) Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Канстытуцыйны суд у сваім адказе ад 20.04.2007 г. за подпісам першага намесьніка начальніка сакратарыята Г. М. Змачынскай адзначыў: «...Па нашым меркаваньні, часткі 1 і 2 арт. 12.4 (тэрміны абскарджаньня і апрачэставаньня пастаноў аб адміністрацыйным правапарушэньні) маюць патрэбу ва ўзгадненьні. Што датычыцца заключэньня аб канстытуцыйнасьці ўказаных у Вашым звароце артыкулаў ПВКаАП, то гэтае пытаньне можа быць разгледжанае толькі ў выпадку звароту да Канстытуцыйнага Суду вышэйпералічаных ініцыятараў» (*Прэзідэнт, Палата прадстаўнікоў, Савет Рэспублікі, Вярхоўны Суд, Вышэйшы Гаспадарчы Суд, Савет Міністраў – аўт.*).

З увядзеньнем у дзеяньне новага ПВКаАП рэзка пагоршыліся ўмовы ўтрыманьня адміністрацыйна арыштаваных. Паводле ч.5 арт. 18.7 ПВКаАП, адміністрацыйна арыштаваным не дазваляецца атрыманьне пасылак, перадачаў, бандэроляў, за выключэньнем тых, якія ўтрымліваюць прадметы першай неабходнасьці, вопратку і абутак па сезону, харчовыя перадачы не прадугледжаныя. Пры гэтым, нагадаем, чалавек можа правесць і ў знявольеньні да 25 сутак.

Практыка выкарыстаньня новых Кодэксаў на працягу 2007 году паказала, што, нягледзячы на шматлікія станоўчыя новаўвядзеньні ў адміністрацыйнае заканадаўства, сітуацыя з рэалізацыяй законных правоў грамадзянаў пры правядзеньні адміністрацыйных працэсаў заставалася на даволі нізкім узроўні. Улады па-ранейшаму выкарыстоўвалі адміністрацыйныя затрыманьні і арышты як інструмент ціску на грамадзка-палітычных актывістаў.

Закон «Аб органах унутраных справаў Рэспублікі Беларусь» ад 17 ліпеня 2007 г. № 263-З замяніў Закон «Аб міліцыі», які дзейнічаў да гэтага часу. Ён вызначае прававыя і арганізацыйныя асновы органаў унутраных справаў, усталёўвае абавязкі і правы органаў унутраных справаў, іх супрацоўнікаў, сацыяльныя і іншыя гарантыі іх дзейнасьці. Дадзены Закон у цэлым ня моцна адрозьніваецца ад закону ў папярэднія рэдакцыі, аднак шэраг артыкулаў выклікае сур'ёзную занепакоенасьць.

Так, артыкул 28 рэгулюе парадак і падставы выкарыстання супрацоўнікамі органаў унутраных справаў спецыяльных сродкаў, артыкул 29 — агнястрэльнай зброі, артыкул 30 — баявой і спецыяльнай тэхнікі. У старой рэдакцыі Закону было сфармулявана шэсьць падставаў для выкарыстання супрацоўнікамі міліцыі спецыяльных сродкаў і пяць падставаў прымянення агнястрэльнай зброі (у дачыненні да фізічнай асобы). У новым Законе артыкулы 29 і 30 дапоўненыя фармулёўкай «у іншых выпадках, якія вызначаюцца прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь».

Па меркаваньні праваабаронцаў, такая фармулёўка зьяўляецца недапушчальнай. Закон павінен утрымліваць дакладна сфармуляваныя і вызначаныя выпадкі і падставы для выкарыстання спецыяльных сродкаў, зброі і баявой тэхнікі, паколькі гэта найпрост закрэсьцівае правы грамадзянаў, у тым ліку права на жыцьцё. Пэралік гэтых падставаў мусіць быць закрытым і не падлягаць пашыранаму растлумачэньню. Разам з тым, дадзеная рэдакцыя Закону надзяляе прэзідэнта правам вызначаць іншыя, не ўказаныя ў дадзеным законе, падставы выкарыстання супраць грамадзянаў спецыяльных сродкаў, зброі і баявой тэхнікі, што не можа не выклікаць сур'ёзную занепакоенасьць. Нагадаем, што ў 2006 годзе такія ж зьмены былі ўнесеныя ў Закон «Аб унутраных войсках Міністэрства ўнутраных справаў Рэспублікі Беларусь».

4 студзеня 2007 г. уступіў у дзеяньне Закон № 203-3 «Аб супрацьдзеянні экстрэмізму», прыняты ў снежні 2006 году Палатай прадстаўнікоў і ўхвалены Саветам Рэспублікі. Згодна з Законам да экстрэмізму аднесеныя ня толькі дзеянні, але і публічныя заклікі да экстрэмісцкай дзейнасьці, яе фінансаваньне ці іншае садзеянне яе ажыццяўленьню, у тым ліку шляхам прадастаўленьня нерухомасьці, навучальнай, паліграфічнай і іншай матэрыяльна-тэхнічнай базы, сродкаў электрасувязі, іншых матэрыяльна-тэхнічных сродкаў і інфармацыйных паслугаў. Забаронена выданьне і распаўсюд праз медыі экстрэмісцкіх матэрыялаў. Любая арганізацыя, якая двойчы на працягу году ажыццявіла выданьне экстрэмісцкіх матэрыялаў, падлягае закрыцьцю, а грамадзяне за падобную дзейнасьць прыцягваюцца да адказнасьці згодна з заканадаўствам.

Безумоўна, экстрэмізм у любых яго формах і праявах прадстаўляе сабой сур'ёзную пагрозу для дэмакратыі, устойлівага разьвіцьця грамадзянскай супольнасьці, стабільнага існаваньня дзяржавы, функцынаваньня дзяржаўных органаў, часта прыводзіць да ўчынення злачынстваў на глебе расавай, рэлігійнай, нацыянальнай варожасьці, і задачай органаў дзяржаўнай улады зьяўляецца своечасовая прафілактыка такіх праяваў. Што датычыцца Беларусі, то праявы экстрэмізму ў краіне ня носяць яўнага характару, хаця, бяспрэчна, маюць месца: на-

прыклад, у дзейнасьці некаторых неанацысцкіх моладзевых групаў (НБП, РНЕ, скінхэдаў).

Занепакоенасьць выклікае тое, што некаторыя палажэньні дадзенага Закону могуць быць выкарыстаныя ня ў мэтах прадухіленьня экстрэмізму, а ў мэтах барацьбы з палітычнымі апанентамі рэжыму, якія выступаюць за палітычныя зьмены і дэмакратыю ў Беларусі. Неаднаразова ў сваіх выступах прадстаўнікі КДБ называлі дзейнасьць палітычных партыяў і незарэгістраваных групаў палітычным экстрэмізмам. У гэтых абставінах, напрыклад, правядзеньне мірных акцыяў пратэсту можа быць расцэнена як «арганізацыя хуліганскіх дзеяньняў па палітычных і ідэалагічных матывах».

Акрамя таго, крымінальнае заканадаўства краіны і так утрымлівае неабходную прававую базу для прадухіленьня праяваў экстрэмізму: арт. 130 Крымінальнага кодэксу прадугледжвае адказнасьць за распальваньне нацыянальнай, расавай, рэлігійнай і іншай варожасьці, арт. 193 — за дзейнасьць арганізацыяў, якія пасягаюць на законныя правы асобы і грамадзянаў краіны, арт. 287 — за стварэньне незаконнага ўзброенага фармаваньня, арт. 361 — за заклікі да зьвяржэньня існуючага канстытуцыйнага ладу і інш. Забарону на ажыцьцяўленьне дзейнасьці, якая накіраваная на прапаганду расавай, нацыянальнай, сацыяльнай варожасьці, захоп улады неканстытуцыйным шляхам і іншыя падобныя дзеяньні ўтрымліваюць Законы «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях», «Аб палітычных партыях», «Аб масавых мерапрыемствах» і інш. Гэтыя законы прадугледжваюць ліквідацыю ці прыпыненьне дзейнасьці партыяў і грамадзкіх аб'яднаньняў за падобную дзейнасьць у судовым парадку. Пры гэтым за апошнія гады большасьць дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў Беларусі ліквідаваныя і без абвінавачаньняў у экстрэмісцкай дзейнасьці.

Закон № 287-3 «Аб амністыі некаторых катэгорыяў асобаў, якія былі асуджаныя за ўчыненне злачынстваў», прыняты 22 лістапада 2007 году, у параўнаньні з папярэднімі аналагічнымі законамі значна зьвузіў кола асобаў, на якіх ён распаўсюджваецца. Па падліках МУС, пад дзеяньне Закону падпалі 3512 чалавек з 30 тысячаў асуджаных і адбываючых пакараньне ў месцах пазбаўленьня волі, пры ўмове пагашэньня імі матэрыяльнай шкоды, нанесенай зьдзейсьненым злачынствам. Пад амністыю падпалі толькі тыя асобы, прысуды ў адносінах да якіх ужо ўступілі ў законную сілу, у ад розьненьне ад Закону «Аб амністыі» 2005 году, які распаўсюджваў сваё дзеяньне і на асобаў, прысуды ў дачыненні да якіх былі вынесеныя пасьля ўступленьня ў сілу закона.

Пад дзеяньне Закона не патрапіў ніводзін з палітычных вязьняў, адбываючых пакараньне ў папраўчых установах краіны, большасьць з якіх маюць дысцыплінарныя спаганьні за нібыта дапушчаныя парушэньні рэжыму.

2. СЬМЯРОТНАЕ ПАКАРАНЬНЕ

2007 год стаў гістарычнай вехай у накірунку змаганьня за адмену сьмяротнага пакараньня ва ўсім сьвеце: 15 лістапада Трэці камітэт ААН (сацыяльныя, гуманітарныя пытаньні і пытаньні культуры) прыняў Рэзалюцыю, якая заклікала нацыі ўвесьці мараторый на сьмяротнае пакараньне. Ніколі раней абмеркаваньне дадзенага пытаньня ў межах Трэцяга камітэту, дзе права голасу маюць усе краіны-ўдзельніцы ААН, не прыводзіла да прыняцьця Рэзалюцыі з-за рознасьці поглядаў дзяржаваў і розных прававых сістэмаў.

У Рэзалюцыі ўказваецца, што «ўжываньне сьмяротнага пакараньня падрывае чалавечую годнасьць», і выказваецца перакананасьць у тым, «што мараторый на ўжываньне сьмяротнага пакараньня спрыяе больш поўнаму выкананьню і прагрэсіўнаму разьвіцьцю правоў чалавека, што няма ніякіх пераканаўчых доказаў таго, што сьмяротнае пакараньне зьяўляецца фактарам стрымліваньня, і што любыя памылкі ці недахопы сістэмы правасудзьдзя ў справе ўжываньня сьмяротнага пакараньня маюць незваротны і неапраўны характар». Рэзалюцыя заклікала ўсе дзяржавы, у якіх яшчэ захоўваецца сьмяротнае пакараньне, паступова абмяжоўваць іх ужываньне і скарачаць колькасьць злачынстваў, за якія яно можа быць вынесенае, а таксама «ўвесьці мараторый на прывядзеньне сьмяротных прысудаў у выкананьне ў мэтах адмены сьмяротнага пакараньня».

Рэзалюцыя была падрыхтаваная па ініцыятыве Еўрапейскага Саюзу і ўнесена да разгляду ад імя 74 дзяржаваў. Дакумент быў прыняты большасьцю галасоў ва ўмовах напружаных дыскусіяў і супрацьстаяньня. Вынікі галасаваньня: 99 краінаў — «за», 52 — «супраць» і 33 — «устрымаліся». Найбольш актыўна супраць Рэзалюцыі выступалі Кітай, Ірак, Іран і ЗША (падаўляючая большасьць сьмяротных пакараньняў прыходзяцца якраз на гэтыя краіны). Беларусь падчас галасаваньня ўстрымалася.

Яшчэ адной важнай падзеяй на міжнародным узроўні стала абвешчэньне Радай Еўропы Еўрапейскага дня барацьбы супраць сьмяротнага пакараньня. Гэтае рашэньне РЕ назвала еўрапейскім унёскам у Сусьветны дзень супраць сьмяротнага пакараньня, які адзначаецца кожны год 10 кастрычніка.

Па дадзеных ААН за 2007 год, 146 дзяржаваў адмовіліся ад сьмяротнага пакараньня, у 51 краіне яно захоўваецца. Пры гэтым Беларусь застаецца адзінай з краінаў Еўропы, дзе да гэтага часу выкарыстоўваецца дадзеная выключная мера. Прэм'ер-міністр Італіі Рамана Продзі ва ўступным слове да дакладу «Пакараньне сьмерцю ва ўсім сьвеце — 2007» міжнароднай арганізацыі «Hands off Cain» канстатаваў: «Калі б не Беларусь, дык Еўропу можна было б назваць кантынентам, вольным ад пакараньня сьмерцю». Беларусь засталася і апошняй з постсавецкіх краінаў (Узбекістан адмаўляецца ад вышэйшай меры пакараньня з 1 студзеня 2008 году), дзе выносяцца і прыводзяцца ў выкананьне сьмяротныя прысуды.

Артыкул 24 Канстытуцыі Беларусі гарантуе кожнаму права на жыцьцё, у ім жа замацаваны часовы характар сьмяротнага пакараньня: «Сьмяротнае пакараньне да яго адмены можа ўжывацца ў адпаведнасьці з законам як выключная мера пакараньня за асабліва цяжкія злачынствы і толькі згодна з прысудам суда». Крымінальны кодэкс прадугледжвае ўжываньне сьмяротнага пакараньня за 12 складаў злачынстваў ва ўмовах мірнага часу і 2 складывы злачынстваў — ва ўмовах вайнавага. Асуджаны да вышэйшай меры пакараньня мае права абскардзіць прысуд у Вярхоўным судзе, а затым падаць прашэньне ў Камісію па памілаваньнях пры прэзідэнце Беларусі; любое рашэньне Камісіі падпісвае асабіста прэзідэнт. На дадзены момант вядома толькі адно рашэньне прэзідэнта аб памілаваньні асуджанага да сьмяротнага пакараньня. Аднак з-за закрытасьці і таемнасьці дзеяньняў, звязаных з прымяненьнем выключнай меры пакараньня, адсутнасьці інфармаваньня грамадзкасьці нельга дакладна казаць пра вынікі працы Камісіі па памілаваньнях.

На працягу году ў сродках масавай інфармацыі зьяўляліся паведамленьні пра справы, дзе абвінавачваемыя атрымлівалі вышэйшую меру пакараньня. 10 студзеня да выключнай меры пакараньня рашэньнем Палацкага раённага суда Віцебскай вобласьці быў асуджаны 28-гадовы жыхар Наваполацку Юры Курыльскі, у траўні Вярхоўны суд пакінуў гэты прысуд у сіле. 22 траўня Вярхоўны суд вынес прысуд у выглядзе сьмяротнага пакараньня былому камандзіру роты Гарадзенскага раённага дэпартаменту аховы МУС Аляксандру Сяргейчыку; у лістападзе стала вядома, што прысуд прыведзены ў выкананьне. Гэтая інфармацыя супадае з дадзенымі, якія абнародаваў у інтэрвію «Советской Белоруссии» старшыня Вярхоўнага суда Валянцін Сукала, які заявіў, што за першае паўгодзьдзе 2007 году вынесены 2 сьмяротныя прысуды.

Вядома таксама, што 9 кастрычніка судовая калегія па крымінальных справах Вярхоўнага суда Беларусі да вышэйшай меры пакараньня асудзіла Сяргея Марозава і Ігара Данчанку пасьля разгляду другой справы супраць членаў «марозаўскай» злачыннай групы (аналагічныя прысуды гэтым асобам былі вынесеныя 1 сьнежня 2006 году па выніках разгляду першай справы). Пры гэтым, па словах дзяржаўнага абвінаваўцы Эльдара Сафарова, расьсьледаваньне «марозаўскай» справы працягваецца і, зыходзячы з гэтага «ня выключана, што сьмяротны прысуд Марозаву пакуль ня будзе прыведзены ў выкананьне». Асуджаныя звярнуліся да прэзідэнта з просьбай аб памілаваньні, але паколькі яны ўжо двойчы атрымалі сьмяротныя прысуды, шанцы на памілаваньне іх ацэньваюцца як мінімальныя.

Такім чынам, у 2007 годзе вынесеныя сьмяротныя прысуды як мінімум 4 асобам. Гэта меней, чым у 2006 годзе (9 чалавек былі асуджаныя да вышэйшай меры пакараньня), але больш за папярэднія гады: 2005 — 2 чалавекі, 2004 — 2 чалавекі.

Сітуацыю з прымяненьнем выключнай меры пакараньня ў Беларусі старшыня Вярхоўнага суда В. Сукала ацаніў як «рубеж, за якім стаіць мараторый на ўжываньне сьмяротнага пакараньня» (інтэрвію «Советской Белоруссии» у сьнежні 2007 году). В. Сукала таксама заявіў, што «судзьдзяў псіхалагічна рыхтуюць да таго, што сьмяротнае пакараньне будзе адмененае». Па ягоных словах, ужо сем гадоў у Беларусі дзейнічае альтэрнатыва сьмяротнаму пакараньню — пажыцьцёвае зьнявольленьне, і таму выключная мера ўжываецца рэдка. Старшыня ВС таксама адзначыў, што нялёгка знаходзіць адэкватнае пакараньне, калі гаворка ідзе пра серыйных забойцаў альбо справы буйных бандаў.

Меркаваньне старшыні Вярхоўнага суда падзяляюць далёка ня ўсе прадстаўнікі ўлады ў Беларусі. Каментуючы агенцтву БелаПАН Рэзалюцыю Трэцяга камітэту ААН аб увядзеньні мараторыю на сьмяротнае пакараньне, міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў заявіў: «Сёньня сьмяротнае пакараньне — гэта мера, без якой пакуль абысьціся нельга». Па ягоным меркаваньні, дадзеная Рэзалюцыя была прынятая «ва ўгоду палітыцы, а не здароваму сэнсу. Здаровы сэнс такі: давайце спытаем людзей у тых краінах, дзе адмовіліся ад сьмяротнага пакараньня. Я не лічу, што Расія з гэтым бітцэўскім маньякам (Аляксандр Пічужкін, асуджаны да пажыцьцёвага зьнявольленьня Маскоўскім гарадзкім судом — рэд.) выкарыстала ідэальны варыянт. Тыя людзі, якія пацярпелі ад ягоных злачынстваў, думаюць так, як я». Уладзімір Наву-

маў агучыў таксама меркаваньне адносна залежнасьці ўзроўню злачыннасьці ад наяўнасьці ці адсутнасьці сьмяротнага пакараньня ў карнай сістэме краінаў: «У Беларусі за апошнія пяць гадоў колькасць зарэгістраваных забойстваў пасьлядоўна скарачаецца. А у іх, у любой краіне, дзе няма сьмяротнага пакараньня, усё якраз наадварот».

Разам з тым апошняе сьцьверджаньне міністра ўнутраных справаў супярэчыць вынікам дасьледаваньняў міжнародных экспэртаў, якія зрабілі выснову, што ўжываньне сьмяротнага пакараньня робіць грамадства больш жорсткім і прыводзіць да росту колькасці забойстваў і злачынстваў. Згодна з вынікамі дасьледаваньняў ААН (1988 г. з дапаўненьнямі 1996 і 2002 гг.) адносна сувязі паміж сьмяротным пакараньнем і колькасцю забойстваў, яно «не змагло навукова даказаць, што сьмяротнае пакараньне ўплывае на зьніжэньне колькасці забойстваў у значна большай меры, чым пагроза пажыцьцёвага зьявольленьня. Зараз няма ніякіх доказаў у падтрымку такой гіпотэзы, і малаверагодна, што яны будуць атрыманыя потым».

Неабходнасьць адмены сьмяротнага пакараньня ў Беларусі пастаянна абмяркоўвалася на міжнародных форумах з удзелам прадстаўнікоў беларускіх уладаў. Падчас канфэрэнцыі ў Рыме «Роля парламенту ў вызначэньні палітыкі разьвіцьця інфармацыйнага грамадства» на пачатку сакавіка старшыня Савету Рэспублікі Генадзь Навіцкі ў размове з дакладчыкам ПАСЕ па Беларусі Андрэа Рыгані аб магчымасьцях адмены сьмяротнага пакараньня заявіў: «Беларусь — еўрапейская краіна, арыентаваная на агульначалавечыя і еўрапейскія каштоўнасьці, якая ідзе па дэмакратычным шляху разьвіцьця. Але трэба разумець, што ёсьць пытаньні гістарычных асаблівасьцяў, менталітэту, цяжкасьцяў пераходнага перыяду. Таму немагчыма пабудаваць грамадства, якое б адпавядала высокім еўрапейскім стандартам, у кароткія тэрміны». У гэтым выказваньні Г. Навіцкага, нягледзячы на рыторыку пра еўрапейскі накірунак разьвіцьця Беларусі, праглядаецца агульная скіраванасьць беларускіх уладаў на адыход ад еўрапейскіх каштоўнасьцяў, а «пераходны перыяд» для Беларусі на тле адмовы ад дадзенага пакараньня ня толькі еўрапейскіх краінаў-суседзяў, але і дзяржаваў былога Савецкага Саюзу выглядае занадта зацягнутым. Пры гэтым Г. Навіцкі, адзначаючы, што Беларусь ідзе па шляху звужэньня прымяненьня сьмяротнага пакараньня, агучыў недакладную інфармацыю: ён сказаў, што ў 2006 годзе толькі 2 чалавекі асуджаныя да сьмяротнага пакараньня, а на самой справе такіх асобаў было 9.

Нежаданьне Беларусі адмовіцца ад «узаконенага забойства» працягвала выклікаць значнае асуджэньне і крытыку, асабліва з боку еўрапейскіх структураў і праваабарончых арганізацыяў. Так, у лістападзе Старшыня Парламенцкай Асамблеі Рады Еўропы Рэнэ ван дэр Ліндэн, зьвяртаючыся да прэзідэнта Беларусі з просьбай адмяніць сьмяротныя прысуды ўдзельнікам «банды Марозава», заклікаў «увесьці марацорый на сьмяротнае пакараньне, што стала б яскравым і расуцым крокам да збліжэньня Беларусі з Радай Еўропы... Сьмяротнаму пакараньню няма месца ў пенітэнцыярных сістэмах сучасных цывілізаваных дзяржаваў. Гатоўнасьць неадкладна ўвесьці інстытут марацорыю на прывядзеньне ў выкананьне прысудаў да вышэйшай меры пакараньня і адмяніць сьмяротнае пакараньне зьяўляецца неабходнай перадумовай для ўступленьня ў Раду Еўропы».

Сьпецдакладчык ААН па пытаньні аб становішчы ў галіне правоў чалавека ў Беларусі Адрыян Севярын у дакладзе ад 12 чэрвеня 2007 году адзначыў: «...не перастае выклікаць заклапочанасьць тая акалічнасьць, што Беларусь зьяўляецца апошняй краінай Еўропы, дзе ўжываецца сьмяротнае пакараньне. Становішча ў краіне ўсё яшчэ адрозніваецца крайняй суровасьцю фізічных умоваў утрыманьня пад вартай да суда, практыкай ужываньня катаваньняў і іншых бесчалавечных відаў абыходжаньня і празьмернага ўжываньня сілы міліцыяй».

Уплывовая міжнародная праваабарончая арганізацыя «Міжнародная амністыя» працягвала зьвяртацца да беларускіх уладаў з заклікам адмовіцца ад выкарыстаньня сьмяротнага пакараньня, крытыкуючы як самую наяўнасьць яго ў прававой сістэме, так і ўсю працэдуру прывядзеньня прысудаў у выкананьне: таемнасьць і закрытасьць выкананьня прысуду, а таксама далейшыя дзеяньні, зьвязаныя з пахаваньнем пакаранага. «Міжнародная амністыя» выказвала патрабаваньні, каб родным пакараных прадастаўлялася поўная інфармацыя пра дату, месца прывядзеньня прысуду ў выкананьне і месца пахаваньня, а таксама выдавалася цэла пакаранага і ягоныя асабістыя рэчы.

Пры разглядзе двух справаў, датычных ужываньня сьмяротнага пакараньня ў Беларусі, якія былі пададзеныя ў межах працэдуры індывідуальнай скаргі, Камітэт ААН па правах чалавека вынес заключэньне пра тое, што рэжым сакрэтнасьці ў справе выкананьня сьмяротнага пакараньня «абарочваецца застрашэньнем ці пакараньнем родных асуджанага з-за таго, што іх сьвядома пакідаюць у стане няпэўнасьці і скарайнай занепакоенасьці... а таксама, што ўлады спачатку не ўве-

дамлі... дату, на якую прызначанае пакараньне..., а ў далейшым неаднаразова адмаўляліся паведаміць месца пахавання цела, што зьяўляецца бесчалавечнымі адносінамі і парушае артыкул 7 Пакту (які забараняе катаваньні, жорсткае, бесчалавечнае ці прыніжаючае годнасьць абыходжаньне ці пакараньне)». Аднак Беларусь да гэтага часу ня выканала рэкамендацыі Камітэту адносна асобаў, якіх датычыліся індывідуальныя скаргі, а таксама не прывяла ў адпаведнасьць з імі беларускае заканадаўства, не расакрэціла і не ўдасканаліла працэдуру выкананьня прысудаў і пахаваньня пакараных.

Трэба адзначыць, што непрадстаўленьне поўнай інфармацыі пра сьмяротныя прысуды грамадзкасьці і зацікаўленым родным асуджаных зьяўляюцца парушэньнем міжнародных абавязацельстваў, а таксама міжнародна-прававых стандартаў.

Так, у Рэзалюцыі 1989/64, прынятай 24 траўня 1989 году, Эканамічная і сацыяльная рада ААН заклікала дзяржавы-члены «публікаваць па кожным відзе правапарушэньняў, за якія прадугледжанае сьмяротнае пакараньне..., інфармацыю пра ўжываньне сьмяротнага пакараньня, уключаючы колькасьць асобаў, асуджаных да сьмяротнага пакараньня, колькасьць фактычных пакараньняў, колькасьць асобаў, якія знаходзяцца ў зьявольены і па прысуду да сьмяротнага пакараньня, колькасьць адмененых ці зьмененых па апеляцыі прысудаў да сьмяротнага пакараньня і колькасьць выпадкаў, калі выносілася рашэньне аб памілаваньні...».

Рэзалюцыя 2005/59, прынятая Камісіяй ААН па правах чалавека 20 красавіка 2005 году, заклікала ўсе дзяржавы, якія не адмянілі сьмяротнае пакараньне, «зрабіць даступнай да грамадзкасьці інфармацыю адносна вынясення сьмяротных прысудаў».

«Прадстаўляць Генеральнаму сакратару інфармацыю аб ужываньні сьмяротнага пакараньня і выкананьні гарантыяў абароны правоў асобаў, якім пагражае сьмяротнае пакараньне» — такое патрабаваньне утрымліваецца ў Рэзалюцыі Трэцяга камітэту ААН ад 15 лістапада 2007 году.

Беларусь на працягу апошніх гадоў ужо рабіла некаторыя крокі, якія маглі б прывесці да адмены сьмяротнага пакараньня пры наяўнасьці палітычнай волі.

У чэрвені 2002 году ў выніку парламенцкіх слуханьняў «Палітыка-прававыя праблемы адмены сьмяротнага пакараньня ў Рэспубліцы Беларусь» Палатай прадстаўнікоў былі выпрацаваныя Рэкамендацыі зацікаўленым дзяржаўным органам з мэтай ажыццяўленьня мерапры-

емстваў, якія б садзейнічалі вырашэнню пытання са смяротным пакараннем. На жаль, большасць рэкамендаваных мерапрыемстваў не былі выкананыя.

11 сакавіка 2004 году Канстытуцыйны суд Беларусі агучыў Заключэнне «Аб адпаведнасці Канстытуцыі РБ і міжнародным дамовам РБ палажэнняў Крымінальнага кодэксу РБ, якія прадугледжваюць прымяненне ў якасці пакарання смяротнае пакаранне», дзе вырашыў: «(...) Лічыць, што частка 3 артыкулу 24 Канстытуцыі РБ, якая ўстанаўлівае магчымасць ужывання смяротнага пакарання ў якасці выключнай меры пакарання толькі да яе адмены, дазваляе прыняць рашэнне аб абвяшчэнні мараторыю на ўжыванне смяротнага пакарання ці аб поўнай адмене гэтага пакарання (...) Канстытуцыйны Суд лічыць, што ў сучасных умовах пытанне аб адмене гэтага віду пакарання ці як першым кроку — аб абвяшчэнні мараторыю на яго выкарыстанне можа быць вырашанае Главой дзяржавы і Парлантам». Пры гэтым у Заключэнні адзначана, што рашэнне рэферэндуму 1996 году, падчас якога за захаванне смяротнага пакарання ў Беларусі выказаліся 80,44% грамадзянаў, і да вынікаў якога заўсёды апелююць прыхільнікі захавання гэтага віду пакарання ў нашай краіне, «ня мела абавязковага характару».

Аднак пакуль што ні кіраўнік дзяржавы, ні парламент не прадпрынялі рашучых дзеянняў у накірунку набліжэння да дэмакратычных стандартаў у галіне правоў чалавека і не прадэманстравалі імкнення да еўрапейскага цывілізаванага сьвету, вольнага ад забойства дзяржавай. Пасьля прыняцця Рэзалюцыі ААН аб марыторы на смяротнае пакаранне перад беларускімі ўладамі чарговы раз пастаўлены сур'ёзны выбар.

3. ПРАБЛЕМА ЗЬНІКЛЫХ ЗАСТАЕЦЦА АКТУАЛЬНАЙ

Згодна з Дэкларацыяй аб абароне ўсіх асобаў ад гвалтоўных зьнікненняў, абвешчанай Генеральнай Асамблеяй ААН у сьнежні 1992 году, выпадкі гвалтоўных зьнікненняў маюць месца, калі «асобы падвяргаюцца арышту, затрымліваюцца ці выкрадаюцца супраць іх волі ці нейкім іншым чынам пазбаўляюцца свабоды службовымі асобамі розных зьвеньняў ці ўзроўняў ураду, арганізаванымі групамі ці прыватнымі асобамі, якія дзейнічаюць ад імя ўраду, пры ягонай прамой ці ўскоснай падтрымцы, з яго дазволу ці згоды, пры далейшай адмове паведаміць пра лёс ці месцазнаходжаньне такіх асобаў ці прызнаць іх пазбаўленьне волі, што ставіць дадзеных асобаў па-за законам».

Аналагічнае азначэньне ўтрымлівае Міжнародная Канвенцыя аб абароне ўсіх асобаў ад гвалтоўных зьнікненняў, адзінагалосна прынятая Генеральнай Асамблеяй ААН 20 сьнежня 2006 году і прадстаўленая для падпісаньня краінамі на спецыяльнай цырымоніі ў Парыжы 6 лютага 2007 году. Канвенцыя абавязуе дзяржавы-члены ААН прадпрымаць эфэктыўныя заканадаўчыя, адміністрацыйныя, судовыя і іншыя меры ў мэтах папярэджаньня і прадухіленьня актаў гвалтоўнага зьнікнення; прадугледжвае стварэньне спецыяльнага Камітэту па гвалтоўных зьнікненнях, які будзе разглядаць даклады краінаў-удзельніц і скаргі прыватных асобаў. У дакуменце падкрэсьліваецца, што пры пэўных абставінах гвалтоўныя зьнікненьні могуць прызнавацца злачынствам супраць чалавечнасьці, і ў гэтай якасьці яны падпадаюць пад юрысдыкцыю міжнароднага крымінальнага права. Канвенцыя была падпісаная 57 краінамі (уступіць у сілу на трыццаты дзень пасля здачы на захаваньне Генеральнаму сакратару ААН 20-й ратыфікацыйнай граматы ці дакументу аб далучэньні). Беларусь ад яе падпісаньня ўстрымалася.

1 сакавіка прэс-сакратар МЗС Андрэй Папоў пракаментываў гэтае рашэньне «Белорусским новостям» наступным чынам: «Рэспубліка Беларусь абсалютна спакойна і без ніякіх праблемаў далучылася да кансэнсусу па адпаведнай Рэзалюцыі Генасамблеі. Гэта значыць, падкрэсьліваю, ніякіх праблемаў з прыняцьцем Рэзалюцыі, якая афіцыйна заяўляе аб наяўнасьці гэтай Канвенцыі, у нас не было. У Беларусі ёсьць магчымасьць далучыцца да дакументу ў той час, які яна палічыць патрэбным». Ён таксама падкрэсьліў, што пытаньне перспектываў падпісаньня дакументу той ці іншай краінай зьяўляецца добраахвотным — кожная дзяр-

жава далучаецца да той ці іншай канвенцыі згодна з уласнымі ўнутранымі правіламі і інтарэсам.

Намесьнік кіраўніка Адміністрацыі прэзідэнта Наталя Пяткевіч адносна перспектываў для Беларусі падпісаць Канвенцыю выказалася больш катэгарычна. На міжнароднай канферэнцыі па праблемах гандлю людзьмі, што праходзіла 4-7 сакавіка ў штаб-кватэры ААН у Нью-Ёрку, яна заявіла: «Канвенцыя не актуальная для Беларусі. Яна для нас адыгрывае такое самае значэньне, як ахова аэонавага слою ці абарона галадаючых. У нас такой праблемы няма». Н. Пяткевіч дадала, што МЗС Беларусі ня будзе надаваць статус першачарговасьці дадзенай Канвенцыі ААН.

Па дадзеных МУС, кожны год у Беларусі ў росшук абвешчаюцца каля тысячы чалавек. Агульная колькасьць крымінальных справаў па нераскрытых забойствах за апошнія 45 гадоў складае 1 265, з якіх 74 узбуджаныя па фактах зьнікненьня грамадзянаў. Гэта сапраўды невысокі паказчык нераскрыванасьці злачынстваў, зьвязаных са зьнікненьнем людзей, і можна было б пагадзіцца з меркаваньнем Н. Пяткевіч аб неактуальнасьці для Беларусі гэтай праблемы, калі б у краіне не была закладзеная практыка палітычных выкраданьняў і магчымых пазасудовых пакараньняў сьмерцю.

Да гэтага часу невядомыя лёсы палітычных і грамадзкіх дзеячаў Юрыя Захаранкі (выкрадзены 7 траўня 1999 году), Віктара Ганчара (зьнік 16 верасьня 1999 году), журналіста Дзьмітрыя Завадзкага (зьнік 7 ліпеня 2000 году) і бізнэсмена Анатоля Красоўскага, які быў выкрадзены разам з В. Ганчаром. Згодна з арт. 35 Канвенцыі аб абароне ўсіх асобаў ад гвалтоўных зьнікненьняў, «калі нейкая дзяржава становіцца ўдзельнікам дадзенай Канвенцыі пасьля яе ўступленьня ў сілу, то яе абавязальніцтва перад Камітэтам адносяцца толькі да выпадкаў гвалтоўнага зьнікненьня, якія мелі месца пасьля ўступленьня для яе ў сілу дадзенай Канвенцыі». «Таму мы разглядаем працу па выкананьні нормаў Канвенцыі як абарону будучых пакаленьняў ад гэтага жахлівага злачынства», — выказалася Сьвятлана Завадзкая, жонка зьніклага журналіста.

Пра магчымую датычнасьць дзяржаўных службоўцаў вышэйшага эшалону ўлады ў Беларусі да выкраданьняў Ю. Захаранкі, В. Ганчара, Дз. Завадзкага і А. Красоўскага неаднаразова заяўлялі прадстаўнікі як беларускай грамадзкасьці, так і міжнародных структураў. Так, у выніку расьсьледаваньня сьпецдакладчыка Камітэту па прававых пытаннях і правах чалавека Парламенцкай Асамблеі Савету Еўропы Хрыстаса Пургурдэса магчымымі арганізатарамі дадзеных злачынстваў названыя міністр унутраных справаў Уладзімір Навумаў, былы міністр унутраных

справаў Юры Сівакоў, Дзяржаўны сакратар Савету бясьпекі Віктар Шэйман і камандзір спецыяльнага аддзелу хуткага рэагавання палкоўнік Дзьмітрый Паўлічэнка. На працягу многіх гадоў сьледчыя органы ніякім чынам не рэагуюць на дадзеную інфармацыю — не абвяргаюць і не прадпрымаюць неабходных крокаў дзеля высвятленьня сапраўднасьці абвінавачаньяў.

Афіцыйнае сьледства па справах аб зьнікненьнях Юрыя Захаранкі, Віктара Ганчара і Анатоля Красоўскага працягваецца. Кожныя тры месяцы з пракуратуры гораду Менску сьледчы па важнейшых справах малодшы дарадца юстыцыі Сяргей Кухаронак дасылае адпаведныя паведамленьні родным зьніклых (па справе В. Ганчара апошняе такое паведамленьне датаванае 22.12.2007 г.) і прадстаўніку сям’і Ю. Захаранкі Алегу Волчаку (апошняе паведамленьне — 24.12.2007 г.). Акрамя таго, што сьледства працягнутае «ў мэтах правядзеньня дадатковых сьледчых дзеяньняў», ніякай інфармацыі, датычнай ходу і вынікаў сьледства, не паведамляецца.

Расьсьледаваньне справы аб выкраданьні Дзьмітрыя Завадзкага было прыпыненае 31 сакавіка 2006 году «ў сувязі з невыяўленьнем бясьсьледна зьніклай асобы» і болей не ўзнаўлялася. Паведамленьне пра гэта атрымала маці Дзьмітрыя Завадзкага Вольга Рыгораўна за подпісам намесьніка начальніка аддзелу па расьсьледаваньні справаў карупцыі пракуратуры Рэспублікі Беларусь, малодшага дарадцы юстыцыі Івана Бранчэля. Скарга на імя Генеральнага пракурора, пададзена адразу пасьля атрымання паведамленьня аб прыпыненьні расьсьледаваньня, не была задаволеная. Нагадаем, што па абвінавачаньні ў выкраданьні Завадзкага і ўчыненьні шэрагу іншых злачынстваў у 2002 годзе да розных тэрмінаў былі асуджаныя члены так званай «банды Ігнатовіча», былога супрацоўніка спецападразьдзяленьня «Алмаз» (у тым ліку В. Ігнатовіч і М. Малік — да пажыцьцёвага зьнявольеньня), аднак месцазнаходжаньне журналіста так і не было высветленае. У лістападзе справа набыла нечаканы паварот. Валеры Ігнатовіч, які адбывае пакараньне ў Жодзінскай турме, перадаў праз СМІ свой зварот да А. Лукашэнкі, дзе сьцьвярджае пра сваю недатычнасьць да злачынстваў, ва ўчыненьні якіх ён прызнаны вінаватым: «Я, асуджаны Ігнатовіч Валеры Аляксандравіч, чакаю поўнага апраўданья і заяўляю пра сваю недатычнасьць да злачынстваў, ва ўчыненьні якіх мяне неабгрунтавана абвінавацілі, незаконна асудзілі і падверглі неправамернаму турэмнаму зьнявольеньню. Я цалкам невінаваты. Злачынстваў не ўчыняў». Маці Дзьмітрыя Завадзкага, якая прысутнічала на судовым працэсе (ён меў закрыты характар), сьцьвярджае таксама, што віна В. Ігнатовіча ў выкраданьні

яе сына не была даказаная, і датычнасьць «банды Ігнатовіча» да гэтага злачынства выглядала вельмі непераканаўчай. Ня выключана, што існавала пэўная дамова, і В. Ігнатовіча схілілі ўзяць на сябе віну за выкраданьне Дз. Завадзкага, за што яму было абяцана захаваць жыцьцё. Верагодна, што Дзьмітрый Завадзкі быў выкрадзены тымі ж асобамі, якія датычныя да зьнікненьняў іншых вядомых людзей.

Зыходзячы з таго, што афіцыйнае сьледства па справах аб зьнікненьнях вядомых дзеячаў на працягу многіх гадоў вялося абсалютна фармальна і безвынікова, сваякі выкрадзеных Зінаіда Ганчар, Ірына Красоўская, Сьвятлана Завадзкая, Вольга Завадзкая, а таксама іх прадстаўнікі Гары Паганяйла і Алег Волчак 30 кастрычніка перадалі Генеральнаму пракурору Беларусі «Абвінаваўчы акт», складзены па выніках грамадзкага расьсьледаваньня дадзеных гучных справаў. Згодна з «Абвінаваўчым актам» (папярэдняе заключэньне аб датычнасьці вышэйшых службовых асобаў Беларусі да фактаў зьнікненьняў і (ці) адвольных пакараньняў Захаранкі Ю. М., Ганчара В. І., Красоўскага А. С., Завадзкага Дз. А.), асноўнымі падазраванымі па справе названыя: 1) Лукашэнка А. Р. — прэзідэнт Рэспублікі Беларусь, Глава Савету Бясьпекі РБ; 2) Шэйман В. У. — дзяржаўны сакратар Савету Бясьпекі РБ; 3) Сівакоў Ю. Л. — экс-міністр унутраных справаў РБ; 4) Навумаў У. У. — міністр унутраных справаў РБ; 5) Паўлічэнка Дз. В. — камандзір в/ч 3214; 6) Васільчанка М. В. — былы начальнік Службы Бясьпекі прэзідэнта РБ.

На 20 старонках «Абвінаваўчага акту» выкладзеныя зьвесткі, атрыманья падчас апэратыўна-сьледчых дзеяньняў, а таксама матэрыялы грамадзкага расьсьледаваньня па фактах выкраданьня людзей. Заяўляльнікі выказалі меркаваньне, што «дадзеныя злачынствы згодна з дзеючым заканадаўствам РБ раскрытыя, падазраваныя па іх асобы ўстаноўлены... аднак далейшае расьсьледаваньне па справах у поўным аб'ёме не вядзецца, паколькі прафэсійная дзейнасьць сьледчых, пракурораў, судзьдзяў блакуецца вышэйшымі службовымі асобамі Беларусі, падазраванымі ў ўчыненні дадзеных злачынстваў». Складальнікі дакументу заявілі, што «прымаючы да ўвагі, што кампетэнтныя органы Беларусі наўмысна ігнаруюць зьвесткі аб датычнасьці падазраваных да фактаў гвалтоўных зьнікненьняў пацярпелых і не прымаюць на нацыянальным узроўні мераў па поўным і аб'ектыўным расьсьледаваньні справаў» яны зьбіраюцца выкарыстаць магчымасьці так званай універсальнай крымінальнай юрысдыкцыі. Гэтая юрысдыкцыя «прадастаўляе магчымасьць прыцягненьня да крымінальнай адказнасьці асобаў, якія ўчынілі перасьледуемае міжнародным правам злачынства супраць бясьпекі чалавецтва (аналагічныя правілы ўнівэр-

сальнай крымінальнай юрысдыкцыі прадугледжаныя ў частках 3, 4 Крымінальнага кодэксу РБ)».

На дадзены зварот адказ з Рэспубліканскай пракуратуры на працягу месяца атрымала толькі маці Дзьмітрыя Завадзкага Вольга Рыгораўна ў лісьце ад 16.11.2007 за подпісам пракурора аддзелу па нагляду за сьледзтвам у органах пракуратуры А. В. Сыцько. У лісьце падрабязна апісваюцца вынікі расьсьледаваньня і суда па справе Дзьмітрыя Завадзкага, а таксама паведамляецца: «Працягваецца аператыўная праца па ўстанавленьні месцазнаходжаньня Завадзкага Д. А. ці ягонага цела; асобаў, якія ўчынілі злачынства (?). У выпадку атрымання становай інфармацыі, вытворчасць па крымінальнай справе будзе неадкладна ўзноўленая».

У той час, як афіцыйныя ўлады фактычна толькі імітуюць расьсьледаваньне справаў аб зьнікненьнях, беларуская і міжнародная грамадзкасьць не пакідала гэтую праблему без увагі. Акцыі памяці былі арганізаваныя ў 8-ю гадавіну зьнікненьня Юрыя Захаранкі, Віктара Ганчара і Анатоля Красоўскага, у 7-ю гадавіну зьнікненьня Дзьмітрыя Завадзкага. Кожны месяц 16 чысла (*16 верасьня вылі выкрадзеныя В. Ганчар і А. Красоўскі – рэд.*) па ўсёй краіне запальваліся сьвечкі памяці. Гэты дзень атрымаў назву Дзень салідарнасьці, і ўжо ўспрымаецца як акцыя салідарнасьці ня толькі з роднымі зьніклых, але і ўсімі палітычнымі зьняволенымі Беларусі і іх сем'ямі. Амаль заўсёды гэтыя мерапрыемствы суправаджаліся сілавымі разгонамі ўдзельнікаў, іх затрыманьнямі і адміністрацыйным перасьледам.

У траўні 2007 году ў Парыжы была створаная Міжнародная кааліцыя супраць гвалтоўных зьнікненьняў, у склад якой увайшлі «Міжнародная Амністыя», «Human Rights Watch», FEDEFAM (Лацінаамерыканская федэрацыя родных зьніклых людзей), Міжнародны камітэт Чырвонага Крыжа, Міжнародная асацыяцыя юрыстаў і грамадзянская ініцыятыва з Беларусі «Мы памятаем».

Пра неабходнасьць высьветліць лёс зьніклых беларускіх палітыкаў і грамадзкіх дзеячоў няспынна заяўлялі міжнародныя арганізацыі. Гэтая праблема на працягу году ўздымалася ў ААН на розных узроўнях. Патрабаваньне да беларускіх уладаў «адхіліць ад пасадаў афіцыйных асобаў, якія, як сьцьвярджаецца, датычныя да любых справаў аб гвалтоўных зьнікненьнях, адвольных пакараньняў сьмерцю і катаваньняў і іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжаючых годнасьць відаў абыходжаньня і пакараньня, на перыяд сьледзтва па такіх справах і забясьпечыць прыняцьце ўсіх неабходных мераў для усебаковага і бесстаронняга расьсьледаваньня такіх справаў, прыцягнуць асобаў, якім інкрымінуюцца гэтыя злачынствы, да адказнасьці ў незалежным судзе

і, у выпадку прызнання іх вінаватымі, забяспечыць, каб яны былі пакараныя згодна з міжнароднымі абавязацельствамі Беларусі ў галіне правоў чалавека» — утрымліваецца ў Рэзалюцыі Генеральнай Асамблеі ААН аб становішчы з правамі чалавека ў Беларусі ад 19 сьнежня 2007 году (такія ж патрабаваньні вылучаліся ў Рэзалюцыях 2003, 2004, 2005, 2006 гадоў, але беларускія ўлады не прадпрынялі за гэты час ніякіх эфэктыўных мераў у дадзеным накірунку).

Справы аб зьнікненьнях Юрыя Захаранкі, Віктара Ганчара і Анатоля Красоўскага ў лістападзе разглядаліся на чарговай сесіі Рабочай групы па гвалтоўных ці нядобраахвотных зьнікненьнях (тэматычны механізм, створаны ў 1980 годзе па ініцыятыве Генеральнай Асамблеі ААН для разгляду выпадкаў асабліва сур'ёзных па свайму характару канкрэтных парушэньняў правоў чалавека). Перад пачаткам сесіі Рабочая група праінфармавала родных зьніклых, што беларускае МЗС у чарговы раз прадставіў тлумачэньне адносна вынікаў афіцыйнага сьледства: «расьсьледаваньне працягваецца, але знайсьці выкрадальнікаў не ўдаецца». У сваіх каментарых да адказу МЗС, дасланых у Рабочую групу, блізкія выкрадзеных паведамлілі, што сьледства вядзецца фармальна, да гэтага часу не дапытаныя асобы — высокапастаўленыя беларускія чыноўнікі, якія могуць быць датычныя да арганізацыі гэтых злачынстваў.

Пра невыкананьне Беларуссю сваіх абавязкаў па раскрыцьці справаў аб гвалтоўных выкрадзеньнях родных зьніклых чарговы раз заявілі, калі беларускі ўрад выказаў намер увайсці ў склад Савету па правах чалавека ААН. Зінаіда Ганчар, Ульяна Захаранка і Вольга Завадзкая ўказалі: «На працягу многіх гадоў мы ня ведаем пра лёс сваіх блізкіх, афіцыйнае сьледства практычна не вядзецца. Адсутнасьць якіх-небудзь вынікаў сьледства мы зьвязваем з незацікаўленасьцю беларускіх уладаў у расьсьледаваньні гэтых злачынстваў, што ўмацоўвае нашу здагадку пра дачыненьне да іх вышэйшых службовых асобаў Беларусі. Патрабаваньне аб правядзеньні аб'ектыўнага і ўсебаковага расьсьледаваньня справаў аб гвалтоўных зьнікненьнях... неаднаразова ўтрымлівалася ў Рэзалюцыях Генеральнай Асамблеі ААН. Гэтыя патрабаваньні ўпарта ігнаруюцца ўрадам Рэспублікі Беларусь. Мы расцэньваем гэтыя дзеянні беларускіх уладаў ня толькі як жаданьне схавць сапраўдных заказчыкаў і выканаўцаў выкрадзеньняў нашых блізкіх, але і як непрызнаньне аўтарытэту Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў». Жанчыны заклікалі не дапусьціць членства Беларусі ў Савеце па правах чалавека ААН да моманту выкананьня дзяржавай сваіх абавязкаў не толькі перад сваімі грамадзянамі, але і перад міжнароднай супольнасьцю.

Прызнаючы пасьялядоўную пазіцыю ААН у патрабаваннях да беларускіх уладаў расьсьледаваць справы зьнікненьняў вядомых у краіне людзей, грамадзкасьць з расчараваньнем успрыняла дазвол на ўдзел міністра ўнутраных справаў Уладзіміра Навумава ў канфэрэнцыі ААН у Нью-Ёрку, прысьвечанай гандлю жанчынамі на пачатку сакавіка (нагадаем, У. Навумаў уключаны ў сьпіс асобаў, якім забаронены ўезд на тэрыторыю краінаў Еўрапейскага Саюзу, ЗША і Канады з-за падозраньняў у датычнасьці яго да палітычных выкраданьняў у Беларусі). Мерапрыемства было ініцыявана дэлегацыямі Беларусі і Філіпінаў, а таксама ўпраўленьнем ААН па наркотыках і амерыканскай няўрадавай арганізацыяй «Жывыя галасы». Родныя зьніклых і прадстаўнікі дэмакратычных сілаў Беларусі накіравалі ліст Генеральнаму сакратару ААН Пан Гі Муну з заклікам не дапусьціць удзелу У. Навумава ў міжнародным форуме: «Мы лічым удзел Навумава ў міжнароднай канфэрэнцыі пад эгідай ААН парушэньнем літары і духу Рэзалюцыяў і Канвенцыяў ААН». Прэс-служба ААН у сваю чаргу адказала, што Генеральны сакратар ААН ня мае паўнамоцтваў дазваляць ці забараняць камусьці ўдзел у канфэрэнцыі, паколькі гэта зьяўляецца прэагатывай старшыні Генеральнай Асамблеі ААН. Уладзімір Навумаў быў дапушчаны на форум, і гэтая падзея выклікала адмоўную рэакцыю ня толькі дэмакратычнай супольнасьці Беларусі, а і некаторых еўрапейскіх краінаў. Так, дэлегацыя Нідэрландаў байкатавала міжнародны форум. «Урад Нідэрландаў прыняў рашэньне не накіроўваць дыпламатычных прадстаўнікоў для ўдзелу ў дадзенай канфэрэнцыі, паколькі міністр Навумаў, якога падазраюць у датычнасьці да зьнікненьняў беларускіх палітыкаў у 1999—2000 гадах, зьяўляўся адным з арганізатараў канфэрэнцыі. Рашэньне ўраду было падтрыманае большасьцю дэпутатаў нідэрландзкага парламенту», — пракаментавалаў сітуацыю супрацоўнік прэс-службы МЗС Нідэрландаў Ахмед Даду.

30 жніўня ва ўсім сьвеце адзначаўся Міжнародны дзень ахвяраў гвалтоўных зьнікненьняў. З гэтай нагоды Міжнародны камітэт Чырвонага Крыжа зьвярнуўся да міжнароднай супольнасьці з заклікам дбаць пра вырашэньне праблемы зьніклых і клапаціцца пра іх сем'і. Камітэт таксама апублікаваў справаздачу «Зьніклых бязь вестак — схаваная трагедыя», дзе адзначна, што для вырашэньня праблемы зьніклых «робіцца недастаткова», і што адсутнасьць інфармацыі аб зьніклых прымушае іх сваякоў пакутаваць штодзень, не дае ім магчымасьці разьвітацца са сваімі блізкімі і перагарнуць гэтую сумную старонку свайго жыцьця. Але часта для вырашэньня праблемы не хапае менавіта палітычнай волі.

4. К Р Ы М І Н А Л Ь Н Ы П Е Р А С Ь Л Е Д П А П А Л І Т Ы Ч Н Ы Х М А Т Ы В А Х

У Беларусі на працягу 2007 году крымінальны перасьлед актыўна выкарыстоўваўся беларускімі ўладамі як інструмент расправы з палітычнымі апанентамі, сродак ціску на грамадзкіх актывістаў і апазіцыйна настроеных грамадзянаў.

Патрабаваньне вызваленьня палітычных зьняволеных і спынення палітычна матываваных крымінальных справаў стала абавязковай умовай для вядзеньня дыялогу з урадам Беларусі еўрапейскіх структураў і ЗША. Пры гэтым беларускія ўлады занялі пазіцыю адмаўленьня наяўнасьці як палітычных зьняволеных у краіне, так і палітычных артыкулаў, называючы патрабаваньні міжнароднай супольнасьці інфармацыйнай кампаніяй, разьвязанай з мэтай дыскрэдытацыі зьнешняй і ўнутранай палітыкі краіны. Аднак на працягу году неаднаразова пытаньне з палітычнымі зьняволенымі становілася прадметам палітычнага гандлю беларускіх уладаў з міжнароднымі інстытуцыямі.

Увесну вызваленьне палітычных зьняволеных стала галоўнай тэмай неафіцыйных перамоваў намесьніка кіраўніка адміністрацыі прэзідэнта Наталі Пяткевіч з намесьнікам памочніка дзяржасакратара ЗША Дэвіда Крамера падчас ягонага візіту ў Беларусь. У выніку гэтых перамоваў беларускія ўлады вымушаныя былі паслабіць ціск на грамадзкіх актывістаў і нават пайшлі на датэрміновае вызваленьне трох палітычных зьняволеных: Паўла Севярынца, Мікалая Статкевіча і Кацярыны Садоўскай. Пра каньютурны характар гэтага рашэньня ўладаў сьведчыць той факт, што напярэдадні ўсім тром асуджаным было адмоўлена ва ўмоўна-датэрміновым вызваленьні ў сувязі з тым, што яны не сталі на шлях выпраўленьня. Гэта стала яркай ілюстрацыяй таго, што пытаньне вызваленьня вязьняў палягае не ў юрыдычнай, а ў палітычнай плоскасьці.

Выказвалася меркаваньне, што датэрміновае вызваленьне Мікалая Статкевіча, Паўла Севярынца і Кацярыны Садоўскай былі крокам беларускіх уладаў па захаваньні прэферэнцыяў у гандлі з Еўрасаюзам, аднак пасля іх адмены працэс вызваленьня палітычных зьняволеных быў спынены, і кароткі перыяд палітычнай адлігі скончыўся.

Спадзяваньні на хуткае вызваленьне астатніх палітычных зьняволеных не апраўдаліся. У месцах пазбаўленьня волі працягвалі зна-

ходзіцца экс-кандыдат у прэзідэнты Аляксандр Казулін, моладзевыя лідэры Зьміцер Дашкевіч і Артур Фінькевіч, прадпрымальнік Мікалай Аўтуховіч, а ў красавіку быў узяты пад варту па палітычных абвінавачаньнях палітык і публіцыст Андрэй Клімаў.

Не спраўдзіліся надзеі беларускай дэмакратычнай супольнасьці на хуткае вызваленьне палітычных вязняў і з прыняцьцем Закону «Аб амністыі», нормы якога былі сфармуляваныя такім чынам, што пад яго дзеяньне не патрапіў ні адзін з асуджаных па палітычных матывах.

Колькасьць асобаў, якія патрапілі пад крымінальны перасьлед у сувязі з грамадзка-палітычнай дзейнасьцю заставалася даволі высокай.

Толькі па арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу (арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі ці ўдзел у ёй) да адказнасьці былі прыцягнутыя 8 чалавек — усе яны зьяўляліся сябрамі моладзевай арганізацыі «Малады Фронт». Яшчэ па 4 справах маладафронтаўцаў расьсьледаваньні па ўзбуджаных крымінальных справах на працягу году не былі завершаныя.

У 2007 годзе, упершыню ў найноўшай гісторыі Беларусі, быў выкарыстаны артыкул з главы 32 Крымінальнага кодэксу — злачынства супраць дзяржавы. За публікацыю ў Інтэрнэце палітык Андрэй Клімаў быў абвінавачаны паводле ч. 1 арт. 361 КК (заклікі да дзеяньняў, якія накіраваныя на шкоду зьнешняй бясьпецы Рэспублікі Беларусь, яе суверэнітэту, тэрытарыяльнай недатыкальнасьці, нацыянальнай бясьпецы і абароназдаольнасьці), а таксама па арт. 368 КК (абраза прэзідэнта Рэспублікі Беларусь) і асуджаны на 2 гады пазбаўленьня волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму. Суд расцаніў публікацыю Андрэя Клімава як «публічныя заклікі да захопу дзяржаўнай улады ці гвалтоўнага зьмяненьня канстытуцыйнага ладу Рэспублікі Беларусь альбо іх распаўсюд». Судовы працэс праходзіў у закрытым рэжыме.

У фактычна закрытым рэжыме адбывалася судовае разьбіральніцтва па крымінальнай справе Зьмітра Дашкевіча, якое праходзіла на тэрыторыі шкоўскай папраўчай калоніі, дзе моладзевы лідэр адбываў пакараньне ў выглядзе пазбаўленьня волі. Зьміцер Дашкевіч, асуджаны на паўтара года пазбаўленьня волі за ўдзел у незарэгістраванай арганізацыі «Малады Фронт», адмовіўся ад дачы паказаньняў па крымінальнай справе Івана Шылы, узбуджанай па гэтым жа абвінавачаньні, спасылаючыся на арт. 27 Канстытуцыі, якая гарантуе права ня сьведчыць супраць сябе самога. Нягледзячы на відавочную адсутнасьць складу злачынства ў дзеяньнях Дашкевіча, суд прызнаў яго вінаватым і прыгаварыў да штрафу.

Трэба адзначыць, што крымінальныя прысуды, вынесеныя па палітычна матываваных справах, не насілі такога жорсткага характару, як мінулым 2006 годзе. Большасць асуджаных былі прыгавораныя судамі да пакараньняў, не зьвязаных з пазбаўленьнем волі — да штрафаў ці судовых перасьцярогаў. Да пазбаўленьня волі былі асуджаныя толькі два чалавекі: Андрэй Клімаў і Артур Фінькевіч.

Гэтая тэндэнцыя на некаторае зьмякчэньне палітычнага перасьледу найперш зьвязаная з новай эканамічнай і знешнепалітычнай сітуацыяй, якая склалася ў Беларусі на працягу году, і не зьяўляецца сьведчаньнем лібэралізацыі беларускага рэжыму.

1. Крымінальная справа супраць Сяргея Гумінскага

22 студзеня моладзеваму актывісту Сяргею Гумінскаму сьледчыя Аршанскага ГАУС уручылі пастанову аб прызнаньні яго падазраваным па крымінальнай справе, узбуджанай па факце нанясеньня графіці палітычнага зьместу па арт. 341 Крымінальнага кодэксу (апаганьваньне будынкаў і псаваньне маёмасьці). Некалькі разоў да гэтага Сяргей Гумінскі быў ужо дапытаны па гэтай справе, у ягонай кватэры было праведзена некалькі вобьскаў.

25 студзеня моладзеваму актывісту быў выкліканы ў аддзяленьне міліцыі і азнаёмлены з дакументам аб спыненьні супраць яго крымінальнага перасьледу «ў сувязі з недаказанасьцю датычнасьці да ўчыненага злачынства».

2. Крымінальная справа супраць Мечыслава Яскевіча

Кіраўнік Гарадзенскага гарадзкага аддзяленьня «Саюзу палякаў на Беларусі» Мечыслаў Яскевіч быў затрыманы 5 лістапада 2006 году па абвінавачаньні нібыта ў разьвязваньні бойкі на тралейбусным прыпынку. Крымінальная справа была ўзбуджаная па ч.1 арт. 339 Крымінальнага кодэксу — «хуліганства».

Разгляд справы адбыўся 9 лютага ў судзе Кастрычніцкага раёну Гародні. Мечыслаў Яскевіч сваю віну адмаўляў, аднак судзьдзя Жана Верхась прызнала яго вінаватым і асудзіла да штрафу ў памеры 40 базавых велічыняў (1 млн. 240 тыс. руб.), абавязаўшы аплаціць пацярпеламу 500 тыс. рублёў шкоды. «Саюз палякаў на Беларусі» заявіў аб правакацыі і палітычна матываваным перасьледзе сябра арганізацыі.

3. Крымінальная справа супраць Дзяніса Дзянісава і Тацяны Елавоў

Крымінальная справа супраць моладзевых актывістаў Дзяніса Дзянісава і Тацяны Елавоў была ўзбуджаная па ч.1 арт. 14, ч.1 арт. 342 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя і падрыхтоўка дзеяньняў, якія груба парушаюць грамадзкі парадак, альбо актыўны ўдзел у іх».

Паводле начальніка аддзелу па нагляду за следзтвам ў органах унутраных справаў пракуратуры Віцебскай вобласці, саветніка юстыцыі В. А. Забаўскага, «Дзянісаў Д. В. сумесна з іншымі асобамі ў колькасці не менш за 25 чалавек, якія мелі пры сабе больш за 1000 улётак, 17.06.2006 г. у вячэрні час быў затрыманы супрацоўнікамі міліцыі пры замаху на правядзеньне незаконнай акцыі «БУНТ» у Летнім амфітэатры ў г. Віцебску».

19 чэрвеня 2006 году была ўзбуджана крымінальная справа па гэтых падзеях, а ў кастрычніку вынесена пастанова аб прызнанні Дз. Дзянісава і Т. Елавой абвінавачваемымі.

Тацяна Елава пакінула Беларусь, а ў адносінах да Дзяніса Дзянісава была абраная мера стрымання ў выглядзе заключэння пад варту, ён быў абвешчаны ў вышук, паколькі хаваўся ад следзтва. У сувязі з неўстанаўленьнем месцазнаходжання абвінавачваемага 19 кастрычніка 2006 году вытворчасць па крымінальнай справе была спыненая, аднак 16 лютага 2007 году ўзноўленая — моладзевы актывіст быў затрыманы ў цягніку, які ехаў у Гомель. Спачатку Дз. Дзянісава ўтрымлівалі ў Гомельскім следчым ізалятары, потым перавезлі ў Віцебскі следчы ізалятар № 2, дзе ён правёў два месяцы.

3-пад варты Дзяніс Дзянісаў быў адпушчаны 11 красавіка пад грашовы заклад памерам 500 базавых велічыняў (больш за 15 з паловай мільёнаў рублёў), сабраны прадстаўнікамі беларускай грамадзкасці.

30 траўня крымінальная справа супраць Дзяніса Дзянісава і Тацяны Елавой была спыненая з-за адсутнасці складу крымінальнага злачынства.

4. Крымінальная справа супраць Канстанціна Лукашова

Крымінальная справа ў адносінах да Канстанціна Лукашова, брата палітыка Вячаслава Сіўчыка, была ўзбуджаная па арт. 364 Крымінальнага кодэксу — «гвалт ці пагроза гвалту ў адносінах да супрацоўніка міліцыі». Ён абвінавачваўся ў наездзе на аўтамабілі на супрацоўніка міліцыі 28 сакавіка 2006 году, калі забіраў брата з аддзялення хірургіі 3-й клінічнай бальніцы Менску, якога ў дзень выпіскі намагаліся затрымаць невядомыя асобы ў цывільным.

Затрыманы Канстанцін Лукашоў быў толькі 19 снежня проста па месцы працы ў Інстытуце геахіміі і геафізікі Нацыянальнай акадэміі навук і змешчаны ў СІЗА. Утрыманьне пад вартай было матывавана тым, што ён нібыта ўхіляўся ад следзтва і ў сувязі з гэтым знаходзіўся ў вышуку, хаця ўвесь гэты час навуковы супрацоўнік кожны дзень хадзіў на працу і нікуды не выязджаў з Беларусі.

20 лютага суд Ленінскага р-ну г. Мінску прызнаў Канстанціна Лукашова вінаватым у інкрымінуемым злачынстве, і судзьдзя Зінаіда Красоўская прысудзіла яму два гады пазбаўленьня волі з адтэрміноўкай выканання прысуду на два гады. Судзьдзя таксама абавязала яго выплаціць пацярпеламу міліцыянту кампенсацыю ў памеры 1 мільёна рублёў і аплаціць судовыя выдаткі. Канстанцін Лукашоў быў вызвалены з пад варты ў зале суда.

Прысуд быў абскарджаны, і 3 красавіка калегія Менскага гарадзкога суда адмяніла прысуд раённага суда, накіраваўшы справу Канстанціна Лукашова на новы разгляд іншаму судзьдзі. 9 ліпеня намесьнік старшыні суда Ленінскага раёну Тацяна Жулкоўская пры паўтроным разглядзе вынесла аналагічны прысуд: два гады пазбаўленьня волі з адтэрміноўкай выканання прысуду на два гады. Менскі гарадзкі суд 28 жніўня пакінуў прысуд у сіле, а скаргу Канстанціна Лукашова без задавальнення.

5. Крымінальная справа супраць Валерыя Шчукіна

6 сакавіка ў РУУС Першамайскага раёну Віцебску праваабаронцу і журналісту Валерыю Шчукіну было прад'яўленае абвінавачаньне паводле арт.189 ч.2 Крымінальнага кодэксу — «зьнявага, нанесеная ў друкаваным творы». Сьледчыя выявілі зьнявагу старшыні і членаў акруговай выбарчай камісіі ва ўлётках, якія вырабіў і распасюджаў Валерыя Шчукін пасля выбараў у мясцовыя Саветы, што адбыліся ў студзені. Трэба адзначыць, што абвінавачаньне па артыкуле 189 КК зьяўляецца справай асабістага характару, гэта азначае, што ўзбуджаецца толькі па заяве пацярпелага, аднак у дадзеным выпадку справа была ўзбуджаная пракуратурамі Чыгуначнага і Першамайскага раёнаў Віцебску.

Падчас разгляду справы ў судзе Першамайскага раёну Віцебску, які пачаўся 8 чэрвеня, трое з чатырох пацярпелых сяброў акруговай камісіі адмовіліся ад матэрыяльнай кампенсацыі за нібыта нанесеную ім зьнявагу, і толькі Людміла Буевіч запатрабавала 500 тысячаў рублёў кампенсацыі. Судзьдзя Наталя Гур'ян прызнала Валерыя Шчукіна вінаватым і пакарала штрафам у памеры 40 базавых велічыняў (каля 600 даляраў), абавязаўшы таксама выплаціць 250 тысячаў рублёў (каля 125 даляраў) кампенсацыі маральнай шкоды члену апарату Віцебскай абласной выбарчай камісіі Тацяне Буевіч і аплаціць судовыя выдаткі. Праваабаронца абскарджваў вынесены прысуд, аднак безвынікова: 24 ліпеня судовая калегія Віцебскага абласнога суда пакінула рашэньне ў сіле.

6. Крымінальная справа супраць Наталі Старасьцінай, Вячаслава Сіўчыка, Аляксандры Ясюк, Аляксандра Урыўскага, Мікіты Краснова

Наталя Старасьціна, Аляксандра Ясюк, Аляксандр Урыўскі, Мікіта Красноў былі затрыманыя 22 сакавіка, а Вячаслаў Сіўчык — 24 сакавіка ў якасці падазраваных па крымінальнай справе, узбуджанай па арт. 342 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя і падрыхтоўка дзеянняў, якія груба парушаюць грамадзкі парадак, альбо актыўны ўдзел у іх». Упершыню распаўсюд улётак аб масавым мерапрыемстве кваліфікаваўся па гэтым артыкуле. Усе пяцёра былі зьмешчаныя ў ізалятар часовага ўтрыманьня Менску, дзе знаходзіліся на працягу трох дзён.

25 траўня, пасля двух месяцаў разбіральніцтва, Вячаслаў Сіўчык, Наталя Старасьціна, Аляксандра Ясюк, Аляксандр Урыўскі, Мікіта Красноў атрымалі паведамленьні з аддзелу сьледчага ўпраўленьня ГУУС Менгарвыканкаму, што «ў сувязі з адступасцю складу крымінальнага злачынства» расьсьледаваньне па справе спыненае.

7. Крымінальная справа супраць Андрэя Клімава

Палітык і публіцыст Андрэй Клімаў быў затрыманы супрацоўнікамі міліцыі раніцай 3 красавіка і дастаўлены ў пракуратуру Менска. Яму было прад'яўленае абвінавачаньне па частцы 3 артыкулу 361 Крымінальнага кодэксу: «публічныя заклікі да захопу дзяржаўнай улады ці гвалтоўнага зьмяненьня канстытуцыйнага ладу Рэспублікі Беларусь, ці здрады дзяржаве, ці ўчыненьня тэрарыстычнага акту або дыверсіі, ці ўчыненьня іншых дзеянняў, накіраваных на шкоду зьнешняй бясьпецы Рэспублікі Беларусь, яе суверэнітэту, тэрытарыяльнай недатыкальнасьці, нацыянальнай бясьпецы і абароназдольнасьці або распаўсюд матэрыялаў, якія ўтрымліваюць такія заклікі, з выкарыстаньнем сродкаў масавай інфармацыі». Гэта стала першым выпадкам у найноўшай гісторыі Беларусі прад'яўленьня абвінавачаньня ва ўчыненьні злачынства супраць дзяржавы, а падставай для яго стала публікацыя Андрэя Клімава на інтэрнэт-сайце.

Пры правядзеньні сьледзтва па крымінальнай справе Андрэя Клімава не было праведзена экспэртывы сайту, на якім быў зьмешчаны артыкул: каму ён належыць, хто зьмяшчае інфармацыю на ім і г. д. Літаратуразнаўчая экспэртыва праводзілася не Інстытутам літаратуразнаўства Нацыянальнай акадэміі навук, а Інстытутам крыміналогіі і крыміналістыкі МУС Рэспублікі Беларусь.

1 жніўня суд Цэнтральнага раёну Менску прызнаў Андрэя Клімава вінаватым ва ўчыненьні злачынства па частцы 1 артыкулу 361, а таксама па арт. 368 Крымінальнага кодэксу — «абраза прэзідэнта Рэс-

публікі Беларусь» і асудзіў яго на два гады пазбаўленьня волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму. Суд праходзіў у закрытым рэжыме, на яго не былі дапушчаныя сваякі, прадстаўнікі грамадзкасці і СМІ. 2 кастрычніка судовая калегія па крымінальных справах Менскага гарадскога суда адхіліла касацыйную скаргу і пакінула прысуд бяз зьменаў. Андрэй Клімаў быў накіраваны адбываць пакараньне ў Мазырскай папраўчай калоніі ўзмоцненага рэжыму.

8. Крымінальная справа супраць Насты Палажанкі, Зьмітра Хведарука, Аляксея Янушэўскага, Алега Корбана, Барыса Гарэцкага

Крымінальная справа была ўзбуджаная 4 лютага ўпраўленьнем КДБ па Менску па арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй». У гэты дзень адбылося масавае затрыманьне ўдзельнікаў паседжаньня Цэнтральнай Рады незарэгістраванай арганізацыі «Малады Фронт», якое праводзілася ў прыватнай кватэры ў Менску. Некалькі дзясяткаў затрыманых моладзевых актывістаў праз пэўны час былі вызваленыя, а Зьміцер Хведарук і Алег Корбан — зьмешчаныя ў СІЗА КДБ, дзе правялі тры сутак у якасьці падазраваных па ўзбуджанай крымінальнай справе. Пазьней у якасьці падазраваных па гэтай справе былі прыцягнутыя Барыс Гарэцкі, Аляксей Янушэўскі і непаўнагадовая Наста Палажанка.

Абвінавачаньне грунтавалася на канфіскаваных падчас ператрусаў на кватэрах маладафронтаўцаў друкаваных матэрыялах, а таксама на раздрукоўках тэлефонных размоваў і аўдыёзапісе сходаў 29 верасьня 2006 г., 25-га, 29 студзеня, 1, 4 лютага 2007 году. Зьмітра Хведарука абвінавачвалі ў тым, што ён кіраваў Першамайскай радай «Маладога Фронту», Алега Корбана — у кіраўніцтве Партызанскай рады, Аляксея Янушэўскага — Заводзкай, Барыса Гарэцкага — у тым, што ён быў прэс-сакратаром арганізацыі, Насту Палажанку абвінавачвалі ў кіраўніцтве арганізацыйным аддзелам арганізацыі. Мэтай дзейнасьці «Маладога Фронту», на думку абвінавачаньня, зьяўляўся захоп ўлады шляхам масавых вулічных акцыяў.

Судовыя слуханьні па справе праходзілі 28-29 траўня ў судзе Савецкага раёну Менску.

Дзяржабвінаваўца Міхонская прапанавала пакараць Зьмітра Хведарука, Аляксея Янушэўскага, Алега Корбана, Барыса Гарэцкага штрафамі ў памеры 500 базавых велічыняў, а Насту Палажанку — выпраўленчымі працамі. Судзьдзя Руслан Аніскевіч прызнаў моладзевых актывістаў вінаватымі ва ўчыненьні крымінальнага злачынства і вынес на-

ступныя пакараньні: Зьміцер Хведарук — штраф у памеры 40 базавых велічыняў (1 млн. 240 тыс. руб.), Алег Корбан, Аляксей Янушэўскі, Барыс Гарэцкі — штрафы ў памеры 30 базавых велічыняў (930 тыс. руб.), Насьце Палажанцы вынесена судавая перасьцярога.

9. Крымінальная справа супраць Насты Азаркі

Крымінальная справа супраць моладзевай актывісткі з Нясьвіжу Насты Азаркі па арт. 193.1 КК — «арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі ці ўдзел у ёй» — была ўзбуджаная 5 сакавіка паводле пастановы старэйшага сьледчага аддзелу расьсьледаваньняў злачынстваў у сферы арганізаванай злачыннасьці і карупцыі сьледчага ўпраўленьня папярэдняга расьсьледаваньня УУС Менаблвыканкаму старэйшага лейтэнанта міліцыі Д. Н. Мехава.

Наста Азарка падазравалася ў тым, што «сумесна з іншымі асобамі ў перыяд з кастрычніка 1998 да гэтага часу, прымала актыўны ўдзел у незаконнай дзейнасьці грамадзкага аб'яднаньня «Малады Фронт», якое не прайшло ва ўстаноўленым парадку дзяржаўнай рэгістрацыі. Пры гэтым распаўсюджвала друкаваную прадукцыю з заклікамі да барацьбы з існуючым грамадзкім ладам і дзеючай дзяржаўнай уладай у Рэспубліцы Беларусь, прымала актыўны ўдзел у арганізацыі і правядзеньні несанкцыянаваных мітынгаў, агітацыйнай і іншай дзейнасьці, скіраванай на дасягненьне мэтаў указанага аб'яднаньня».

4 верасьня судзьдзя Марыя Дунаева суда Нясьвіжскага раёну Менскай вобласьці прызнала Насту Азарку вінаватай ва ўчыненні інкрымінуемага ёй злачынства і прызначыла ёй пакараньне ў выглядзе штрафу памерам 40 базавых велічыняў.

10. Крымінальная справа супраць Івана Шылы

Крымінальная справа ў дачыненні да непаўнагадовага моладзевага актывіста з Салігорску Івана Шылы была ўзбуджаная 10 траўня пракуратурай Менскай вобласьці па арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй».

Іван Шыла абвінавачваўся у тым, што «дакладна ведаючы аб тым, што Міністэрствам юстыцыі Рэспублікі Беларусь моладзевому грамадзкаму аб'яднаньню «Малады Фронт» адмоўлена ў дзяржаўнай рэгістрацыі, з 26 лістапада 2006 году ажыццяўляў незаконную арганізацыю дзейнасьці дадзенага аб'яднаньня і ўдзельнічаў у яго дзейнасьці пры наступных абставінах. Так, ён, зьяўляючыся кіраўніком структур-

нага падразьдзяленьня (суполкі) моладзевага грамадзкага аб'яднаньня «Малады Фронт» у г. Салігорску Менскай вобласьці і яго актывістам, для дасягненьня мэтай, вызначаных статутам аб'яднаньня, прыняў актыўны ўдзел у мерапрыемствах аб'яднаньня, шэраг якіх былі арганізаваныя з ягоным непасрэдным удзелам:

па месцы свайго жыхарства не пазьней чым 11 траўня 2007 г. з мэтай уцягваньня ў аб'яднаньне новых сяброў, з дапамогай кампутарнай тэхнікі вырабіў візітоўкі і ўлёткі ад імя МГА «Малады Фронт», у якіх указаў нумар свайго мабільнага тэлефону;

па месцы свайго жыхарства да 11 траўня 2007 г. захоўваў іншую атрыбутыку аб'яднаньня «Малады Фронт»: значкі з мэтай іх распаўсюду і ўцягваньня ў аб'яднаньне новых сяброў;

па месцы свайго жыхарства не пазьней 11 траўня 2007 г. з дапамогай кампутарнай тэхнікі склаў і вырабіў ад імя аб'яднаньня «Малады Фронт» брашуры з назвай «Свабоду палітычным вязьням» з указаньнем нумару свайго мабільнага тэлефону з мэтай уцягваньня ў аб'яднаньне новых сяброў і распаўсюджваў указаная брашуры сярод жыхароў гораду Салігорску;

па месцы свайго жыхарства з дапамогай кампутарнай тэхнікі ад імя аб'яднаньня «Малады Фронт» вырабіў газету «Свабодны Салігорск», у якой распаўсюджваў інфармацыю пра дзейнасьць аб'яднаньня «Малады Фронт», мерапрыемствы, якія ім праводзяцца, з указаньнем нумару свайго мабільнага тэлефону з мэтай уцягваньня новых сяброў і распаўсюджваў гэтую газету сярод жыхароў гораду Салігорску;

у перыяд з 18 па 20 студзеня 2007 г. арандаваў кватэру ў г. Салігорску, дзе захоўваў друкаваную прадукцыю, плакаты і павязкі аб'яднаньня «Малады Фронт» для забесьпячэньня яго дзейнасьці;

па месцы свайго жыхарства 30 траўня 2007 г. склаў «План дзейнасьці Салігорскага «Маладога Фронт» на чэрвень — сьнежань 2007 г.»;

на рынку «Старавакзальны» ў г. Салігорску 4 студзеня 2007 г. каля 11.30 распаўсюджваў перадвыбарчыя ўлёткі ад імя МГА «Малады Фронт»;

па месцы свайго жыхарства ў перыяд з 15.10 да 15.49 па тэлефоне даў інтэрвію журналісту «Еўрапейскага радыё для Беларусі» і іншым журналістам аб арганізацыі і правядзеньні 20 студзеня 2007 г. пікетаў ад імя МГА «Малады Фронт»;

на цэнтральнай плошчы ў г. Салігорску Менскай вобласьці 20 студзеня 2007 г. каля 16 гадзінаў арганізаваў і правёў пікет ад імя МГА «Малады Фронт», дэманструючы плакат «Свабоду Дашкевічу»;

зьявруўся 26 лютага 2007 г. у Салігорскі райвыканкам з заявай аб працы грамадзкага аўтатранспарту і па іншых пытаннях, публічна зьязваючы вынікі яе разгляду з дзейнасьцю аб'яднаньня «Малады Фронт».

4 верасьня суд Салігорскага раёну з удзелам дзяржаўнага абвінаваўцы пракурора А. І. Чарнышэвіча разгледзеў крымінальную справу адносна Івана Шылы ў адкрытым судовым паседжаньні. Судзьдзя В. Н. Лапіна прызнала моладзевага актывіста вінаватым ва ўчыненні крымінальнага злачынства, прадугледжанага арт. 193.1 КК Рэспублікі Беларусь, і вынесла Івану Шылу судовую перасьцярогу.

Вынесены прысуд быў абскраджаны ў калегіі па крымінальных справах Менскага абласнога суда, аднак скарга была пакінутая без задавальненьня, а вынесены прысуд — бяз зменаў.

11. Крымінальная справа супраць Зьмітра Дашкевіча

Зьміцер Дашкевіч, лідэр моладзевай арганізацыі «Малады Фронт», 1 лістапада 2006 году быў асуджаны на паўтары гады пазбаўленьня волі па арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй». Пакараньне быў накіраваны адбываць у шклоўскую калонію №17 Магілёўскай вобласьці.

Падчас адбыцьця пакараньня ў адносінах да Зьмітра Дашкевіча была ўзбуджаная яшчэ адна крымінальная справа паводле пастановы сьледчага Шклоўскага РУУС капітана міліцыі С. Н. Лоха. Асуджаны моладзевы актывіст быў абвінавачаны ў тым, што падчас допыту ў якасьці сьведкі па крымінальнай справе, узбуджанай у дачыненні да Івана Шылы па абвінавачаньні ў дзейнасьці ад імя незарэгістраванага «Маладога Фронту», адмовіўся ад дачы паказаньняў. Трэба адзначыць, што Зьміцер Дашкевіч пісьмова адмовіўся ад дачы паказаньняў на падставе артыкулу 27 Канстытуцыі, які гарантуе права грамадзянаў не даваць паказаньні супраць сабе самога, паколькі па гэтай жа справе «Маладога Фронту» ён быў асуджаны і сам. Аднак сьледзтва палічыла, што гэтым учынкам Зьміцер Дашкевіч здзейсніў крымінальнае злачынства, прадугледжанае арт. 402 Крымінальнага кодэксу — «адмова альбо ўхіленьне сьведкі ад дачы паказаньняў».

Суд над моладзевым актывістам пачаўся 6 лістапада і праходзіў на тэрыторыі шклоўскай папраўчай калоніі, куды адміністрацыя дапусьціла толькі непасрэдных удзельнікаў працэсу: судзьдзю, пракурора, адваката. 9 лістапада судзьдзя Кашкіна прызнала Зьмітра Дашкевіча вінаватым і пакарала штрафам у памеры 60 базавых велічыняў (1 мільён 860 тысячаў рублёў).

12. Крымінальная справа супраць Яраслава Грышчэні

Моладзевы актывіст з гораду Баранавічы Яраслаў Грышчэня абвінавчваўся ва ўчыненні злачынства, прадугледжанага арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасці аб'яднання, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй».

Паводле пастановы аб узбуджэнні крымінальнай справы, якую вынес пракурор г. Баранавічы, старэйшы дарадца юстыцыі А. П. Смаль, «непаўнагадовы Грышчэня Я. С. пасля заявы ў Баранавіцкі ГАУС, якую ён зрабіў 20 красавіка 2007 году аб добраахвотным спыненні ўдзелу ў дзейнасці моладзевага грамадзкага аб'яднання «Малады Фронт», якое не прайшло ва ўстаноўленым парадку дзяржаўнай рэгістрацыі, фактычна працягнуў удзел у дзейнасці гэтага незарэгістраванага грамадзкага аб'яднання пры правядзенні шэсця «Чарнобыльскі шлях» 26 красавіка 2007 году, пра што сьведчаць адзінства відэамаатэрыялы».

Суд над Яраславам Грышчэнем пачаўся 10 верасня ў судзе Баранавіцкага раёну Берасцейскай вобласці. Падчас судавага разьбіральніцтва пракурор, які падтрымліваў дзяржаўнае абвінавачанне, прапанаваў пакараць актывіста на 1 год пазбаўленьня волі ўмоўна. Судзьдзя Васіль Петрыў прызнаў Яраслава Грышчэню вінаватым у інкрымінуемым злачынстве і прыняў рашэнне аб пакараньні яго штрафам у памеры 30 базавых велічын (930 тысячаў рублёў).

13. Крымінальная справа супраць Андрэя Цянюты, Арсенія Ягорчанкі і Кірыла Атаманчыка

18 верасня ўпраўленьнем КДБ па Гомельскай вобласці была ўзбуджаная крымінальная справа па факце дзейнасці незарэгістраванага моладзевага аб'яднання «Малады Фронт» згодна з арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасці аб'яднання, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй». Падазраванымі па справе былі прызнаныя гомельскі актывіст Андрэй Цянюта, актывіст са Жлобіну Кірыл Атаманчык і моладзевы актывіст са Сьветлагорску Арсеній Ягорчанка.

У пастанове аб прызнанні К. Атаманчыка падазраваным, выдзенай дазнавацелю, старэйшым лейтэнантам Андрэем Коласавым, было ўказана, што актывіст разам з нявызначанымі асобамі ажыццяўляе дэструктыўную дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі «Малады Фронт». У прыватнасці, наносіць на фасады будынкаў і пабудоваў сімваліку арганізацыі, а таксама надпісы дэструктыўнага характару. Па меркаваньні сьледчага, гэта робіцца «з мэтай папулярыза-

цы ідэалогіі арганізацыі «Малады Фронт» і стварэння ілюзіі ў грамадстве аб наяўнасці шырокага супраціву дзеючай уладзе». Аналагічныя абвінавачанні ўтрымліваліся ў пастановах, атрыманых Арсеніем Ягорчанкам і Андрэем Цянютам.

16 лістапада следчы ўпраўлення КДБ па Гомельскай вобласці Дзьмітрый Седляроў паведаміў падазраваным аб прыпыненні следства па крымінальнай справе па прычыне «немагчымасці вытворчасці следчых дзеянняў, без якіх ня можа быць прынятае рашэнне аб завяршэнні папярэдняга следства». 14 снежня вытворчасць па крымінальнай справе была адноўленая. На канец 2007 году матэрыялы справы знаходзіліся на этапе папярэдняга следства.

14. Крымінальная справа супраць Кацярыны Салаўёвай

Супраць моладзевай актывісткі з Лепеля, студэнткі другога курсу гісторыка-філалагічнага факультэту Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэту Кацярыны Салаўёвай 28 снежня была ўзбуджаная крымінальная справа па арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасці грамадзкага аб'яднання, рэлігійнай арганізацыі ці фонду, якія не прайшлі дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у іх».

Паводле пастановы аб узбуджэнні крымінальнай справы, Кацярына Салаўёва падазраецца ў дзейнасці ад імя незарэгістраванай моладзевай арганізацыі «Малады Фронт». На канец 2007 году па крымінальнай справе праводзіліся следчыя дзеянні.

15. Крымінальная справа супраць Артура Фінькевіча

Моладзевы актывіст Артур Фінькевіч быў асуджаны 10 траўня 2006 году на два гады абмежавання волі за нанясенне напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў палітычных графіці і быў накіраваны адбываць пакаранне ў спецкамендатуру № 43 г. Магілёву.

У кастрычніку 2007 году супраць яго была ўзбуджаная крымінальная справа па арт. 415 Крымінальнага кодэксу — «ухіленне ад адбыцця пакарання ў выглядзе абмежавання волі». Артур Фінькевіч быў зьмешчаны ў СІЗА Магілёву, дзе ўтрымліваўся да суда.

Моладзевому актывісту інкрымінаваліся сістэматычныя парушэнні рэжыму ўтрымання ў спецкамендатуры, у сувязі з чым адміністрацыяй установы на яго было накладзена пяць дысцыплінарных спагнанняў. Пры гэтым Артур Фінькевіч неаднаразова скардзіўся на пагрозы і ціск, які аказваўся на яго з боку адміністрацыі спецкамендатуры.

21 сьнежня суд Кастрычніцкага раёну Магілёву прызнаў Артура Фінькевіча вінаватым, судзьдзя Наталя Крашкіна прыгаварыла яго да году і шасьці месяцаў пазбаўленьня волі ў калоніі агульнага рэжыму.

16. Крымінальная справа супраць Дар'і Ільніч і яе маці Наталі Ільніч

Студэнтка гістарычнага факультэту БДУ Дар'я Ільніч у сакавіку разам з групай моладзі прымала ўдзел у адукацыйнай праграме, якая адбывалася ў Польшчы. Перад паездкай Дар'я захварэла, у сувязі з чым яе маці Наталя Ільніч зьвярнулася да доктара бальніцы ў Мар'інай Горцы з просьбай выдаць яе дачцы адпаведную даведку. Даведка была выдадзена, аднак студэнтка адчула сябе лепей і паехала на семінар.

Пасьля паездкі ў Польшчу ва ўнівэрсітэт да Дар'і Ільніч прыйшлі супрацоўнікі КДБ і настойвалі на тым, каб дзяўчына прадаставіла ім інфармацыю аб арганізатарах адукацыйнай праграмы і яе ўдзельніках. Супрацоўнікі КДБ прыгразілі, што ў выпадку адмовы ад супрацоўніцтва супраць яе, маці, а таксама доктара будуць узбуджаныя крымінальныя справы.

Пасьля адмовы Дар'і Ільніч ад супрацоўніцтва супраць яе маці была ўзбуджаная крымінальная справа ў сувязі з атрыманьнем медыцынскай даведкі па ч.5 арт. 16 і ч.1 арт. 427 Крымінальнага кодэксу — «падбукторваньне да службовага падлогу». 9 лістапада суд Пухавіцкага раёну Менскай вобласьці прызнаў Наталю Ільніч вінаватай і пакараў папраўчымі работамі тэрмінам на 1 год і 6 месяцаў з утрыманьнем 20% заробку штомесяц. Прысуд быў абскарджаны ў судовую калегію па крымінальных справах Менскага абласнога суда, які сваім вызначеньнем ад 21 сьнежня пакінуў прысуд бяз зьменаў, а скаргу без задавальненьня.

У сьнежні крымінальная справа па арт. 380 Крымінальнага кодэксу — «падробка, выраб, выкарыстаньне ці збыт падробных дакументаў, штампай, пячатак, бланкаў» — была ўзбуджаная супраць Дар'і Ільніч. На канец 2007 году вялося папярэдняе расьсьледаваньне.

17. Крымінальная справа супраць Сяргея Панамарова

29 верасьня 2006 году супраць рэдактара самавыдавецкага бюлетэню «Бойкий Клецк» Сяргея Панамарова з гораду Клецку Менскай вобласьці была ўзбуджаная крымінальная справа паводле ч.2 арт. 188 Крымінальнага кодэксу — «паклёп у друкаваных сродках». Нагодай для ўзбуджэньня справы стала нататка ў «Бойком Клецке» пра кіраўніка Клецкай юрыдычнай кансультацыі Наталю Семашкевіч.

На працягу гэтага часу сьледства па крымінальнай справе пяць разоў прыпынялася і аднаўлялася зноў, хаця праведзеная двойчы адмысловая лінгвістычная экспэртыза не пацьвердзіла факту паклёпу ў публікацыях С. Панамарова. Апошні раз сьледства па справе было адноўленае 17 верасьня памочнікам пракурора г. Клецку Валянцінай Лябедзька, а прыпыненае праз два месяцы — у канцы лістападу.

18. Крымінальная справа супраць Аляксандра Зьдзьвіжкова

22 лютага 2006 году па выніках праверкі, праведзенай пракуратурай і КДБ, была ўзбуджаная крымінальная справа па ч. 1 арт. 130 Крымінальнага кодэксу — «распальваньне расавай, нацыянальнай ці рэлігійнай варажнечы» ў сувязі з перадрукам у газеце «Згода» карыкатураў з дацкай газеты «Jullands-Posten» на прарока Мухамеда. Праверка праводзілася на падставе звароту ў праваахоўныя органы старшыні рэлігійнага аб'яднаньня «Духоўнае ўпраўленьне мусульманаў Рэспублікі Беларусь» муфці Ісмаіла Варановіча, які палічыў перадрук гэтых карыкатур абразьлівым для мусульман.

Нягледзячы на тое, што выданьне не было распаўсюджанае, а 17 сакавіка 2006 году Вярхоўны суд прыняў рашэньне аб спыненні дзейнасьці выданьня, крымінальная справа не была спыненая. Падазраваным па справе быў прызнаны намесьнік галоўнага рэдактара газеты «Згода» Аляксандр Зьдзьвіжкоў. Журналіст летам 2006 году зьехаў з Беларусі, і расьсьледаваньне справы было прыпыненае, а журналіст абвешчаны ў росшук.

18 лістапада 2007 году Аляксандр Зьдзьвіжкоў быў арыштаваны, калі прыехаў на магілу свайго бацькі ў Барысаў, і ўтрымліваўся пад вартай у сьледчым ізалятары КДБ. Судовае разьбіральніцтва прызначанае на 11 студзеня 2008 году ў Менскім гарадзкім судзе.

19. Крымінальная справа супраць Валерыя Місьнікава

У канцы 2006 году супраць віцебскага юрыста і праваабаронцы Валерыя Місьнікава пракуратурай Віцебскай вобласьці была ўзбуджаная крымінальная справа спачатку па арт. 369 Крымінальнага кодэксу — «абраза прадстаўніка ўлады», а затым і па ч. 2 арт. 377 — «выкраданьне ці пашкоджаньне дакументаў, пячатак асаблівай важнасьці». Валеры Місьнікаў абвінавачваўся у тым, што ў сваіх скаргах на імя пракурора Віцебскай вобласьці наўмысна, з мэтай прыніжэньня гонару, годнасьці асобы і прафэсійных якасьцяў абразіў начальніка аддзелу пракуратуры Віцебскай вобласьці А. Балееву і старшага сьледчага па важнейшых справах пракуратуры Віцебскай вобласьці А. Таўтына. Так-

сама Місьнікаў быў абвінавачаны ў выкраданьні тамоў крымінальнай справы ў працоўны час з кабінету сьледчага пракуратуры.

У чэрвені згодна з пастановай сьледчага пракуратуры Валеры Місьнікаў быў падвергнуты судова-медыцынскай экспэртыве ў псіхіятрычнай бальніцы «Навінкі» Менскага раёну, экспэртыве якой паставілі дыягназ: «паранаідальнае зьмяненьне асобы». У пачатку верасня пастановай суда, які праходзіў у закрытым рэжыме, В. Місьнікаў быў прыцягнуты да прымянення прымусовых мераў бясьпекі і лячэньня ў псіхіятрычным шпіталі звычайнага назіраньня. У лістападзе Віцебскі абласны суд разгледзеў касацыйную скаргу юрыста і пакінуў яе без задавальненьня, а рашэньне суда першай інстанцыі бяз зьменаў. З 16 кастрычніка Валеры Місьнікаў утрымліваецца ва ўстанове аховы здароўя «Браслаўская абласная псіхбальніца «Слабодка».

Згодна з загадам Міністэрства аховы здароўя ад 05.11.1999 № 337 і зацьверджаным гэтым загадам Палажэньнем «Аб шпіталізацыі хворых у псіхіятрычныя стацыянары», шпіталізацыя грамадзяніна ў псіхіятрычны стацыянар ажыцьцяўляецца, калі ён ўяўляе непасрэдную небясьпеку для сябе і (ці) акружаючых. Непасрэдная небясьпека можа быць абумоўленая некаторымі захворваньнямі і псіхічнымі паталогіямі, аднак у іх пераліку няма захворваньня, якім, на думку псіхіятраў, пакутуе В. Місьнікаў. Гэта азначае, што ён не падлягаў шпіталізацыі ў псіхіятрычны стацыянар.

20. Крымінальная справа ў супраць Аляксандра Крутога

Крымінальная справа па арт. 368 Крымінальнага кодэксу — «абразы прэзідэнта Рэспублікі Беларусь» была ўзбуджаная ў траўні 2003 году па факту распаўсюду ў Нясьвіжы Аляксандрам Крутым улётка, якія нібыта ўтрымлівалі тэкст з абразай прэзідэнта. Ва ўлётках было напісана: «Органы власти склоняются ко злу (творят зло). Я говорю: Лукашен Ко злу не склоняется».

Аляксандр Круты быў затрыманы супрацоўнікамі міліцыі ў кастрычніку 2007 году ў Менску, дастаўлены спачатку ў Нясьвіж, а затым зьмешчаны ў Жодзінскі СІЗА.

У межах крымінальнай справы А. Круты быў падвергнуты псіхіятрычнай экспэртыве, у выніку якой яму быў пастаўлены дыягназ: «паранаідальная шызафрэнія». Паводле заключэньня экспэртывы, адносна Аляксандра Крутога павінны быць ужытыя прымусовыя меры медыцынскага характару з лячэньнем ва ўмовах стацыянару ў межах арт. 101 Крымінальнага кодэксу — «прымусовыя меры бясьпекі і лячэньня, якія выкарыстоўваюцца да псіхічна хворых».

5. АБМЕЖАВАНЬНЕ СВАБОДЫ ВЫКАЗВАНЬНЯ МЕРКАВАНЬНЯЎ. ПАРУШЭНЬНЕ ПРАВОЎ ГРАМАДЗЯНАЎ НА СВАБОДУ СЛОВА І АТРЫМАНЬНЕ ПРАЎДЗІВАЙ ІНФАРМАЦЫІ

Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь утрымлівае два артыкулы, якія непасрэдна прысьвечаныя свабодзе выказваньня меркаваньняў і свабодзе інфармацыі. Згодна з арт. 33 дзяржава бярэ на сябе абавязальства забясьпечыць магчымасьць кожнага мець і свабодна выказаць свае меркаваньні, а гэта значыць — прызнаваць і лічыцца з тымі поглядамі і ацэнкамі, у тым ліку крытычнымі, якія зыходзяць ад грамадзянаў. Устанаўленьне забароны на манапалізацыю сродкаў масавай інфармацыі прадугледжвае існаваньне плюралістычных СМІ, адлюстраваньне розных поглядаў на тыя ці іншыя падзеі жыцьця краіны; ня менш неабходным для забесьпячэньня свабоды выказваньня, у тым ліку праз СМІ, зьяўляецца забарона на цензуру. Артыкул 34 абвясчае так званую свабоду інфармацыі і замацоўвае права кожнага «на атрыманьне, захоўваньне і распаўсюджаньне поўнай, дакладнай і своечасовай інфармацыі аб дзейнасьці дзяржаўных органаў, грамадзкіх аб'яднаньняў, аб палітычным, эканамічным, культурным і міжнародным жыцьці, стане навакольнага асяродзьдзя». Гэта азначае, што практычна ўся інфармацыя пра дзяржаўнае і грамадзкае жыцьцё павінна быць адкрытай для кожнага грамадзяніна. Гэты артыкул таксама абавязвае дзяржаўныя органы знаёміць грамадзянаў з матэрыяламі, якія закранаюць іх правы і законныя інтарэсы, а таксама ўтрымлівае ўмовы абмежаваньня свабоды: «Карыстаньне інфармацыяй можа быць абмежавана заканадаўствам у мэтах абароны гонару, годнасьці, асабістага і сямейнага жыцьця грамадзянаў і поўнага ажыцьцяўленьня імі сваіх правоў».

Аднак, нягледзячы на канстытуцыйныя гарантыі, у Беларусі ўстаноўлены татальны кантроль дзяржавы над інфармацыйнай прасторай, да мінімуму зьведзеная свабода выказваньня меркаваньняў. Наша краіна стала замацавалася на адным з апошніх месцаў у сьвеце па рэйтынгу свабоды слова: згодна з дадзенымі міжнароднай арганізацыі «Рэпарцэры бяз межаў», у 2007 годзе краіна займала 151 месца са 169 магчымых.

Жорсткі кантроль у сферы інфармацыі зьяўляецца сродкам палітычнага выжываньня ўлады. А. Лукашэнка пра гэта сказаў адкрыта ў студзеньскім інтэрвію з карэспандэнтам нямецкага выданьня «Welt am

Sonntag»: «СМІ могуць дзейнічаць як агнястрэльная зброя. Журналісты могуць забіць як дэмакратыю, так і таталітарную сістэму, і нанесць шкоду грамадзтву». Менавіта мэтай самазахавання тлумачыцца тое, што інфарматыўная і камунікатыўная функцыі СМІ замененыя ў Беларусі на прапагандысцкую: замест аб'ектыўнай і праўдзівай інфармацыі грамадзяне атрымліваюць неабходныя ўладзе стэрэатыпы з устаноўкай на зьнішчэнне ідэйных апанентаў. Магчымым гэта зьяўляецца дзякуючы фактычнай манапалізацыі дзяржавай электронных медыяў, усебаковай падтрымцы дзяржаўных выданняў і зьнішчэнню незалежных СМІ.

Неабходнасьць паляпшаць стасункі з еўрапейскімі краінамі прымушала ўлады час ад часу апраўдвацца за адыход ад стандартаў цывілізаванага сьвету. У тым жа інтэрвію «Welt am Sonntag» А. Лукашэнка адзначыў: «У разьвіцьці гэтак любімай вамі свабоды сродкаў масавай інфармацыі ў нас, магчыма, яшчэ ёсьць недахопы, але Еўрапейскі Зьвяз павінен прызнаць, што ў нас людзі могуць адчуваць сябе ў бясьпецы». Нічым іншым, як «піярам на экспарт» сталі заявы афіцыйнага кіраўніка агенцтва «Ройтэрз» у лютым: «У нас выдаецца паўтары тысячы газет ды часопісаў, з якіх дзеве траціны — недзяржаўныя. У нас вольна прадаюцца зацятая апазіцыйныя газеты» і францускаму штодзённіку «Монд» у ліпені: «Дзеве трэція беларускіх выданняў — неафіцыйныя. Апазіцыйную газету можна купіць нават у адміністрацыі прэзідэнта». Аднак А. Лукашэнка не ўдакладняў, што асноўная маса выданняў, што ствараюць ілюзію арыфметычнай перавагі недзяржаўнай прэсы, — побытава-забаўляльнага характару, і ў якіх умовах даводзіцца выжываць грамадзка-палітычным выданням.

У красавіку ўпершыню за апошнія пяць гадоў на прэсавую канфэрэнцыю Аляксандра Лукашэнкі былі запрошаныя прадстаўнікі недзяржаўных беларускіх СМІ, сярод якіх — галоўны рэдактар газеты «Народная воля» Іосіф Сярэдзіч. Трэба адзначыць, што лёс гэтага выдання яскрава адлюстроўвае рэальнае становішча беларускай незалежнай прэсы: напярэдадні выбараў-2006 газета страціла магчымасьць друкавацца ў Беларусі і даходзіць да чытача праз пошту і сістэму «Саюздруку». Іосіф Сярэдзіч узяў перад прэзідэнтам гэтыя праблемы і папрасіў садзейняньня ў іх вырашэньні. А. Лукашэнка заявіў: «Ідзіце і заключайце з імі дамовы. Але калі будзе парушаная хоць адна літара закону, адкажаце і вы, і друкарня, і Русакевіч (*міністр інфармацыі – рэд.*) — каб ён ведаў!». Аднак усе спробы галоўнага рэдактара вярнуць выданьне газеты ў беларускія друкарні і сістэмы распаўсюду скончыліся безвынікова. Апошняя кропка ў вырашэньні гэтай балючай праблемы была пастаўленая зноў жа самім Лукашэнкам падчас красавіцка-

га пасланьня прэзідэнта парламенту: «Ідзіце, дамаўляйцеся з друкарнямі, няхай вас друкуюць. Я гатовы падтрымаць, даць каманду. Але калі вы будзеце разьмяшчаць сьвядома несумленную, несправядлівую, неаб'ектыўную інфармацыю, то вы ў краіне выходзіць не будзеце. Вы можаце сказаць, што гэтыя газеты працуюць шчыра, справядліва і аб'ектыўна ў ацэнцы таго курсу, які мы праводзім, у ацэнцы прэзідэнта? Вы гатовыя працаваць паводле закону? Не гатовыя. Дык чаго вы да мяне ходзіце?» У сітуацыі, калі за парушэньні закону аб СМІ прадугледжваюцца і актыўна выкарыстоўваюцца рознага кшталту пакараньні, прэтэнзіі кіраўніка дзяржавы да незалежных медыяў відавочна палягаюць не ў прававой, а ў ідэалагічнай плоскасці і зьвязаныя з крытычным асьвятленьнем незалежнымі журналістамі праблемаў грамадзка-палітычнага жыцьця краіны. Выказваньні Лукашэнкі таксама сьведчаць пра поўнае падпарадкаваньне такіх суб'ектаў гаспадараньня, як друкарні, «Белпошта», «Белсаюздрук» не законам, а рашэньням вышэйшага дзяржаўнага кіраўніцтва.

Чакалася, што ў 2007 годзе будуць унесеныя зьмены ў асноўны прававы дакумент, які рэгулюе арганізацыю і дзейнасьць СМІ ў Беларусі, — Закон «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі» (прыняты ў 1995 годзе). Неаднаразова ўказвалася, што асноўныя зьмены будуць датычыць рэгуляваньня Інтэрнэту. 31 студзеня міністр інфармацыі Уладзімір Русакевіч заявіў: «Лічым сваім абавязкам вывучыць дзейнасьць ведамстваў іншых краін у гэтым накірунку, а таксама ўнесьці адпаведныя новаўвядзеньні ў закон аб друку». Аднак ужо 7 лютага стала вядома, што новую рэдакцыю закону ў парламенце ў 2007 годзе разглядаць не плануюць. Пра гэта паведаміў член камісіі па правах чалавека, нацыянальных зносінах і СМІ Палаты прадстаўнікоў Аляксандр Свірыд: «Праект закону ў ніжнюю палату парламенту не паступаў, паколькі знаходзіцца ў стадыі распрацоўкі». Значна актывізавалася дзейнасьць па падрыхтоўцы адпаведных зьменаў у закон пасля выступу А. Лукашэнкі на сустрэчы з калектывам газеты «Советская Белоруссия» 2 жніўня, дзе ён запатрабаваў: «Анархію ў Інтэрнэце трэба спыняць. Не варта дапускаць, каб гэта вялікае тэхнічнае дасягненьне чалавецтва ператваралася ў інфармацыйную памойніцу. Трэба прымаць закон і прапісаць у ім статус электронных СМІ». Адрозна была створаная адмысловая камісія па вывучэньні сусьветнага досведу рэгуляваньня дзейнасьці інтэрнэт-СМІ, у якую ўвайшлі прадстаўнікі Міністэрства інфармацыі, Міністэрства сувязі, Цэнтру па абароне інфармацыі пры Адміністрацыі прэзідэнта і КДБ. Да канца 2007 году пра вынікі напрацовак дадзенай камісіі грамадзтву не паведамлялася.

У сьнежні Палата прадстаўнікоў прыняла ў першым чытаньні заканапраект «Аб інфармацыі, інфарматызацыі і абароне інфармацыі», згодна з якім ствараецца сістэма дзяржаўных органаў, якія будуць кантраляваць усю інфармацыйную дзейнасьць, пачынаючы ад яе пошуку і заканчваючы яе распаўсюдам і абаронай інфармацыйных рэсурсаў. Дзейнасьць гэтага закону, паводле параграфу 3 артыкулу 2, не распаўсюджваецца на СМІ: «Дзеяньне гэтага закону не распаўсюджваецца на грамадзкія адносіны, зьвязаныя з дзейнасьцю СМІ і аховай інфармацыі як аб'екту інтэлектуальнай уласнасьці». Згодна з заканапраектам, ягонае дзеяньне не распаўсюджваецца і на Інтэрнэт, аднак у зьмесьце ўжываецца словазлучэньне «інфармацыйныя сеткі», і ня выключана, што гэты панятак будзе ўключачь у сябе і Інтэрнэт-прасторы. Прыняцьце закону ў другім чытаньні плануецца на веснавой сесіі ў 2008 годзе.

Значна больш жорсткімі сталі правілы функцыянаваньня кампутарных клубаў і інтэрнэт-кавярняў, якія прадастаўляюць публічны доступ да сусьветнага павуцінья. Пастановай Савету Міністраў №175 ад 10 лютага 2007 году было зацьверджанае палажэньне аб парадку працы гэтых установаў, у якім асаблівы інтарэс выклікаюць наступныя пункты: 6. Пры аказаньні карыстальнікам паслугаў службы перадачы дадзеных і сеткавых тэлематычных службаў у інтэрнэт-кавярні ягоны кіраўнік ці ўпаўнаважаная ім асоба ажыццяўляе вядзеньне электроннага журнала доменных імёнаў сайтаў, да якіх карыстальнікі атрымалі доступ. Тэрмін захоўваньня электроннага журнала складае ня менш за 12 месяцаў. 7. Кіраўнік інтэрнэт-кавярні ці ўпаўнаважаная ім асоба ў выпадках, вызначаных заканадаўчымі актамі, абавязаны даваць доступ органам дзяржаўнай бясьпекі, праваахоўным органам і органам дзяржаўнага кантролю да электронных журналаў доменных імёнаў і сайтаў.

2007 год адзначыўся таксама кампаніяй уладаў па дэмантажы спадарожнікавых антэнаў, усталяваных на фасадах жылых дамоў. Чыноўнікі тлумачылі, што справа толькі ў эстэтычным выглядзе гарадзкіх вуліцаў, і спасылаліся на тое, што антэны ўсталяваньня без узгадненьня з архітэктарамі гарадзкіх адміністрацыяў. У выпадку нявыкананьня патрабаваньня аб дэмантажы прадугледжанае адміністрацыйнае пакараньне па арт. 21.13 КаАП — «незаконнае афармленьне фасадаў пабудоваў». Аднак дзеяньне дадзенага артыкулу Кодэксу можа распаўсюджвацца толькі на антэны, устаноўленыя пасья 1 сакавіка 2007 году — менавіта тады ўступіў у дзеяньне новы КаАП, бо закон ня мае адвартнай сілы, калі пагаршае прававы стан суб'ектаў. Нягледзячы на гэта, у красавіку-траўні пачаўся масавы дэмантаж спадарожнікавых «тале-

рак» па ўсёй краіне. Відавочна, што гэтая кампанія была распачатая супраць праекту вяртаньня незалежнага тэлеканалу «БелСат» на Беларусь з тэрыторыі Польшчы, які прэзідэнт Лукашэнка назваў «неразумным, бесталковым і недружалюбным».

27 чэрвеня Палата прадстаўнікоў прыняла ў першым чытаньні праўкі ў закон «Аб дзяржаўнай службе ў Рэспубліцы Беларусь», якія рэгламентавалі парадак і ўмовы публікацыяў і выступленьняў дзяржаўных службоўцаў у зьвязку з выкананьнем службовых абавязкаў. Згодна з папраўкамі мэтазгоднасьць публікацыяў і выступленьняў павінен вызначаць кіраўнік дзяржаўнага органу альбо ўпаўнаважаная ім асоба. Для таго, каб выступіць у СМІ з публікацыяй альбо з каментаром, дзяржслужбовец павінен атрымаць дазвол. Дырэктар Нацыянальнага цэнтру законапраектнай дзейнасьці пры прэзідэнце Валерый Міцкевіч растлумачыў, што нагодай для прыняцьця паправак сталі «сітуацыі, калі дзяржслужбовец выказвае свае версіі па тым ці іншым пытаньні, прадстаўляючы той ці іншы дзяржаўны орган, але якія не супадаюць з пунктам гледжаньня гэтага дзяржаўнага органу». Гэтыя нормы заканадаўства ня тычацца дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў, Савету Рэспублікі і старшыняў мясцовых Саветаў дэпутатаў. На практыцы падобныя абмежаваньні ствараюць умовы для яшчэ большай закрытасьці дзейнасьці дзяржаўных органаў і іх службоўцаў, а таксама парушаюць арт. 48 Закону «Аб друку і іншых СМІ», згодна з якім увядзеньне абмежаваньняў на кантакты з журналістам і перадачу яму інфармацыі (за выключэньнем зьвестак, што зьяўляюцца дзяржаўнай, камерцыйнай альбо іншай спецыяльна ахоўванай законам таямніцай) лічыцца замахам на свабоду масавай інфармацыі.

Трэба адзначыць, што яшчэ ў лютым усім рэспубліканскім органам дзяржкіраваньня, дзяржарганізацыям, аблвыканкамам і Менгарвыканкаму быў накіраваны ліст № 11/810-234-ДСК (ДСК — «для службовага карыстаньня») з «рэкамендацыямі» адносна працы са СМІ за подпісам віцэ-прэм'ера Андрэя Кабякова. Урад рэкамендаваў «забясьпечыць кантроль за выступамі (інтэрвію, артыкулы) супрацоўнікаў органаў дзяржаўнага кіраваньня ў СМІ, у тым ліку і недзяржаўных друкаваных выданьнях». «Пры выяўленьні фактаў неаб'ектыўнага (некарэктнага) асьвятленьня эканамічных працэсаў» службоўцам неабходна «прыняць меры па прыцягненьні зазначаных асобаў да дысцыплінарнай адказнасьці (аж да звальненьня з займаемых пасадаў)». У лісьце таксама было зьмешчанае патрабаваньне забясьпечыць нязьменны маніторынг матэрыялаў, якія публікуюцца ў СМІ. «У выпадку выяўленьня фактаў неаб'ектыўнага асьвятленьня пытаньняў, датычных сферы, якую кuryе Міністэрства, камітэт, канцэрн, выканкам, накіроўвайце адпавед-

ныя прапановы Мінінфарму; прымайце меры па давядзенні да грамадзкасьці аб'ектыўнай інфармацыі, у тым ліку шляхам публікацыі афіцыйных заяваў, аспрэчванняў і інш.» Гэты дакумент быў скіраваны ў першую чаргу на кантроль за інфармацыяй эканамічнага характару і стаў рэакцыяй на новую эканамічную сітуацыю, у якой апынулася Беларусь. Улады зрабілі ўсё, каб эканамічныя праблемы ў медыях асьвятляліся ў спрыяльным для дзяржавы ракурсе і каб СМІ публікавалі толькі афіцыйны пункт гледжання.

Шэраг зьменаў, датычных працы журналістаў і дзейнасьці СМІ, зьявіліся ў новым Кодэксе аб адміністрацыйных правапарушэньнях, які ўступіў у сілу з 1 сакавіка. Згодна з ч. 1 арт. 22.9 новага КаАП, значна ўзрасло (ад 20 да 50 базавых велічыняў штрафу) пакараньне за «злоўжываньні свабодай СМІ»: у прыватнасьці, гэта датычыцца парушэньняў артыкулу 5 Закону аб друку, дзе пералічаны 9 выпадкаў такога злоўжываньня (між іх: распаўсюд інфармацыі ад імя незарэгістраваных арганізацыяў, распаўсюд зьвестак, якія зьневажаюць гонар і годнасьць прэзідэнта РБ і шэрагу кіраўнікоў дзяржорганаў, раскрыцьцё дзяржаўнай таямніцы, прапаганда вайны і агрэсіі, заклік да захопу ўлады і інш.). Новыя памеры штрафаў вызначаныя за парушэньне парадку распаўсюду перыядычных друкаваных выданняў без выходных дадзеных (ч. 2 арт. 22.9 КаАП): калі раней яны складалі да 10 базавых велічыняў, то зараз — ад 20 да 50 велічыняў; калі ж парушэньне будзе зьдзейснана паўторна, то памер штрафу ўзрасьце — ад 20 да 100 базавых велічыняў для індывідуальных прадпрымальнікаў і ад 100 да 500 велічыняў для юрыдычных асобаў. А за парушэньне арт. 23-33 КаАП (у старой рэдакцыі — арт. 172 прым.) — «распаўсюд сродкамі масавай інфармацыі заведама ілжывых зьвестак, якія зьневажаюць гонар і годнасьць Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь», пакараньне складае ад 20 да 50 базавых велічыняў, для індывідуальных прадпрымальнікаў — ад 20 да 100, а для юрыдычных асобаў — да 500 базавых велічыняў. Паколькі аналагічная норма існуе і ў Крымінальным кодэксе, вырашаць, па якім заканадаўстве прыцягваць да адказнасьці, павінны «кампетэнтныя органы».

Да агульнай неспрыяльнай сітуацыі ў справе рэалізацыі канстытуцыйных правоў на выказваньне меркаваньня, свабоду слова і інфармацыі на працягу 2007 году дадаваўся сістэматычны і мэтанакіраваны перасьлед і абмежаваньне дзейнасьці незалежных сродкаў масавай інфармацыі і журналістаў. Выкарыстоўваліся наступныя формы барацьбы са свабодой слова: крымінальны і адміністрацыйны перасьлед журналістаў, вынясенне пракурорскіх папярэджаньняў у сувязі з прафэсійнай дзейнасьцю, адмовы ў прадастаўленьні інфармацыі, перашко-

ды ў выпуску і распаўсюдзе друкаваных выданняў, падача неабгрунтаваных грамадзянскіх зыскаў у судовыя інстанцыі і іншыя.

Найбольш жорсткім перасьледам журналістаў і крытыкаў палітычнага ладу зьяўлялася выкарыстаньне артыкулаў Крымінальнага кодэксу дзеля пакараньня за прафэсійную дзейнасьць і выказваньне меркаваньняў. Крымінальныя справы на працягу году вяліся ў адносінах да чатырох журналістаў, двое з якіх былі асуджаныя да пазбаўленьня волі, адзін атрымаў штраф, яшчэ адна крымінальная справа была прыпыненая.

18 лістапада быў арыштаваны і зьмешчаны ў сьледчы ізалятар КДБ былы намесьнік галоўнага рэдактара газеты «Згода» Аляксандр Здзьвіжкоў па абвінавачаньні ва ўчыненьні злачынства, прадугледжанага ч.1 арт. 130 Крымінальнага кодэксу — «распальваньне расавай, нацыянальнай ці рэлігійнай варажнечы». Крымінальная справа была ўзбуджаная ў лютым 2006 году ў сувязі з перадрукам у газеце «Згода» карыкатураў з дацкай газеты «Jullands-Posten» на прарока Мухамеда. 17 сакавіка 2006 году Вярхоўны суд прыняў рашэньне аб спыненьні дзейнасьці выдання, аднак крымінальная справа не была закрытая. Аляксандр Здзьвіжкоў улетку 2006 году пакінуў Беларусь, а калі прыехаў праведаць родных — быў затрыманы. 18 студзеня 2008 году судзьдзя Менскага гарадзкога суда Руслан Аніскевіч прызнаў журналіста вінаватым і асудзіў яго на 3 гады пазбаўленьня волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму. Працэс насіў закрыты характар.

1 жніўня суд Цэнтральнага раёну Менску прызнаў палітыка і публіцыста Андрэя Клімава вінаватым па двух артыкулах Крымінальнага кодэксу: ч. 3 арт. 361 — «публічныя заклікі да захопу дзяржаўнай улады ці гвалтоўнага зьмяненьня канстытуцыйнага ладу..., зьдзейсьненыя з выкарыстаньнем сродкаў масавай інфармацыі» і арт. 368 — «абраза прэзідэнта Рэспублікі Беларусь» і асудзіў яго на 2 гады пазбаўленьня волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму. Паседжаньні суда праходзілі ў закрытым рэжыме. Нагодай для крымінальнай справы стаў артыкул за подпісам Андрэя Клімава, разьмешчаны на сайце www.ucpb.org. 2 кастрычніка судовая калегія Менскага гарадзкога суда адхіліла касыцыйную скаргу Андрэя Клімава і пакінула прысуд бяз зьменаў.

8 чэрвеня суд Першамайскага раёну Віцебску прызнаў праваабаронцу і журналіста Валерыя Шчукіна вінаватым па арт. 189 ч. 2 Крымінальнага кодэксу — «зьявага, нанесеная ў публічным выступе, альбо ў друкаваным, ці публічна дэманструемым творы, альбо ў СМІ». Зьявагай былі прызнаныя зьвесткі пра парушэньні заканадаўства членамі акруговых камісіяў падчас мясцовых выбараў, якія ўтрымліваліся ва ўлётках, вырабленых і распаўсюджаных В. Шчукіным. Судзьдзя Ната-

ля Гур'ян пакарала журналіста штрафам у памеры 40 базавых велічыняў, абавязаўшы выплаціць 250 тыс. рублёў кампенсацыі маральнай шкоды члену Віцебскай абласной камісіі. 24 ліпеня калегія Віцебскага абласнога суда пакінула прысуд у сіле.

Следства па крымінальнай справе, узбуджанай у верасні 2006 году, супраць рэдактара самавыдавецкага бюлетэню «Бойкий Клецк» Сяргея Панамарова паводле ч.2 арт. 188 Крымінальнага кодэксу — «паклёп, які ўтрымліваецца ў публічным выступе, альбо ў друкаваным ці публічна дэманструемым творы, альбо ў СМІ» за гэты час пяць разоў прыпынялася і аднаўлялася зноў. Нагодай для ўзбуджэння справы стала нататка ў бюлетэні пра кіраўніка Клецкай юрыдычнай кансультацыі, хаця праведзеная двойчы адмысловае лінгвістычная экспертыза не пацвердзіла факту паклёпу ў публікацыях С. Панамарова.

Праяўляючы значную актыўнасць у крымінальным перасьледзе журналістаў, праваахоўныя органы на працягу трох гадоў не змаглі выявіць забойцаў карэспандэнта газеты «Салідарнасць» Веранікі Чаркасавай, якая загінула ад шматлікіх нажавых раненьняў у кастрычніку 2004 году. Справа некалькі разоў прыпынялася і зноўку аднаўлялася. У лютым намесьнік генеральнага пракурора Віктар Прус паведаміў, што супрацоўнікі праваахоўных органаў правяраюць шэраг асобаў на датычнасць да забойства журналісткі: «у працэсуальным сэнсе цяпер няма падазраваных у забойстве Веранікі Чаркасавай, але ёсць некалькі чалавек, якіх пракуратура правярае на датычнасць да гэтага злачынства». Аднак праз некаторы час стала вядома, што справа прыпыненая ў тым жа лютым «у сувязі з неўстанаўленьнем асобы, якая прадлягае прыцягненьню ў якасці абвінавачваемага». Болей расьсьледаваньне па справе аб забойстве Веранікі Чаркасавай не аднаўлялася.

Прыпыненае ў сакавіку 2006 году расьсьледаваньне справы аб зьнікненьні журналіста Дзьмітрыя Завадзкага «ў сувязі з невыяўленьнем бясьсьледна зьніклай асобы» болей не ўзнаўлялася. Разам з тым, маці зьніклага журналіста Вольга Рыгораўна Завадзкая 16 лістапада атрымала адказ на перададзены ў рэспубліканскую пракуратуру «Абвінаваўчы акт», складзены па выніках грамадзкага расьсьледаваньня справаў аб зьнікненьнях вядомых людзей у Беларусі. У лісьце за подпісам пракурора аддзелу па нагляду за следствам у органах пракуратуры А.В. Сыцько акрамя іншага ўтрымліваецца наступнае паведамленьне: «Працягваецца апэратыўная праца па ўстанаўленьні месцазнаходжаньня Завадзкага Д. А. ці ягонага цела; асобаў, якія здзейсьнілі злачынства. У выпадку атрымання станоўчай інфармацыі, вытворчасць па крымінальнай справе будзе неадкладна ўзноўленая». Гэтае

паведамленьне выклікае вялікае здзіўленьне, паколькі ў 2002 годзе адбыўся судовы працэс, які прызнаў вінаватымі ў выкраданьні Дзьмітрыя Завадзкага некалькі асобаў з так званай «банды Ігнатовіча» і асудзіў на розныя тэрміны, у тым ліку — дваіх да пажыцьцёвага зьняволеньня. Сьледчыя дзеяньні пасьля судавага працэсу былі накіраваныя на пошук месца знаходжаньня журналіста ці ягонага цела.

На працягу году журналісты падвяргаліся затрыманьням падчас ажыцьцяўленьня сваіх прафэсійных абавязкаў. У траўні падчас несанкцыянаванай студэнцкай акцыі супраць адмены льготыў былі затрыманыя рэдактар маланакладнай газеты «Магілёўскі час» Ганна Ільіна і выдаўцы недзяржаўнай газеты «Наш Магілёў» Андрэй Дзвігун і Ігар Барысаў. У чэрвені карэспандэнт недзяржаўнай газеты «Салідарнасьць» Алена Якжык была затрыманая ў Шклоўскім раёне за фатаграфаваньне дому, у якім жыве жонка прэзідэнта Лукашэнкі, пры гэтым невядомы чалавек ў штацкім прымусяў журналістку выдаліць адзьнятыя кадры з фотакамеры, патлумачыўшы, што названы дом зьяўляецца «сьпецаб'ектам». У ліпені падчас аўтапрабегу салідарнасьці з перасьледуемымі актывістамі «Маладога Фронту» міліцыянты затрымалі карэспандэнта Радыё «Свабода» Любоў Лунёву, журналіста газеты «Белорусы и рынок» Генадзя Барбарыча, карэспандэнта Польскага радыё Марыю Кароль і рэдактара маланакладнай магілёўскай газеты «БУМ» Станіслава Кавалеўскага, якія суправаджалі і асьвятлялі акцыю; пасьля перапісаньня пашпартных дадзеных у Дзяржынскім РАУС журналісты былі адпушчаныя. 19 жніўня падчас прэзэнтацыі кнігі Паўла Севярынца «Лісты з лесу» былі затрыманыя журналісты Любоў Праневіч і пазаштатны карэспандэнт недзяржаўнай газеты «Брестский курьер» Настася Мялешка: абедзьве журналісткі былі прызнаныя вінаватымі ва ўдзеі ў несанкцыянаваным масавым мерапрыемстве па арт. 23.34 ч. 1 КаАП і атрымалі судовыя папярэджаньні. 10 верасьня ў Баранавічах падчас асьвятленьня судавага працэсу над моладзевым актывістам Яраславам Грышчэнем былі затрыманыя фотакарэспандэнты Васіль Фядосенка (агенцтва «Reuters»), Віктар Драчоў (агенцтва «France-Presse») і пазаштатны аўтар «Нашай Нівы» Арсень Пахомаў; на журналістаў былі складзеныя пратаколы аб адміністрацыйных правапарушэньнях — удзеле ў несанкцыянаваным мітынгу і «дробным хуліганстве» (справы да суда не дайшлі).

Зафіксаваныя выпадкі прымяленьня фізічнай сілы супрацоўнікамі праваахоўных органаў у адносінах да журналістаў, якія падчас масавых акцыяў выконвалі свае прафэсійныя абавязкі. У Дзень Волі 25 сакавіка журналістку Алёну Андрэву, нягледзячы на прышпіленую да вопраткі прэсавую карту ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў», не-

калькі разоў ударылі сьпецназаўцы. Падчас гэтай жа акцыі была зьбітая супрацоўнікамі АМАП журналістка польскага інфармацыйнага агенцтва «РАР» Бажэна Кузавінска: яна спрабавала паказаць сваё журналісцкае пасьведчаньне, выдадзенае беларускім МЗС, але гэта не спыніла пабояў.

Напярэдадні значных масавых мерапрыемстваў журналісты патраплялі ў лік тых асобаў, у адносінах да якіх ужываліся прэвентыўныя затрыманьні. Так, 23 сакавіка, за два дні да Дня Волі, у Жыткавічах быў затрыманы рэдактар тураўскай незьяржаўнай незарэгістраванай газеты «Вольныя навіны» Міхаіл Козел; у гэты ж дзень ён быў асуджаны на 5 сутак адміністрацыйнага арышту па традыцыйным для гэтых справаў абвінавачаньні — «дробнае хуліганства». 19 сакавіка па тым жа абвінавачаньні быў асуджаны на 10 сутак арышту рэдактар часопісу «Magazyn Polski na uchodźstwie» — гарадзенскі журналіст Ігар Банцар. Перад «Еўрапейскім маршам» Ігар Банцар зноў быў абвінавачаны ў «нецэнзурнай лаянцы» на аўтобусным прыпынку Гародні і атрымаў 10 сутак адміністрацыйнага арышту. За некалькі дзён да гэтай акцыі на 5 сутак арышту за «дробнае хуліганства» былі таксама асуджаныя гарадзенскія журналісты Іван Роман і Віктар Сазонаў.

Пракурорскія папярэджаньні, абвінавачаньні ў «злоўжываньні свабодай СМІ», абмежавальнае выкарыстаньне інстытуту акрэдытыцыі, адмовы ў доступе да інфармацыі заставаліся дзейнымі формамі ціску і абмежаваньня прафэсійнай дзейнасьці журналістаў незьяржаўных СМІ. 14 траўня рашэньнем суда Сьветлагорскага раёну быў аштрафаваны на 30 базавых велічыняў журналіст незарэгістраванай сьветлагорскай газеты «Рэгіянальныя навіны» Кірыл Ксяндзоў. Штраф быў накладзены паводле артыкулу 22.9 ч. 1 КаАП — «парушэньне заканадаўства аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі». Абвінавачаньне грунтавалася на двух публікацыях: у артыкуле «Яны ведаюць свае ролі» аўтар выказаў уласнае меркаваньне адносна выбараў у мясцовыя Саветы дэпутатаў; у артыкуле «Кошт абыякавасьці» аўтар напісаў, што тэрыторыя санітарна-ахоўнай зоны мясцовых прадпрыемстваў, дзе месьцяцца прыватныя агароды, не адпавядае экалагічным нормам. Судзьдзя пагадзілася з пракуратурай, што гэтыя публікацыі зьневажаюць гонар і годнасьць кіраўніка дзяржавы і іншых дзяржчыноўнікаў, чые імёны там названыя. 26 лютага галоўны рэдактар незьяржаўнай рэгіянальнай газеты «Ганцавіцкі час» Аляксей Белы атрымаў афіцыйнае папярэджаньне ад пракуратуры Ганцавіцкага раёну таксама за публікацыю артыкулу аб выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў, які выйшаў пад загалоўкам «Яўка забяспечана, дэпутатаў выбралі». У афіцыйным лісьце паведамлялася, што «ў выпадку парушэньня ў далейшым

патрабаваньняў дзеючага заканадаўства можа быць пастаўлена пытаньне аб прыпыненьні дзейнасьці газеты».

Перасьледу падвяргаліся журналісты, якія супрацоўнічалі з замежнымі СМІ: у лютым пракуратура Гомельскай вобласьці вынесла папярэджаньне Юліі Сальнікавай за падрыхтоўку матэрыялаў на радыёстанцыі «Нямецкая хваля» і «Беларускае радыё Рацыя»; у верасьні гарадзенскія журналісты Наталя Макушына і Іван Роман атрымалі афіцыйныя папярэджаньні пракуратуры за супрацоўніцтва з гэтымі ж радыёстанцыямі; аналагічнае папярэджаньне Гомельскай абласной пракуратурай у верасьні было вынесенае гомельскаму журналісту Алясю Карніенку за супрацоўніцтва з «Беларускім радыё Рацыя»; у сакавіку рэгіянальны карэспандэнт БелаПАН па Гомельскай вобласьці Анатоль Гатоўчыц быў пакараны штрафам у 2 базавыя велічыні за разьмяшчэньне матэрыялу на афіцыйным сайце «Радыё Свабода». Журналісты абвінавачваліся ў «незаконным ажыццяўленьні дзейнасьці ў інтарэсах замежных СМІ». У справе адсочваньня кантактаў беларускіх журналістаў з замежнымі СМІ да пракуратуры нярэдка далучаўся КДБ: у канцы жніўня супрацоўнікі Камітэту дзяржаўнай бяспекі па Магілёўскай і Гарадзенскай вобласьці правялі серыю допытаў маладых рэгіянальных журналістаў, падчас якіх распытвалі адносна іх датычнасьці да польскага спадарожнікавага тэлебачаньня «БелСат», што павінен быў распачаць працу з 10 сьнежня; гомельскага журналіста Сяргея Падсасоннага ў лістападзе адкрыта дапытвалі адносна ягонага далучаньня да дзейнасьці тэлеканалу.

Журналісты недзяржаўных СМІ неаднаразова сутыкаліся з неабгрунтаванымі адмовамі ў доступе да інфармацыі. У Нясьвіжы ў дзяржаўных установах і арганізацыях адмаўляліся прадастаўляць інфармацыю журналістам недзяржаўнай газеты «Нясвіжскі час», спасылаючыся на адпаведнае распараджэньне намесьніка старшыні райвыканкаму А. Маісені, які курыруе пытаньні ідэалогіі. 22 чэрвеня карэспандэнта «Белгазеты» Кірыла Жываловіча, фотакарэспандэнта Дзьмітрыя Брушко і супрацоўніка газеты «Ежедневник» Андрэя Александровіча не пусьцілі на ўстаноўчы зьезд Менскага гарадскога грамадзкага аб'яднаньня «Белая Русь». Журналісты былі затрыманыя нявядомымі ў цывільным на ўваходзе ў Тэатр музкамеды, дзе адбывалася мерапрыемства. На патрабаваньне журналістаў растлумачыць прычыну, па якой яны ня могуць прысутнічаць на зьездзе, была выкліканая міліцыя, супрацоўнікі якой заявілі, што атрымалі загад не дапускаць на мерапрыемства «староньніх». 30 ліпеня ў Гомелі карэспандэнтам недзяржаўнага інфармацыйнага агенцтва БелаПАН Анатолію Гатоўчыцу і Алене Германовіч не дазволілі прысутнічаць на адкрытым судовым пася-

джэньні, дзе разглядалася справа па абвінавачаньні арганізатараў канцэрту беларускамоўных бардаў у прадпрымальніцкай дзейнасьці. 25 сакавіка пяцёх журналістаў — карэспандэнтаў «Народнай волі» і «Еўрапейскага радыё для Беларусі» — не прапусьцілі на Кастрычніцкую плошчу сталіцы. Пасьля таго, як журналісты паказалі пасьведчаньні і патлумачылі, што ідуць выконваць рэдакцыйнае заданьне, падпалкоўнік міліцыі П. Лапацік зьвязаўся па рацыі з вышэйшым кіраўніцтвам, якое запыталася, адкуль журналісты, і, пачуўшы, што з недзяржаўных выданьняў, далі загад не прапускаць.

Падчас мясцовых выбараў старшыня камісіі ўчастка для галасаваньня №52 Віцебску Ніна Шубіна абмежавала знаходжаньне журналіста «Народнай волі» Валерыя Шчукіна на ўчастку гадзінай — дзеля гэтага было выдадзенае адпаведнае рашэньне: «...улічваючы, што ў перыяд з 09 па 12 студзеня 2007 году з 10.00 да 14.00 і з 16.00 да 19.00 Вы заўсёды знаходзіцеся на ўчастку №52, тым самым выконваючы функцыі назіральніка, а не прадстаўніка сродкаў масавай інфармацыі, час знаходжаньня на ўчастку №52 Вам абмежаваны — 1 (адна) гадзіна». Між іншым, паводле беларускага выбарчага заканадаўства, прадстаўнікі СМІ, як і назіральнікі, маюць права прысутнічаць пры правядзеньні выбараў на любым этапе выбарчага працэсу. Нягледзячы на тое, што дзеяньні старшыні камісіі супярэчылі ня толькі Выбарчаму кодэксу, але і закону аб друку, пракуратура Першамайскага раёну Віцебску не захацела «ўбачыць» гэтыя парушэньні.

Трэба адзначыць, што падчас выбарчай кампаніі таксама фіксаваліся парушэньні гарантаных законам правоў незалежных кандыдатаў з боку дзяржаўных сродкаў масавай інфармацыі. Так, дзяржаўная рэгіянальная газета «Пінскі веснік» адмовілася надрукаваць на сваіх старонках матэрыял кандыдата ў дэпутаты Брэсцкага аблсавету, прадстаўніка партыі БНФ Аляксандра Рамановіча, спаслаўшыся на «загружанасьць іншымі больш важнымі матэрыяламі». З-за «тэхнічных непаладак» не прагучаў у эфіры мясцовага радыё ў вызначаны час выступ кандыдата ў дэпутаты Бярозаўскага райсавету, сябра Партыі БНФ Анатоля Сахарушы. У Гомелі ў эфіры гарадскога дзяржаўнага радыё так і не прагучаў зварот да выбаршчыкаў кандыдата ў дэпутаты Гомельскага гарсавету, сябра партыі БНФ Уладзіміра Шыцікава зноў жа «з прычыны тэхнічных накладак».

Па дадзеных Міністэрства інфармацыі, на канец 2007 году ў Беларусі зарэгістравана 1266 друкаваных СМІ, 156 — радыё- і тэлепраграм, з іх больш за дзьве трэці — недзяржаўнай формы ўласнасьці. «Такая разнастайнасьць у сферы СМІ зьяўляецца гарантыяй рэаліза-

цыі канстытуцыйнага права грамадзянаў нашай краіны на свабоду слова, атрыманьне поўнай і дакладнай інфармацыі аб падзеях, якія адбываюцца ў краіне і за мяжой. Яна прадастаўляе магчымасьць грамадзкім рухам і асобным грамадзянам данесьці свой пункт гледжаньня па любых хвалюючых іх пытаньнях да жыхароў Беларусі», указвае Мінінфармацыі. Пры гэтым не тлумачыцца, што з гэтага сьпісу недзяржаўных выданьняў шмат якія выходзяць адзін-два разы на год (толькі каб захаваць пасьведчаньне аб рэгістрацыі), а пераважная большасьць — зьяўляюцца выключна камерцыйнымі, забаўляльнымі ці рэкламнымі праектамі. Недзяржаўных выданьняў грамадзка-палітычнай накіраванасьці, якія рэгулярна выходзяць накладам ня менш тысячы экзэмпляраў, па падліках ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў», — засталася каля 30. Такая невялікая колькасьць тлумачыцца эканамічнай і прававой дыскрымінацыяй недзяржаўнай прэсы. Найбольш адчувальным ударам стала забарона на распаўсюд праз падпіску і сетку «Саюздруку» большасьці недзяржаўных газетаў, як цэнтральных, так і рэгіянальных: на пачатак 2007 году 13 з 30 недзяржаўных грамадзка-палітычных выданьняў былі выкінутыя з падпісных каталогаў, а 16 не прадаваліся прадпрыемствамі «Саюздруку».

На працягу году сьпіс выданьняў, якія «Белсаюздрук» і «Белпошта» адмовіліся распаўсюджаць праз свае сеткі, папоўніўся газетамі «Нясвіжскі час», «Бабруйскі кур'ер» і «Брестский курьер». У кастрычніку стала вядома, што з падпісных каталогаў на першае паўгодзьдзе 2008 году выключаныя некалькі расейскіх грамадзка-палітычных выданьняў: «Коммерсант», «Московский Комсомолец», «Новая газета» і «Независимая газета». Генеральны дырэктар РУП «Белпошта» Аляксандра Чарняк заявіла, што заканадаўства не абавязвае падначаленае ёй прадпрыемства ўключаць тое ці іншае друкаванае выданьне ў каталог, і таму, маўляў, выбар выданьняў для распаўсюду праз падпіску зьяўляецца правам «Белпошты». Усе спробы вярнуць выданьні ў дзяржаўныя сеткі распаўсюду на працягу году заставаліся беспаспяховымі.

Адначасова ствараліся перашкоды ў продажы недзяржаўных выданьняў праз грамадзкіх і прыватных распаўсюднікаў. У красавіку ў гарвыканкам Пінску з просьбай дазволіць прадаваць газеты ў прадуктовых крамах зьявіўся рэдактар «Мясцовага часу» Віктар Ярашук, але атрымаў адмову: яму патлумачылі, што на адмысловых стойках «не хапае месца для ўсіх выданьняў». З пачатку году адмовіліся рэалізоўваць «Нясвіжскі час» дзяржаўнае гандлёвае прадпрыемства «Несвижский горпищепромторг» і крама «Новае месца»: як стала вядома рэдакцыі, прадпрыемстваў, якія рэалізуюць у сваіх гандлёвых кропках

газету, у індывідуальным парадку выклікалі ў аддзел эканомікі райвыканкаму і рэкамендавалі адмовіцца ад супрацоўніцтва з выданьнем.

Затрыманьням і перасьледу падвяргаліся прыватныя распаўсюднікі недзяржаўнай прэсы. 2 лютага ў Баранавічах за распаўсюд недзяржаўнай газеты «Товарищ», заснавальнікам якой зьяўляецца Партыя камуністаў Беларусі, быў затрыманы сябра партыі, інжынер мясцовага заводу аўтаматычных ліній Віктар Цяпін; у Баранавіцкім ГАУС супрацоўнікі міліцыі высьветлілі, што ў дзеяньнях распаўсюдніка няма правапарушэньня, паколькі газета афіцыйна зарэгістраваная, і адпусьцілі. 7 чэрвеня каля ўваходу ў галоўны корпус Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэту, дзе ў гэты час ладзіўся круглы стол з удзелам мясцовых чыноўнікаў і грамадзкасьці гораду на тэму рэканструкцыі старажытнай часткі Гародні, супрацоўнікі міліцыі затрымалі Яраслава Грышчэню і Віктара Барнашова за распаўсюд зарэгістраванай газеты «Наша слова»; праз дзьве гадзіны маладыя людзі былі адпушчаныя без складаньня пратаколу. 30 верасьня ў Менску падчас распаўсюду сьпецвыпуску газеты «Товарищ» былі затрыманы актывісты ПКБ Валеры Ухналеў і Дзьмітрый Яненка, якіх даставілі ў РУУС Савецкага раёну, але праз пэўны час адпусьцілі без складаньня пратаколаў. У Гародні 30 верасьня былі затрыманыя каля дзясятка дэмакратычных актывістаў, якія раздавалі газеты «Народная воля» і «Свободу Беларусі»; распаўсюднікаў недзяржаўнай прэсы даставілі ў Кастрычніцкі РАУС, дзе міліцыянты ўзялі з іх пісьмовыя тлумачэньні. У Віцебску 30 кастрычніка міліцыянты канфіскавалі ў актывістаў Кансерватыўна-хрысьціянскай партыі БНФ Алесь Пазьняка і Алесь Емяльянава каля 400 асобнікаў газеты «Народная воля», перададзеных з Менску для распаўсюду ў Віцебскім рэгіёне. Зафіксаваныя выпадкі выманьня вялікіх накладаў афіцыйна зарэгістраваных недзяржаўных выданьняў. Так, 27 верасьня з рэдакцыі газеты «Товарищ» міліцыянты забралі каля 10 тысячаў асобнікаў апошняга нумару, які быў прысьвечаны запланаванай на 30 верасьня грамадзянскай акцыі — «Сацыяльнаму маршу». Праз 45 дзён газеты былі вернутыя з РУУС Ленінскага раёну Менску разам з заключэньнем, што па выніках правэркі парушэньняў заканадаўства ня выяўлена.

Праваахоўнымі органамі асабліва адсочваўся і перасьледаваўся распаўсюд маланакладных і незарэгістраваных выданьняў. 25 сакавіка ў Магілёве былі затрыманыя распаўсюднікі маланакладнай газеты «Магілёўскі час» Ганна Ільіна, Марына Несьцерава і Сяргей Стральцоў; у РУУС Ленінскага раёну ўсе газеты былі канфіскаваныя. 31 сакавіка ў Оршы быў затрыманы распаўсюднік малафарматнай газеты «Свабода» Сяргей Гумінскі; у аддзяленьні міліцыі на яго быў складзены пратакол аб парушэньні арт. 22.9 ч. 2 КаАП — «распаўсюд друкаваных

выданьняў без выходных дадзеных». У Менску 6 чэрвеня за распаўсюд бюлетэняў «Права на волю» і «6 м квадратных» былі затрыманыя Сяргей Кастыленка, Мікола Сяргеенка, Сьцяпан Варышкевіч і Антон Марозаў; у РУУС Цэнтральнага раёну былі складзеныя пратаколы канфіскацыі друкаванай прадукцыі. 8 ліпеня ў аршанскага моладзевага актывіста Ігара Казьмерчака былі канфіскаваныя супрацоўнікамі міліцыі каля 70 экзэмпляраў маланакладных выданьняў «Права на волю», «Аршанскі веснік», «Вольнае паветра», брашуры «Зніклія людзі Беларусі». 21 лістапада пяцёх гарадзенцаў, распаўсюднікаў маланакладнай газеты «Свободу Беларусі», выклікалі ў Міністэрства інфармацыі для складаньня на іх пратаколаў «за распаўсюд перыядычных выданьняў без выходных дадзеных».

Калі для распаўсюду недзяржаўнай прэсы ствараліся ўсемагчымыя перашкоды, то з дзяржаўнымі выданьнямі ўсё адбывалася наадварот — па ўсёй краіне на працягу году фіксаваліся выпадкі прымусовай падпіскі на іх. 24 траўня дырэктар ААТ «Полацк-шкловалакно» выдаў распараджэньне падпісаць супрацоўнікаў прадпрыемства на 735 асобнікаў дзяржаўных газетаў «Советская Белоруссия», «Рэспубліка», «Звезда», «Народная газета», «Знамя юности», «Народное слово», «Витебский рабочий», «7 дней», «Полоцкий вестник». «У сувязі з падпіскай кампаніяй на другое паўгодзьдзе 2007 года кіраўнікам, начальнікам структурных падразьдзяленьняў правесці падпіску на асноўныя кантралюемыя выданні ў колькасьці згодна даведзенаму плану», — было сказана ў распараджэньні. Да дакумента прыкладалася табліца са сьпісам «кантралюемых выданьняў» і колькасьцю газет, якія павінныя выпісаць работнікі кожнага цэху.

6 верасня старшыня Баранавіцкага гарвыканкаму Віктар Дзічкоўскі выдаў афіцыйнае распараджэньне кіраўнікам баранавіцкіх прадпрыемстваў і ўстановаў арганізаваць падпіску на мясцовую дзяржаўную газету «Наш край» «у сувязі са складаным фінансавым становішчам газеты», а таксама для «духоўнага і маральнага разьвіцьця» супрацоўнікаў гэтых устаноў. Спадар Дзічкоўскі аргументаваў сваё даручэньне таксама патрэбаю павялічыць агульны наклад газеты на 20% і «пашырыць інфармацыйную прастору».

У верасьні на сходах працоўных калектываў бюджэтных арганізацыяў і ўстановаў у Карэлічах (Гарадзенская вобласьць) супрацоўнікаў пад пагрозай пазбаўленьня прэміяльных абавязалі выпісаць камплект дзяржаўных газет на апошні квартал 2007 году. Камплект дзяржаўнай прэсы, якую неабходна выпісаць, уключае «Советскую Белоруссию», раённую газету «Полымя», а таксама «сваё» выданьне: медыкі павінны выпісаць «Медицинский вестник», настаўнікі — «Настаўніцкую газету» і г. д.

14 сьнежня першы намесьнік старшыні Глыбоцкага райвыканкаму В. Пяткевіч зьвярнуўся з адмысловым лістом да мясцовых прадпрымальнікаў з «просьбай» аформіць падпіску на дзяржаўную раённую газету «Веснік Глыбоччыны» на 1-е паўгодзьдзе 2008 году, пасьяла чаго «паведаміць аб зробленай працы» ў аддзел ідэалагічнай работы да 20 сьнежня. Да «просьбы» райвыканкаму далучыліся рэдакцыя «Весніка Глыбоччыны» (заснавальнікі — Глыбоцкі райвыканкам і раённы Савет дэпутатаў) і раённы вузел паштовай сувязі. Паводле пасланьня, кожнаму яго адрасату належыць падпісацца на 10 асобнікаў выданьня.

Значна адрозніваліся ўмовы гаспадарчай дзейнасьці для выданьняў дзяржаўнай і недзяржаўнай формаў уласнасьці. Вялікія фінансавыя страты былі вымушаныя несць недзяржаўныя газеты ў сувязі з немагчымасьцю выдавацца ў беларускіх друкарнях. Па-ранейшаму частка з іх, у тым ліку і найбольш буйныя выданьні, такія як «Народная воля», былі вымушаныя друкавацца за мяжой, што вымагала ня толькі больш выдаткаў, але і стварала дадатковыя цяжкасьці ў працы рэдакцыяў.

Распаўсюджаным сродкам эканамічнага ціску на недзяржаўныя СМІ зьяўляліся судовыя зыскі з боку дзяржаўных чыноўнікаў аб абароне гонару і годнасьці з патрабаваньнем велізарных маральных кампенсацыяў. Так, 1 кастрычніка суд Ленінскага раёну Менску пастанавіў спагнаць 25 мільёнаў рублёў з «Народнай волі» і 2 мільёны — з журналісткі выданьня Марыны Коктыш на карысьць Алега Праляскоўскага, кіраўніка галоўнага ідэалагічнага ўпраўленьня Адміністрацыі прэзідэнта РБ. Нагодай для зыску аб абароне гонару, годнасьці, дзелавой рэпутацыі і кампенсацыі маральнага ўронку стаў артыкул «Владимир Холод по-прежнему находится в СИЗО», апублікаваны ў «Народнай волі» 2 жніўня. Публікацыя была зьмешчаная ў разьдзеле «Гучныя справы» і прысьвечаная затрыманьню за хабарніцтва аднаго з высокіх чыноў прэзідэнцкай адміністрацыі. Прэтэнзіі А. Праляскоўскага выклікаў фрагмент, у якім ішла гаворка пра чуткі ва ўладных кулуарах — пра тое, што Уладзімір Холад нібыта браў грошы не для сябе, а таксама пра «асаблівыя дачыненні» Холада з яго непасрэдным начальнікам А. Праляскоўскім. Зыскоўца палічыў, што тым самым журналісты пасягнулі на яго імідж і нанеслі маральны ўрон. Судзьдзя Жулкоўская прыняла бок зыскоўца і задаволіла зыск амаль у поўным аб'ёме (А. Праляскоўскі патрабаваў з «Народнай волі» 28, а не 25 мільёнаў рублёў). Калегія Менскага гарадзкога суда 19 лістапада адхіліла касацыйную скаргу рэдакцыі газеты і журналісткі Марыны Коктыш.

20 сьнежня суд Першамайскага раёну Менску пастанавіў спагнаць 50 мільёнаў рублёў з выдаўцоў газеты «Новы час» і 1 мільён — з жур-

наліста Аляксандра Тамковіча на карысьць члена Савету Рэспублікі, старшыні праўрадавага «Саюзу пісьменьнікаў Беларусі» Мікалая Чаргінца. Падставай для зыску зьяўляўся артыкул «Генерал-сенатар Чаргінец», надрукаваны 24 верасьня ў выданьні — прэтэнзіі «парламентара» выклікаў цэлы шэраг момантаў публікацыі: ад згадкі пра літаратурных рабоў, да славалюбства генерала і цягі яго да самапіяру; таксама Чаргінца абурыла фраза пра «нізкую якасьць ягоных твораў». Судзьдзя Алена Ананіч адхіліла хадайніцтва пра правядзеньне літаратурнай эксьпертызы артыкулу і пагадзілася з тым, што публікацыя Аляксандра Тамковіча ўтрымлівае зьвесткі, якія абражаюць гонар і годнасьць высокапастаўленага чыноўніка. Напачатку Чаргінец запатрабаваў у якасьці маральнай кампенсацыі спагнаць з рэдакцыі 500 мільёнаў рублёў, а з Аляксандра Тамковіча — 100 мільёнаў, а таксама арыштаваць рахунак прадпрыемства «Время новостей», якое выдае газету, але потым зьнізіў суму кампенсацыі да 50 і 5 мільёнаў рублёў адпаведна, аднак для газеты і гэтая сума перавышае гадавы бюджэт. Рэдактар выданьня Аляксей Кароль упэўнены, што галоўнай прычынай падачы зыску была ня крыўда, якую выклікалі быццам бы асобныя крытычныя заўвагі ў артыкуле, а жаданьне давесьці газету да банкруцтва.

Папярэджаньні Міністэрства інфармацыі заставаліся дзейным фактарам ціску і сродкам узьдзеяньня на рэдакцыі. Па дадзеных Мінінфармацыі, за 2007 год было вынесена 86 пісьмовых папярэджаньняў 76 незалежным выданьням, дзейнасьць трох СМІ прыпынялася тэрмінам на 3 месяцы — гэта «Неделя в Молодечно», «Столичные квартиры» і «Fitness and life». З гэтых недзяржаўных выданьняў толькі «Неделя в Молодечно» надае ўвагу грамадзка-палітычнай тэматыцы і яшчэ да прыпыненьня сутыкалася з перашкодамі ў друку; пасля прыпыненьня выпуск газеты быў адноўлены. А вось рэдакцыі недзяржаўнай рэгіянальнай газеты «Бобруйский курьер» афіцыйнае папярэджаньне Міністэрства інфармацыі вынесла за тое, што яно назвала «мітынгам» афіцыйнае вулічнае мерапрыемства на гадавіну Кастрычніцкай рэвалюцыі. Нагодой для папярэджаньня стала нататка «Праздник, ушедший в прошлое». Мінінфармацыі палічыла, што выданьне распаўсюдзіла непраўдзівыя зьвесткі ў сказах: «Сьдмага ноября на центральной площади города состоялся праздник, посвященный 90-летию Октябрьской революции. Митинг начался в десять утра». «Мітынг у межах згаданага мерапрыемства не праводзіўся», — сьцвярджалася ў папярэджаньні, якое падпісала 11 сьнежня першая намесьніца міністра інфармацыі Лілія Ананіч. У згаданай нататцы паведамлялася, што на плошчу 7 лістапада прыйшло менш за 100 чалавек і што бабруйчане

праігнаравалі сьвяточнае мерапрыемства, такім чынам зафіксаваўшы факт яго правалу.

З цяжкасьцямі ў працы па працягу году сутыкаліся інфармацыйныя інтэрнэт-рэсурсы, якія найбольш актыўна зьмяшчаюць грамадзка-палітычную інфармацыю і падчас значных падзеяў звычайна вядуць онлайнавыя рэпартажы. 25 сакавіка, у Дзень Волі, былі заблакаваныя сайты «Радзьё Свабода» svaboda.org, «Хартыі-97» charter97.org, «Беларускі партызан» belaruspartisan.org, газет «Салідарнасць» gazetaby.com, «Наша Ніва» nn.by, Аб'яднанай грамадзянскай партыі ucspb.org і іншыя. Гэтая сітуацыя паўтарылася і ў дзень правядзеньня «Еўрапейскага маршу», 14 кастрычніка. Паводле меркаваньня экспертаў, блакаваньне адбывалася з дапамогаю фільтру, устаноўленага на серверы «Белтэлекам», які робіць некаторыя рэсурсы недаступнымі для карыстальнікаў з Беларусі, штучна звужаючы канал доступу. Шмат якія інтэрнэт-рэсурсы, прадбачыўшы такое разьвіцьцё падзеяў, былі вымушаныя напярэдадні акцыяў зьмяшчаць інструкцыі па пошуку альтэрнатыўных шляхоў доступу да сваіх сайтаў. Амаль двое сутак — з 4 да 6 лістапада — працягвалася хакерская атака на сайт «Белорусский партизан». Па характары схем атакі і яе працягласьці можна было меркаваць, што гэта справа рук не аднаго хакера-хулігана, а загадзя спланаваны і добра падрыхтаваны ўдар.

Занепакоенасьць сітуацыяй са свабодай выказваньня меркаваньняў у Беларусі, значным абмежаваньнем права на незалежную інфармацыю, перасьледам незалежных СМІ неаднаразова выказвалі міжнародныя журналісткія арганізацыі. «Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка адкінуў прафэсію журналіста назад, у савецкае мінулае. Свабодная прэса практычна зьнікла ў Беларусі ці была вымушаная сысьці ў падполье», — такую выснову зрабіла арганізацыя «Рэпарцёры бяз межаў». «Глыбокая заклапочанасьць з нагоды працягу ўціску і затрыманняў беларускіх журналістаў і часовага спынення і забароны дзейнасьці незалежных сродкаў масавай інфармацыі, якія асьвятляюць дэманстрацыі апазыцыі на месцах» ўтрымліваецца ў рэзалюцыі Генеральнай Асамблеі ААН.

6. ДЫСКРЫМІНАЦЫЯ Ў СУВЯЗІ З ПАЛІТЫЧНЫМІ ПЕРАКАНАНЬНЯМІ, НАВЯЗВАНЬНЕ ДЗЯРЖАЎНАЙ ІДЭАЛОГІІ

Нягледзячы на тое, што плюралізм меркаваньняў і перакананьняў гарантаваныя Канстытуцыяй, у краіне працягваўся непрыхаваны перасьлед палітычных апанентаў ды іншадумцаў з навязваньнем грамадзянам адзінай дзяржаўнай ідэалогіі.

Формы перасьледу набылі сталы сістэматычны характар. За 2007 год зафіксавана 610 выпадкаў затрыманьняў і перасьледу грамадзкіх і палітычных актывістаў у адміністрацыйным парадку, было ўзбуджана ці вяліся сьледчыя дзеянні па 21 крымінальнай справе па палітычна матываваных абвінавачаньнях у адносінах да 36 асобаў.

Працягваліся выключэньні з ВНУ і іншых навучальных установаў студэнтаў з актыўнай грамадзкай пазіцыяй. Падставамі для выключэньняў звычайна станавіліся штучна створаная «непасьпяховасьць» ці «парушэньне правілаў унутранага распарадку». На вялікую частку студэнтаў з боку адміністрацыяў навучальных установаў аказваўся псіхалагічны ціск, праводзіліся «прафілактычныя» размовы, ім пагражалі праблемамі з навучаньнем ці наўпрост — палохалі выключэньнем у выпадку актыўнага ўдзелу ў грамадзкім жыцьці. Адміністрацыі вышэйшых навучальных установаў сталі адным з рэпрэсіўных элементаў дзяржаўнай улады.

Пасьля калянднай вечарыны, арганізаванай «Задзіночаньнем беларускіх студэнтаў», усе ўдзельнікі якой 22 сьнежня 2006 году былі затрыманыя міліцыяй, з БДПУ імя М.Танка была адлічаная студэнтка 2 курсу гістарычнага факультэту Надзея Манцэвіч. З Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэту ў студзені быў выключаны студэнт 3-га курсу факультэту правазнаўства Андрэй Юруць, адносна якога пагроза выключэньня існавала яшчэ з прэзідэнцкіх выбараў 2006, але ўмяшальніцтва назіральнікаў АБСЕ і праваабаронцаў тады адцягнула канчатковае рашэньне адміністрацыі ВНУ. Ігара Лусьцянкава, студэнта першага курсу фізіка-матэматычнага факультэту Магілёўскага дзяржуніверсітэту выключылі за ўдзел у агітацыйнай кампаніі дэмакратычнага кандыдата падчас мясцовых выбараў. З Гарадзенскага ўніверсітэту імя Янкі Купалы адлічылі студэнта філалагічнага факультэту Зьміцера Цесьлянка, які балатаваўся ў дэпутаты Мастоўскага раённага Савету і актыўна ўдзельнічаў ў грамадзка-палітычным жыцьці Гарадзеншчыны, а таксама студэнтку 2 курсу юрыдычнага факультэту Кацярыну Бычак за

Ўдзел у грамадзкай кампаніі «Выратуем Гародню!», падчас якой у траўні дзяўчына затрымлівалася міліцыяй. З Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэту імя Ф. Скарыны за арганізацыю канцэрту беларускай бардаўскай музыкі быў выключаны студэнт-выдатнік 3 курсу матэматычнага факультэту Зьміцер Жалезьнічэнка. З Акадэміі кіраваньня за актыўную грамадзянскую пазіцыю быў адлічаны студэнт-выдатнік 4 курсу факультэту эканомікі Юрась Алейнік. З БДТУ быў адлічаны Зьміцер Падрэза. З Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэту імя П. Машэрава за ўдзел у апазіцыйных акцыях — выключаны студэнт мастацка-графічнага факультэту Алесь Дзеравянка. З Полацкага дзяржуніверсітэту за сяброўства ў «Маладым Фронце» і ўдзел у моладзевых акцыях пратэсту была адлічаная студэнтка 2-га курсу гісторыка-філалагічнага факультэту Кацярына Салаўёва.

Пазбаўленьне працы — адзін з распаўсюджаных і правераных спосабаў, які беларускія ўлады выкарыстоўваюць дзеля ўздзеяньня на дэмакратычных актывістаў. Сярод асобаў, якія страцілі працу на працягу 2007 году, — маці моладзевага лідэра Паўла Севярынца Тацяна Севярынец, вядомы барысаўскі актывіст Анатоль Аскерка, выкладчык баранавіцкага ўніверсітэту Анатоль Трафімчык, вядомы гісторык Яўген Анішчанка, адвакат экс-кандыдата ў прэзідэнты Аляксандра Казуліна Ігар Рынкевіч ды іншыя.

Зыходзячы з ідэалагічных меркаваньняў, улады забаранялі творчыя сустрэчы беларускіх пісьменьнікаў, якія не ўвайшлі ў праўладны «Саюз пісьменьнікаў Беларусі», а засталіся ў незалежным «Саюзе беларускіх пісьменьнікаў». Гэта было звязана з негалосным распараджэньнем Міністэрства адукацыі, згодна з якім забараняюцца сустрэчы беларускіх літаратараў у навучальных установах без дазволу міністэрства ды праўладнага творчага саюзу. Старшыня Рады «Саюзу беларускіх пісьменьнікаў» Алесь Пашкевіч зьвяртаўся да міністра адукацыі Аляксандра Радзькова з прапановай адмяніць распараджэньне міністэрства, але зварот застаўся без адказу. А. Пашкевічам таксама была накіраваная заява ў Генеральную пракуратуру краіны, з якой ён атрымаў адказ, што скарга «разгледжаная Пракуратурай Беларусі і накіраваная міністру адукацыі з просьбай скарэктаваць раней дадзенае ім указаньне адносна дзейнасьці ГА «Саюз беларускіх пісьменьнікаў» з улікам патрабаваньняў заканадаўства».

Тым ня менш, выпадкі цензураваньня ды забароны творчых сустрэчаў адбываліся на працягу ўсяго году. Так, 20 сьнежня Гарадоцкі раённы адмовіў у правядзеньні творчай сустрэчы пісьменьніку Уладзіміру Арлову, а 18 сьнежня ў Слуцку сябры «Саюзу беларускіх пісьменьнікаў» былі вымушаныя перанесьці з бібліятэкі ў прыватную

кватэру вечар памяці, прысьвечаны 100-годзьдзю з дня нараджэньня беларускага паэта-эмігранта Рыгора Крушыны. Былі сарваныя шэраг літаратурных сустрэчаў, у тым ліку — з народнымі паэтамі Нілам Гілевічам і Рыгорам Барадуліным. Неаднойчы педагогі, якія арганізоўвалі сустрэчы студэнтаў з пісьменьнікамі — сябрамі незалежнага пісьменьніцкага саюзу, творы якіх уключаныя ў школьныя праграмы, мелі вялікія спагнаньні.

«Маштабным «ідэалагічным» перапісваньнем школьных праграмаў па беларускай літаратуры» сталі захады Міністэрства адукацыі, накіраваныя на перапрацоўку школьных падручнікаў. Як стала вядома з адмысловага дакументу, міністэрства паставіла перад складальнікамі падручнікаў задачу «мінімізаваць выкарыстаньне твораў апазіцыйна настроеных пісьменьнікаў: паўсюль, дзе выкарыстаньне твораў Н. Гілевіча, Р. Барадуліна, Г. Бураўкіна і іншых, не выклікана крайняй неабходнасьцю характарыстыкі іх творчасьці як прадстаўнікоў літаратуры другой паловы ХХ стагодзьдзя, замяніць іх творы на сачыненьні іншых пісьменьнікаў і паэтаў. Гранічна мінімізаваць зьмест манаграфічных тэмаў, прысьвечаных творчасьці Н. Гілевіча, Р. Барадуліна (да 2-3 вершаў) і іншых, выключыць пападаньне ў навучальныя праграмы твораў нацыяналістычнага, палітызаванага характару. Выключыць са сьпісаў літаратуры для вывучэньня і пазакласнага чытаньня творы С. Алексіевіч, С. Законьнікава, В. Іпатавай, У. Арлова, М. Скоблы, В. Чаропкі і іншых апазіцыйна настроеных пісьменьнікаў «сярэдняй рукі». Выключыць з ілюстраваных матэрыялаў творы мастака А. Марачкіна».

Няспынна працягвалася ідэалагізацыя паліталагічных навук. Так, у Акадэміі кіраваньня выступы А. Лукашэнкі ўключылі ў экзаменацыйныя пытаньні для абітурыентаў. Да прыкладу, пытаньне № 32 з «Даведніка для паступаючых у аспірантуру» сфармулявана наступным чынам: «Грамадзкія аб'яднаньні і рухі. Выступ прэзідэнта Рэспублікі Беларусь на 39-м зьезьдзе БРСМ 23.09.2005».

Працягвалася негалосная забарона на выступы рок-гуртоў, якія ў 2004 годзе выступілі падчас канцэрту, прысьвечанага заканчэньню дзесяцігадовага тэрміну прэзідэнцтва А. Лукашэнкі. У траўні з матывіроўкай «нізкі мастацкі ўзровень» былі адмененыя канцэрты беларускамоўнай рок-групы «Крама». На гэтай жа падставе быў адменены канцэрт вядомага барда Алеся Камоцкага ў Маладэчне. У траўні былі забароненыя канцэрты нонканфармісцкіх рок-гуртоў ZET і IQ-48, а іх арганізатары — затрыманыя міліцыяй і асуджаныя. 14 кастрычніка была сарваная прэзентацыя новага альбому «Stasi» рок-гурта «Нейра Дзюбель», запланаваная ў рэстаране «Фартуна»: за некалькі гадзінаў да канцэрту дырэктар рэстарану наведальні супрацоўнікі КДБ, затым яго выклікалі ў

выканкам Партызанскага раёну сталіцы, і ў выніку ціску на адміністрацыю рэстаран быў зачынены ў гэты вечар «па тэхнічных прычынах».

Існаваньне «чорных сьпісаў» беларускіх рок-гуртоў пацвердзілася падчас сустрэчы лідэраў беларускіх рок-гуртоў «Нейра Дзюбель», «Крама», N.R.M. і «Палац» з кіраўніком галоўнага ідэалагічнага ўпраўленьня Адміністрацыі прэзідэнта, палкоўнікам КДБ у адстаўцы Алегам Праляскоўскім, якая адбылася 21 лістапада. Музыкам было паабяцана зьняць негалосную забарону на іх выступы ўзамен на адмову ад выступу на апазіцыйных мерапрыемствах.

Перасьледаваліся любяя «незапланаваныя» ініцыятывы на культурніцкіх акцыях. Так, 28 ліпеня на канцэрце ўкраінскага гурта «Акіяна Эльзы» ў Гародні за ўзьняты бел-чырвона-белы сьцяг сьпецназаўцы зьбілі некалькі чалавек, Аляксандру Шумкевічу зламалі руку і ў дадатак склалі пратакол з абвінавачаньнем у хуліганстве. Каля сутак у адзяленьні міліцыі А. Шумкевічу адмаўлялі ў медыцынскай дапамозе.

Для распаўсюду дзяржаўнай ідэалогіі ў моладзевым асяродку актыўна выкарыстоўвалася праўладная арганізацыя «Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі». Створаны ў 2002 годзе з мэтай выхаваньня моладзі лаляльных адносінаў да існуючай улады, БРСМ быў матэрыяльна падтрыманы А. Лукашэнкам і ўрадам праз дзяржаўнае фінансаваньне. Апроч матэрыяльнай базы, памяшканьняў, у арганізацыі прафесійна працуюць і атрымліваюць заробак 780 асобаў. За пяць гадоў існаваньня колькасны склад БРСМ узрос у пяць разоў і склаў 430 тысячаў асобаў. Каля 70% сяброў арганізацыі зьяўляюцца студэнтамі і школьнікамі. На працягу году брсьмаўцы выкарыстоўваліся ўладамі для супрацьпастаўленьня беларускай дэмакратычнай апазіцыі. Так, 25 сакавіка, падчас сьвяткаваньня Дня Волі ў Менску, БРСМ сумесна з аддзелам па справах моладзі Менгарвыканкаму наладзіў шэраг дабрачынных канцэртаў, вулічных фестываляў з мэтай адцягнуць частку моладзі ад апазіцыйнае акцыі. Актывістамі арганізацыі з падачы ідэолагаў Адміністрацыі прэзідэнта праводзіліся пікеты пратэсту каля расейскай амбасады з нагоды газавага канфлікту Беларусі і Расіі, а таксама каля эстонскай амбасады падчас пераносу з цэнтру Таліну помніка савецкаму жаўнеру.

У 2007 годзе адбылася рэгістрацыя рэспубліканскага грамадзкага аб'яднаньня «Белая Русь», створанага з мэтай пашырэння лаляльнасьці і падтрымкі грамадзянамі краіны дзяржаўнай палітыкі. Ініцыятарамі аб'яднаньня сталі дзяржслужбоўцы: старшыня ўправы Нацыянальнага банку П. Пракаповіч, старшыня Менгарвыканкаму М. Паўлаў, сенатар

М. Чаргінец ды інш. 17 лістапада адбыўся заснаваўчы сход «Белай Русі», на якім старшынёй арганізацыі быў абраны міністр адукацыі Аляксандр Радзькоў, які заявіў: «Мы створым пазітыўную сілу, накіраваную на падтрымку дзяржаўнага курсу». Ня выключана, што гэтая арганізацыя можа быць выкарыстаная ўладамі дзеля стварэння праўладнай партыі. У сьнежні міністэрства адукацыі разаслала па ВНУ указаньне да канца году стварыць пярвічныя арганізацыі «Белай Русі»: БДУ, Беларускае ўнівэрсітэт інфарматыкі і электронікі і БНТУ — колькасьцю ня меней за 100 асобаў, а астатнія ВНУ — ня меней за 50 асобаў.

Такім чынам, беларускія ўлады адкрыта ігнаравалі прынцыпы плюралізму меркаваньняў і перакананьняў, узмацняючы і пашыраючы ідэалагізацыю грамадзкага і палітычнага жыцьця краіны, перасьледуючы іншадумцаў і ідэйных апанентаў.

7. В Ы К А Н А Н Ь Н Е П Р А В О Ў Г Р А М А Д З Я Н А Ў Н А С В А Б О Д У А С А Ц Ы Я Ц Ы Я Ў

2007 год ня быў адзначаны істотнымі зьмяненнямі ў сферы заканадаўчага рэгуляваньня дзейнасьці грамадзкіх аб'яднаньняў. Унесеныя ў траўні 2007 году папраўкі да Закону «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях» былі скіраваныя толькі на прывядзеньне закону ў адпаведнасьць з раней прынятымі нарматыўнымі актамі: з яго была выключаная норма пра абавязковае ўзгадненьне стварэньня новых грамадзкіх аб'яднаньняў у Рэспубліканскай камісіі па рэгістрацыі (перарэгістрацыі) грамадзкіх аб'яднаньняў (сама гэтая камісія была скасаваная ўвосень 2006 году паводле рашэньня прэзідэнта), а таксама быў удакладнены парадак уплаты дзяржаўнай пошліны пры стварэньні грамадзкіх аб'яднаньняў.

З іншага боку, у 2007 годзе былі прынятыя новыя нарматыўна-прававыя акты, якія закранаюць інтарэсы няўрадавых арганізацыяў і часам ускосна абмяжоўваюць свабоду асацыяцыяў альбо пагражаюць будучым абмежаваньнем.

Бадай што найбольш значнай навэлай, якая закранае інтарэсы грамадзкіх аб'яднаньняў, можа быць адмена памяншальнага каэфіцыенту ставак па арэндзе памяшканьняў, што на фоне значнага падвышэньня коштаў на арэнду офісаў непазьбежна ўскладніць дзейнасьць шмат якіх грамадзкіх аб'яднаньняў. Паводле ўказу прэзідэнта ад 23 кастрычніка 2007 году № 533, пераважная большасьць некамерцыйных арганізацыяў з 24 красавіка 2008 году будуць пазбаўленыя льготнага каэфіцыенту пры арэндзе памяшканьняў у будынках, якія знаходзяцца ў дзяржаўнай маёмасьці. Гэта пацягне за сабой павелічэньне платы за арэнду офісаў у 10 разоў і зробіць немагчымым утрыманьне офісаў для шмат якіх няўрадавых арганізацыяў. Напрыканцы 2007 году гаспадарчае ўпраўленьне кіраўніцтва справамі прэзідэнта накіравала грамадзкім аб'яднаньням, што разьмяшчаюцца ў будынках дзяржаўнай уласнасьці, ліст з прапановай перазаклучыць дамовы з павелічэньнем арэнднай платы ў 10 разоў альбо вызваліць памяшканьне з красавіка 2008 году. Льготныя стаўкі арэнды захоўваюцца толькі для тых арганізацыяў, якія маюць даведку аб ажыццяўленьні гуманітарнай дзейнасьці ад Дэпартаменту па гуманітарнай дзейнасьці (гэта значыць, льготы захаваюць зусім ня ўсе дабрачынныя і гуманітарныя арганізацыі, а толькі тыя, якія маюць зарэгістраваныя праекты па атрыманьні і распаўсюдзе замежнай бязвыплатнай дапамогі). У сьнежні 2007 году шэраг грамадзкіх аб'яднаньняў роз-

нага характару дзейнасці з'вярнуліся да ўладаў з прапановай перагледзець прынятае рашэнне і вярнуць льготныя стаўкі арэнды, бо ў адваротным выпадку арганізацыі страцяць магчымасць для дзейнасці. Дадзеным указам таксама прадугледжаны магчымы перагляд льготных ставак арэнды для некамерцыйных арганізацыяў, якія разьмешчаныя ў памяшканнях камунальнай уласнасці. Адзначым, што адсутнасць памяшкання ў няўрадавай арганізацыі, паводле беларускага заканадаўства, зьяўляецца грубым парушэннем і можа быць падставай для яе ліквідацыі.

Новы закон «Аб супрацьдзеянні экстрэмізму» ад 4 студзеня 2007 году ўтрымлівае нормы, якія могуць пагражаць няўрадавым арганізацыям і абмяжоўваць свабоду асацыяцыяў. Гэты закон скіраваны на барацьбу з гвалтоўнымі актамі і заклікамі да нацыянальнай ды іншай варожасці, аднак эксперты не выключаюць, што ягоныя нормы могуць быць скарыстаныя супраць дэмакратычных палітычных партыяў і грамадзкіх актывістаў. Выказваюцца перасцярогі, што любы заклік да актыўных дзеянняў у абарону сваіх правоў альбо заклік да страйку можа быць кваліфікаваны як экстрэмісцкі.

У беларускім урадзе і парламенце адбываецца абмеркаванне новай рэдакцыі Закону «Аб прафсаюзах». Урад прэзентуе гэты законапраект як практычную рэалізацыю рэкамендацыяў Міжнароднай арганізацыі працы, якія вымагалі паляпшэння гарантыяў свабоды асацыяцыяў для працоўных. Аднак сённяшняя версія законапакету ня толькі не паляпшае становішча прафсаюзаў, але і робіць фактычна немагчымым існаванне ў Беларусі незалежных аб'яднанняў працоўных, апроч праўрадавай Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі. Ва ўмовах няўменнага ціску з боку ўладаў незалежныя прафсаюзы ня змогуць адпавядаць тым крытэрыям прадстаўнічасці, якія прапануецца ўвесці ў новы закон. Яго прыняцце ўзаконіць манаполію прадзяржаўнай ФПБ і не пакіне ніякіх шанцаў ня толькі для разьвіцця незалежных прафсаюзаў, але і для іх існавання. Ад прыняцця гэтага дакументу наўпрост будзе залежаць і лёс скасаваных для Беларусі прэферэнцыяў у гандлі з краінамі Еўрапейскага Саюзу.

Нягледзячы на тое, што нарматыўна-прававая база для дзейнасці няўрадавых арганізацыяў засталася збольшага няўменнай (зрэшты, яна дасягнула максімальнай жорсткасці), практыка дзяржаўнага кіравання ў гэтай галіне ў пэўнай ступені зазнала некаторыя трансфармацыі. Негатыўныя палітычныя наступствы працягу ліквідацыйнай кампаніі цяпер пераважаюць практычную карысць ад забароны нешматлікіх дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў, якія яшчэ працягваюць дзейнічаць легальна. Верагодна, гэтым тлумачыцца знач-

нае памяншэнне колькасці судовых рашэнняў аб ліквідацыі грамадзкіх аб'яднанняў у 2007 годзе, а таксама пэўнае павелічэнне колькасці новых зарэгістраваных арганізацыяў разам з памяншэннем зафіксаваных адмоваў у рэгістрацыі.

Фактычная колькасць аб'яднанняў, што атрымалі рэгістрацыю, у 2007 годзе павялічылася ў параўнанні з двума папярэднімі гадамі, але яна меншая за паказчык 2005 году. Большасць з гэтых арганізацыяў у той альбо іншай ступені змаглі давесці сваю ляльнасць да дзеючай улады, а частка была створаная па яе ініцыятыве, як, напрыклад, аб'яднанне «Белая Русь». Рэгістрацыю ў некаторых выпадках удалося атрымаць і незалежным ад дзяржавы няўрадавым арганізацыям непалітычнага характару дзейнасці — сацыяльным, культурніцка-краязнаўчым, экалагічным, хаця цензура ў гэтай сферы застаецца надзвычай жорсткай.

Усяго, па звестках Міністэрства юстыцыі, цягам 2007 году было зарэгістравана 100 новых грамадзкіх аб'яднанняў (у тым ліку 5 міжнародных, 15 рэспубліканскіх і 80 мясцовых), а таксама 2 саюзы грамадзкіх аб'яднанняў і 9 фондаў (у тым ліку 1 міжнародны). У 2007 годзе былі пастаўленыя на ўлік альбо зарэгістраваныя 2839 аддзяленняў і іншых мясцовых арганізацыйных структураў грамадзкіх аб'яднанняў. Паводле словаў міністра юстыцыі Галаванава, у 2007 годзе рашэнні пра адмову ў рэгістрацыі былі прынятыя толькі ў дачыненні да менш чым 50 ініцыятыўных групаў, што падавалі дакументы на рэгістрацыю грамадзкага аб'яднання.

Міністэрствам юстыцыі таксама былі агучаныя звесткі пра агульную колькасць няўрадавых арганізацыяў у краіне. Так, усяго ў Беларусі на 1 студзеня 2008 году было зарэгістравана 15 палітычных партыяў, 36 рэспубліканскіх прафесійных саюзаў, 2255 грамадзкіх аб'яднанняў (у тым ліку 235 міжнародных, 722 рэспубліканскіх, 1298 мясцовых), 19 саюзаў грамадзкіх аб'яднанняў, 64 фонды (у тым ліку 4 міжнародныя і 3 рэспубліканскія), 1114 суполак партыяў, 22479 суполак прафесійных саюзаў (у абсалютнай большасці — гэта структуры прадзяржаўнай Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, паколькі ў 2007 годзе ўлады зарэгістравалі толькі 2 пярвічныя структуры незалежных прафсаюзаў) і 14513 арганізацыйных структураў, суполак і аддзяленняў грамадзкіх аб'яднанняў.

Трэба адзначыць, што колькасць зарэгістраваных няўрадавых арганізацыяў у Беларусі з 2000 году трымаецца прыкладна на адным узроўні — рэгістрацыя новых структураў кампенсуецца за кошт ліквідацыі праз суд альбо ў добраахвотным парадку. Па ацэнках экспертаў, таксама каля 2000 ініцыятываў і няўрадавых арганізацыяў дзейнічаюць у Беларусі ў незарэгістраваным фармаце.

Па-ранейшаму вялікую заклапочанасьць выклікае наяўнасьць у Беларусі крымінальнай адказнасьці за дзейнасьць у складзе незарэгістраваных грамадзкіх аб'яднаньняў. Усяго ў 2007 годзе па артыкуле 193-1 былі асуджаныя дзевяць чалавек. Восем сяброў «Маладога Фронту» былі асуджаныя да штрафаў і папярэджаньняў. Яшчэ ў дачыненні да трох сяброў арганізацыі з Гомельшчыны крымінальныя справы былі ўзбуджаныя, пасля прыпыненья, а потым зноў адноўленья, а 28 сьнежня справа была ўзбуджаная супраць моладзевай актывісткі з г. Полацку Кацярыны Салаўёвай. Дзясяткі сяброў «Маладога Фронту» выклікаліся на допыты і прыцягваліся да сьледчых дзеяньняў. Па артыкуле 193-1 да пакараньня, звязанага з абмежаваньнем волі, быў асуджаны кіраўнік гомельскага аддзяленьня нацысцкай арганізацыі РНЕ. Разам з тым праваабаронцы лічаць непрымальнай пастаноўку ў адзін шэраг прафашысцкіх арганізацыяў і мірных моладзевых ініцыятываў. Па іх меркаваньні, дзейнасьць групаў і асобаў, накіраваная на распальваньне расавай, нацыянальнай, рэлігійнай варожасьці, на прыніжэньне нацыянальнай годнасьці, утрымлівае прыкметы злачынства, прадугледжанага арт. 130 Крымінальнага кодэксу. У параўнаньні з папярэднім годам, калі артыкул 193.1 толькі ўступіў у сілу, колькасьць асуджаных па дадзеным абвінавачаньні павялічылася, але паменшылася жорсткасьць прысудаў: у 2006 годзе па артыкуле 193.1 КК РБ па трох даведзеных да суда крымінальных справах былі асуджаныя 4 чалавекі з «Партнёрства» і 2 з «Маладога Фронту», пяцёра з іх — да пазбаўленьня волі і арышту, а таксама адзін чалавек да штрафу. Як і ў 2006 годзе, па артыкуле 193.1 у 2007 годзе суд не выносіў апраўдальных прысудаў.

Практыка прыцягненьня да крымінальнай адказнасьці за дзейнасьць у складзе незарэгістраваных грамадзкіх аб'яднаньняў ахоплівае пераважна моладзевыя і палітычныя арганізацыі, а для ўсіх астатніх структураў зьяўляецца фактарам застрашэньня (згадаем папярэджаньні пракуратуры аб магчымым узбуджэньні справы па гэтым артыкуле, вынесеныя сябрам «Задзіночаньня Беларускіх Студэнтаў» і ініцыятывы «За чысты Барысаў», што былі зафіксаваныя ў 2007 годзе).

У красавіку і траўні 2007 году Міністэрства юстыцыі зьвярнулася да 20 афіцыйна зарэгістраваных арганізацыяў (у тым ліку — «Фонду імя Льва Сапегі», Грамадзкага аб'яднаньня БНФ «Адраджэньне», «Беларускага Хельсінскага камітэту, Таварыства беларускай мовы і да іншых) з патрабаваньнем даць тлумачэньні адносна ўдзелу ў незарэгістраванай Асамблеі дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў (Асамблея зьяўляецца саюзам грамадзкіх арганізацыяў дэмакратычнага кірунку і неаднаразова спрабавала зарэгістравацца, але безвынікова). Падчас

аднаго з незаконных вобыскаў у рукі праваахоўных органаў патрапілі дакументы, якія сьведчылі пра стварэньне і падрыхтоўку да дзяржаўнай рэгістрацыі Асамблеі. Міністэрства юстыцыі абвінаваціла заснавальнікаў у тым, што яны быццам бы парушаюць Закон «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях», уваходзячы ў незарэгістраваную асацыяцыю. Пры гэтым было адзначана, што падобная дзейнасьць можа стаць падставай для прыцягненьня да крымінальнай адказнасьці па артыкуле 193-1 Крымінальнага кодэксу.

Калі браць пад увагу колькасныя паказчыкі абмежаваньняў свабоды аб'яднаньняў, то 2007 год пазначаны некаторым адступленьнем ад ранейшай палітыкі татальнага вынішчэньня незалежных ад дзяржаўнай улады асяродкаў. Калі ў перыяд 2003-2005 гг. у дачыненьні да дзяржаўнай палітыкі ў гэтай сферы ўжывалася трапнае слоўца «зачыстка», то зараз сітуацыя хутчэй падобная да стану халоднай вайны. Зараз дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў з зарэгістраваным статусам засталася настолькі няшмат, што ўладам не было патрэбы ў працягу «зачысткі» грамадзянскага сектару.

Названыя фактары абумовілі агульнае памяншэньне размаху перасьледу незалежных структураў грамадзянскай супольнасьці. Калі ў 2003 годзе была зачынена 51 арганізацыя, у 2004 годзе суды ліквідавалі 38 грамадзкіх аб'яднаньняў, у 2005 — 68, за 2006 год дадзеныя не былі апублікаваныя, але колькасьць ліквідацыяў была значнай і перавышала лічбу ў паўсотні забароненых арганізацыяў, то ў 2007 годзе — такіх арганізацыяў 26. Найбольшы розгалас мела ліквідацыя грамадзкага аб'яднаньня «Стары горад» (адно з найстарэйшых аб'яднаньняў Берасьцейшчыны) і Беларускага літаратурнага фонду. У жніўні судовая справа аб ліквідацыі Грамадзкага аб'яднаньня «Цэнтар «Супольнасьць» нечакана скончылася не забаронай арганізацыі, а міравым пагадненьнем паміж упраўленьнем юстыцыі і аб'яднаньнем. Гэта быў адзін з нешматлікіх выпадкаў, калі дэмакратычнаму грамадзкаму аб'яднаньню атрымалася захаваць легальны статус, нягледзячы на пададзены супраць яго зыск аб ліквідацыі. У той жа час шмат якія арганізацыі, да якіх мела прэтэнзіі Міністэрства юстыцыі, спынілі сваю дзейнасьць «добраахвотна», ня маючы ілюзіяў абараніць сваё права на існаваньне ў выпадку падачы міністэрствам у суд іска аб ліквідацыі.

Адначасова значна ўзмацніўся ціск на палітычныя аб'яднаньні грамадзянаў, а менавіта на палітычныя партыі. Відавочна, што на іх у першую чаргу была скіраваная ліквідацыйная актыўнасьць органаў юстыцыі, што стала пагрозай для самога існаваньня легальнай палітычнай апазіцыі. У 2007 годзе Вярхоўны суд ліквідаваў дзьве палітычныя партыі: 29 жніўня была ліквідаваная Экалагічная партыя зялёных БЭЗ,

11 кастрычніка — Партыя жанчын «Надзея». 2 жніўня рашэньнем Вярхоўнага суда была прыпыненая на 6 месяцаў дзейнасьць апазіцыйнай Партыі камуністаў Беларускай (ПКБ), а напрыканцы году ПКБ апынулася пад пагрозай ліквідацыі. Міністэрства юстыцыі абвінаваціла партыю ў ажыццяўленьні дзейнасьці, нягледзячы на прынятае судом рашэньне.

Практычна ўсім дэмакратычным партыям па працягу 2007 году выносіліся пісьмовыя папярэджаньні Міністэрствам юстыцыі (Партыя БНФ, Беларускае партыя «Зялёныя», Беларускае сацыял-дэмакратычная Грамада, Кансерватыўна-хрысьціянская партыя БНФ, Беларускае партыя жанчын «Надзея», Партыя камуністаў Беларускае і Беларускае сацыял-дэмакратычная партыя (Грамада)). Выносіліся пісьмовыя папярэджаньні і партыям, якія падтрымліваюць дзеючую ўладу: Патрыятычнае партыі, Аграрнае партыі, Беларускае сацыяльна-спартыўнае партыі, Сацыял-дэмакратычнае партыі народнае згоды і Рэспубліканскае партыі.

Юрыдычныя і палітычныя перашкоды, якія раней ускладнялі стварэньне і дзейнасьць грамадзкіх аб'яднаньняў, у 2007 годзе ня зьніклі. Пасьля скасаваньня Рэспубліканскае камісіі па рэгістрацыі (перарэгістрацыі) грамадзкіх аб'яднаньняў (якая раней выконвала функцыі органа, які ажыццяўляў палітычны кантроль за тым, каб недабранадзейныя грамадзкія аб'яднаньні ня здолелі атрымаць легальны статус), функцыі палітычнага кантролю за новастворанымі арганізацыямі пацаў выконваць сам рэгіструючы орган у выглядзе Міністэрства юстыцыі і падначаленых яму абласных упраўленьняў юстыцыі.

Надзвычай багатае была практыка адмоваў у рэгістрацыі грамадзкіх аб'яднаньняў, якім улады па палітычных матывах адмаўляюць у магчымасьці легальнага існаваньня. У тым ліку паўсталі новыя падыходы органаў юстыцыі і судоў да магчымых падставаў для адмовы. Двойчы ў 2007 годзе было адмоўлена ў рэгістрацыі моладзевай арганізацыі «Малады Фронт». Гэта адбывалася на тле шматлікіх крымінальных справаў за сяброўства ў гэтым аб'яднаньні па артыкуле 193-1 Крымінальнага кодэксу РБ (арганізацыя дзейнасьці грамадзкага аб'яднаньня, рэлігійнае арганізацыі ці фонду, якія не прайшлі дзяржаўнае рэгістрацыі, ці ўдзел у іх). Суд падтрымаў рашэньне органаў юстыцыі, у тым ліку пацьвердзіўшы беспрэцэдэнтную падставу для адмовы: заснавальнікі арганізацыі ўжо прыцягваліся да адміністрацыйнае адказнасьці за розныя правапарушэньні, а таксама да крымінальнае адказнасьці за дзейнасьць у складзе незарэгістраванага грамадзкага аб'яднаньня. Адмова ў рэгістрацыі «Маладога Фронту» — безумоўна, палітычна матываваная, якая стварыла небясьпечны прэцэдэнт, калі падставай для

адмовы ў легалізацыі няўрадавай арганізацыі зьяўляюцца не недахопы ва ўстаноўчых дакументах альбо ў працэдуры заснаваньня, вызначанай заканадаўствам, а самі асобы і персанальныя якасьці заснавальнікаў. Такім чынам, неправавы характар беларускай судавытворчасці па справах аб рэгістрацыі грамадзкіх аб'яднаньняў прывёў да таго, што ў Беларусі дэ-юрэ замацаваная катэгорыя асобаў, якім без законных падставаў альбо судовых пакараньняў забаронена ўдзельнічаць у заснаваньні няўрадавых грамадзкіх аб'яднаньняў.

Гэты ж прыём таксама спрабавалі скарыстаць органы юстыцыі і пры адмове ў рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна», заснавальнікі якога раней прыцягваліся да адміністрацыйнай адказнасьці, аднак Вярхоўны суд зьняў гэтую падставу для адмовы, абмежаваўшыся канстатаваньнем іншых недахопаў у пададзеных на рэгістрацыю дакументах. Выпадак «Вясны» таксама прадэманстраваў невыкананьне ўладамі рашэньня Камітэту ААН па правах чалавека, згодна з якім ліквідацыя аб'яднаньня (Праваабарончага цэнтру «Вясна») у 2003 годзе прызнавалася парушэньнем Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах. Рашэньне Камітэту ААН па правах чалавека аб парушэньні свабоды асацыяцыяў у дачыненьні да сяброў арганізацыі было прынятае якраз у той час, калі заснавальнікі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна» (фактычна, гэта арганізацыя-пераемніца ліквідаванага Праваабарончага цэнтру «Вясна») падалі дакументы на новую рэгістрацыю. Улады мелі цудоўную магчымасьць выправіць становішча і тым самым прадэманстраваць сваё імкненьне паважаць агульнапрынятыя стандарты свабоды аб'яднаньняў, аднак не скарысталіся гэтай магчымасьцю. 26 кастрычніка Вярхоўны суд пацьвердзіў абгрунтаванасьць адмовы ў рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна».

Двойчы было адмоўлена ў рэгістрацыі Рэспубліканскаму праваабарончаму грамадзкаму аб'яднаньню «Рух «За свабоду», лідэрам якога зьяўляецца экс-кандыдат у прэзідэнты А. Мілінкевіч. 20 верасьня Вярхоўны суд пацьвердзіў, што адмова ў рэгістрацыі ПГА «Рух «За свабоду» зьяўляецца абгрунтаванай, паколькі заснавальнікі заплацілі дзяржаўную пошліну не на належны рахунак (зразумела, што такі недахоп ня можа быць падставай для адмовы ў рэгістрацыі, паколькі грошы былі пералічаныя на належны рахунак яшчэ да пачатку працэсу). Пададзеныя паўторна дакументы на рэгістрацыю (назва аб'яднаньня: «Праваабаронча-асьветніцкае грамадзкае аб'яднаньне «Рух «За свабоду») былі адхіленыя ў сувязі з тым, што ўстаноўчы сход заснавальнікаў аб'яднаньня адбываўся без дазволу мясцовага выканаўчага органу, чаго быццам бы вымагае Закон «Аб масавых мера-

прыемствах». Распаўсюджаньне дазваляльнага прынцыпу Закону «Аб масавых мерапрыемствах» на ўстаноўчыя мерапрыемствы грамадзкіх аб'яднаньняў зьяўляецца беспрэцэдэнтным і стала новым элементом у сістэме абмежаваньня свабоды асацыяцыяў у Рэспубліцы Беларусь. 19 сьнежня Вярхоўны суд пакінуў скаргу заснавальнікаў «Руху «За Свабоду» без задавальненьня, падтрымаўшы аргументы Міністэрства юстыцыі.

Не змаглі атрымаць дзяржаўнай рэгістрацыі грамадзкае аб'яднаньне «Маладыя сацыял-дэмакраты», грамадзкае аб'яднаньне ўдзельнікаў ліквідацыі аварыі на Чарнобыльскай АЭС «Ліквідатар», аб'яднаньне пенсіянераў «Старэйшыны» (5 лютага Вярхоўны суд не задаволіў скаргу ініцыятараў стварэньня аб'яднаньня на адмову ў рэгістрацыі), аб'яднаньне «За свабоднае разьвіцьцё прадпрымальніцтва». 6 сьнежня стала вядома, што рашэньнем Міністэрства юстыцыі адмоўлена ў рэгістрацыі Сацыяльнаму грамадзкаму аб'яднаньню «БХД», паколькі, па меркаваньні рэгіструючага органу, заяўнікі не патлумачылі ў статусе арганізацыі сутнасьць хрысьціянскіх каштоўнасьцяў, а таксама — якім чынам аб'яднаньне зьбіраецца іх адстойваць.

14 лютага Міністэрства юстыцыі адмовіла ў рэгістрацыі «Саюзу левых партыяў», заснавальнікамі якога выступілі Беларуская партыя жанчын «Надзея», Партыя камуністаў Беларуская і Беларуская сацыял-дэмакратычная партыя (Грамада), пры гэтым падставай для адмовы стала тое, што пагадненьне аб стварэньні саюзу паміж гэтымі партыямі было заключанае па-за межамі Беларусі, на тэрыторыі Украіны. Усім партыям, якія выступілі заснавальнікамі Саюзу, былі вынесены пісьмовыя папярэджаньні. Пазьней гэтыя партыі правялі ўстаноўчае мерапрыемства на тэрыторыі Беларусі, аднак 11 кастрычніка было прынятае новае рашэньне аб адмове ў рэгістрацыі, бо на гэты час Партыя жанчын «Надзея» была ўжо ліквідаваная, а дзейнасьць Партыі камуністаў Беларускай — прыпыненая на паўгады.

Ня маючы магчымасьці адстаяць сваё права на асацыяцыю на нацыянальным узроўні, беларускія грамадзяне ў 2007 годзе актыўна скарыстоўвалі механізм індывідуальнага звароту, падаючы адпаведныя скаргі ў Камітэт па правах чалавека ААН. Абвінавачваюць беларускі ўрад у парушэньні свабоды асацыяцыяў заснавальнікі Асацыяцыі грамадзкіх аб'яднаньняў «Асамблея», «Незалежнага інстытуту сацыяльна-эканамічных і палітычных дасьледаваньняў», «Задзіночаньня Беларускіх Студэнтаў», «Таварыства аматараў ведаў (філаматаў)», Гарадзенскага абласнога грамадзкага аб'яднаньня «Ратуша», Незалежнага таварыства прававых дасьледаваньняў, аб'яднаньня пенсіянераў «Старэйшыны» і іншых грамадзкіх аб'яднаньняў.

Насуперак чаканьням, кампанія ўнясення зьменаў у статуты грамадзкіх аб'яднаньняў дзеля прывядзеньня іх у адпаведнасьць з рэдакцыяй Закону «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях» ад 2005 году зьбольшага не суправаджалася для іх праблемамі. Нягледзячы на тое, што сотні няўрадавых арганізацыяў і некаторыя палітычныя партыі ўнеслі зьмены ў свае статуты са значным спазьненьнем, органы юстыцыі пайшлі ім насустрач і рэгістравалі новыя рэдакцыі статутаў. Зьбольшага кампанія па прывядзеньні статутаў у адпаведнасьць закону адбылася бяз стратаў для беларускага грамадзянскага сектару.

Абагульняючы праваўжывальную практыку ў стасунках дзяржавы і структураў грамадзянскай супольнасьці, можна адзначыць пэўны пераход ад жорсткіх і відавочна антыправавых абмежаваньняў да больш тонкіх механізмаў кантролю. Пры гэтым асноўная ўвага дзяржаўнай улады скіраваная на стварэньне праўладных аб'яднаньняў, а таксама на ўскладненьне дзейнасьці незалежных ад уладаў НДА. Крымінальны перасьлед застаецца небяспэкай для актывістаў незарэгістраваных палітычных НДА, і для большасьці грамадзкіх аб'яднаньняў ён выконвае функцыю застрашэньня.

Такім чынам, агульная сітуацыя з выкананьнем свабоды аб'яднаньняў засталася ў Беларусі на незадавальняючым узроўні. Улады адмаўляюць палітычным апанентам у праве стварэньня незалежных аб'яднаньняў, перашкаджаюць дзейнасьці апазіцыйных партыяў і забараняюць іх, адначасова ствараючы неспрыяльныя фінансава-гаспадарчыя ўмовы для дзейнасьці грамадзянскай супольнасьці і прымушаючы грамадзянаў далучыцца да праўрадавых арганізацыяў. Праблема адвольных адмоваў у рэгістрацыі аб'яднаньняў, таксама як і праблема адвольнай ліквідацыі непажаданых грамадзкіх аб'яднаньняў і палітычных партыяў застаюцца актуальнымі для Беларусі. Аднак найбольш важнай і надзённай патрэбай у галіне свабоды аб'яднаньняў у Беларусі зьяўляецца неадкладнае скасаваньне крымінальнай адказнасьці за дзейнасьць у складзе незарэгістраваных грамадзкіх аб'яднаньняў, палітычных партыяў, фондаў і рэлігійных аб'яднаньняў. Толькі адмена крымінальнальнага артыкулу 193-1 КК РБ і зьняцьце забароны на дзейнасьць незарэгістраваных арганізацыяў можа разглядацца як сапраўды прагрэсіўны крок, які рэальна палепшыць стан свабоды аб'яднаньняў у Беларусі.

8. АБМЕЖАВАНЬНЕ ПРАВА ГРАМАДЗЯНАЎ НА СВАБОДУ МІРНЫХ СХОДАЎ

У міжнароднай практыцы свабода мірных сходаў зьяўляецца асноватворным фундаментам будаўніцтва і функцыянаваньня дэмакратычнага грамадзтва; трактуецца як асноўная перадумова эфектыўнай рэалізацыі свабоды аб'яднаньняў, зьяўляецца істотным элементам права на свабоднае выказваньне меркаваньняў, свабоды сумленьня і рэлігіі.

Права на мірныя сходы прызнае артыкул 21 Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, дзе ўказваецца: «Карыстаньне гэтым правам не падлягае ніякім абмежаваньням, акрамя тых, якія накладаюцца ў адпаведнасьці з законам і якія неабходныя ў дэмакратычным грамадзтве ў інтарэсах дзяржаўнай ці грамадзкай бяспекі, грамадзкага парадку, аховы здароўя і маральнасьці насельніцтва ці абароны правоў і свабодаў іншых асобаў».

Згодна з артыкулам 35 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, свабода сходаў, вулічных шэсьцяў, дэманстрацыяў і пікетаваньня, якія не парушаюць правапарадак і правы іншых грамадзянаў Рэспублікі Беларусь, гарантуецца дзяржавай. Парадак правядзеньня ўказаных мерапрыемстваў вызначаецца законам.

Як бачым, у палажэньні Канстытуцыі адсутнічае вельмі важны элемент: не вызначаная дапушчальная ступень абмежаваньня свабоды сходаў, якая ў міжнародным праве прызнаецца як «неабходная ў дэмакратычным грамадзтве». Гэта не адпавядае канстытуцыйнаму палажэньню аб прызнаньні прыярытэту агульнапрызнаных прынцыпаў міжнароднага права, а ў рэальнасьці прыводзіць да таго, што закон і практыка яго ўжываньня значна абмяжоўваюць ці нават зьнішчаюць магчымасьць рэалізацыі свабоды сходаў.

Парадак арганізацыі і правядзеньня сходаў рэгулюецца дзеючым заканадаўствам, найперш Законам «Аб масавых мерапрыемствах» (далей Закон), а таксама рашэньнямі мясцовых выканаўчых органаў улады. Пры гэтым Закон устанаўлівае парадак арганізацыі і правядзеньня цалкам розных па сваёй прыродзе масавых мерапрыемстваў: як сходаў, мітынгаў, вулічных шэсьцяў, дэманстрацыяў і пікетаваньня, так і іншых (спартовых, культурна-масавых). Калі першыя накіраваныя на

рэалізацыю грамадзянскіх і палітычных правоў, то «іншыя» нярэдка носяць камерцыйны характар і накіраваныя на задавальненне спажывецкіх патрэбаў грамадзянаў. Разам з тым дзяньне дадзенага Закону не распаўсюджваецца на масавыя мерапрыемствы, якія праводзяцца па рашэнні дзяржаўных органаў і, адпаведна, адносна іх ня дзейнічаюць значныя абмежаванні, якія ўтрымліваюцца ў ягоных палажэннях.

Артыкул 10 Закону ўтрымлівае патрабаванне аб аплаце арганізатарамі масавага мерапрыемства выдаткаў, звязаных з аховай грамадзкага парадку, медыцынскім абслугоўваннем і прыборкай тэрыторыі. У гэтым праяўляецца неразуменне дзяржавай сутнасці сваіх абавязкаў па забеспячэнні правоў і свабодаў грамадзянаў: паколькі права на свабоду сходаў гарантавана Канстытуцыяй, адпаведна, дзяржава павінна забяспечыць магчымасць яго рэалізацыі, у тым ліку — ахову ўдзельнікаў ад гвалтоўных пасягальніцтваў іншых асобаў. Да таго ж, паколькі дзеянне Закону не распаўсюджваецца на масавыя мерапрыемствы, якія праводзяцца дзяржаўнымі органамі, арганізатары знаходзяцца ў няроўным становішчы: забеспячэнне выдаткаў па правядзенні дзяржаўных мерапрыемстваў ажыццяўляецца за кошт бюджэту, а арганізатары іншых масавых мерапрыемстваў павінны аплочваць расходы з уласных сродкаў.

Артыкул 9 Закону надзяляе мясцовыя выканаўчыя органы ўлады правам сваімі рашэннямі вызначаць сталыя месцы для правядзення масавых мерапрыемстваў, а таксама месцы, дзе іх правядзенне забаронена. На практыцы гэта прывяло да таго, што ў большасці гарадоў месцы для правядзення масавых мерапрыемстваў вызначаныя далёка ад цэнтраў гарадоў і будынкаў мясцовых органаў улады, а правядзенне такіх мерапрыемстваў у глухіх парках, пустых, закінутых стадыёнах пазбаўляе іх сэнсу, паколькі не дасягае сваёй асноўнай мэты — прыцягнення ўвагі грамадзкасці і органаў улады да пэўнай грамадска-палітычнай ці сацыяльнай праблемы альбо выказвання пратэсту.

Мясцовыя органы ўлады, упаўнаважаныя разглядаць і выносіць рашэнні па заявах грамадзянаў, згодна з Законам надзеленыя правам змяняць дату, час і месца правядзення масавых мерапрыемстваў, а таксама забараняць іх. На працягу 2007 году яны ня толькі актыўна карысталіся гэтым правам, але і значна злоўжывалі ім, выносячы нематываваныя, часам абсурдныя адмовы.

Напрыклад, Калінкавіцкі райвыканкам матываваў адмову ў правядзенні пікету па сацыяльна-эканамічнай тэматыцы ў сувязі з рашэннем ураду аб адмене льготыў наступным чынам: «30 верасня 2007 г. у

кавярні «Сібірская карона» адбудзецца вясельле, і заяўленае пікетаваньне будзе ствараць перашкоды для функцыянаваньня арганізацыяў, прадпрыемстваў, руху транспарту і пешаходаў, што забаронена арт. 11 Закону «Аб масавых мерапрыемствах у Рэспубліцы Беларусь». Увогуле па Гомельскай вобласьці было пададзена 50 заявак на правядзеньне пікетаў супраць адмены льготыў, з іх у Гомельскі гарвыканкам — 28 заявак, і ніводнае масавае мерапрыемства не было дазволенае.

На канец жніўня была запланаваная агульнанацыянальная акцыя, арганізатары якой пры дапамозе пікетаў жадалі прыцягнуць увагу жыхароў краіны да лёсу экс-кандыдата ў прэзідэнты, палітзьняволенага Аляксандра Казуліна. На 30 жніўня (дзень нараджэньня А. Лукашэнкі) у адпаведныя мясцовыя органы выканаўчай улады былі пададзены больш за 50 заяваў, аднак ніводная з іх не была задаволеная. Адмовы насілі відавочна незаконны характар і супярэчылі ня толькі міжнародным нормам у галіне правоў чалавека, але і дзеючаму нацыянальнаму заканадаўству. Так, в. а. старшыні Жлобінскага райвыканкаму А. С. Шоллак напісаў: «Падставаў для дазволу правядзеньня пікету 30 жніўня 2007 г. ня маецца. Мэта, якая ўказаная ў Вашай заяве, супярэчыць рашэньню суда, паколькі асуджэньне А. Казуліна не зьвязана з ягонымі палітычнымі поглядамі».

Намеснік старшыні Віцебскага гарвыканкаму П. І. Лосіча наўпрост напісаў, што А. Казулін у Віцебску не асуджаўся, таму дадзены пікет немэтазгодны для жыхароў гораду.

Кіраўнік справам Магілёўскага гарвыканкаму І. М. Аўсеенка адмову на правядзеньне пікету матываваў наступным: «...правядзеньне пікетаў з заяўленьнем пратэсту супраць утрыманьня пад вартай асобных грамадзянаў, якія былі прыгавораныя судом ва ўстаноўленым законам парадку, зьяўляецца сродкам ціску на органы судовай улады, гарадзкая выканаўчая ўлада не ў праве садзейнічаць падобным дзеяньням і таму адмаўляе вам ў правядзеньні пікету з указанай мэтай. Раім вырашаць дадзеныя пытаньні цывілізаваным чынам — у судовым парадку».

Разам з тым міжнародныя стандарты, прыярытэт якіх прызнаецца Рэспублікай Беларусь, прадугледжваюць ня толькі ўстрыманьне ад неабгрунтаванага ўмяшальніцтва ў свабоду сходаў, але і гарантаваньне выказваньня меркаваньняў нават па вельмі неадназначных пытаньнях. Забарона сходаў толькі па той прычыне, што на іх агучваюцца адрозныя ад афіцыйнага ці агульнапрынятага пункту гледжаньня меркаваньні, зьяўляецца недапушчальнай.

Вельмі часта ў адмовах на правядзеньне мірных сходаў чыноўкі нават не лічылі патрэбным указваць матывацыю рашэньняў, абмяжоўва-

ючыся канстатацыяй: «у сувязі з немэтазгоднасьцю» ці «лічым немэтазгодным». Гэта зьяўлецца грубым парушэньнем у тым ліку дзеючага Закону, паводле патрабаваньняў якога адмова ў правядзеньні таго ці іншага масавага мерапрыемства павінна быць матываванай. Нягледзячы на права заяўнікаў абскардзіць вынесенае рашэньне аб забароне ў судзе, на працягу 2007 году не было зафіксавана ніводнага выпадку адмены прынятых мясцовымі выканаўчымі органамі адмоваў.

Паколькі атрымаць дазвол на правядзеньне масавага мерапрыемства было фактычна немагчыма, грамадзяне нярэдка рэалізавалі сваё права без санкцыяў уладаў. Пры гэтым сам факт правядзеньня несанкцыянаванага мерапрыемства трактаваўся як парушэньне грамадзкага парадку; не давалася ацэнкі абмежаваньням правоў грамадзянаў на мірныя сходы з пункту гледжаньня іх дапушчальнасьці, неабходнасьці і прымальнасьці ў дэмакратычных краінах. Сам факт выхаду ў публічнае месца (а ў некаторых выпадках нават і не ў публічнае) з мэтай выказваньня сваіх поглядаў, перакананьняў і меркаваньняў расцэньваўся прадстаўнікамі ўладаў (арганамі МУС і судамі) як парушэньне закону, нягледзячы на тое, што такія акцыі не наносілі шкоды правапарадку і правам іншых грамадзянаў.

Адказнасьць за парушэньне парадку арганізацыі ці правядзеньня масавага мерапрыемства прадугледжвае артыкул 23.34 Кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэньнях (пачаў дзейнічаць з 1 сакавіка 2007 году). У адрозьненьне ад папярэдняй рэдакцыі КаАП, у ім значна зьменшаныя памеры штрафаў: зараз максімальны штраф за парушэньне парадку арганізацыі ці правядзеньня масавага мерапрыемства складае да 50 базавых адзінак (у папярэднім Кодэксе — 300 базавых адзінак). Аднак уведзены больш жорсткі парадак накладаньня адміністрацыйных спагнаньняў пры ўчыненні некалькіх адміністрацыйных правапарушэньняў: зараз асноўнае і дадатковае адміністрацыйныя спагнаньні накладваюцца за кожнае ўчыненае правапарушэньне паасобку пры адначасовым разглядзе справаў адным і тым жа судом ці органам, які вядзе адміністрацыйны працэс. Пры гэтым канчатковае спагнаньне не павінна перавышаць: штраф — 100 базавых адзінак, адміністрацыйны арышт — 25 сутак. Трэба адзначыць, што ранейшы КаАП у дадзеным выпадку прадугледжваў парадак, згодна з якім большая санкцыя паглынала меншую, і пры вынясенні спагнаньняў пры адначасовым судовым разглядзе некалькіх ўчыненых правапарушэньняў адміністрацыйны арышт не мог перавышаць 15 сутак.

Новая працэдура накладання спаганьняў актыўна выкарыстоўвалася на працягу 2007 году ў адносінах да затрыманых за ўдзел у несанкцыянаваных масавых мерапрыемствах, якіх асуджалі адразу па двух артыкулах Кодэксу: 23.34 (удзел у несанкцыянаваных масавых мерапрыемствах) і 17.1 (дробнае хуліганства) альбо 23.4 (непадпарадкаваньне законным патрабаваньням службовай асобы).

У Віцебску за ўдзел у акцыі салідарнасьці з праваабаронцам Валерыем Шчукіным, над якім адбываўся крымінальны працэс, адразу па двух артыкулах — «непадпарадкаваньне законным патрабаваньням службовай асобы» і «парушэньне парадку арганізацыі альбо правядзеньня масавых мерапрыемстваў» — у чэрвені былі пакараныя Крысьціна Шацікава, Аляксей Дзеравянка і Андрэй Данілеўскі.

Па двух артыкулах — «парушэньне парадку арганізацыі альбо правядзеньня масавых мерапрыемстваў» і «дробнае хуліганства» — у верасьні за акцыю ў падтрымку Яраслава Грышчэні каля будынку суда ў Баранавічах, дзе праходзіў разгляд ягонаў крымінальнай справы, былі пакараныя Зьміцер Курза, Надзея Крапівіна, Кацярына Салаўёва, Кацярына Кісель, Іван Шыла, Уладзімір Усьціновіч, Ганна Шапуцька, Зьміцер Хведарук, Арсеній Пахомаў і Вольга Смалянчук. Павел Севярынец у дадатак быў абвінавачаны ў «непадпарадкаваньні законным патрабаваньням службовай асобы» і атрымаў 17 сутак адміністрацыйнага арышту і штраф у памеры 20 базавых велічыняў.

Масавымі затрыманьнямі і адміністрацыйнымі спаганьнямі завяршыўся таксама пікет салідарнасьці з моладзевым актывістам Іванам Шылам, абвінавачаным у крымінальным злачынстве — дзейнасьці ад імя незарэгістраванай арганізацыі. 4 верасьня каля будынку суда ў Салігорску акцыя была гвалтоўна спыненая супрацоўнікамі палка міліцыі спецыяльнага прызначэньня, якія адмыслова прыбылі з Менску. У выніку 9 удзельнікаў былі абвінавачаныя ва ўдзеле ў несанкцыянаваным масавым мерапрыемстве, Аляксей Каліта і Людміла Атакулава — падвергнутыя адміністрацыйнаму арышту, астатнія атрымалі штрафы.

Згодна з Законам «Аб масавых мерапрыемствах» «сходам» прызнаецца сумесная прысутнасьць грамадзянаў у загадзя вызначаным месцы пад адкрытым небам альбо ў памяшканьні ў загадзя вызначаны час для калектыўнага абмеркаваньня і вырашэньня пытанняў, што закранаюць іх інтарэсы. Такім чынам, «сходам» як масавым мерапрыемствам становіцца любая сумесная прысутнасьць людзей у любым месцы, і адпаведна — патрабуе атрыманьня дазволу ад мясцовых органаў улады, а ў выпадку адсутнасьці такога дазволу трактуецца як несанкцыянаванае масавае мерапрыемства. Менавіта такой логікай кіра-

ваўся суд Маскоўскага раёну Берасьця (а пазьней і Берасьцейскі абласны суд), выносячы спагнаньні ўдзельнікам прэзентацыі кнігі Паўла Севярынца «Лісты з лесу», якая адбывалася 19 жніўня ў офісе Берасьцейскай абласной арганізацыі Партыі БНФ. Нягледзячы на тое, што дадзены сход адбываўся ў межах статутнай дзейнасьці і ў адпаведнасьці з рашэньнем кіруючага органа арганізацыі, а таксама ў памяшканьні, дзе яна афіцыйна зарэгістраваная Упраўленьнем юстыцыі Берасьцейскага аблвыканкаму, на 15 удзельнікаў былі складзеныя пратаколы аб адміністрацыйным правапарушэньні. Судовыя рашэньні былі вынесеныя ў адносінах да 12 чалавек: двое атрымалі папярэджаньні, восем — штрафы, а двое — асуджаныя на 15 сутак арышту, у тым ліку і сам Павел Севярынец.

Замацавалася распачатая ў 2006 годзе практыка прэвентыўных затрыманьняў палітыкаў і грамадзкіх дзеячоў напярэдадні масавых мерапрыемстваў з традыцыйным абвінавачаньнем у «дробным хуліганстве». Толькі напярэдадні Дня Волі 25 сакавіка па краіне былі затрыманыя 55 асобаў, з іх падвергнутыя адміністрацыйнаму арышту на розныя тэрміны — 30 чалавек, 7 чалавек атрымалі штрафы, і толькі 5 справаў было спынена з-за адсутнасьці складу правапарушэньня. Непасрэдна 25 сакавіка былі затрыманыя яшчэ 39 асобаў, 6 чалавек былі аштрафаваныя і 2 чалавекі падвергнутыя адміністрацыйнаму арышту.

Перад Днём Волі была ўзбуджаная крымінальная справа па арт. 342 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя і падрыхтоўка дзеяньняў, якія груба парушаюць грамадзкі парадак, ці актыўны ўдзел у іх». Упершыню распаўсюд улётка аб масавым мерапрыемстве кваліфікаваўся па гэтым артыкуле. Былі затрыманыя ў якасьці падазраваных па справе і зьмешчаныя ў ізалятар часовага ўтрыманьня Менску, дзе правялі па трое сутак, Вячаслаў Сіўчык, Наталя Старасьціна, Аляксандр Урыўскі, Алесь Ясюк і Мікіта Красноў. Крымінальная справа была пазьней спыненая з-за адсутнасьці складу крымінальнага злачынства.

Напярэдадні санкцыянаванага ўладамі «Еўрапейскага маршу», які быў праведзены 14 кастрычніка ў Менску, хваля прэвентыўных затрыманьняў зноўку прайшла па ўсёй краіне: 32 асобы былі падвергнутыя адміністрацыйным арыштам за «дробнае хуліганства», некалькі дзясяткаў чалавек атрымалі штрафы.

Вельмі паказальным стала затрыманьне аднаго з заяўнікаў «Еўрапейскага маршу» Яўгена Афнагеля. 8 кастрычніка ён разам з іншымі арганізатарамі акцыі наведваў Менгарвыканкам дзеля таго, каб удакладніць маршрут масавага мерапрыемства. Сустрэча не выршыла ўсіх

пытанняў і была перанесеная на наступны дзень. Але як толькі Яўген Афнагель выйшаў з будынку выканкаму, літаральна праз некалькі хвілінаў быў затрыманы. Супрацоўнікі міліцыі аформілі пратакол з абвінавачаннем актывіста ў «дробным хуліганстве» і адвезлі ў суд Цэнтральнага раёну Менску, дзе судзьдзя Тацяна Паўлючук вынесла яму 10 сутак адміністрацыйнага арышту.

21 верасня супрацоўнікі міліцыі і КДБ уварваліся ў менскую кватэру, дзе пражываў Леанід Навіцкі, і правялі несанкцыянаваны вобыск. У выніку былі канфіскаваныя 96 сьцягоў Еразьвязу, падрыхтаваных да правядзеньня «Еўрапейскага маршу». Сам Навіцкі быў затрыманы і абвінавачаны ў «дробным хуліганстве» і «парушэньні парадку арганізацыі і правядзеньня масавых мерапрыемстваў». Паводле пастановы ад судзьдзі Алены Ціцянковай суда Партызанскага раёну Менску, ён быў арыштаваны на тэрмін 10 сутак, а сьцягі зьнішчаныя ў райадзеле міліцыі.

У кватэру Аляксандра Атрошчанкава на другім паверсе 9 кастрычніка супрацоўнікі міліцыі патрапілі праз акно. Яны заявілі, што ім нібыта паступіў ананімны званок аб тым, што ў памяшканьні знаходзіцца труп. Пры гэтым падчас вобыску супрацоўнікаў праваахоўных органаў цікавілі выключна зьмест кампутару, інфармацыйныя матэрыялы да «Еўрапейскага маршу», сьцягі Еўразьвязу, якія разам з нацыянальным гербам «Пагоня» былі канфіскаваныя. На наступны дзень Аляксандр Атрошчанкаў быў асуджаны ў судзе Цэнтральнага раёну Менску судзьдзёй Тацянай Паўлючук на 10 сутак адміністрацыйнага арышту нібыта за нецэнзурную лаянку па арт. 17.1 КаАП — «дробнае хуліганства».

Вялікая колькасць людзей былі прыцягнутыя да адміністрацыйнай адказнасьці за распаўсюд налэпак, улётак і іншых матэрыялаў з інфармацыяй пра «Еўрапейскі марш». Згодна з арт. 8 Закону «Аб масавых мерапрыемствах», да атрымання дазволу арганізатарам забараняецца паведамляць пра масавае мерапрыемства ў СМІ, вырабляць і распаўсюджваць у гэтых мэтах друкаваную прадукцыю. Пры гэтым адказ на заяву аб правядзеньні мерапрыемства даецца адпаведным органам не пазьней чым за пяць дзён да яго правядзеньня. Улічваючы, што апаненты ўлады ў Беларусі ня маюць доступу да электронных (радыё, тэлебачаньне) і дзяржаўных друкаваных СМІ, адзіным сродкам апавяшчэньня пра акцыі зьяўляўся распаўсюд вырабленых сваімі сіламі друкаваных матэрыялаў. Паколькі зрабіць гэта за пяць дзён проста немагчыма, матэрыялы вырабляліся і распаўсюджваліся загадзя, што ў большасьці выпадкаў кваліфікавалася праваахоўнымі органамі як парушэньне парадку арганізацыі і правядзеньня масавага мерапрыемства і цягнула за сабой адказнасьць паводле арт. 23.34 КаАП.

Вельмі часта ў адносінах да ўдзельнікаў мірных сходаў супрацоўнікі міліцыі нематывавана выкарыстоўвалі фізічную сілу. 16 жніўня ў Менску падчас затрымання ўдзельнікаў традыцыйнай акцыі салідарнасьці супрацоўнікамі палка міліцыі спецыяльнага прызначэння была моцна збітая Тацяна Цішкewіч, якая спабравала абараніць свайго сябра Мікіту Сасіма. У выніку дзяўчына была дастаўленая ў аддзяленне нейрахірургіі 9-й бальніцы, дзе ёй паставілі дыягназ: закрытая чэрапна-мазгавая траўма, шматлікія ўшыбы і кровападцёкі твару, галавы, шыі, тулава і канечнасьцяў, запаленне нырак. Восем дзён Тацяна Цішкewіч знаходзілася ў бальніцы. Усе спробы прыцягнуць да адказнасьці спецыялістаў аказаліся безвыніковымі.

12 снежня ў Менску падчас акцыі пратэсту ў сувязі з прыездам у Беларусь прэзідэнта Расійскай Федэрацыі Уладзіміра Пуціна супрацоўнікамі ПМСП быў збіты да страты прытомнасьці Зьміцер Хведарук. Падчас выцсканьня ўдзельнікаў акцыі з плошчы супрацоўнікі міліцыі спачатку павалілі моладзевага актывіста, а пасля таго, як ён упаў і страціў прытомнасьць ад удару галавай аб бетонную пліту, прайшліся па ім нагамі. Пры гэтым ніякіх мераў па аказаньні неабходнай медыцынскай дапамогі маладому чалавеку супрацоўнікі правапарадку не прадпрынялі, «хуткую дапамогу» для яго выклікалі журналісты. З чэрапна-мазгавой траўмай, страсеньнем мозгу і ўшыбамі жывата Зьміцер Хведарук быў дастаўлены ў 9-ю бальніцу. Заява ў пракуратуру Цэнтральнага р-ну сталіцы аб узбуджэньні крымінальнай справы ў дачыненні да супрацоўнікаў міліцыі засталася без давальнасьці.

Затрыманьням падвяргаліся ўдзельнікі шматлікіх студэнцкіх акцыяў пратэсту супраць адмены льготыў. Найбольш брутальна было разганнае шэсьце-перформанс 1 чэрвеня ў раёне вуліцы Няміга Менску, у якім узялі ўдзел каля 100 чалавек. Студэнты неслі ў руках труну, на якой было напісана «Льготы», а наперадзе па ўсіх традыцыях пахавальнай працэсіі — льготны білет для праезду ў грамадзкім транспарце ў чорнай рамцы. Удзельнікі акцыі змаглі прайсьці толькі сто метраў, як шэсьце было жорсткім чынам разганнае байцамі палка міліцыі спецыяльнага прызначэння. Ілья Шуст у выніку зьбіцьця быў дастаўлены ў 4-ю гарадскую бальніцу, дзе медыкі зафіксавалі ў яго садно левай ныркі, садзены, чэрапна-мазгавую траўму. За парушэньне парадку арганізацыі і правядзеньня масавага мерапрыемства Павел Вінаградаў, Павел Чумакоў, Павел Вільтоўскі, Аляксандр Барадзенка і Павел Маркewіч атрымалі адміністрацыйныя арышты; Вадзім Баравік з дадатковым абвінавачаньнем у аказаньні супраціўленьня законным патра-

баваньням службовай асобы акрамя арышту на 3 сутак быў яшчэ і аштрафаваны на 20 базавых велічыняў.

У Мазыры падчас несанкцыянаванай акцыі пратэсту супраць адмены льготыў, якая адбылася 16 лістапада на цэнтральнай плошчы, былі затрыманыя 22 школьнікі і студэнты. Усе яны былі дастаўленыя ў гарадзкое ўпраўленьне ўнутраных справаў, куды былі выкліканыя бацькі непаўнагадовых, дырэктары і завучы школаў, загадчык аддзелу адукацыі гарвыканкаму. Пасьля прафілактычных размоваў, распытваньня аб датычнасьці да апазіцыі, нефармальных моладзевых арганізацыяў удзельнікі акцыі былі адпушчаныя. Пры гэтым кожны быў папярэджаны аб магчымай адміністрацыйнай адказнасьці за ўдзел у несанкцыянаваным масавым мерапрыемстве.

2007 год адзначыўся шэрагам акцыяў у абарону гістарычнай і культурнай спадчыны. Найбольш шырокі размах мелі выступленьні супраць рэканструкцыі гістарычнай часткі Гародні, якая магла прывесці да фактычнага зьнішчэньня аўтэнтчнага архітэктурнага ансамблю гістарычнага цэнтру гораду. Супрацоўнікі міліцыі імкнуліся спыняць любыя праявы грамадзкай актыўнасьці, удзельнікі публічных акцыяў звычайна затрымліваліся, да большасьці ўжываліся меры адміністрацыйнага спаганьня. Толькі за пратэст супраць разбурэньня старога паравога млына ў цэнтры Гародні былі затрыманыя 7 чалавек, шасьцёра з якіх былі аштрафаваныя ці атрымалі судовыя папярэджаньні за парушэньне арт. 23.34 КаАП.

У Менску грамадзкасьць актыўна пратэставала супраць намераў уладаў перабудаваць кляштар бернардынцаў, помнік архітэктуры XVII—XVIII стагодзьдзяў, пад гатэль і комплекс забаўляльных цэнтраў. У гэтых мэтах адбыўся цэлы шэраг акцыяў пратэсту, сумесных малітваў на прыступках кляштару, праводзіліся зборы подпісаў з патрабаваньнем вярнуць сьвятыню вернікам, былі накіраваныя звароты ў адпаведныя дзяржаўныя органы. У выніку ў жніўні праектна-вышуковыя працы па перабудаваньні кляштару ў гатэльны комплекс былі прыпыненыя.

Паводле Закону «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыяў», любыя сходы грамадзянаў рэлігійнага характару па-за культурнымі памяшканьнямі павінны праводзіцца згодна з патрабаваньнямі Закону «Аб масавых мерапрыемствах», гэта значыць — з дазволу выканаўчых органаў улады. Атрымаць такія дазволы для прадстаўнікоў некаторых рэлігійных аб'яднаньняў Беларусі часта было немагчыма, што заканчвалася прыцягненьнем да адміністрацыйнай адказнасьці сьвятароў, якія праводзілі несанкцыянаваныя набажэнствы. 27 траўня ў

Менску супрацоўнікамі міліцыі былі затрыманыя прапаведнік, грамадзянін Польшчы Яраслаў Лукасік і пратэстанцкі сьвятар Антоній Бокун, якія праводзілі набажэнства ў прыватным доме Бокуна. За рэлігійную дзейнасьць у якасьці прапаведніка начальнік УУС Цэнтральнага раёну Менску Віталь Сінякоў аштрафаваў Яраслава Лукасіка на 1 базавую велічыню і абвясціў аб дэпартацыі з 7 чэрвеня і забароне на ўезд у Беларусь на працягу 5 гадоў. Пастар сталічнай царквы «Іаан Прадзецка» Аб'яднанай царквы хрысьціянскай веры евангельскай Антоній Бокун 28 траўня судом Цэнтральнага раёну быў аштрафаваны на 20 базавых велічыняў за несанкцыянаванае набажэнства. За аналагічнае «правапарушэньне» 3 чэрвеня Антоній Бокун быў арыштаваны на 3 сутак судзьдзёй Тацянай Паўлючук Цэнтральнага раённага суда сталіцы.

Беспрэцэдэнтным стала распаўсюджаньне дазваляльнага прынцыпу Закону «Аб масавых мерапрыемствах» на ўстаноўчыя мерапрыемствы грамадзкіх аб'яднаньняў. 11 жніўня пад г. Заслаўе (Менская вобласць) адбылася ўстаноўчая канфэрэнцыя Рэспубліканскага праваабарончага грамадзкага аб'яднаньня «Рух «За свабоду», на якой прысутнічала каля 300 чалавек з 50 раёнаў Беларусі. Супрацоўнікі міліцыі расцанілі ўстаноўчую канфэрэнцыю як несанкцыянаванае масавае мерапрыемства, адзін з удзельнікаў, Ігар Ляўкоў, быў прыцягнуты да адміністрацыйнай адказнасьці па ч. 2 арт. 23.34 КаАП і аштрафаваны судом на 30 базавых велічыняў. Пазьней дакументы пададзеныя на рэгістрацыю аб'яднаньня, былі адхіленыя Міністэрствам юстыцыі ў сувязі з тым, што ўстаноўчы сход заснавальнікаў аб'яднаньня адбываўся без дазволу мясцовага выканаўчага органу, чаго быццам бы вымагае Закон «Аб масавых мерапрыемствах». З гэтымі незаконнымі прэтэнзіямі пагадзіўся і Вярхоўны суд.

Такім чынам, грамадзяне краіны фактычна была пазбаўленыя свайго канстытуцыйнага права на правядзеньне мірных сходаў і публічнае выказваньне сваіх поглядаў і перакананьняў па разнастайных асьпектах палітычнага і грамадзкага жыцьця краіны. Свабода сходаў, якая зьяўляецца адной з каштоўнасьцяў плюралістычнага грамадзтва і мае прынцыповае значэньне для фарміраваньня і разьвіцьця дэмакратыі, у сёньняшняй Беларусі гарантаваная толькі дэкларатыўна.

9. ДЫСКРЫМІНАЦЫЯ ГРАМАДЗЯНАЎ ПА ПРЫКМЕТАХ МОВЫ І НАЦЫЯНАЛЬнай ПРЫНАЛЕЖНАСЬЦІ. ПАРУШЭНЬНЕ ПРАВОЎ НА СВАБОДУ ВЕРАВЫЗНАНЬНЯ

У краіне працягвалася палітыка абмежаваньня правоў беларускамоўных грамадзянаў. Працэс русіфікацыі падтрымліваўся дзяржаўнымі структурамі. Парадаксальная сітуацыя, калі мова тытульнай нацыі краіны — беларуская — знаходзіцца ў нераўнапраўным становішчы з рускай мовай, склалася яшчэ ў часы Савецкага Саюзу. Зараз, калі А. Лукашэнка і ягоныя чыноўнікі бачаць ідэалагічныя карані сёньняшняй беларускай дзяржавы ў Савецкім Саюзе, яны працягваюць працэс абмежаваньня сферы ўжываньня беларускай мовы.

У 2007 годзе на беларускай мове навучалася 21,5% школьнікаў, прычым колькасць беларускамоўных школаў ды класаў пастаянна зьмяншаецца. У 1993/1994 навучальным годзе на беларускай мове навучаліся 76% першакласнікаў, а ў 2006/2007 — толькі 18,6%. Адапаведныя паказчыкі па Менскай вобласьці — 92,6% і 31,9%, па Менску — 58,6% і 2,2%. Як адзначае старшыня «Таварыства беларускай школы» Алесь Лозка, «штогод мы губляем больш за 100 беларускамоўных школаў па ўсёй рэспубліцы». І гэта нягледзячы на тое, што пераважная большасьць беларусаў падчас перапісу 1999 году (85,6%) і палякаў (57,6%) назвалі беларускую мову роднай.

У 2006-2007 навучальным годзе Міністэрства адукацыі скасавала вывучэньне гісторыі Беларусі на беларускай мове ў школах з рускай мовай навучаньня.

Адукацыйныя ўстановы не спрыялі адкрыцьцю новых беларускамоўных школаў і дзіцячых садкоў. У выніку, ня ўсе грамадзяне ў Менску і Гародні, якія жадаюць навучаць дзяцей па-беларуску, атрымалі такую магчымасьць. Акцыя ж рэкламаваньня дзіцячых садкоў з беларускай мовай выхаваньня у Гародні праз гукавыя ролікі ў тралейбусах, якую пачало там абласное аддзяленьне «Таварыства беларускай мовы», была спыненая ўладамі на той падставе, што змест такой рэкламы неабходна ўзгадняць з гарадзкім аддзелам адукацыі.

Міністэрства адукацыі зьмяніла праграмы вывучэньня беларускай літаратуры, фактычна забараніўшы па ідэалагічных прычынах творы некаторых беларускіх пісьменьнікаў, чыя грамадзянская пазіцыя не супадала з праўладнай. З праграмаў сярэдніх спецыяльных і вышэй-

шых навучальных устаноўаў краіны быў выведзены курс «Беларуса-знаўства»; адменена выкладаньне гісторыі і географіі Беларусі на беларускай мове ў школах з рускай мовай навучаньня; выкладаньне курсу «Беларуская мова: прафесійная лексіка» ў ВНУ было зроблена неабавязковым; уведзеная забарона на афіцыйныя сустрэчы з пісьменьнікамі, членамі «Саюзу беларускіх пісьменьнікаў» ва ўстановах культуры і адукацыі.

1-га верасня ў адказ на працэс русіфікацыі шэраг моладзевых арганізацыяў ды інтэрнэт-праектаў правялі інфармацыйную акцыю «Хочам вучыцца па-беларуску!»: адбыліся флэш-мобы, імпрэзы ды віншаваньне першакласнікаў у школах з беларускай моваю навучаньня.

Чыноўнікі працягвалі своеасабліваю трактоўку двухмоўя, замацаванага ў Канстытуцыі. Вельмі часта ў адказ на звароты ў дзяржаўныя ўстановы на беларускай мове яны адказвалі на рускай, тлумачачы гэта сваім правам адказваць на любой з дзяржаўных моваў. Але відавочна, што гэта абмяжоўвае права на выбар мовы грамадзянаў, якія зьвяртаюцца на той ці іншай мове. Сутнасьць дзяржаўнага білінгвізму заключаецца ў шанаваньні любой з моваў, на якой размаўляе, зьвяртаецца ў дзяржаўныя ўстановы грамадзянін. Зыходзячы з гэтага, лагічна, каб грамадзяне атрымлівалі адказы з дзяржаўных устаноўаў на мове свайго звароту.

Падчас судовага працэсу па абскарджаньні адмовы ў рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна», які адбыўся ў Вярхоўным Судзе ў кастрычніку, праваабаронцы заявілі пратэст у сувязі з тым, што адмова ў рэгістрацыі Міністэрствам юстыцыі была зроблена па-руску, нягледзячы на тое, што дакументы падаваліся на беларускай мове. На распарадчым паседжаньні чыноўнік міністэрства заявіў, што ён ня бачыць неабходнасьці прадстаўляць дакумент на беларускай мове, але судзьдзя вымушаная была пагадзіцца з прэтэнзіямі праваабаронцаў і абавязала чыноўніка перакласьці дакумент на беларускую мову.

Паказальны выпадак нешанаваньня моўных правоў з боку дзяржаўных службоўцаў адбыўся з жыхаром Гомелю Сяргеем Сямёнавым. Пры перасячэньні беларуска-ўкраінскай мяжы ён папрасіў мытнікаў прадставіць яму беларускамоўны бланк мытнай дэкларацыі, заявіўшы, што кепска валодае рускай мовай і ня хоча памыліцца пры запаўненьні афіцыйнага дакументу. У выніку на С.Сямёнава быў складзены пратакол «аб непадпарадкаваньні законным патрабаваньням службовай асобы», і ў жніўні ён быў аштрафаваны на 30 базавых велічыняў (930 тыс.

руб.). Сітуацыя паўтарылася ў верасні. І толькі выступ старшыні Канстытуцыйнага суда Р. Васілевіча падчас семінару з судзьдзямі, дзе ён у якасці непаважлівага стаўленьня да беларускай мовы прывёў выпадак з С.Сямёнавым, выправіў гэтую сітуацыю. «Такія выпадкі недапушчальныя, — падкрэсьліў Р. Васілевіч. — Але, на жаль, яны нярэдка. Да нас нават зьвярнуўся абітурыент, у якога пытаньні да цэнтралізаванага тэставаньня па беларускай мове былі напісаныя па-руску. Ці можа ён правільна на іх адказаць?» 4 кастрычніка суд Цэнтральнага раёну Гомелю апраўдаў С. Сямёнава «ў сувязі з адсутнасьцю складу правапарушэньня».

Старшыня Канстытуцыйнага суда ўзьняў яшчэ некаторыя праблемы, якія тычацца правоў беларускамоўных грамадзянаў краіны. У прыватнасьці, ён адзначыў, што «да нас неаднаразова паступаюць скаргі на тое, што заяву ў суд не прымаюць, таму што яна напісана па-беларуску. Я сам бачыў такую рэзалюцыю: «Перапішыце заяву на нармальнай мове». У Канстытуцыі запісана, што ў Беларусі дзьве дзяржаўныя мовы — руская і беларуская, таму такая рэзалюцыя зьяўляецца непавагай да дзяржаўнай мовы... Адказнасьць за непавагу да дзяржаўнай мовы ніхто не адмяняў». Ягоны выступ стаў адным з нешматлікіх прызнаньняў чыноўнікаў высокага рангу існаваньня праблемаў з ужываньнем беларускай мовы ў Беларусі. Р. Васілевіч заклікаў судзьдзяў карыстацца беларускай мовай на патрабаваньне ўдзельнікаў працэсу. Ён адзначыў, што «цяпер у нас ёсьць добрая прававая аснова дзеля таго, каб было забяспечанае двухмоўе і, больш таго, каб дзяржаўныя служачыя адказвалі на той мове — рускай ці беларускай, на якой зьвярнуўся грамадзянін».

Дзяржаваю былі зьлітыя ў адзін два акадэмічныя інстытуты — Інстытут літаратуры і Інстытут мовазнаўства, што сур'ёзна абмяжоўвае магчымасьць фундаментальных дасьледаваньняў у галіне беларускага мовазнаўства і літаратуразнаўства. Палітычны дзяяч, філолаг Вінцук Вячорка заявіў з гэтай нагоды: «Я разглядаю гэты крок уладаў як чарговае пацьверджаньне іх курсу на зьнішчэньне беларускае культуры і мовы, прыхаванага за дэмагогіяй пра патрыятызм і незалежніцкай рыторыкай».

На працягу году ў краіне былі зафіксаваныя выпадкі антысемітызму.

У сакавіку зьнікла мемарыяльная дошка ў памяць брэменскіх яўрэяў, дэпартаваных і расстраляных у Менску падчас вайны. У канцы красавіка былі апаганеныя яўрэйскія могількі ў Барысаве — з пастаментаў

былі скінутыя 16 каменных помнікаў. У траўні ў Берасьці была распачатая крымінальная справа паводле факту спальваньня кветак, ускладзеных каля памятнага знаку, дзе падчас вайны існавала берасьцейскае гета. Памятны знак быў апаганены ўжо шосты раз. Паводле зьвестак «Саюзу габрэйскіх грамадзкіх аб'яднаньняў і абшчынаў Беларусі», у 2007 годзе было пашкоджана больш як трыццаць памятных знакаў і помнікаў габрэям.

У жніўні кіраўнік Цэнтру Візэнтэля Шымон Самуэльс даслаў ліст А. Лукашэнку, у якім выказаў абурэньне фактамі распаўсюду ў Беларусі антысеміцкай літаратуры. Ён наведаў Менск і быў шакаваны, што каля музэю Вялікай Айчыннай вайны прадаваліся кнігі антысеміцкага зьместу. Ш. Самуэльс запатрабаваў «афіцыйна асудзіць антысемітызм і гарантаваць выманьне з продажу друкаваных матэрыялаў, якія зьневажаюць памяць габрэяў і беларусаў — ахвяраў Другой сусьветнай вайны».

Сапраўдны скандал разгарэўся ўвосень, калі падчас прэс-канфэрэнцыі для расійскіх журналістаў А. Лукашэнка на пытаньне аб разбурэньні надмагіляў на яўрэйскіх могілках у Бабруйску адрэагаваў наступным чынам: «Калі вы былі ў Бабруйску, вы бачылі, у якім стане горад? Страшна было зайсьці, сьвінушнік быў. Гэта ў асноўным яўрэйскі быў горад, вы ведаеце, як яўрэі ставяцца да месца, дзе яны жывуць. Паглядзіце ў Ізраілі, я вось быў... Я ні ў якім разе не хачу іх пакрыўдзіць, але яны ня вельмі клапацяцца, каб падстрыжаная трава была, як у Маскве, у расейцаў, беларусаў. Такі горад быў».

Сьвет быў шакаваны выказваньнямі А. Лукашэнкі, якія зьяўляюцца паказнікам звычайнага пабытовага антысемітызму. «Саюз беларускіх габрэйскіх грамадзкіх аб'яднаньняў і абшчынаў» выказаў «зьдзіўленьне і турботу» з нагоды «сьцьверджаньняў, якія негатыўна характарызуюць лад жыцьця яўрэйскага насельніцтва беларускіх і ізраільскіх гарадоў». Еўрапейскі кангрэс габрэяў таксама быў моцна занепакоены зьявай, якая нагадвае «дзяржаўны антысемітызм у Беларусі».

Амбасадар Ізраілю Зееў Бэн-Ар'е выказаў «зьдзіўленьне і шкадаваньне»: «У гэтых выказваньнях чуецца водгалас, як я спадзяваўся, даўно пахаванага гісторыяй міфу аб габрэях неахайных, брудных, якія дрэнна пахнуць, міфу антысеміцкага». На пэўны час амбасадар пакінуў Беларусь. Міністр замежных справаў Ізраілю Цыпі Ліўні асудзіла заявы Лукашэнкі, адзначыўшы, што «роля лідэра ў тым, каб змагацца з антысемітызмам... а не заахвочваць яго».

А. Лукашэнка вымушаны быў бараніцца. Аднак ён не прызнаў свайго памылкі, не папрасіў афіцыйнага прабачэньня, але 26 кастрычніка на сустрэчы з удзельнікамі міжнароднай навуковай канфэрэнцыі «Ды-

ялог хрысьціянства і ісламу ва ўмовах глабалізацыі» заявіў: «Калі хтосьці скажа, што ў Беларусі квітнее антысемітызм або мы прыгнэаём тут мусульманскае насельніцтва, вы гэтаму ня верце».

У Ізраіль з місіяй улагоджваньня канфлікту быў накіраваны галоўны рэдактар прапрэзідэнцкай газеты Павел Якубовіч. «Я напоўнены рашучасьцю патлумачыць надзвычай пазітыўнае стаўленьне беларускага прэзідэнта да габрэйскага народу», — заявіў П. Якубовіч. У Ізраілі ў яго адбыліся сустрэчы з прэзідэнтам Ізраіля Шымонам Перэсам (ураджэнцам Беларусі), ва ўрадзе і з дэпутатамі Кнессета, а таксама з кіраўнікамі грамадзкіх арганізацыяў і духоўнымі лідэрамі. У МЗС Ізраілю П. Якубовіч патлумачыў, што словы А. Лукашэнкі трэба ўспрымаць як «жартаўлівыя, несур'ёзныя», якія «не адлюстроўваюць сапраўднай пазіцыі ў адносінах да габрэяў». Канфлікт афіцыйны быў улагоджаны, але пакінуў пасья сябе незабывальны сьлед.

Працягваўся перасьлед уладамі актывістаў польскай меншасьці, якія не пагадзіліся з утварэньнем беларускімі ўладамі ў 2005 годзе цалкам падкантрольнага ім яшчэ аднаго «Саюзу палякаў на Беларусі».

9 лютага адбыўся суд над Мечыславам Яскевічам, кіраўніком Гарадзенскага аддзяленьня «Саюзу палякаў на Беларусі», супраць якога ў лістападзе 2006 году была ўзбуджаная крымінальная справа па абвінавачаньні ў хуліганстве. М. Яскевіч быў прызнаны вінаватым і асуджаны да штрафу памерам 40 базавых велічыняў (1 млн. 240 тыс. руб.), яго таксама суд абавязаў выплаціць кампенсацыю пацярпеламу ў суме 500 тысяч рублёў. Непрызнаны ўладамі «Саюз палякаў на Беларусі» заявіў пра правакацыю і палітычныя матывы крымінальнага перасьледу свайго актывіста.

У ліпені была адноўлена крымінальная справа, распачатая ў жніўні 2005 году, супраць чатырох актывістаў аб'яднаньня: Вяслава Кеўляка, Юзафа Пажэцкага, Анджэя Пісальніка і Анджэя Пачобута.

10 кастрычніка, напярэдадні «Еўрапейскага маршу», у Гародні была арыштаваная старшыня непрызнанага ўладамі «Саюзу палякаў на Беларусі» Анжаліка Борыс і ноч правяла ў міліцыі. Суд, які насіў закрыты характар, прызнаў лідэра арганізацыі вінаватай у брыдкаслоўі і асудзіў да штрафу.

Тады ж, 10 кастрычніка, супрацоўнікамі міліцыі быў затрыманы і абвінавачаны ў «нецэнзурнай ляянцы» рэдактар часопісу польскай меншасьці «Magazyn Polski na uchodźstwie» Ігар Банцар. 11 кастрычніка суд Ленінскага раёну Гародні пакараў журналіста 10 суткамі арышту за дробнае хуліганства.

Такім чынам, сістэматычныя парушэньні правоў беларускамоўных грамадзянаў, абмежаваньне права на навучаньне на родных мовах, на культурнае разьвіцьцё нацыянальных меншасьцяў складаюць неад'емную частку беларускай дзяржаўнай палітыкі.

На працягу году ў Беларусі працягвалі захоўвацца даволі напружаныя стасункі паміж дзяржавай і рознымі рэлігійнымі супольнасьцямі, фактычна ігнаравалася канстытуцыйная гарантыя роўнасьці правоў усіх вернікаў. Механізм напружанасьці быў закладзены ў Законе «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыях» (прыняты ў 2003 годзе), які паставіў у няроўнае становішча прадстаўнікоў розных рэлігійных плыняў, дазволіўшы на «законных» падставах дыскрымінаваць рэлігійныя меньшасьці. Падзел на «сваіх» і «чужых», які замацаваўся ў грамадзка-палітычнай сфэры, быў дакладна перанесены і на стасункі паміж дзяржаваю ды рознымі рэлігійнымі плынямі.

Прывілеяванае становішча праваслаўнай царквы ў Беларусі, замацаванае ў Законе «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыях» і Пагадненьні аб супрацоўніцтве паміж Рэспублікай Беларусь і Беларускай праваслаўнай царквой ад 12 чэрвеня 2003 году, было падмацавана прыняцьцем Праграмы супрацоўніцтва Міністэрства адукацыі і Беларускай праваслаўнай царквы на 2007—2010 гады. У Праграме падкрэсьліваецца, што «праваслаўе аказала вызначальны ўплыў на гістарычнае станаўленьне і разьвіцьцё духоўных, культурных і дзяржаўных традыцыяў беларускага народу і ў цяперашні час служыць адной з важнейшых асноваў духоўнага і маральнага выхаваньня падрастаючых пакаленьняў». І хаця дэкларуецца, што «супрацоўніцтва ня мае на мэце абмежаваньня правоў іншых канфэсіяў ці грамадзянаў», само існаваньне такой Праграмы на фоне адсутнасьці якіх-небудзь падобных пагадненьняў з іншымі канфэсіямі ўжо ставіць іншыя рэлігійныя плыні ў няроўнае становішча.

Праваслаўе замацоўвае свае пазіцыі як асноватворная рэлігія ў працэсе адукацыі, выхаваньня і навучаньня ў краіне. Асаблівы занепакой выклікаюць пункты супрацоўніцтва дзяржавы і праваслаўнай царквы, якія датычаць праблемаў гістарычнага выхаваньня моладзі, трактоўкі рэлігійных працэсаў, якія адбываліся ў Беларусі, такіх складаных і неардынарных зьяваў, як пратэстанцкі рух у сярэднявеччы, гісторыя вуніі ў XVI—XIX стагодзьдзях, гісторыі каталіцтва на беларускіх землях, гісторыі паўстаньняў канца XVIII-га — XIX-га стагодзьдзяў у краіне, гісторыі ўзаемадачыненьня розных рэлігійных канфэсіяў.

Згодна з Праграмай мяркуецца правядзеньне сумеснай экспэртызы навучальных праграмаў, падручнікаў і дапаможнікаў, а таксама

выпрацоўка рэкамендацыяў для іх удасканаленьня. Відавочна, што падобнымі пытаньнямі павінны займацца аб'ектыўныя гісторыкі-навукоўцы, якія могуць комплексна ацэньваць гэтыя праблемы, а не сучасныя прыватныя дзеячы, зацікаўленыя ў адпаведным, выгодным для сёньняшняга прыватнага прыватнага асьвятленьня гістарычных ды рэлігійных падзеяў.

Выклікаюць трывогу намеры праводзіць адукацыйныя ды іншыя прыватныя мерапрыемствы ў летніх лагерах, што на практыцы будзе выключаць магчымасьць выбару для дзяцей іншых канфэсіяў ці дзяцей-атэістаў. Гэта пярэчыць ч. 2 арт. 4 Канстытуцыі, дзе сказана, што «ідэалогія палітычных партыяў, рэлігійных альбо іншых грамадзкіх аб'яднаньняў, сацыяльных групаў ня можа ўстанаўлівацца ў якасьці абавязковай для грамадзянаў».

А намеры прадухіляць удзел дзяцей у «дэструктыўных арганізацыях» на практыцы могуць прывесці да абмежаваньня магчымасьці выбару іншых канфэсіяў, бо вельмі часта пад такімі арганізацыямі органы ўлады ды некаторыя прыватныя дзеячы маюць на ўвазе звычайныя пратэстанцкія царквы, крышнаіцкія суполкі і іншыя рэлігійныя аб'яднаньні.

Адным з прыкладаў рознай інтэрпрэтацыі гістарычных падзеяў і асобаў зьяўляецца канфлікт, які разгарэўся ў Кобрыне вакол пабудовы новага прыватнага храму з мэмарыяльным комплексам, прысьвечаным расейскаму палкаводцу А.Суворава. Па замове Кобрынскага раённага выканкаму нават былі выпушчаныя латарэйныя білеты з інфармацыяй: «Храм будзецца па праекце Сувораўскага храма-помніка, распрацаванага кобрынцамі і зацьверджанага царом-вялікамучанікам Мікалаем II».

Супраць планаў пабудовы гэтага храму выступіла шырокая грамадзкасьць. «Задзіночаньне беларусаў сьвету «Бацькаўшчына» разам з «Саюзам беларускіх пісьменьнікаў» і «Таварыствам беларускай мовы» распачалі збор подпісаў пад зваротам, дзе адзначалася адмоўная роля, якую адыграў А.Суворав у гісторыі Беларусі, жорстка падавіўшы вызваленае паўстаньне ў краіне ў канцы XVII стагодзьдзя. Лісты пратэсту з подпісамі былі накіраваныя кіраўніку прыватнага царквы ў Беларусі Мітрапаліту Філарэту, старшыні Берасьцейскага аблвыканкаму і ў Кобрынскі раённы Савет дэпутатаў. У выніку кампаніі пратэсту прэс-служба Беларускага экзархату вымушаная была заявіць, што «ідэя надаць царкоўнаму будынку статус Сувораўскага храма-помніка ўзьнікла ў нетрах некаторых расейскіх грамадзкіх фондаў і рухаў, а потым была абнародавана на старонках адной з расейскіх газет, што і паслужыла

нагодай для яе цытаваньня і інтэрпрэтацыі ў іншых сродках масавай інфармацыі. Беларуская праваслаўная царква не валодае ніякімі дакументамі, якія б сьведчылі пра тое, што намеры і праекты звязваць будаўніцтва Кобрынскага храму Нараджэньня Хрыстова з імем Суворова, атрымалі бласлаўленьне. Меркаваньні асобных сябраў кліру і паствы г. Кобрыну не прэтэндуюць і не могуць прэтэндаваць на статус, які выражае афіцыйную пазіцыю ўсёй Беларускай Праваслаўнай царквы».

У траўні праваслаўны суд забараніў служэньне сьвятару Аляксандру Шрамко. Адною з ягоных правінаў лічылася тое, што 25 красавіка ён без царкоўнага бласлаўленьня браў удзел у прэс-канферэнцыі ў будынку пратэстанцкай царквы «Новае жыцьцё», дзе рабіў публічныя заявы, якія супярэчаць афіцыйнай пазіцыі Беларускай праваслаўнай царквы Маскоўскага патрыярхату. Праваслаўны сьвятар заяўляў: «Закон заганяе суполкі ў гета, робіць царквы ізаляванымі ад грамадзтва. На маю думку, адмоўных момантаў у законе больш, чым станоўчых... Тыя царквы, якія хочуць больш актыўна разьвівацца, займацца місіянерскай дзейнасьцю, пашыраць уплыў у грамадзтве, рэзка абмежаваньня ў гэтым Законам і ня маюць такой магчымасьці».

Айцец А.Шрамко пасья гэтай канферэнцыі быў запрошаны на сустрэчу з начальнікам аддзелу па справах рэлігіі і нацыянальнасьцяў Аляксандрам Калінавым, дзе той зазначыў, што ўпершыню бачыць праваслаўнага сьвятара, які выступае супраць дзеючага закону аб рэлігіях. А.Шрамко ня выключае, што ягонае пакараньне царкоўным судом магло быць ініцыявана дзяржаўнымі ўладамі.

Зафіксаваньня выпадкі, калі стасункі дзяржаўных органаў і праваслаўнай царквы носяць неапраўданы характар. Адною з такіх праяваў зьяўляецца прымусовы збор грошай у грамадзянаў ці прадпрыемстваў на пабудову праваслаўных храмаў. Так, у траўні Баранавіцкі гарвыканкам абавязаў дзяржаўныя прадпрыемствы дапамагаць у будаўніцтве праваслаўнага Храму Жонак-міраносіц. Адпаведна, з заробку рабочых баранавіцкага агрэгатнага заводу было вылічана бяз іхняга ведама і згоды па 5 тысячаў рублёў. Падобнае адбылося і ў іншых прадпрыемствах гораду.

Адначасова працягваўся перасьлед пратэстанцкіх сьвятароў і супольнасьцяў. Выключнай падзеяй у стасунках пратэстантаў і дзяржавы была 29-дзённая масавая галадоўка вернікаў царквы «Новае жыцьцё» Аб'яднаньня суполак хрысьціянскай поўнага Евангелья. Галадоўка адбывалася ў канцы 2006 году з нагоды пазбаўленьня рэлігійнай аб-

шчыны зямлі і будынку царквы Менгарвыканкамам, скончылася адменнай рашэння Гаспадарчага суда Менску і накіраваннем справы на новы разгляд у прэзідыум Вышэйшага гаспадарчага суда. Вышэйшы гаспадарчы суд на працягу студзеня-лютага 2007 году разгляд справы пераносіў некалькі разоў, а 22 сакавіка справа была прыпыненая на нявызначаны тэрмін.

Вернікі царквы «Новае жыццё» правялі некалькі акцыяў, каб прыцягнуць увагу грамадзкасці да сітуацыі. З 26 лютага па 4 сакавіка праводзіўся нядзельны малітоўны пост, удзельнікі якога начавалі ў памяшканні царквы, а таксама збіраліся на вярэнні набажэнствы і маліліся за становае развязанне сітуацыі.

Разам з тым напружанасць у адносінах паміж уладамі і царкоўнай супольнасцю захоўвалася. 10-11 лістапада, калі ў царкве праходзіла моладзевая малітоўная канферэнцыя, да будынку царквы прыехалі прадстаўнікі энэрگانагляду і міліцыя. Пасля таго, як іх не пусцілі ў будынак царквы, была адключаная электрычнасць.

У лістападзе вернікі царквы на сходзе прынялі рашэнне не пускаць менскіх чыноўнікаў у храм, пакуль ня будзе вырашана пытанне уласнасці будынку ў Вышэйшым гаспадарчым судзе, каб не дапусціць яго захопу.

22 красавіка прадстаўнікі розных пратэстанцкіх плыняў і грамадзкіх арганізацыяў распачалі грамадзянскую кампанію па абароне правоў на свабоду сумлення. Сутнасць яе заключалася ў зборы 50 тысячаў подпісаў для змены Закону «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыяў» і прыкладзеньня яго ў адпаведнасць з Канстытуцыяй.

На прэс-канферэнцыі 25 красавіка з удзелам біскупа Аб'яднання суполак хрысціянскай поўнага Евангелья Вячаслава Ганчарэнкі, праваслаўнага сьвятара Свята-Пакроўскай царквы айца Аляксандра Шрамко, пастара евангельскай царквы «Божая Царква» Саюзу хрысціянскай веры евангельскай Генадзя Кернажыцкага, пастара «Царквы Ісуса Хрыста» рэлігійнага аб'яднання суполак хрысціянскай поўнага Евангелья Барыса Чарнаглаза, сустаршыні аргкамітэту «Беларускай хрысціянскай дэмакратыі» Аляксея Шэйна, юрысконсульта царквы «Новае жыццё» Сяргея Луканіна было заяўлена, што гэта зьяўляецца грамадзкай акцыяй, якая ня носіць рэлігійнага характару, і накіраваная яна на абарону правоў і свабоды кожнага чалавека, незалежна ад веравызнання.

Збор подпісаў па змене Закону адбываўся на працягу ўсяго году, і ўлады прадэманстравалі непрыхільнае стаўленне да гэтай ініцыятывы. Напрыклад, 27 ліпеня супрацоўнікі міліцыі затрымалі Дзьмітрыя Бутэнку і Андрэя Літвінава, якіх даставілі ў РУУС Маскоўскага раёну Менс-

ку і забралі 28 экзэмпляраў вёсьніка кампаніі, склалі пратакол за распаўсюд перыядычных друкаваных выданняў без выходных дадзеных.

3 чэрвеня ў менскай царкве Аб'яднаньня хрысьціянаў веры евангельскай каля пяці тысячаў вернікаў узялі ўдзел у набажэнстве, прысьвечаным ганеньню евангельскіх хрысьціянаў з боку ўладаў і рэпрэсіям сьвятароў царквы «Ян Прадвесьнік».

З 15 па 17 чэрвеня пратэстантамі розных плыняў быў праведзены трохдзённы пост, а пасля яго — агульнанацыянальная малітва, прысьвечаная неабходнасьці ўнясення зьменаў у Закон «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыях». «Мы шмат разоў пісалі, зьвярталіся да ўладаў, бо ёсьць нестыкоўка ў заканадаўстве. Закон забараняе праводзіць набажэнствы ў жылых дамах без сьпецыяльнага дазволу, а ў нас 197 такіх дамоў, дзе адбываюцца набажэнствы. У любы момант могуць арыштаваць гэтых пастараў. Мы будзем маліцца, каб Гасподзь нас абараніў, таму што не атрымліваем адказаў на пісьмовыя звароты», — вызначыў сэнс акцыі намесьнік біскупа Аб'яднанай царквы хрысьціянаў веры евангельскай Сяргей Цвор.

Апасеньні пастараў небеспадстаўныя. Так, 27 траўня, у дзень сьвята Вялікай Тройцы быў затрыманы пастар царквы «Ян Прадвесьнік» Антоні Бокун за правядзеньне несанкцыянаванага набажэнства ва ўласным доме. Суд прызнаў Антонія Бокуна вінаватым і аштрафаваў на 20 базавых велічыняў (620 тыс. руб.). 3 чэрвеня Антоні Бокун быў зноў затрыманы, і суд Цэнтральнага раёну Менску за правядзеньне несанкцыянаванага набажэнства асудзіў сьвятара на трое сутак арышту.

23 верасня падчас набажэнства ў жодзінскай царкве Сьвятой Тройцы зьявіліся супрацоўнікі гарвыканкаму з міліцыянтамі і склалі пратакол аб адміністрацыйным парушэньні, абвінаваціўшы вернікаў у захопе зямлі і незаконным будаўніцтве.

У ліпені ўлады Валожынскага раёну спрабавалі зачыніць традыцыйны летні лагер, арганізаваны вернікамі пратэстанцкай абшчыны «Царквы Ісуса Хрыста», у якім адпачывала каля ста чалавек. Кіраўнік ідэалагічнага аддзелу Валожынскага райвыканкаму Алег Бобрык з двума супрацоўнікамі выканкаму, а таксама з двума асобамі, якія адмовіліся прадставіцца, запатрабавалі падаць сьпіс удзельнікаў сямейнага лагера, а таксама дазвол абласной адміністрацыі і камітэту па справах рэлігіяў на яго правядзеньне. У выніку перамоваў арганізатарам удалося дамовіцца з уладамі і завершыць сваю праграму.

Праблемы з уладамі мелі таксама і вернікі-лютэране. На пачатку году Кансісторыя евангельска-лютэранскіх цэркваў накіравала скаргу

Ў Вышэйшы гаспадарчы суд з прычыны праверкі, якую праводзіў Камітэт па справах рэлігіяў і нацыянальнасьцяў і ў выніку якой аб'яднанню было вынесенае папярэджаньне. Камітэт накіраваў у аб'яднаньне сьпіс абшчынаў і сьвятароў, які, па словах вікарнага біскупа Евангельскай лютэранскай Царквы Кастуся Мардзвінцава, цалкам адрозьніваецца ад рэальнага: там былі грамады, якія ніколі не належалі царкве, і выкрасьленыя абшчыны, якія заўсёды былі сябрамі аб'яднаньня.

2007 год адзначыўся канфліктам паміж рыма-католікамі, якія дабіваліся вяртаньня вернікам касцёлу сьвятога Юзафа і бернардынскага кляштару XVII стагодзьдзя ў Менску, і ўладамі, якія запланавалі іх перабудову пад гандлёвы і гатэльны комплексы з паркінгам і басейнам. Мэр Менску Паўлаў заявіў, што будынак касцёлу будзе перададзены ў камунальную ўласнасьць і прыстасаваны пад аб'ект культурна-бытавога прызначэньня. Пры сустрэчы з ім актывістаў-вернікаў ён сказаў: «Мы так вырашылі, мы — улада, нам трэба карміць людзей». З кляштарнага комплексу ўжо былі выселеныя ваенныя камендатура і пракуратура, а ў будынку касцёлу размяшчаўся архіў навукова-тэхнічнай дакументацыі і Беларускі архіў-музей літаратуры і мастацтва, якія таксама павінны былі пакінуць будынак.

Пазіцыя ўладаў выклікала грамадскую кампанію ў абарону культурных будынкаў, якія адначасова зьяўляюцца помнікамі архітэктуры. Перад касцёлам праходзілі сходы вернікаў з малітвамі за вяртаньне ім касцёлу і кляштару. 19 сакавіка ў такой малітве ўзялі ўдзел больш за 100 чалавек. 6 траўня каля 20 актывістаў-вернікаў распаўсюдзілі непадалёк ад будынкаў касцёлу і кляштару каля 500 улётак, дзе яны тлумачылі жыхарам Менску сутнасьць сваіх патрабаваньняў.

Паступова акцыя абароны будынкаў пачала выходзіць за рамкі канфлікту ўладаў і вернікаў і набываць грамадзкі праваабарончы характар. 16 траўня каля будынкаў касцёлу і кляштару сабраліся больш за сто чалавек — моладзь і грамадзкія дзеячы хрысьціянска-дэмакратычнай арыентацыі, якія маліліся за вяртаньне вернікам будынкаў, а таксама за беларускіх палітычных зьняволеных. Моладзь трымала ў руках літары, з якіх складаўся лозунг «Вярніце храм вернікам». Пасьля заканчэньня малітвы міліцыянты затрымалі чатырох удзельнікаў акцыі.

7 чэрвеня каля дваццаці асобаў, якія сабраліся на малітву каля будынкаў касцёлу і кляштару, былі разагнаныя міліцыянтамі. Супрацоўнікі міліцыі паведамлілі вернікам, што зьбірацца на сумесныя малітвы можна толькі з дазволу гарадзкіх уладаў, і запатрабавалі, каб людзі разышліся. Затым вернікі былі проста адціснутыя на суседнюю вуліцу.

16 кастрычніка каля 50 асобаў правялі побач з будынкамі касьцёлу і кляштару акцыю салідарнасьці з вернікамі і палітзьняволенымі. Падчас супольнай малітвы яны трымалі ў руках партрэты палітзьняволеных і незаконна арыштаваных падчас «Еўрапейскага маршу».

На працягу году зафіксаваныя 25 выпадкаў высылкі замежных місіянераў, якія зьяўляліся прадстаўнікамі рыма-каталіцкай ды пратэстанцкай цэркваў.

У лютым з Магілёву былі дэпартаваныя 10 грамадзянаў ЗША, якія знаходзіліся па запрашэньні грамадзкага аб'яднаньня «Стэфанус» у межах дабрачыннай акцыі «Англійская мова для ўсіх» і вялі бясплатныя заняткі па англійскай мове ў царкве Евангельскіх хрысьціянаў-баптыстаў. Усе яны былі абвінавачаныя ў незаконным выкладаньні і ажыццяўленьні рэлігійнай дзейнасьці, аштрафаваныя і высланыя з краіны. Ім забаронена наведваць Беларусь на працягу двух гадоў.

У траўні з Беларусі быў высланы грамадзянін ЗША пастар Дэкер Трэвіч Тод, які меў дазвол на часовае пражываньне ў Беларусі. Дазвол быў ануляваны Дэпартаментам па грамадзянству і міграцыі МУС Беларусі за тое, што пастар «мае дачыненне да дзейнасьці, накіраванай на нанясенне шкоды нацыянальнай бясьпецы Рэспублікі Беларусь». У чым выражалася гэтая шкода, патлумачана не было.

Высылаліся таксама сьвятары, якія пражылі ў Беларусі ўжо не адзін год. Так, 8 траўня аддзел унутраных справаў Мядзельскага райвыканкаму ануляваў дазвол на пражываньне грамадзяніну Польшчы пастару Аб'яднанай царквы хрысьціянаў веры евангельскай Яраславу Лукасіку ў сувязі з «дзейнасьцю, накіраванай на нанясенне шкоды нацыянальнай бясьпецы Рэспублікі Беларусь у сферы міжканфесійных стасункаў». Жонка Я. Лукасіка Наталя і іх трое дзяцей зьвярнуліся з адкрытым лістом у Дэпартамент па грамадзянстве і міграцыі МУС і ў Адміністрацыю прэзідэнта, у якім адзначылі: «Рашэньне Мядзельскага РАУС прынятае выключна паводле нейкай незразумелай інфармацыі з КДБ. Рашэньне, прынятае такім чынам, парушае правы нашай сям'і і нашых дзяцей. Я і дзеці зьяўляемся грамадзянамі Рэспублікі Беларусь... Мы любім Беларусь і не ўяўляем наш далейшы лёс без нашай краіны. Мой муж, хаця і зьяўляецца грамадзянінам Рэспублікі Польшча, пражыў у Беларусі значную частку свайго жыцьця. Ён скончыў факультэт беларускай філялогіі Варшаўскага ўніверсітэту і зьяўляецца спецыялістам у гэтай сферы. Ён таксама не жадае пакідаць Беларусь... Дзяржава павінна клапаціцца аб сям'і, а не разьбіваць яе. Я выступаю супраць беззаконьня. Нічым не абгрунтаванае рашэньне ці разьбівае нашу сям'ю, ці прымушае ўсіх нас пакінуць радзіму. Ствараецца ўра-

жаньне, што мы трапілі ў мінулае. 70 год таму на падставе інфармацыі з НКВД вырашаліся лёсы людзей. Няўжо за гэтыя гады нічога не змянілася? Няўжо і зараз без суда і сьледства могуць выносіцца лёсавызначальныя рашэньні?»

З падобным зваротам у органы ўлады зьвярнуліся 29 пратэстанцкіх сьвятароў, якія заявілі: «Мы лічым недапушчальным вырашэньне лёсу чалавека і шматдзетнай сям’і на падставе галаслоўных абвінавачаньняў. Мы асабліва занепакоеныя тым, што падобныя сітуацыі ў апошні час набываюць сістэматычны характар».

Высылкі ці непрацяг віду на жыхарства датычыў таксама і каталіцкіх ксяндзоў і сясьцёр-законьніц. За 2007 год толькі з Гарадзенскай дыяцэзіі не атрымалі права на далейшае знаходжаньне ў краіне пяцёра ксяндзоў і сямёра сясьцёр-законьніц, якія зьяўляліся польскімі грамадзянамі.

У лістападзе ў Рэчыцы не атрымаў віду на жыхарства пробашч касьцёлу сьвятой Тройцы Гжэгаж Худэк, які жыў у Беларусі ўжо 14 гадоў. 700 вернікаў з Гомеля і Рэчыцы, дзе працаваў Г.Худэк зьвярнуліся з лістом да А. Лукашэнка з просьбаю не высылаць ксяндза з Беларусі, але станоўчага выніку гэта не дало. Старшыня камітэту па справах рэлігіі Гомельскага аблвыканкаму Міхаіл Жукевіч так пракаментываў гэтае рашэньне ўладаў: «У гэтым няма ніякага супрацьстаяньня ўлады і канфесіі, гэта асабістая праблема ксяндза Гжэгажа. Рэчыцкая парафія зарэгістраваная на тэрыторыі Беларусі, таму сьвятар абавязаны выконваць законы нашай краіны і мець дыялог з прадстаўнікамі ўлады. Ксёндз Гжэгаж Худэк ня меў дыялогу з мясцовай уладай, не ішоў на кантакт у адрозненьне ад іншых сьвятароў. Больш за тое, ён выказаўся ў польскім друку вельмі рэзка пра Рэчыцу — горад, у якім жыў і служыў 10 гадоў. У польскай газеце ён паказаў сітуацыю ў горадзе неаб’ектыўна, адзначыў негатыўныя зьявы, якія ёсьць, на жаль, у нашым грамадзтве. Гэта было б дазволена беларускім журналістам, але такія выказваньні пра краіну за мяжой ствараюць негатыўны імідж краіне. А сьвятар у сваёй працы павінен духоўна адраджаць народ — гэта яго галоўная функцыя».

Такім чынам, пераважная большасьць выпадкаў высылкі і дэпартацыяў сьвятароў з Беларусі ня мелі ніякага законнага абгрунтаваньня і былі накіраваныя на абмежаваньне правоў вернікаў.

У лістападзе ў Гародні адбыўся круглы стол «Свабода сумленьня і веравызнаньня ў Беларусі», дзе быў прыняты шэраг патрабаваньняў, якія даволі поўна ахопліваюць кола праблемаў, існуючых у стасунках паміж уладамі і вернікамі. Удзельнікі круглага стала патрабавалі «пры-

весьці законы «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыях», «Аб масавых мерапрыемствах», «Аб агульнай сярэдняй адукацыі», Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэньнях і Крымінальны кодэкс у адпаведнасьць з нормамаі арт. 31 Канстытуцыі і арт. арт. 18 і 19 Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, п. 16.2 Выніковага дакументу Венскай сустрэчы краінаў-удзельніц НБСЕ (АБСЕ) ад 10 студзеня 1989 г., а таксама прынцыпамі Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, Дэкларацыі аб ліквідацыі ўсіх формаў нецярпімасьці і дыскрымінацыі на падставе рэлігіі або перакананьняў». Таксама яны патрабавалі «не абмяжоўваць дзейнасьць рэлігійных арганізацыяў, якія не пагражаюць грамадзкай бясьпецы, парадку, здароўю і маралі, роўна як і асноўным правам і свабодам іншых асобаў; не абмяжоўваць правядзеньне грамадзянамі сходаў рэлігійнага характару; спыніць практыку ўмяшальніцтва ва ўнутраную дзейнасьць рэлігійных арганізацыяў, у тым ліку ў абраньне і прызначэньне сьвятароў; спыніць практыку ўмяшальніцтва ў адукацыйную і інфармацыйную дзейнасьць рэлігійных арганізацыяў; спыніць практыку адвольных дэпартацыяў сьвятароў і царкоўных служачых рэлігійных арганізацыяў; спыніць практыку перашкодаў рэлігійным арганізацыям у выкананьні сацыяльных функцыяў у грамадзтве, а таксама ў іх дабрачыннай дзейнасьці».

10. ЦІСК СЬПЕЦСЛУЖБАЎ НА ПАЛІТЫЧНА І ГРАМАДЗКА АКТЫЎНЫХ ГРАМАДЗЯНАЎ

Ціск Камітэту дзяржаўнай бясьпекі на грамадзянаў у сувязі з іх грамадзкай і палітычнай дзейнасьцю ў 2007 годзе канчаткова набыў сістэмны характар. У апошнія гады КДБ ператварыўся ў інструмент перасьледу іншадумцаў у краіне.

Пры гэтым трэба адзначыць, што сёньняшні Камітэт дзяржбясьпекі Беларусі лічыць сябе ідэйна-ідэалагічным пасьялоўнікам КДБ СССР і шануе памяць і гістарычную спадчыну аднаго з заснавальнікаў Усерасійскай надзвычайнай камісіі, натхняльніка «чырвонага» тэрору Фелікса Дзяржынскага. Пра гэта неаднаразова заяўляў цяпер ужо былы кіраўнік КДБ Беларусі Сьцяпан Сухарэнка, адзначаючы, што «не зьбіраецца адмаўляцца ад ідэалаў Фелікса Дзяржынскага».

Пераемнасьць адчуваецца і ў метадах працы: вялікую долю актыўнасьці КДБ складае адсочваньне, збор інфармацыі, аказаньне ціску і прамы крымінальны перасьлед актывістаў грамадзянскай супольнасьці і апазіцыйных палітыкаў.

Менавіта з падачы КДБ адбылася палітызацыя крымінальнага заканадаўства Беларусі, была створаная юрыдычная база для перасьледу апанентаў існуючага рэжыму. Камітэт дзяржаўнай бясьпекі быў аўтарам законапраекту аб унясеньні зьменаў і дапаўненьняў у Крымінальны кодэкс, паводле якога былі ўведзеныя такія палітычна афарбаваныя артыкулы, як арт. 193.1 (арганізацыя дзейнасьці грамадзкага аб'яднаньня, фонду, рэлігійнай арганізацыі, якія не прайшлі дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй), арт. 369.1 (дыскрэдытацыя Рэспублікі Беларусь) і іншыя. Акрамя таго, што зьмест гэтых артыкулаў наўпрост супярэчыць палажэньням Канстытуцыі і Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, яны відавочна зьяўляюцца аналагамі артыкулаў Крымінальнага кодэксу БССР, што прадугледжвалі адказнасьць за антысавецкую прапаганду і распаўсюд чутак, домыслаў, якія ганьбяць савецкі лад і інш.

Згодна з ч.1 арт. 12 Закону «Аб органах дзяржаўнай бясьпекі Рэспублікі Беларусь» могуць праводзіцца аператыўна-вышуковыя мерапрыемствы, сьледчыя дзеянні ў адносінах да асобаў, грамадзкіх арганізацыяў, дзейнасьць якіх накіраваная на гвалтоўнае зьвяржэньне ці зьмену канстытуцыйнага ладу, распальваньне расавай, рэлігійнай,

нацыянальнай варажасьці ці розьні. Аднак у большасьці выпадкаў, зьвязаных з перасьледам грамадзка і палітычна актыўных грамадзянаў Беларусі, дзейнасьць КДБ была накіраваная на недапушчэньне іх актыўнасьці.

Практыка выкарыстаньня арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу паказала, што большасьць справаў з гэтым абвінавачаньнем узбуджалася менавіта па ініцыятыве КДБ. У межах гэтых крымінальных справаў падчас папярэдняга сьледзтва органы Камітэту дзяржбясьпекі выклікалі на допыты сотні чалавек па ўсёй тэрыторыі краіны, праводзілі масавыя затрыманьні. Гэта найперш датычылася перасьледу сяброў моладзевай незарэгістраванай арганізацыі «Малады Фронт».

Так, 4 лютага супрацоўнікамі міліцыі і КДБ на прыватнай кватэры ў Менску былі затрыманьні і правялі ў пастарунку 7 гадзінаў 25 моладзевых актывістаў. Зьміцер Хведарук і Алег Корбан былі дастаўленыя ў сьледчы ізалятар КДБ у якасьці падазраваных па крымінальнай справе, узбуджанай паводле арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу — «арганізацыя дзейнасьці аб'яднаньня, фонду ці рэлігійнай арганізацыі, якая не прайшла дзяржаўнай рэгістрацыі, ці ўдзел у ёй». Моладзевыя актывісты ўтрымліваліся і дапытваліся ў СІЗА КДБ па справе аб дзейнасьці незарэгістраванага «Маладога Фронту» на працягу трох дзён.

Упраўленьнем КДБ па Гомельскай вобласьці была ўзбуджаная крымінальная справа па факце дзейнасьці незарэгістраванага моладзевага аб'яднаньня «Малады Фронт» згодна з арт. 193.1 Крымінальнага кодэксу. Падазраванымі па справе былі прызнаныя гомельскі актывіст Андрэй Цянюта, актывіст са Жлобіну Кірыл Атаманчык і моладзевы актывіст са Сьветлагорску Арсеній Ягорчанка.

Масавыя прэвентыўныя затрыманьні грамадзка-палітычных актывістаў напярэдадні значных масавых акцыяў часта адбываліся пры непасрэдным удзеле супрацоўнікаў КДБ.

21 верасьня, напярэдадні «Еўрапейскага маршу», супрацоўнікі міліцыі і КДБ уварваліся ў менскую кватэру, дзе пражываў Леанід Навіцкі, і правялі несанкцыянаваны вобыск. У выніку былі канфіскаваныя 96 сьцягоў Еразьвязу, падрыхтаваных да правядзеньня акцыі. Сам Навіцкі быў абвінавачаны ў «дробным хуліганстве» і «парушэньні парадку арганізацыі і правядзеньня масавых мерапрыемстваў» і арыштаваны на тэрмін 10 сутак. Сьцягі былі зьнішчаныя ў райаддзеле міліцыі.

Напярэдадні Маршу супрацоўнікі КДБ у Бабруйску ўручылі позы актывістам і прадпрымальнікам зьвіцца на «размовы» ў дзень правядзеньня акцыі, нягледзячы на тое, што гэта была нядзеля. Такую

позву атрымаў праваабаронца Ігар Ходзька, прадпрымальніца Алена Мядзьведзева, да якой за тры дні да Маршу двойчы прыходзіла з праверкай падатковая інспекцыя, а ў нядзелю на рынак прыйшоў прадстаўнік КДБ, каб праверыць, ці знаходзіцца яна на месцы. Перад «Сацыяльным маршам» супрацоўнікі КДБ пагражалі Алене Мядзьведзевай непрыемнасцямі ў выпадку, калі яна прыме ўдзел у акцыі.

Адным з асноўных відаў дзейнасці КДБ працягваў заставацца ціск па месцы працы ці вучобы грамадзка-актыўных грамадзянаў з мэтай атрымання інфармацыі ці вярбоўкі. У першую чаргу гэтая праца Камітэту была скіраваная на студэнтаў — сяброў розных моладзевых арганізацыяў і ініцыятываў ці проста палітычна актыўных маладых людзей. Часта кантакты КДБ з моладзьдзю арганізоўваліся пры садзейнанні адміністрацыяў навучальных устаноў: студэнтаў выклікалі ў дэканаты, дзе іх чакалі супрацоўнікі КДБ, якія праводзілі «гутаркі». Такім чынам, адміністрацыі ВУН найпрост аказваліся ўключанымі ў агульную сістэму ціску, пры гэтым большасць кіраўнікоў навучальных устаноў нават не задаваліся пытаннем адносна законнасці дзейнасці супрацоўнікаў спецслужбаў.

Падчас такіх «размоваў» супрацоўнікі спецслужбаў вельмі часта найпрост запалохвалі студэнтаў, патрабуючы супрацоўніцтва. У адпаведнасці з арт. 14 «Аб органах дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь», супрацоўнікі органаў дзяржаўнай бяспекі маюць права ўсталёўваць на канфідэнцыйнай аснове адносіны супрацоўніцтва з асобамі, якія далі на тое згоду, гэта значыць — выключна на добраахвотнай аснове. На практыцы дзейнасць спецслужбаў была скіраваная не на добраахвотнасць, а на схіленне да супрацоўніцтва шляхам пагрозаў.

Мэтанакіравана КДБ збіраў звесткі пра навучальныя адукацыйныя мерапрыемствы за мяжою, семінары і іншыя сустрэчы, у якіх браў удзел беларуская моладзь. Так, увесну студэнтка гістарычнага факультэту БДУ Дар'я Ільніч была выкліканая ў дэканат, дзе яе чакалі супрацоўнікі КДБ з «размай» адносна ўдзелу ў адукацыйным мерапрыемстве, якое адбылося ў Польшчы. Дзяўчыне было прапанавана прадставіць дадзеныя пра ўдзельнікаў, арганізатараў мерапрыемства, праграму. Пры гэтым супрацоўнікі КДБ заявілі студэнтцы, што валодаюць інфармацыяй, што яна прадставіла ва ўніверсітэт несапраўдную медыцынскую даведку аб вызваленні ад заняткаў падчас гэтай паездкі, і адкрыта пагражалі, што ў выпадку адмовы ад супрацоўніцтва ў адносінах яе самой, маці і доктара, які выдаў даведку, будуць узбуджаныя крымінальныя справы. Паколькі Дар'я адмовілася інфармаваць органы бяспекі, супраць яе маці Наталі Ільніч сапраўды была ўзбуджаная крымінальная справа па ч.5 арт. 16 і ч.1 арт. 427 Крымінальна-

га кодэксу — «падбухторваньне да службовага падлогу». 9 кастрычніка суд Пухавіцкага раёну Менскай вобласьці прызнаў яе вінаватай і пакараў папраўчымі работамі на тэрмін 1 год 6 месяцаў з утрыманьнем 20% заробку штомесяц. Пры гэтым факт хваробы Дар’і пацвярджаўся паказаньнямі доктара і сьведкаў. У сьнежні крымінальная справа была ўзбуджаная ў дачыненні да самой студэнткі па абвінавачаньні ва ўчыненні злачынства, прадугледжанага арт. 380 Крымінальнага кодэксу — «падробка, выраб, выкарыстаньне ці збыт падрабных дакументаў, штампаў, пячатак, бланкаў».

У студзені ў Магілёўскую ўправу КДБ была выкліканая Юлія Гарачанкова, дзе ёй паведамілі, што размова будзе тычыцца кантрабанды наркотыкаў, нібыта выяўленых у варшаўскім цягніку. Дзяўчыну распыталі пра яе паездку ў Польшчу: калі гэта было, якім цягніком яна ехала і пра іншыя абставіны падарожжа.

Пасьля паездкі беларускай моладзі ў Беларусі (Польшча) супрацоўнікамі КДБ была выкліканая Тацяна Усіновіч, якая аказвала садзеянне групе ў атрыманьні візаў. Студэнтку запалохвалі тым, што ў паездцы бралі ўдзел прадстаўнікі незарэгістраваных арганізацыяў «Малады Фронт» і «Задзіночаньне беларускіх студэнтаў», а яна аказвала ім дапамогу. Падчас гутаркі супрацоўнікі КДБ настойвалі на прадстаўленьні інфармацыі пра дзейнасьць гэтых арганізацыяў і абяцалі паспрыяць у разьмеркаваньні, паколькі Тацяна заканчвае вучобу.

Увогуле на працягу 2007 году сталі вядомыя дзясяткі выпадкаў ціску ці вярбоўкі з боку супрацоўнікаў КДБ. Такія факты зафіксаваныя ў адносінах да студэнта гістфаку БДУ, сябра Моладзі БНФ Андрэя Ігнатовіча, студэнта юрфаку Гомельскага ўніверсітэту Ігара Случака, студэнткі менскага педагогічнага ўніверсітэту Тацяны Усіновіч, студэнта магілёўскага Беларуска-Расійскага ўніверсітэту Станіслава Есіпоўскага, студэнта факультэту мастацтваў Інстытуту сучасных ведаў Віталія Ціхановіча і іншых.

Значны інтарэс спецслужбаў быў скіраваны на грамадзянаў Беларусі — студэнтаў замежных ВНУ. Супрацоўнікі Камітэту дзяржбясьпеку масава адсочвалі моладзь, якая навучаецца па праграме польскага ўраду імя К. Каліноўскага. У той жа сітуацыі апынуліся студэнты і выкладчыкі Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту ў Вільні. Студэнты выклікаліся на размовы на прыватных кватэрах, іх сустракалі на чыгуначных вакзалах падчас вяртаньня на вакацыі, студэнтаў і іх бацькоў супрацоўнікі Камітэту наведвалі на ўласных кватэрах і па месцы працы. У студэнтаў ня толькі распыталі інфармацыю пра іх навучаньне, але і вельмі часта схілялі да супрацоўніцтва.

Шырокі розгалас на пачатку году мела прызнаньне 20-гадовага студэнта-каліноўца Уладзіслава Міхайлава з Гомелю, які браў удзел у мясцовым дэмакратычным руху, у супрацоўніцтве з КДБ. Ён спачатку ў сваім інтэрнэт-дзёньніку прызнаўся ў супрацоўніцтве са спецслужбамі, а затым даў разгорнутае інтэрвію польскаму «Tygodniku rowszechny». Уладзіслаў (псеўданім «Вектар») прызнаўся, што быў завербаваны з пачатку 2006 году, падчас навучаньня ў Гомельскім універсітэце, адміністрацыя якога, па словах юнака, усяляк на яго ціснула, пагражаючы адлічэньнем і патрабуючы супрацоўніцтва з КДБ у справе інфармаваньня пра актывістаў незалежнага грамадства Гомельшчыны. У выніку «Вектар» вырашыў зьехаць на вучобу ў Польшчу па праграме Каліноўскага, разьлічваючы спыніць кантакты са спецслужбамі, аднак тыя запатрабавалі ад Міхайлава інфармацыю пра стыпендыятаў-каліноўцаў. Уладзіслаў сьцьвярджаў, што ягонае самавыкрыцьцё — гэта адчайная спроба выйсьці з цяжкага псіхалагічнага стану, у якім ён апынуўся. Аднак пагадзіўшыся на супрацоўніцтва з Камітэтам дзяржбасьпекі, Уладзіслаў ужо ня змог выйсьці з пад іх кантролю. Пасьля вяртаньня ў Беларусь ён пачаў даваць правакацыйныя інтэрвію дзяржаўным СМІ, распавядаючы пра «жахлівыя» ўмовы, у якіх нібыта жывуць студэнты-каліноўцы, а таксама пра абавязак адпрацоўваць сваю стыпендыю ўдзелам у апазіцыйных акцыях ля беларускай амбасады ў Варшаве.

Вялікую ўвагу КДБ традыцыйна надаваў распаўсюду незалежнай інфармацыі грамадзка-палітычнага зьместу. 21 лістапада прыйсьці на «неафіцыйную размову» ў КДБ была запрошаная прэс-сакратар Аб'яднанай грамадзянскай партыі Кацярына Ткачэнка. Невядомы мужчына пазваніў журналістцы на мабільны тэлефон (нумар яго тэлефону аказаўся засакрэчаным), прадставіўся супрацоўнікам КДБ, але не назваў свайго прозьвішча і пасады, тэму мяркуемай сустрэчы таксама адмовіўся патлумачыць. Кацярына Ткачэнка адмовілася ісьці па тэлефонным званку і прапанавала даслаць павестку, дзе будзе выкладзена, у якасці каго і з якой нагоды яе выклікаюць. У адказ суразмоўца заявіў, што гэта ня лепшае рашэньне, аднак болей да журналісткі з прапановамі аб «неафіцыйных сустрэчах» супрацоўнікі спецслужбай не зьвярталіся.

27 лістапада журналіста недзяржаўнай «Газеты Слонімскай» Міколу Канановіча па тэлефоне выклікалі на размову «без пратаколу» ў Слоніmsкі аддзел КДБ. Нагодай для сустрэчы стаў ягоны артыкул «Друскенікі — горад для адпачынку», дзе распавядалася пра літоўскі горад, які падчас сёмінару для журналістаў наведаў Мікола Канановіч. У ходзе гутаркі з журналістам супрацоўнік КДБ, які прадставіўся Аляксандрам Іосіфаві-

чам (прозьвішча ён не назваў), цікавіўся: якую карысьць атрымаў журналіст ад навучаньня, пра што ішла гутарка на семінары, а таксама запытаўся, якую суму грошай у якасьці камандзіровачных атрымлівалі беларускія журналісты. Напрыканцы размовы супрацоўнік КДБ выказаў пажаданьне, каб супрацоўніцтва Камітэту з газетай было больш шчыльным. Журналіст адказаў, што выданьне зацікаўленае ў атрыманьні інфармацыі пра гучныя справы, раскрытыя КДБ, але іншых шляхоў супрацоўніцтва не бачыць. У службовым даведніку супрацоўніка мясцовага КДБ, якога б звалі Аляксандрам Іосіфавічам, не аказалася.

Асаблівы ціск аказваўся на незалежных журналістаў, які працуюць на замежныя радыё- і тэлеканалы. У канцы жніўня супрацоўнікі Камітэту дзяржаўнай бясьпекі па Магілёўскай і Гарадзенскай абласьцях правялі серыю допытаў маладых рэгіянальных журналістаў, падчас якіх распытвалі адносна іх датычнасьці да польскага спадарожнікавага тэлебачаньня «БелСат», што павінен быў распачаць працу з 10 сьнежня. Супрацоўнікі КДБ палохалі маладых людзей крымінальнай адказнасьцю за шпіянаж і дыскрэдытацыю Рэспублікі Беларусь.

Гомельскага журналіста Сяргея Падсасоннага 23 лістапада проста з дому даставілі ў мясцовы аддзел КДБ, дзе дапытвалі адносна ягонай далучанасьці да тэлеканалу «БелСат». Супрацоўнікі Камітэту дзяржаўна-бясьпекі, адмовіўшыся называць свае прозьвішчы і пасады, пагражалі журналісту непрыемнасьцямі ў выпадку адмовы ад супрацоўніцтва, а калі запалохаць не атрымалася, сталі прапаноўваць садзеянне ў аднаўленьні на працы ва ўніверсітэце ўзамен на інфармацыю. На наступны дзень журналіст зьвярнуўся да кіраўніцтва ўпраўленьня КДБ па Гомельскай вобласьці і ў пракуратуру са скаргай на дзеянні супрацоўнікаў сьпецслужбаў. У сваю чаргу, упраўленьне КДБ па Гомельскай вобласьці не знайшло парушэньняў заканадаўства ў дзеяньнях сваіх супрацоўнікаў, пра што было сказана ў лісьце, атрыманым журналістам 28 сьнежня ў адказ на скаргу. Намесьнік начальніка УКДБ, які не ўказаў свайго прозьвішча, сьцьвярджае, што Закон «Аб апэратыўна-пошукавай дзейнасьці» дае права ўпаўнаважаным службовым асобам праводзіць «апэратыўна-пошукавыя мерапрыемствы», у тым ліку «апытаньне грамадзянаў». «Апытаньнем грамадзянаў» гэты закон лічыць «дзеянне, накіраванае на атрыманьне са слоў апытанай асобы першаснай інфармацыі, якая мае значэньне для вырашэньня задачай апэратыўна-пошукавай дзейнасьці». Высьветлілася, што скарга на дзеянні КДБ, накіраваная Сяргеем Падсасонным у пракуратуру Гомельскай вобласці, 10 сьнежня была перасланая выконваючым абавязкі пракурора вобласці, старэйшым дарадцам юстыцыі Іванам Гузарэвічам начальніку ўпраўленьня КДБ па Гомельскай вобласьці Івану Каржу. Разам з тым у адпаведнасьці з Законам «Аб праку-

ратуры Рэспублікі Беларусь», пракуратура прызваная ажыццяўляць агульны кантроль за дзейнасцю органаў дзяржаўнай улады.

Згодна з Законам «Аб органах дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь» супрацоўнікі КДБ у сваёй дзейнасці павінны кіравацца прынцыпамі законнасці, павагі і захавання правоў і свабод асобы, гуманізму. Аднак у сённяшняй Беларусі незаконная дзейнасць спецслужбаў ажыццяўляецца з маўклівай згоды органаў пракуратуры, якія ўхіляюцца ад выканання тых функцый, што на іх ускладаюцца дзеючым заканадаўствам. Гэта замацоўвае пазіцыі КДБ як аднаго з асноўных сегментаў дзяржаўнай рэпрэсіўнай машыны, ствараючы ўмовы для агульнай кампаніі запалохвання і пераследу беларускага грамадства.

ПАРУШЭЊНІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА ў БЕЛАРУСІ ў 2007 ГОДЗЕ

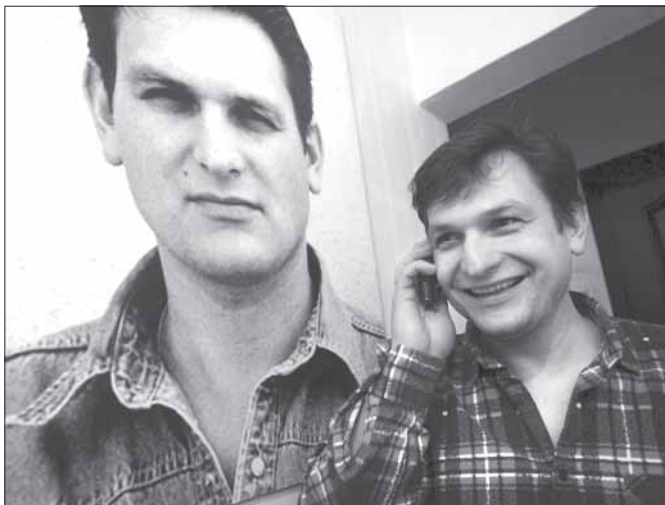
Сем гадоў таму зьнік журналіст Дзьмітры Завадзкі. 7 ліпеня, Менск

Дачка палітвязьня Аляксандра Казуліна Вольга падчас пікету ў абарону бацькі, Менск

«Свабоду Дашкевічу» — лозунг за вызваленьне моладзевага лідэра, Менск

Андрэй Клімаў, асуджаны за артыкул у Інтэрнэце, Менск

Палітык Мікалай Статкевіч падчас адбыцця пакараньня,
вёска Блонь Менскай вобласці

Актыўісты «Маладога Фронту» пратэстуюць супраць крымінальнага перасьледу сваіх сяброў, Менск

Акцыя падтрымкі падчас суда над моладзевым актывістам Артурам Фінькевічам, Магілёў

Расьцяжка ў Менску «Свабоду маладафронтаўцам!!!»

Акцыя «Маладога Фронту» ў Дзень сьвятога Валянціна, Менск

Затрыманыя моладзі ў Дзень сьвятога Валянціна, Менск

Супрацоўнік міліцыі вырывае расьцяжку з рук моладзевых актывістаў, якія прыйшлі да будынку суда падтрымаць свайго сябра Яраслава Грышчэню, Баранавічы

Наста Азарка
пасля судовага
працэсу,
Нясьвіж

ПАРУШЭННІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА ў БЕЛАРУСІ ў 2007 ГОДЗЕ

Зачыстка пляцоўкі перад Нацыянальнай бібліятэкай пасля святкавання
Дня Волі, 25 сакавіка, Менск

Затрыманьне ўдзельніцы святкавання Дня Незалежнасьці Беларусі,
27 ліпеня, Менск

Еўрапейскі Марш, 14 кастрычніка, Менск

ПАРУШЭНЬНІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА ў БЕЛАРУСІ ў 2007 ГОДЗЕ

Студэнцкая акцыя супраць адмены ільготаў каля будынку міністэрства адукацыі, Менск, 10 траўня

10 сьнежня. Менск.
Прадпрымальнікі пратэстуюць

Нацыянальны
сьцяг
і сьцяг Еўразьвязу
на Кастрычніцкай
плошчы
4 лістапада, Менск

Гарадзенскія актывісты пратэстуюць супраць разбурэння гістарычных будынкаў у цэнтры гораду, Гародня, 24 траўня

Акцыя ў абарону касцёлу сьвятога Юзафа і бернардынскага кляштара, Менск, 16 красавіка

Акцыя «Моладзі БНФ» супраць дыскрымінацыі беларускай мовы, Менск, 1 верасня

27 студзеня, Дзень памяці ахвяраў Халакосту, Габрэйскі абшчыны дом

Шэсьце ў Курапаты, месца масавых пахаванняў ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў, на «Дзяды», 28 кастрычніка, Менск

Праваабаронцы перадаюць жураўлікаў, зробленых актывістамі «Міжнароднай Амністыі» ў знак салідарнасьці з беларускімі палітвязьнямі, міністру ўнутраных справаў У. Навумаву, Менск

Праваабаронцы Валеры Шчукін (зьлева) і Гары Паганяйла (справа) у офісе Беларускага Хельсінскага камітэту, 22 студзеня, Менск

Нацыянальны
бел-чырвона-белы
сьцяг над плошчай
Перамогі ў Менску,
10 сакавіка

Сьвяткаваньне
афіцыйнага Дня
незалежнасьці,
Менск, 3 ліпеня

11. ВЫКАРЫСТАНЬНЕ КАТАВАНЬНЯЎ, ЖОРСТКАГА ЦІ НЕГУМАННАГА АБЫХОДЖАНЬНЯ З ЗАТРЫМАНЫМІ, ПАДСЬЛЕДНЫМІ І АРЫШТАВАНЫМІ

Свабода ад катаваньняў гарантуецца артыкулам 25 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь: «Дзяржава забяспечвае свабоду, недатыкальнасьць і годнасьць асобы... Ніхто не павінен падвяргацца катаваньням, жорсткаму, бесчалавечнаму альбо прыніжаючаму ягонаю годнасьць абыходжаньню ці пакараньню, а таксама без ягонай згоды падвяргацца медыцынскім і іншым досьледам».

Аналагічныя гарантыі ўтрымліваюцца ў артыкуле 7 Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах: «Ніхто не павінен падвяргацца катаваньням ці жорсткаму, бесчалавечнаму альбо прыніжаючаму ягонаю годнасьць абыходжаньню ці пакараньню. У прыватнасьці, ні адна асоба не павінна без яе свабоднай згоды падвяргацца медыцынскім ці навуковым досьледам». Замацаваная ў гэтым артыкуле забарона ўжываньня катаваньняў, бесчалавечных відаў абыходжаньня і пакараньня носіць абсалютны характар.

У міжнародным праве фармулёўку тэрміну «катаваньне» ўтрымлівае «Канвенцыя супраць катаваньняў ды іншых жорсткіх, бесчалавечных альбо прыніжаючых годнасьць відаў абыходжаньня і пакараньня», прынятая Генэральнай Асамблеяй ААН 10 сьнежня 1984 і ратыфікаваная Рэспублікай Беларусь 21 студзеня 1987 году. Згодна з артыкулам 1 Канвенцыі «катаваньне — азначае любое дзеянне, якім нейкай асобе наўмысна наносіцца моцны боль альбо пакута, фізічная альбо маральная, каб атрымаць ад яе альбо ад трэцяй асобы зьвесткі альбо прызнаньні, пакараць яе за дзеянне, якое здзейсніла яна альбо трэцяя асоба ці ва ўчыненьні якога яна падазраецца, а таксама запалохаць ці прымусіць яе ці трэцюю асобу, альбо па любой прычыне, заснаванай на дыскрымінацыі любога характару, калі такі боль альбо пакута прычыняюцца дзяржаўнай службовай асобай ці іншай асобай, якая выступае ў афіцыйнай якасьці, альбо па іх падбухторваньні ці з іх ведама альбо маўклівай згоды». Артыкул 2 Канвенцыі абавязвае дзяржавы ўдзельніцы прадпрымаць «эфектыўныя заканадаўчыя, адміністрацыйныя, судовыя і іншыя меры для папярэджаньня актаў катаваньня на любой тэрыторыі пад яе юрысдыкцыяй».

Кожны год 26 чэрвеня адзначаецца Міжнародны дзень у падтрымку ахвяраў катаваньняў, які быў устаноўлены Генэральнай Асамбле-

яй ААН — менавіта 26 чэрвеня ў 1987 годзе ўступіла ў дзеянне Канвенцыя.

Заканадаўства Рэспублікі Беларусь прадугледжвае адказнасць за ўжыванне катаваньняў і іншых відаў жорсткага абыходжання з боку службовых асобаў. Так, арт. 128 Крымінальнага кодэксу (злачынствы супраць бясьпекі чалавека) прадугледжвае адказнасць за дэпартацыю, незаконнае ўтрыманьне ў зьявольныя, масавае ці сістэматычнае ажыццяўленьне пакараньня без суда, выкраданьне людзей, у выніку чаго наступае іх зьнікненьне, катаваньні ці акты жорсткасьці, якія ўчыняюцца ў сувязі з расавай, нацыянальнай, этнічнай прыналежнасьцю, палітычнымі перакананьнямі і веравызнаньнем грамадзянскага насельніцтва. Таксама крымінальная адказнасць прадугледжаная за прымус да дачы паказаньняў, спалучаны з гвалтам ці зьдзекам, ужываньнем катаваньняў — ч. 2, 3 арт. 394 КК; перавышэньне ўлады ці службовых паўнамоцтваў, спалучанае з ужываньнем гвалту, пакутаў ці абразай пацярпелага ці выкарыстаньнем зброі і спецыяльных сродкаў — ч. 3 арт. 426 КК.

У Беларусі праблема выкарыстаньня службовымі асобамі катаваньняў і жорсткага абыходжання з затрыманымі і арыштаванымі ў асноўным носіць латэнтны характар, інфармацыя пра гэты вельмі рэдка становіцца прадметам галоснасьці. Аднак некаторыя зьвесткі ўсё ж даходзяць да грамадзкасьці.

Так, па дадзеным начальніка ўпраўленьня ўнутраных справаў Берасьцейскага аблвыканкаму Віктара Красьнічэнкі, за 2007 год да розных тэрмінаў пакараньня асуджаныя 12 былых супрацоўнікаў міліцыі вобласьці (можна спраецываць гэтую лічбу на ўсю краіну, каб атрымаць прыкладную колькасць супрацоўнікаў праваахоўных органаў, прыцягнутых да крымінальнай адказнасьці). Большасьць учыненых «ахоўнікамі правапарадку» злачынстваў зьвязаныя з карысьлівымі мэтамі, аднак дакладна вядома, што двое супрацоўнікаў міліцыі пакараныя за перавышэньне службовых паўнамоцтваў, спалучанае з ужываньнем гвалту: намесьнік начальніка Маларыцкага РУУС Віталь Вандзіч асуджаны на 3 гады і 3 месяцы пазбаўленьня волі, а оперупаўнаважаны крымінальнай міліцыі Пінскага РУУС Вадзім Варанец — на 3 гады калоніі.

Па-ранейшаму ў сьледчай практыцы «каралевай доказу» застаецца прызнаньне чалавека, якога абвінавачваюць у тых ці іншых злачынствах, і для таго, каб гэтага дамагчыся, выкарыстоўваюцца розныя метады катаваньняў: напрыклад, «ластаўка», «слонік», «апельсін». «Ластаўка» — рукі ў кайданках зьмькаюцца за сьпіной, альбо чалавека пад-

вешваюць; «слонік» — зьдзекі з выкарыстаньнем процівагазу і перакрыцьцём клапану для паветра; «апельсін» — у ручнік завязваюць цытрусавы і б'юць па нырках: сінякоў на целе не застаецца, але наступствы вельмі сур'ёзныя. Праваахоўныя органы дзейнічаюць такім чынам, каб найперш запалохаць людзей, прыціснуць іх волю да супраціву, да адстойваньня сваіх правоў, бо ў такім стане з імі прасьцей рабіць усё, што хочаш, атрымаць прызнаньне. Напрыклад, вышэйзгаданы оперупаўнаважаны Вадзім Варанец падчас выбіваньня паказаньняў у затрыманага за спробу ўзламаць аўтамабіль Пятра Мініча зьвязаў яму ногі, сашчапіў рукі кайданкамі і на 40 хвілінаў падвесіў на жалезны штыр («ластаўка»). За гэты час Мініч прызнаўся ў 11 крадзяжах, якія лічыліся нераскрытымі. Доктара ў сьледчы ізалятар да зьбітага выклікалі толькі праз шэсьць дзён. Дыягназ — няўрыт лучавых нерваў абедзьвюх рук.

Аднак прыцягненьне да адказнасьці супрацоўнікаў міліцыі за перавышэньне паўнамоцтваў — хутчэй выключэньне, бо, нягледзячы на паўсюднае ўжываньне супрацьзаконных метадаў, колькасьць пакараных за гэта службовых асобаў застаецца вельмі нязначнай. Пра гэта сьведчаць вынікі шматлікіх зваротаў у органы пракуратуры і суды асобаў, фактам ужываньня катаваньняў у адносінах да якіх надаецца галоснасьць у выніку іх зваротаў да праваабаронцаў ці зьяўленьня інфармацыі ў СМІ. Што датычыць зьбіцьця, зьдзекі і жорстакага абыходжаньня з грамадзкімі і палітычнымі актывістамі, то абсалютная большасьць такіх выпадкаў застаюцца беспакаранымі, а спробы па адстойваньні парушаных правоў — безвыніковымі.

Напрыклад, не было выяўлена перавышэньня службовых паўнамоцтваў у дзеяньнях супрацоўнікаў Аршанскага гарадскога аддзелу ўнутраных справаў, якія падчас допыту 10 студзеня дабіваліся ад моладзевага актывіста Сяргея Гумінскага прызнаньня ў нанясенні антылукашэнкаўскіх графіці (справа была ўзбуджаная па арт. 341 Крымінальнага кодэксу — «апаганьваньне будынкаў і псаваньне маёмасьці»). Невядомы чалавек у цывільным і капітан міліцыі Ларыёнаў, надзеўшы на затрыманага кайданкі, наносілі яму ўдары кулакамі па твары, нырках, грудзях. Калі адзін з кайданкоў адчапіўся, чалавек у цывільным пачаў трымаць Гумінскага і біць па сьпіне, а капітан Ларыёнаў — па твары. Зьдзекі суправаджаліся патрабаваньнямі даваць паказаньні па-руску, нецэнзурнай ляянкай і пагрозамі; патрабаваньне выклікаць адваката толькі ўзмацніла зьбіцьцё. Кожная адмова падпісаць пратакол з прызнаньнямі заканчвалася заломваньнем рук і ўдарамі. Допыт скончыўся тым, што Сяргей Гумінскі падпісаў пратакол, у

якім было адзначана, што ён ня ведае, хто нанёс графіці (25 студзеня з-за адсутнасці доказаў з яго быў зняты статус падазраванага). Лектары мясцовай бальніцы, куды адразу пасяля допыту накіраваўся актывіст, засьведчылі шматлікія цялесныя пашкоджаньні. Нягледзячы на вынікі праведзенай судмедэкспертызы, пракуратура адмовілася прызнаваць дзеянні супрацоўнікаў міліцыі супрацьзаконнымі і прыцягнуць іх да адказнасці.

Адпавядаючым закону пракуратура Савецкага раёну Менску прызнала выкарыстаньне кайданкаў супрацоўнікамі праваахоўных органаў у дачыненні да моладзевага актывіста Сяргея Ключева падчас ягонага знаходжаньня ў інфекцыйнай бальніцы. Гэта адбылося 26 ліпеня, калі паводле пастановы Савецкага райсуда сталіцы па справе аб адміністрацыйным правапарушэнні Сяргей Ключоў адбываў 10-суткавы арышт за распаўсюд інфармацыйных матэрыялаў. Знаходзячыся ў цэнтры ізаляцыі правапарушальнікаў, актывіст атруціўся ежай, выкліканая «хуткая дапамога» даставіла яго пад канвоем у інфекцыйную бальніцу. Нягледзячы на тое, што Сяргей Ключоў не аказваў ніякага супраціву ці непадпарадкаваньня і ў выніку атручваньня знаходзіўся ў цяжкім фізічным стане, тым ня менш на ноч ён быў прыкаваны кайданкамі да ложка. Дадзеныя дзеянні супрацоўнікаў міліцыі Ключоў расцаніў як бесчалавечнае абыходжаньне з ім і накіраваў скаргу ў пракуратуру. Як вынікае з афіцыйнага адказу пракуратуры за подпісам Н. І. Платніцкага, «паколькі памяшканьне клінічнай бальніцы не прадугледжана для ўтрыманьня асобаў, падвергнутых арышту, ня мае спецыяльна абсталяваных камераў, абсталяваньня для назіраньня і сьпецыялізаванай аховы, у супрацоўнікаў міліцыі меліся ўсе падставы меркаваць, што Сяргей Ключоў можа здзейсніць уцёкі. Такім чынам, ужываньне супрацоўнікамі міліцыі кайданкаў пры канваіраванні зьяўляецца законным і абгрунтаваным, якія-небудзь парушэньні заканадаўства дапушчаны не былі». Аднак Сяргей Ключоў скардзіўся не на «ужываньне супрацоўнікамі міліцыі кайданкаў пры канваіраванні», а на прыкаваньне да ложка падчас начнога сну. Даваць ацэнку менавіта гэтым дзеяньням супрацоўнікаў міліцыі пракуратура адмовілася.

Вялікая колькасць фактаў ужываньня катаваньняў і іншых бесчалавечных відаў абыходжаньня супрацоўнікамі сілавых структураў фіксуецца падчас разгонаў масавых акцыяў, якія маюць грамадзка-палітычны зьмест. Значны розгалас мела зьбіцьцё моладзевага актывіста Дзьмітрыя Хведарука 12 сьнежня, калі ў Менску на Кастрычніцкай плошчы праходзіла несанкцыянаваная акцыя ў абарону беларускага суверэнітэту, прымеркаваная да візіту ў Беларусь прэзідэнта Расіі Уладзіміра Пуціна. Падчас выцісканьня ўдзельнікаў акцыі з плошчы бай-

цы сьпецназу спачатку павалілі маладога чалавека на прыступкі, а потым, наступаючы на яго, прайшлі далей. Калі выклікалі «хуткую», ніводнага міліцыянта побач не было. Зьбіты ў непрытомным стане быў дастаўлены ў 9 клінічную бальніцу, дзе медыкі зафіксавалі пабоі, чэрапна-мазгавую траўму, страсеньне мозгу і вострую траўму жывата. Некалькі дзён Хведарука трымалі ў бальніцы, а потым перавялі на хатні рэжым лячэньня. Маці Дзьмітрыя адразу накіравала заяву ў міліцыю з просьбай правесьці расьсьледаваньне і прыцягнуць вінаватых у зьбіцьці яе сына да адказнасьці, аднак ніякіх станючых вынікаў гэты зварот ня даў. Сам Дз. Хведарук накіраваў заяву ў пракуратуру Цэнтральнага раёну Менску з просьбай правесьці праверку і ўзбудзіць крымінальную справу адносна супрацоўнікаў Палка міліцыі сьпецыяльнага прызначэньня, у выніку дзеяньняў якіх ён атрымаў фізічныя пашкодваньні. Пракуратура адмовілася ўзбуджаць крымінальную справу і прапанавала зьвяртацца ў РУУС Цэнтральнага раёну — гэта значыць, да той структуры, супрацоўнікі якой і зьбівалі актывіста.

Поўная беспакаранасьць і апраўданьне супрацьпраўных дзеяньняў прадстаўнікоў сілавых органаў з боку начальства, немагчымасьць прыцягнуць да адказнасьці злачынцаў у пагонах прыводзіць да шырокага распаўсюду неабгрунтаванага прымяненьня гвалту супраць грамадзянаў. Падчас той жа акцыі 12 сьнежня было зьбіта яшчэ некалькі чалавек, сярод якіх — старшыня Аб'яднанай грамадзянскай партыі Анатоль Лябедзька: яго білі па нагах і сьпіне, ударылі па твары і расьсеклі губу. 19 жніўня ў Салігорску пасья правядзеньня роварнага прабегу з нацыянальнымі сьцягамі ў выніку прымяненьня сілы супрацоўнікамі міліцыі быў разьбіты твар у затрыманага Івана Шылы, на целе зьявілася некалькі кровападцёкаў. 6 чэрвеня ў Віцебску каля будынку суда, дзе праходзіў працэс над праваабаронцам Валерыем Шчукіным, да моўчкі стаяўшых з партрэтамі ўдзельнікаў акцыі салідарнасьці міліцыя таксама прымяніла сілу, а калі дзевяцігадовы сын Крысьціны Шацкавай паспрабаваў абараніць сваю маці, яго моцна ўдарылі галавой аб мікрааўтобус — для аказаньня яму дапамогі была выкліканая «хуткая дапамога».

У выніку зьбіцьця 16 жніўня ў Менску супрацоўнікамі палка міліцыі сьпецыяльнага прызначэньня В. В. Куранком і С. І. Матлохам (былі ў цывільным і не прадставіліся) Тацяна Цішкевіч 8 дзён правяла ў аддзяленьні нейрахірургіі 9-ай бальніцы, дзе ёй паставілі дыягназ: закрытая чэрапна-мазгавая траўма, шматлікія ўшыбы і крывападцёкі твару, галавы, шыі, тулава і канечнасьцяў, запаленьне нырака. Усе спробы прыцягнуць да адказнасьці сьпецназаўцаў аказаліся безвыніковымі: ні начальнік Цэнтральнага РУУС падпалкоўнік міліцыі В. А. Сінякоў, ні ка-

мандзір палка міліцыі спецыяльнага прызначэння (ПМСП) Ю. Н. Падобед, ні старшы сьледчы пракуратуры Цэнтральнага раёну Менску А. Мікалаеў ня ўгледзелі ў іх дзеяннях перавышэння службовых паўнамоцтваў. «Ва ўзбуджэнні крымінальнай справы па скарзе Цішкевіч Т. С. у адносінах да супрацоўнікаў ПМСП ГУУС Менгарвыканкаму адмовіць за адсутнасцю ў дзеяннях складу злачынства», — паставіў 1 лістапада А. А. Мікалаеў па выніках пракурорскай праверкі дадзенага факту. 9 лістапада да Тацяны Цішкевіч ужыў фізічную сілу супрацоўнік Цэнтральнага РУУС Менску, куды яна прыйшла, каб даведацца пра затрыманых сяброў. Дзяўчына запатрабавала кнігу скаргаў, але ў адказ была затрыманая і абвінавачаная ў непадпарадкаваньні законным патрабаванням супрацоўнікаў міліцыі. Судзьдзя А. В. Бычко за гэтае «правапарушэнне» вынес ёй штраф у памеры 25 базавых велічыняў (каля 400 даляраў), нават не звярнуўшы ўвагі на факт зьбіцця і абставіны справы. Скарга ў Менскі гарадзкі суд не была задаволеная. Скарыстаўшы нацыянальныя механізмы абароны, Тацяна накіравала скаргу ў Камітэт ААН па правах чалавека, дзе абвінаваціла дзяржаўныя ўлады ў парушэнні яе правоў, у тым ліку — на справядлівае судовае разьбіральніцтва, свабоду ад катаваньняў і жорсткага абыходжаньня.

Трэба адзначыць, што ў падобных справах яскрава праглядаецца пазіцыя беларускіх судоў па апраўданьні незаконных дзеянняў прадстаўнікоў праваахоўных органаў у адносінах да апанентаў улады. Калі адносна непалітызаваных грамадзянаў Беларусі за ўжываньне гвалту і зьдзекаў ёсьць хоць невялікі працэнт прыцягненьня да адказнасьці службовых асобаў, то грамадзка-палітычныя актывісты застаюцца цалкам безабароннымі. Адсутнасьць незалежнага і справядлівага суда, дзе можна было б абараніць свае правы, стварае ў супрацоўнікаў міліцыі адчуваньне ўседазволенасьці і беспакаранасьці.

На працягу году так і не была дадзена належная прававая ацэнка ні органамі пракуратуры, ні судамі абуральнага факту гвалтоўнага зьмяшчэння ў псіхіятрычную бальніцу Крысьціны Шацікавай, ніхто з супрацоўнікаў праваахоўных органаў не панёс за гэта пакараньня. 23 сакавіка, проста каля ўваходу ў Магілёўскае абласное ўпраўленьне КДБ, дзе адбываўся допыт Шацікавай у якасьці сьведкі па крымінальнай справе, узбуджанай па арт. 193 КК, актывістка была гвалтоўна схопленая невядомымі ў цывільным — больш за суткі пра яе месцазнаходжаньне ніхто ня ведаў, ні адна са службаў не давала ніякай інфармацыі. Толькі ўвечары 24 сакавіка маці Крысьціны патэлефанаваў невядомы і паведаміў, што жанчына знаходзіцца ў 8 аддзяленьні

Магілёўскай абласной псіхіятрычнай бальніцы. Пазьней высветлілася, што Шацікаву даставілі ў клініку супрацоўнікі міліцыі, якія прадставілі загадчыцы аддзяленьня Але Уцёнышавай заяву з накіраваньнем на яе прымусовую шпіталізацыю як чалавека, што ўяўляе пагрозу для іншых людзей. Крысьціну спрабавалі сілком распрануць пастрыгчы і вымыць, а калі яна пачала супраціўляцца — прывязалі да ложка і ўкалолі «сібазон» (траквілізатар; прызначаецца пры розных нярвова-псіхічных захворваньнях; супрацьпаказаны пры вострых захворваньнях печані і нырак, міастэніі). 26 сакавіка Крысьціна Шацікава была адпушчаная, паколькі кансіліум псіхіятраў не прызнаў яе псіхічна хвораю і не паставіў дыягназу, адпаведна — не было выяўлена прычынаў яе прымусовага ўтрыманьня ў псіхіятрычнай установе.

Актывістка падала скаргу ў пракуратуру з просьбай узбудзіць крымінальную справу супраць супрацоўнікаў міліцыі, якія гвалтоўна падверглі яе шпіталізацыі. У траўні яна атрымала паведамленьне з пракуратуры Ленінскага раёну Магілёву, дзе было сказана, што службовыя асобы Магілёўскай абласной псіхіятрычнай бальніцы, а таксама міліцыянты, якія праводзілі затрыманьне і дастаўлялі К. Шацікаву ў бальніцу, дзейнічалі ў межах правоў, якія прадастаўляюцца законамі «Аб міліцыі» і «Аб псіхіятрычнай дапамозе і гарантыі правоў грамадзян пры яе аказаньні». Падставай для шпіталізацыі была названая «калектыўная скарга жыхароў дому», у якім жыве Шацікава. Пры гэтым прозьвішчы тых, хто нібыта пісаў скаргу, так і засталіся невядомымі, аднак з пастановы, падпісанай сьледчым пракуратуры Раманам Дзьмітрычэнкам, высветлілася, што ў бальніцу актывістку даставілі патрульнія міліцыянты Бадзееў, Ваўчкоў на чале з капітанам міліцыі Карніенкам.

Шацікава спрабавала аспрэчыць рашэньне пракуратуры ў судзе Ленінскага раёну Магілёву, аднак 29 чэрвеня судзьдзя Сяргей Каралёў скаргу не задаволіў. Ён указаў, што ня мае права прымусіць пракуратуру ўзбудзіць крымінальную справу — гэта можа зрабіць толькі вышэйстаячая пракуратура: калі ж такая справа будзе ўзбуджаная і даведзеная да канца, суд прыме яе да вытворчасці і вынясе рашэньне. Такую ж пазіцыю заняла і калегія Магілёўскага абласнога суда.

Як адраджэньне карнай псіхіятрыі ў духу брэжнеўскіх застоіных гадоў успрынялі прымусовае зьмяшчэньне Крысьціны Шацікавай у псіхіятрычную бальніцу праваабаронцы. Міжнародны Савет па псіхічнаму здароўю таксама выказаў занепакоенасьць рэальнай небясьпекай перайманьня ў Рэспубліцы Беларусь тактыкі былога Савецкага Саюзу, калі псіхічна здаровыя палітычныя дысідэнты і іншыя грамадзяне падлягалі прымусовай шпіталізацыі і змяшчаліся ў закрытыя і надзейна ахоўваемыя ўстановы.

Згодна з міжнароднымі стандартамі неналежныя ўмовы ўтрыманьня ў месцах пазбаўленьня волі могуць разглядацца як бесчалавечныя і прыніжаючыя чалавечую годнасьць. Дзяржава павінна клапаціцца пра тое, каб арыштаваны знаходзіўся ва ўмовах, якія адпавядаюць павазе чалавечай годнасьці, каб спосаб і метады выкананьня пакараньня не выклікалі пакутаў, ступень інтэнсіўнасьці якіх перавышае непазьбежны ўзровень цяжкасьці, зьвязаны з арыштам, а таксама каб ягонае здароўе актыўна ахоўвалася.

Закрытасьць для грамадзкага кантролю пенітэнцыярнай сістэмы ў Беларусі не дазваляе ў поўнай меры дасьледаваць умовы ўтрыманьня зьняволеных, і ў гэтай сітуацыі адной з крыніцаў інфармацыі аб умовах утрыманьня ў беларускіх турмах, абыходжаньні з асуджанымі і асобамі, якія знаходзяцца пад вартай, зьяўляюцца палітычныя вязьні.

Артыкул 19 «Мінімальных стандартных правілаў абыходжаньня са зьняволенымі», зацьверджаных ААН, абавязвае забяспечваць кожнаму зьняволенаму асобны ложка (згодна з нацыянальнымі ці мясцовымі органамі) з асобнымі спальнымі прыналежнасьцямі, якія павінны быць чыстымі ў момант іх выдачы, падтрымлівацца ў спраўнасьці і мяняцца дастаткова часта, каб забяспечваць іх чысьціню.

Разам з тым у Магілёўскім сьледчым ізалятары, дзе да суда ўтрымліваўся моладзевы актывіст Артур Фінькевіч, у камеры на 18 месцаў знаходзілася 30 чалавек — гэта значыць, што спаць прыходзілася па чарзе. Не адпавядаюць мінімальным стандартам у гэтым плане і ўмовы ўтрыманьня адміністрацыйна асуджаных. Як стала вядома ад праваабаронцаў і грамадзкіх дзеячоў, якія на працягу году падвяргаліся адміністрацыйным арыштам, спаць ім даводзілася на драўляных насьцілах, а матрасы, коўдры і пасьцельныя прыналежнасьці зусім не выдаваліся.

На гэтыя і іншыя абставіны ўтрыманьня адміністрацыйна арыштаваных у ізалятары часовага ўтрыманьня Ленінскага РУУС Берасьця ўказаў у сваёй скарзе праваабаронца Раман Кісьляк, які напярэданы «Еўрапейскага маршу» быў затрыманы і абвінавачаны ў «дробным хуліганстве». Утрыманьне пры тэмпературы 10—14 градусаў без натуральнага сьвятла, у пракуранай задымленай камеры, па сьценах якой цячэ вада, пры невялікай колькасьці выдаваемай пітной вады праваабаронца расцаніў як жорсткае і бесчалавечнае абыходжаньне, а існуючую сістэму прыбіральняў — прыніжаючай чалавечую годнасьць. Кіраўніцтву РУУС Ленінскага раёну прыйшлося прызнаць прэтэнзіі справядлівымі і «ўказаць кіраўніцтву ІЧУ на неабходнасьць стварэньня

нармальных умоваў для асобаў, якія ўтрымліваюцца ў ізалятары часовага ўтрыманьня», пра што Раман Кісьляк 24 лістапада атрымаў афіцыйнае паведамленьне. Найстойлівасьць праваабаронцы прынесла станоўчыя вынікі — кіраўніцтва РУУС прадпрыняло пэўныя меры для паляпшэньня ўмоваў у ізалятары: зараз кожнаму, хто там утрымліваецца, выдаюць матрац, падушку, пасьцельную бялізну, палепшаная канструкцыя вядра, якое выконвае ў камеры функцыі туалета. Раман Кісьляк фактычна ініцыяваў грамадзкую кампанію — скаргі на ненадлежаць умовы ўтрыманьня ў ізалятары часовага ўтрыманьня былі накіраваныя актывістамі Андрэем Шарэндам і Інгай Абрамавай, якія адбывалі розныя тэрміны адміністрацыйнага арышту за грамадзкую дзейнасьць. Актывісты працягваюць дабівацца стварэньня ў гэтай установе мінімальна неабходных умоваў для ўсіх асобаў, якія там утрымліваюцца.

Ня толькі міжнародным стандартам, але і патрабаваньням Працэсуальна-выканаўчага кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэньнях (ПВКаАП) не адпавядаюць умовы ўтрыманьня ў Цэнтры ізаляцыі правапарушальнікаў (ЦІП) у Менску. Пра гэта вядома са сьведчаньняў арыштаваных па палітычных прычынах, якія па некалькі соцень чалавек кожны год адбываюць там пакараньне.

Тыповыя парушэньні ўмоваў ўтрыманьня выкладзеныя ў скарге ў пракуратуру і ГУУС Менгарвыканкаму Мікалая Сяргеенкі, які ў сьнежні адбываў 10-суткавы арышт: «На працягу ўсяго тэрміну адбываньня адміністрацыйнага арышту я ўтрымліваўся ў адной камеры з асобамі, якія раней прыцягваліся да крымінальнай адказнасьці і адбывалі пакараньне ў папраўчых установах. Тым самым адміністрацыя ЦІП парушыла палажэньне п.1 арт. 18.7 Працэсуальна-выканаўчага кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэньнях, якая прадпісвае ізаляванае ўтрыманьне асобаў, якія адбывалі пакараньне ў выпраўленчых установах і маючых судзімасць. Нягледзячы на мае шматлікія звароты, у тым ліку пісьмовыя, на імя начальніка ЦІП, мае просьбы былі праігнараваныя, і на іх я не атрымаў ніякага адказу. Акрамя таго, самі ўмовы ўтрыманьня ў ЦІП былі настолькі незадавальняючымі, што іх можна кваліфікаваць як жорсткае абыходжаньне з адміністрацыйна арыштаванымі. Так, тэмпература ў памяшканьні, у якім я знаходзіўся, была настолькі нізкай, што я быў вымушаны пастаянна рухацца, каб сагрэцца, не мог нармальна спаць у начны час. Рама вакна была зашклёная толькі адным шклом, другое было выбітае, з вакна няспынна дзьмула. Я хворы на хранічны бронхіт, і падобныя ўмовы ўтрыманьня маглі прывесці да больш сур'ёзнага захворваньня. Акрамя таго, я не палю, але быў вымушаны ўвесь час знаходзіцца ў пракуранай, моцна задымленай тыту-

нёвым дымам камеры, бяз сьвежага паветра. У праве на кожнадзённую прагулку мне таксама адмоўлена. Прадстаўнік адміністрацыі ЦіП сказаў, што ў іх няма магчымасьці ажыццяўляць прагулкі адміністрацыйна арыштаваных, няма графіка правядзеньня такіх прагулак. У той жа час права на кожнадзённую прагулку працягласяю ня меней за адну гадзіну гарантавана п.7 арт. 18.7 ПВКаАП. Гэтае патрабаваньне ігнаравалася адміністрацыяй ЦіП. Я ўжо не кажу пра гарантаванае права адміністрацыйна арыштаваных п.3 арт. 18 ПВКаАП на прагляд тэлеперадачаў і праслухоўваньні радыёперадачаў. У ЦіП няма сродкаў ня толькі на радыё і тэлевізары, але і на індывідуальныя спальныя месцы і спальныя прыналежнасьці. Харчаваньне арыштаваных таксама не вытрымлівае ніякай крытыкі».

Пра нізкую якасьць харчаваньня ў ЦіП, што неаднаразова зьяўлялася прычынай атручваньняў і кішэчных хваробаў, сьведчаць факты дастаўкі арыштаваных у інфекцыйныя бальніцы падчас адбыцьця імі пакараньня. Прадпрымальнік Віктар Крываль, які адбываў 15-суткавы арышт за ўдзел у акцыі пратэсту 10 сьнежня, увогуле быў вымушаны адмовіцца ад харчаваньня і абвясьціць галадоўку. Прычынай стала тое, што дзяжурнай па сталовай была прызначаная і ўвесь свой тэрмін арышту (5 дзён) раздавала зьяволеным ежу жанчына, якая прызналася падчас прыёму ў ЦіП, што на працягу 12 месяцаў лячылася ад сухотаў і выйшла з тубдыспансеру толькі ў верасьні 2007 году. Трэба адзначыць, што згодна з ч.5 арт. 18.7 Працэсуальна-выканаўчага кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэньнях, адміністрацыйна арыштаваным атрыманы харчовых перадачаў не дазваляецца.

На падставе наяўнай інфармацыі ўмовы ўтрыманьня зьяволеных можна зрабіць выснову, што яны не адпавядаюць мінімальным стандартам, зьяўляюцца небясьпечнымі для здароўя, прыніжаюць чалавечую годнасьць.

Нешматлікія зарэгістраваныя праваабарончыя арганізацыі Беларусі пазбаўленыя магчымасьці ажыццяўляць грамадзкі кантроль за выкананьнем нормаў утрыманьня зьяволеных і захаваньнем правоў чалавека ў пенітэнцыярнай сістэме. Праваабаронцы не былі ўключаныя ні ў рэспубліканскую, ні ў абласныя назіральныя камісіі па кантролі за дзейнасьцю органаў і установаў, якія выконваюць пакараньне і іншыя меры крымінальнай адказнасьці (створаныя пры Міністэрстве юстыцыі і абласных упраўленьнях юстыцыі згодна з Пастановай Савету Міністраў ад 15 верасьня 2006 году). У склад рэспубліканскай камісіі ўвайшлі прадстаўнікі васьмі арганізацыяў, у тым ліку: «Беларускай асацыяцыі шматдзетных мацярок», «Хрысьціянскага служэньня духоўнаму адраджэньню асуджаных», Арганізацыі салдацкіх мацярок, Беларус-

кага грамадзкага аб'яднання ветэранаў, «Саюзу жанчын» і інш. Старшыняй абраная Тацяна Краўчанка — член пастаяннай камісіі Савету Рэспублікі па дэмаграфічнай бясьпецы і сацыяльным разьвіцьці, старшыня грамадзкага аб'яднаньня «Беларуская асацыяцыя шматдзетных бацькоў», якая вызначыла мэту дзейнасьці як «забесьпячэньне прадугледжаных агульнапрызнанымі прынцыпамі і нормаў міжнароднага права, Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь правоў, свабодаў і законных інтарэсаў асуджаных». Прадстаўнікам праваабарончых арганізацыяў, якія спецыялізуюцца на кантролі за выкананьнем правоў грамадзянаў, у тым ліку — у пенітэнцыярных установах, месца ў камісіях не знайшлося.

Згодна з паведамленьнем www.minjust.by, у першым паўгодзьдзі члены рэспубліканскай камісіі «ажыццявілі паездку ў жаночую выпраўленчую калонію № 4 упраўленьня Дэпартаменту выкананьня пакараньняў Міністэрства ўнутраных справаў па Гомельскай вобласьці. У межах дадзенай паездкі ажыццяўлялася азнаямленьне з умовамі ўтрыманьня зьняволеных, а таксама прагляд у Гомельскім драматычным тэатры сьпектаклю, акторамі якога былі жанчыны, якія адбываюць пакараньне. Члены камісіі таксама ажыццявілі паездку ў выпраўленчую ўстанову «Дзіцячая выпраўленчая калонія №2 упраўленьня Дэпартаменту выкананьня пакараньняў Міністэрства ўнутраных справаў па Магілёўскай вобласьці. Падчас наведваньня дадзенай выпраўленчай установы вывучаліся пытаньні ўмоваў утрыманьня і медыка-санітарнага забесьпячэньня асуджаных, арганізацыя вольнага часу і навучаньня, а таксама духоўнага, культурнага, сацыяльнага, працоўнага, фізічнага выхаваньня і разьвіцьця асуджаных. Па выніках камісіяй быў накіраваны ў Міністэрства юстыцыі зварот аб неабходнасьці ўдзяленьня кампетэнтнымі дзяржаўнымі органамі большай увагі пытаньню працоўнага і побытовага ўладкаваньня вызваленых непаўнагадовых асобаў».

Такім чынам, за год сваёй дзейнасьці камісія не зрабіла нават спробы правесці глыбокі і ўсебаковы маніторынг умоваў утрыманьня зьняволеных, прааналізаваць ягоня вынікі і выпрацаваць канкрэтныя рэкамендацыі да адпаведных дзяржаўных органаў па выпраўленьні выяўленых недахопаў і парушэньняў. Недахопам працы камісіі таксама можна назваць адсутнасьць дастатковага інфармаваньня грамадзкасьці пра праблемы пенітэнцыярнай сістэмы, адсутнасьць грамадзкай дыскусіі, а таксама нежаданьне супрацоўнічаць з іншымі спецыялізаванымі структурамі грамадзкага сектару.

12. ПРАВААБАРОНЧАЯ ДЗЕЙНАСЬЦЬ. ЦІСК НА ПРАВААБАРОНЦАЎ І ПРАВААБАРОНЧЫЯ АРГАНІЗАЦЫІ

У 2007 годзе захоўваліся неспрыяльныя ўмовы для праваабарончай дзейнасьці. Ціск на праваабаронцаў і праваабарончыя арганізацыі пераўтварыўся ў элемент дзяржаўнай палітыкі беларускіх уладаў. Працягвалася практыка забароны і абмежаваньня дзейнасьці праваабарончых арганізацыяў, у адносінах да праваабаронцаў выкарыстоўваліся розныя формы рэпрэсіяў і ціску.

Падчас разгляду справы аб адмове ў рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна» ўвогуле выявілася неразумьне дзяржавай сутнасьці праваабарончай дзейнасьці. Так, Міністэрства юстыцыі адной з падставаў для нерэгістрацыі аб'яднаньня назвала тое, што «асноўнай мэтай Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна», згодна з пунктам 2.1 прадстаўленага статуту, зьяўляецца забесьпячэньне правоў і свабод чалавека, якія вынікаюць з Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека і Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь». Недакладна працытаваўшы мэту аб'яднаньня, якая сфармуляваная як «забесьпячэньне выкананьня правоў і свабодаў чалавека», Міністэрства юстыцыі прадэманстравала неразумьне таго, што забесьпячэньне правоў чалавека — гэта асноўная роля і функцыя дзяржавы, а праваабаронцы могуць толькі прымаць меры, скіраваныя на рэалізацыю выкананьня гэтых правоў з боку дзяржавы. Далей Мінюст адзначае: «...зыходзячы з нарматыўнага прадпісаньня часткі першай артыкулу 20 Закону Рэспублікі Беларусь «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях», грамадзкія аб'яднаньні маюць права абараняць правы і законныя інтарэсы, а таксама прадстаўляць у дзяржаўных органах і іншых арганізацыях законныя інтарэсы сваіх членаў. У сувязі з гэтым, азначаная ў статуте мэта дзейнасьці дадзенага грамадзкага аб'яднаньня не адпавядае названаму патрабаваньню Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях». Гэта азначае, што ў Беларусі наогул немагчымая дзейнасьць праваабарончых арганізацыяў, мэта якіх — забесьпячэньне выкананьня дзяржавай абавязацельстваў у галіне правоў чалавека, абарона правоў чалавека.

Між тым права ажыццяўляць абарону правоў чалавека ў краіне гарантавана грамадзянам Беларусі ня толькі Канстытуцыяй, але і міжнароднымі актамі ў галіне правоў чалавека, у тым ліку Дэкларацыяй «Аб

праве і абавязку асобаў, групаў і органаў грамадства заахвочваць і абараняць агульнапрызнаныя правы чалавека і асноўныя свабоды» (прынятая Генеральнай Асамблеяй ААН 09.12.1998 г.). Згодна з арт. 1 Дэкларацыі, «кожны чалавек мае права, індывідуальна і сумесна з іншымі, заахвочваць і імкнуцца абараняць і ажыццяўляць правы чалавека і асноўныя свабоды на нацыянальным і міжнародным узроўнях».

Калі ў папярэднія гады была распаўсюджаная практыка ліквідацыі праваабарончых аб'яднанняў у судовым парадку, і большасць арганізацыяў страцілі рэгістрацыю, то ў 2007 годзе замацавалася тэндэнцыя адмоваў у легалізацыі праваабарончых ініцыятываў. Гэтая сітуацыя выклікае асабліваю трывогу ў сувязі з увядзеньнем у 2006 годзе крымінальнай адказнасці за дзейнасць ад імя незарэгістраванага аб'яднання, а таксама арганізацыю дзейнасці ці ўдзел у дзейнасці аб'яднанняў, адносна якіх уступіла рашэнне аб спыненні іх дзейнасці ці закрыцці (артыкул 193-1 Крымінальнага кодэксу).

23 жніўня 2007 г. адмоўлена ў дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадзкаму праваабарончаму аб'яднанню «Вясна» (Дадатак 4). На працягу ўсяго часу праверкі дакументаў у Міністэрстве юстыцыі заснавальнікі ГПА «Вясна» зьвярталіся да прадстаўнікоў рэгіструючага органа з прапановай пазьбегнуць непаразуменьняў і канструктыўна выправіць усе недахопы ў выпадку іх выяўленьня. Міністэрства катэгарычна адмовіўся ад такога супрацоўніцтва, паведаміўшы, што ўся інфармацыя будзе адлюстраваная выключна ў рашэнні міністэрства. Гэта яркая засьведчыла пазіцыю дзяржаўнага органа, якая заключалася не ў аб'ектыўнай праверцы дакументаў, а ў вышукванні падставаў для адмовы ў рэгістрацыі.

Адна з падставаў для адмовы ў рэгістрацыі ГПА «Вясна» фактычна прадэманстравала забарону на праваабарончую дзейнасць для пэўных асобаў. Міністэрства ў сваім рашэнні ўказаў: «Больш таго, па інфармацыі Міністэрства ўнутраных справаў 20 з 69 заснавальнікаў дадзенага грамадзкага аб'яднання прыцягваліся да адміністрацыйнай адказнасці за ўчыненне правапарушэнняў». Падобнае абгрунтаванне цалкам супярэчыць дзеючаму заканадаўству і Канстытуцыі і зьяўляецца адкрытым паражэннем у правах заснавальнікаў. Пры гэтым немагчыма казаць пра юрыдычную непісьменнасць супрацоўнікаў Міністэрства, якія рыхтавалі дакументы па ГПА «Вясна», бо ўжо ў пярэчанні на скаргу яны ўдакладняюць, што дадзеная інфармацыя зьмешчаная з мэтай характарыстыкі стваральнікаў арганізацыі, а не ў якасці падставы для адмовы. Аднак дадзеныя «характарыстыкі» ўспрымаюцца як сігнал, што Міністэрства, які ўсклаў на сябе функцыі палітычнага кантролю за новастворанымі арганізацыямі, ні ў якім выпадку не дапусціць легалізацыі дзейнасці пэўнага кола праваабаронцаў.

Заснавальнікі ГПА «Вясна» спрабавалі адстояць сваё права на асацыяцыю ў Вярхоўным судзе, які хоць і адхіліў некаторыя відавочна абсурдныя прэтэнзіі Мініюсту, але ў выніку не пайшоў супраць пазіцыі дзяржаўнага рэгіструючага органу. 26 кастрычніка судзьдзя С. К. Яхнавец адмовіла ім у задавальненні скаргі на рашэнне Міністэрства юстыцыі (*Дадатак 5*) па двух падставах: 1) «у рэгістрацыйны орган не паддзены дакумент банка аб аплаце *менавіта дзяржаўнай пошліны*, як таго патрабуе арт. 13 Закона ў рэдакцыі ад 17.05.2007» (праваабаронцамі былі пералічаныя неабходныя грашовыя сродкі на рахунак рэгіструючага органу з пазнакай «*рэгістрацыйны збор*», як да 17 траўня 2007 году называўся адпаведны банкаўскі дакумент); 2) «назва грамадзкага аб'яднання — Грамадзкае праваабарончае аб'яднаньне «Вясна» — супярэчыць ч.6 арт. 12 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадзкіх аб'яднаннях» аб недапушчальнасці наймення новага грамадзкага аб'яднання назвай ліквідаванага па рашэнні суда грамадзкага аб'яднання» (маецца на ўвазе Грамадзкае аб'яднаньне «Праваабарончы цэнтр «Вясна», ліквідаванае рашэннем Вярхоўнага суда ў кастрычніку 2003 году — *рэд.*). Разам з тым згодна з арт. 12. Закона назва грамадзкага аб'яднання павінна утрымліваць указаньне на яго арганізацыйна-прававую форму і характар дзейнасці. Указаньне на арганізацыйна-прававую форму ГПА «Вясна» — «Грамадзкае аб'яднаньне», характар дзейнасці — «праваабарончае», а асабістая назва — «Вясна»; ліквідаванае аб'яднаньне мела назву Грамадзкае аб'яднаньне — як абазначэнне арганізацыйна-прававой формы і асабістую назву «Праваабарончы цэнтр «Вясна» — такім чынам, маецца супадзенне ў адным слове і істотнае адрозненне ў цэлым выразе з двух словаў. Падтрымаўшы Мініюст у гэтай пазіцыі, Вярхоўны суд фактычна забараніў выкарыстаньне ў назьве грамадзкага аб'яднання слова «вясна».

Відавочна палітычная замова на забарону рэгістрацыі праваабарончага аб'яднання выявілася таксама ў тым, што і Міністэрства юстыцыі, і Вярхоўны суд адмовіліся ўлічыць меркаваньне Камітэту ААН па правах чалавека, які 24 ліпеня 2007 году прызнаў ліквідацыю Праваабарончага цэнтру «Вясна» (ГПА «Вясна» зьяўляецца яго пераемніцай) незаконнай і парушаючай права на свабоду аб'яднанняў (*Дадатак 3*). Камітэт ААН адзначыў у сваім рашэнні, што сябры ліквідаванага аб'яднання «маюць права на адпаведныя сродкі прававой абароны, якія ўключаюць перарэгістрацыю «Вясны» і кампенсацыю». Нягледзячы на тое, што заснавальнікі ГПА «Вясна» заявілі, што кампенсацыяй парушаных правоў яны будуць лічыць рэгістрацыю аб'яднання, органы дзяржаўнай улады ня толькі не выправілі свае ранейшыя памылкі, але і цалкам праігнаравалі меркаваньне аўтарытэтнага міжнароднага орга-

ну. Такім чынам Рэспубліка Беларусь у чарговы раз ухілілася ад выканання міжнародных абавязачельстваў, узятых на сябе згодна з Факультатыўным пратаколам да Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, а таксама прадэманстравала непрыманьне агульнапрынятых стандартаў у галіне свабоды аб'яднаньняў.

Нягледзячы на пазіцыю беларускіх уладаў, накіраваную на забарону дзейнасьці Праваабарончага цэнтру «Вясна», арганізацыя працягвала захоўваць прызнаньне міжнародных праваабарончых структураў. У 2004 годзе, ужо пасля ліквідацыі ў Вярхоўным судзе, «Вясна» была прынятая ў Міжнародную федэрацыю правоў чалавека (FIDH) — ульвовае аб'яднаньне, сябрамі якога зьяўляюцца 155 праваабарончых арганізацыяў з розных краінаў сьвету. А ў красавіку 2007 году на чарговай сесіі FIDH лідэр беларускага незарэгістраванага аб'яднаньня Алесь Бяляцкі, першы на постсавецкай прасторы, быў абраны віцэ-прэзідэнтам Федэрацыі.

Двойчы на працягу году Міністэрства юстыцыі адмаўляла ў рэгістрацыі Рэспубліканскаму праваабарончаму аб'яднаньню «Рух «За свабоду» (падчас другой спробы зарэгістравацца аб'яднаньне мела назву «Праваабаронча-асьветніцкае грамадзкае аб'яднаньне «Рух «За свабоду»»). Першы раз, 21 ліпеня, Мінюст адмовіўся рэгістраваць аб'яднаньне на падставе таго, што нібыта не была аплочаная дзяржаўная пошліна: у выніку памылкі, дапушчанай заснавальнікамі, неабходная сума была пералічаная не ў рэспубліканскі, а ў мясцовы бюджэт па месцы знаходжаньня юрыдычнага адрасу. І хаця да моманту разгляду скаргі на рашэньне Мінюсту ў Вярхоўным судзе памылка была выпраўленая і грошы пералічаныя на неабходны рахунак, суд 20 верасьня прызнаў адмову ў рэгістрацыі аб'яднаньня абгрунтаванай. Паўторна заснавальнікі «Руху «За свабоду» падалі ў Міністэрства юстыцыі дакументы на рэгістрацыю 12 верасьня, аднак і яны былі адхіленыя ў сувязі з беспрэцэдэнтнымі прэтэнзіямі да правядзеньня ўстаноўчага сходу. Так, па меркаваньні Мінюсту, заснавальнікі аб'яднаньня павінны былі праводзіць устаноўчы сход згодна з палажэньнямі Закону «Аб масавых мерапрыемствах» і, адпаведна, запытваць дазвол на гэты мясцовых выканаўчых органаў улады. 19 сьнежня Вярхоўны суд пакінуў скаргу заснавальнікаў «Руху «За Свабоду» без задавальненьня, падтрымаўшы пазіцыю Міністэрства юстыцыі.

Адзіным станоўчым фактам у стасунках праваабаронцаў з Міністэрствам юстыцыі стала адозва з Вярхоўнага суда ў красавіку зыску аб прыпыненьні дзейнасьці Рэспубліканскага грамадзкага аб'яднаньня «Беларускі Хельсінскі камітэт». Нагадаем, гэты зыск быў пададзены Мінюстам у траўні 2006 году ў сувязі з «грубымі парушэньнямі падат-

ковага заканадаўства», якія выразіліся нібыта ў нявыплаце «Беларускім Хельсінскім камітэтам» падаткаў у памеры амаль 70 тысячаў даляраў з дапамогі па праграме Еўразьвязу TACIS (згодна з міждзяржаўнымі дамовамі, сродкі па дадзенай праграме падаткамі не абкладаюцца).

Адным з найбольш жорсткіх спосабаў перасьледу праваабаронцаў заставалася прыцягненьне да адказнасьці па абвінавачаньні ва ўчыненні крымінальных злачынстваў.

10 студзеня з глыбоцкай турмы выйшаў на волю 62-гадовы сябра «Беларускага Хельсінскага камітэту» з г. Астраўца Іван Крук. Праваабаронца адбыў 6 месяцаў арышту па абвінавачаньні ў аказаньні супраціву супрацоўнікам міліцыі (арт. 364 Крымінальнага кодэксу). Складам злачынства было прызнана тое, што падчас вобыску ў кватэры І. Крука ў перыяд прэзідэнцкай выбарчай кампаніі ён перашкаджаў канфіскацыі ўласнага кампутару і разьбіў яго.

8 чэрвеня праваабаронца Валерый Шчукін быў прызнаны вінаватым у абразе сяброў акруговай камісіі і супрацоўніка апарату абласной камісіі па выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў 25-га скліканьня. Пасьля выбараў, якія прайшлі ў Беларусі 14 студзеня, праваабаронца распаўсюджаў улёткі, у якіх паведамлялася, што члены выбаркамаў удзельнічалі ў фальсіфікацыях вынікаў выбараў — гэтыя дзеянні і былі пакладзеныя ў аснову абвінавачаньня згодна з арт. 189 Крымінальнага кодэксу. Судзьдзя суда Першамайскага раёну Віцебску Наталя Гур'ян пакарала Валерыя Шчукіна штрафам у памеры 40 базавых велічыняў (каля 600 даляраў), абавязаўшы таксама выплаціць 250 тысячаў рублёў (каля 125 даляраў) кампенсацыі маральнай шкоды члену апарату Віцебскай абласной выбарчай камісіі Тацяне Буевіч і аплатаць судовыя выдаткі. Праваабаронца абскарджваў вынесены прысуд, аднак безвынікова: 24 ліпеня судовая калегія Віцебскага абласнога суда пкінула рашэньне ў сіле.

Падчас кампаніі па выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў у адносінах да праваабаронцаў, якія ажыццяўлялі назіраньне на выбарчых участках, актыўна выкарыстоўваліся адміністрацыйныя затрыманьні і арышты. 12 студзеня, падчас датэрміновага галасаваньня, на адным з гарадзенскіх участкаў быў затрыманы Мікола Лемяноўскі. Супрацоўнікі міліцыі вылучылі супраць яго традыцыйнае для грамадзка-палітычных актывістаў Беларусі абвінавачаньне ў «дробным хуліганстве» і трымалі 3 сутак пад вартай. На наступны дзень пасьля выбараў, 15 студзеня, суд Кастрычніцкага раёну Гародні вынес рашэньне арыштаваць праваабаронцу на адбытыя ім 3 сутак: выбары прайшлі, і задача па нейтралізацыі назіральнікаў была выкананая.

Сябра «Беларускага Хельсінскага камітэту» Павел Левінаў, які займаўся арганізацыяй назіраньня ў Віцебску, быў затрыманы 13 студзеня каля пад'езду ўласнага дому нібыта за распаўсюд улётка. З сутак да суда П. Левінаў знаходзіўся пад вартай у ізалятары часовага ўтрыманьня, а на наступны дзень пасля выбараў суд Першамайскага раёну прызнаў яго вінаватым у «дробным хуліганстве» і вынес штраф у памеры двух базавых велічыняў (прыкладна 30 даляраў). Нягледзячы на абсурднасьць абвінавачаньняў, спробы абскардзіць судовое рашэньне ў Віцебскім абласным і Вярхоўным судзе скончыліся для праваабаронцы безвынікова: вышэйстаячыя суды ня ўгледзелі падставаў для адмены пастановаў суда.

Розныя формы ціску і перасьледу, сярод якіх — пагрозы і правакацыі, арышты і штрафы, незаконныя вобыскі і выклікі ў КДБ — на працягу ўсяго году выкарыстоўваліся ў адносінах да праваабаронцаў ва ўсіх рэгіёнах Беларусі. Асабліва хвалі рэпрэсіяў узмацняліся напярэдадні значных грамадзка-палітычных акцыяў.

Так, напярэдадні Дня Волі, які традыцыйна адзначаецца 25 сакавіка, былі прэвентыўна затрыманыя і абвінавачаныя ў «дробным хуліганстве»: Ігар Леднік (Барысаў), асуджаны на 5 сутак адміністрацыйнага арышту; Уладзімір Вялічкін (Берасьце) — 2 дні знаходзіўся пад вартай, аштрафаваны на 10 базавых велічыняў; Валеры Пуціцкі (Рэчыца) — асуджаны на 2 сутак адміністрацыйнага арышту (а 21 сакавіка ён быў зьбіты невядомымі ў цывільным каля пад'езду ўласнага дому) і інш.

Напярэдадні «Еўрапейскага маршу», які адбыўся 14 кастрычніка ў Менску, было ўчыненае сапраўднае паляваньне на грамадзка-палітычных актывістаў і праваабаронцаў па ўсёй краіне: Раман Кісьляк (Берасьце) — амаль 2 сутак знаходзіўся пад вартай у ізалятары часовага ўтрыманьня, аштрафаваны на 2 базавыя велічыні па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве»; Мікола Лемяноўскі (Гародня) — арыштаваны на 5 сутак па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве»; Віктар Сазонаў (Гародня) — арыштаваны на 5 сутак па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве»; Васіль Палякоў (Гомель) — арыштаваны на 7 сутак па абвінавачаньні ў «дробным хуліганстве» і г. д.

Пра разгорнутую ўладамі кампанію застрашэньня ў гэтыя дні яскрава сьведчыць сітуацыя, у якой апынуўся праваабаронца са Смаргоні Алесь Дзергачоў. 10 кастрычніка супрацоўнікі мясцовага РАУС прадпрынялі спробу затрымаць актывіста пад выглядам учыненага ім хуліганства, у адказ на што той зачыніўся ў сваім прыватным доме. Смаргонскія праваахоўнікі на працягу цэлых сутак трымалі дом у сапраўднай аблозе. За гэты час А. Дзергачоў некалькі разоў тэлефана-

ваў пракурору раёну з заявай, што супраць яго рыхтуецца правакацыя і папярэдзіў, што не адчыніць дзвярэй, пакуль ня будзе праведзеная пракурорская праверка. Гэта дало станоўчыя вынікі, і 11 кастрычніка аблога была знятая, аднак жонцы актывіста была ўручана пазва аб ягонай яўцы на наступны дзень у РАУС. Дзергачоў выклік праігнараваў, і пра абвінавачаньне ў хуліганстве міліцыянты яму больш не нагадвалі. Праваабаронца палічыў дзеянні супрацоўнікаў міліцыі незаконнымі і зьвярнуўся па ўсёй вертыкалі пракуратуры і міліцыі аб прыцягненьні да адказнасці вінаватых у фактычным хатнім арышце і знаходжаньні на ягоным зямельным участку без дазволу. У выніку настойлівага абскарджаньня А. Дзергачоў атрымаў афіцыйныя прабачэньні «за прычыненыя нязручнасьці» ад намесьніка начальніка ўпраўленьня УУС Гарадзенскага аблвыканкаму сп. Рыбака. Міліцэйскае начальства нарэшце прызнала «факт недахопаў пры правядзеньні спецыяльных мерапрыемстваў па папярэджаньні і выяўленьні правапарушэньняў, якія былі арганізаваныя паблізу Вашага месца пражываньня» ў выглядзе знаходжаньня супрацоўнікаў міліцыі на тэрыторыі домаўладаньня бяз згоды ўласьніка (аднак не прызнаны факт правядзеньня спецаперацыі менавіта ў дачыненьні да праваабаронцы). Адначасова прапаноўваў Алесь Дзергачоў аб унясенні ў органы МУС і КДБ палажэньняў аб недапушчальнасьці «адвольных затрыманьняў, якія ўвасабляюцца з дапамогай суда ў законную сілу», была пакінутая без рэагаваньня, паколькі ўказаныя арганізацыі, па меркаваньні сп. Рыбака, працуюць строга ў рамках дзеючага заканадаўства.

Трэба адзначыць, што гэта рэдкі выпадак, калі дзяржаўныя органы ўлады хаця і не цалкам, але прызналі парушэньне закону ў дачыненьні да грамадзкага актывіста. У пераважнай большасьці выпадкаў скаргі на незаконныя дзеянні супрацоўнікаў міліцыі, беспадстаўныя затрыманьні і рашэньні судаў звычайна не задавальняюцца: кругавая парубка органаў дзяржаўнай улады застаецца мацнейшай за законы і правы грамадзянаў.

Часта ў справе перасьледу праваабаронцаў да праваахоўных органаў падключаўся і камітэт дзяржбясьпекі. 5 кастрычніка ў Гомелі супрацоўнікі КДБ правялі вобвыск у прыватным доме, дзе арандуе офіс старшыня Гомельскага абласнога аддзяленьня РГА «Прававыя ініцыятывы» Леанід Судаленка. Падчас вобвыску былі канфіскаваныя сістэмныя блокі кампутараў і капіравальная тэхніка. Напярэдадні «Еўрапейскага маршу» праваабаронца з Бабруйска Ігар Ходзька атрымаў пазву зьявіцца 14 кастрычніка ў гарадзкі аддзел КДБ дзеля «правядзеньня апытаньня» ў якасьці сьведкі. Аднак паколькі такой формы стасункаў КДБ з грамадзянамі, як «апытаньне» не прадугледжана

заканадаўствам, праваабаронца праігнараваў выклік у органы дзяржбяспекі.

Ціску на працягу году падвяргаліся і адвакаты, якія ўдзельнічалі ў якасці абаронцаў грамадзкіх і палітычных лідэраў і актывістаў. Найбольш яркі прыклад — звальненне з адвакатуры Ігара Рынкевіча, які абараняў экс-кандыдата ў прэзідэнты, старшыню Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) Аляксандра Казуліна. У пачатку сакавіка Галоўнае ўпраўленне папярэдняга расьсьледаваньня (ГУПР) МУС зьвярнулася да старшыні Рэспубліканскай калегіі адвакатаў з просьбай даць ацэнку дзейнасьці І. Рынкевіча. ГУПР паведаміла, што праводзіць расьсьледаваньне справаў пяцігадовай даўніны, у якіх адвакат выступаў у якасці абаронцы і нібыта дапусьціў парушэньні правалаў прафэсійнай этыкі. Нібыта знайшоўся чалавек, які даваў адвакату чатыры гады таму 50 далараў. Ігар Рынкевіч успрыняў дзеянньні дзяржаўных органаў як падрыхтоўку чарговай дысцыплінарнай вытворчасці з мэтай пазбаўленьня яго адвакацкай ліцэнзіі. Не чакаючы гэтага, ён вырашыў сам падаць заяву аб звальненні па ўласным жаданьні ў Мінскую абласную калегію адвакатаў. «Я не буду чакаць, пакуль мяне зольняць рукамі маіх жа калегаў», — растлумачыў адвакат сваю пазіцыю. У красавіку Мінская абласная калегія адвакатаў задаволіла заяву Ігара Рынкевіча.

Калі ў адносінах да беларускіх праваабаронцаў выкарыстоўваліся рэпрэсіі і ціск, то адносна прадстаўнікоў міжнароднай праваабарончай супольнасьці была абраная тактыка ігнараваньня. З 29 кастрычніка па 1 лістапада ў Беларусі з візітам знаходзілася прэзідэнт Міжнароднай федэрацыі правоў чалавека (FIDH) Сухайр Белхасен. Прэзідэнт FIDH планавала прыехаць на некалькі дзён раней, каб патрапіць на працэс у Вярхоўным судзе, дзе разглядалася справа аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна», сябра Федэрацыі, але на гэты час беларускія ўлады адмовіліся ёй выдаць візу. Напярэдадні візіту парыжская штаб-кватэра накіравала ад імя спадарыні Белхасен афіцыйныя лісты ў беларускія міністэрствы замежных справаў, юстыцыі, унутраных справаў і інфармацыі з просьбай аб арганізацыі сустрэчаў. Ніякіх адказаў ад дзяржаўных органаў — ні станоўчых, ні адмоўных — прэзідэнт FIDH так і не атрымала. Не было рэагаваньня і на просьбу да міністра ўнутраных справаў У. Навумава адносна магчымасьці наведваньня прэзідэнтам Міжнароднай федэрацыі правоў чалавека палітвязьня Зьмітра Дашкевіча ў шклоўскай калоніі. Пры гэтым амбасада Францыі ў Беларусі паведаміла, што зрабіла ўсё магчымае дзеля арганізацыі сустрэчы Сухайр Белхасен з прадстаўні-

камі МЗС. Прэсавы сакратар МЗС Беларусі Андрэй Папоў пацвердзіў, што міністэрства атрымала просьбу прэзідэнта FIDH аб сустрэчы, ведае пра візіт у Беларусь: «Мы ведаем пра гэты візіт. Просьба аб сустрэчы ў МЗС сапраўды накіроўвалася ў наш адрас. Цяпер гэтая просьба вывучаецца. Ці адбудзецца гэтая сустрэча, будзе залежаць ад працоўнага графіку пэўных супрацоўнікаў і кіраўнікоў міністэрства». Аднак у чыноўнікаў ніводнага з міністэрстваў так і «не знайшлося часу» і жаданьня для абмеркаваньня пытаньняў правоў чалавека з кіраўніком вядучай міжнароднай праваабарончай структуры.

Беларускі ўрад працягнуў практыку ігнараваньня сваіх абавязкаў у справе выкананьня рэкамендацыяў Камітэту ААН па правах чалавека па індывідуальных зваротах грамадзянаў Беларусі аб парушэньні грамадзянскіх і палітычных правоў. Без рэагаваньня засталіся рашэньні Камітэту адносна ліквідацыі Праваабарончага цэнтру «Вясна», адмовы ў рэгістрацыі праваабарончай арганізацыі «Хельсінкі XXI», рашэньні па індывідуальных зваротах праваабаронцаў Леаніда Сьвеціка з Віцебску, Уладзіміра Вялічкіна з Берасьця і іншыя. Увогуле ніводнае з 16 рашэньняў Камітэту аб прызнаньні парушэньняў правоў грамадзянаў Рэспублікі Беларусь, прынятых з моманту ратыфікацыі дзяржавай першага Факультатываўнага пратаколу да Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах, не было выкананае.

Пазіцыя беларускіх уладаў па ўхіленьні ад выкананьня ўзьятых на сябе міжнародных абавязаньстваў адзначаная ў Рэзалюцыі адносна сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, ухваленай спачатку Трэцім камітэтам, а затым Генэральнай Асамблеяй ААН. У Рэзалюцыі выказваецца глыбокая занепакоенасьць «з нагоды таго, што ўрад Беларусі ня ў поўнай ступені супрацоўнічае з усімі механізмамі Савету па правах чалавека, у прыватнасьці са спецыяльнымі дакладчыкамі па пытаньні аб становішчы правоў чалавека ў Беларусі». Вядома, Рэзалюцыя Генасамблеі ня мае сілы закону і не падлягае абавязковаму выкананьню, але зьяўляецца сур'ёзным сігналам ад міжнароднай супольнасьці. Беларускія ўлады ў чарговы раз адмовіліся ўспрыняць гэты сігнал і заявілі, што дакумент «ня мае ні прававых, ні палітычных падставаў».

Выказваючы яўнае непрызнаньне аўтарытэту дзеючых механізмаў Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў, Беларусь разам з тым вылучала сваю кандыдатуру ў Раду ААН па правах чалавека, хаця мэта Рады і яе новых сяброў — гэта выкананьне стандартаў правоў чалавека і поўнае супрацоўніцтва з самім міжнародным органам. Абсурднасьць гэтага вылучэньня адзначылі ня толькі беларускія праваабаронцы, але і каля 40 праваабарончых арганізацыяў сьвету, Камісія па пытаньнях правоў

чалавека нямецкага бундэстагу, Камісія па юрыдычных пытаннях і правах чалавека Парламенцкай асамблеі Рады Еўропы, былі прэзідэнт Чэхіі Вацлаў Гавел і многія іншыя. 17 траўня па выніках галасавання Генеральнай Асамблеі ў склад Рады ААН па правах чалавека Беларусь не патрапіла. Урад зрабіў з гэтага прадказальныя высновы: «ААН усё часцей выкарыстоўваецца дзяржавамі дзеля зьвяздзеньня палітычных рахункаў і аказаньня ціску на іншыя краіны», — так пракаментавалі прэс-сакратар МЗС Андрэй Папоў вынікі галасавання Генасамблеі.

Разам з тым праваабарончая супольнасьць з расчараваньнем сустрэла рашэньне Рады ААН, прынятае ў чэрвені 2007 году, аб скасаваньні пасады сьпецдакладчыка па пытаннях правоў чалавека ў Беларусі. Сьпецдакладчык быў прызначаны згодна з Рэзалюцыяй Камісіі ААН у 2004 годзе, і ягоныя даклады пра стан правоў чалавека ў Беларусі на працягу гэтага часу зьяўляліся важнай крыніцай данясення аб'ектыўнай інфармацыі да міжнароднай грамадзкасьці. Адзначым, што Беларусь за гэтыя гады ніводнага разу не дала дазволу сьпецдакладчыку наведаць краіну, цалкам адмаўляючыся ад супрацоўніцтва. Па меркаваньні беларускіх праваабаронцаў, скасаваньне дадзенай пасады стала своеасаблівым крокам насустрач беларускім уладам, ад якіх у сваю чаргу чакаюцца станоўчыя зрухі ў галіне выкананьня сваіх абавязкаў перад уласнымі грамадзянамі і міжнароднай супольнасьцю.

**Рэзалюцыя Генеральнай Асамблеі ААН па сітуацыі
ў галіне правоў чалавека ў Беларусі,
19 сьнежня 2007 году**

Арганізацыя Аб'яднаных Нацыяў

ГЕНЕРАЛЬНАЯ АСАМБЛЕЯ

Шэсьцьдзесят другая сесія

Трэці камітэт

Пункт 70 (с) павесткі дня

Заахвочваньне і абарона правоў чалавека: становішча ў галіне правоў чалавека і даклады спецыяльных дакладчыкаў і прадстаўнікоў

Аўстралія, Аўстрыя, Бельгія, Балгарыя, Венгрыя, Германія, Грэцыя, Данія, Ізраіль, Ірландыя, Іспанія, Італія, Канада, Кіпр, Латвія, Літва, Люксембург, Мальта, Нідэрланды, Польшча, Партугалія, Румынія, Славакія, Славенія, Злучанае Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі, Злучаныя Штаты Амерыкі, Фінляндыя, Францыя, Чэшская Рэспубліка, Швейцарыя, Швецыя, Эстонія, Японія

СТАНОВІШЧА Ў ГАЛІНЕ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ

Генеральная Асамблея,

кіруючыся мэтамі і прынцыпамі Статуту Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў, палажэньнямі Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, Міжнародных пактаў аб правах чалавека і іншых прымяняльных дакументаў у галіне правоў чалавека,

зноўку пацвярджаючы, што ўсе дзяржавы абавязаныя заахвочваць і абараняць правы чалавека і асноўныя свабоды і выконваць свае міжнародныя абавязальствы,

улічваючы, што Беларусь зьяўляецца ўдзельнікам Міжнароднага пакту аб грамадзянскіх і палітычных правах і першага Факультатыўнага пратаколу да яго, Міжнароднага пакту аб эканамічных, сацыяльных і культурных правах, Міжнароднай канвенцыі аб ліквідацыі ўсіх фор-

маў расавай дыскрымінацыі, Канвенцыі супраць катаваньняў і іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжаючых годнасьць відаў абыходжаньня і пакараньня, Канвенцыі аб ліквідацыі ўсіх формаў дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын і Факультатыўнага пратаколу да яе і Канвенцыі аб правах дзіцяці і факультатыўных пратаколаў да яе,

спасылаючыся на рэзалюцыі Камісіі па правах чалавека 2003/14 ад 17 красавіка 2003 году, 2004/14 ад 15 красавіка 2004 году і 2005/13 ад 14 красавіка 2005 году, рашэньне 1/102 Савету па правах чалавека ад 30 чэрвеня 2006 году і сваю рэзалюцыю 61/175 ад 19 сьнежня 2006 году,

зьвяўляючыся заклапочанай тым, што прэзідэнцкія выбары, якія адбыліся 19 сакавіка 2006 году, былі праведзеныя з сур'ёзнымі парушэньнямі, абумоўленымі адвольным прымяненнем улады дзяржавы, і ў значнай ступені не адпавядалі абавязацельствам Беларусі ў межах Арганізацыі па бясьпецы і супрацоўніцтву ў Еўропе адносна правядзеньня свабодных і справядлівых выбараў, што ўрад не прадпрыняў мераў дзеля забесьпячэньня таго, каб выбары ў мясцовыя органы ўлады 14 студзеня 2007 адпавядалі міжнародным стандартам, і што сітуацыя ў галіне правоў чалавека ў Беларусі ў 2007 годзе працягвала сур'ёзна пагаршацца, што дакументальна пацьверджана ў дакладах Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека Арганізацыі па бясьпецы і супрацоўніцтву ў Еўропе і ў дакладзе Сьпецыяльнага дакладчыка па пытаньні аб становішчы ў галіне правоў чалавека ў Беларусі ад 12 чэрвеня 2007 году, які ўстанавіў, што ў Беларусі працягваюць адбывацца сістэматычныя парушэньні правоў чалавека,

зьвяўляючыся расчараванай тым, што беларускія ўлады зноўку не стварылі ўмоваў для свабоднага выказваньня беларускім народам сваёй волі падчас выбараў у мясцовыя органы ўлады 14 студзеня 2007 году ў выніку адмовы ў ажыццяўленьні асноўных правоў на свабоду сходаў і асацыяцыяў, а таксама адсутнасьцю прагрэсу ў ліквідацыі ўрадам Беларусі ўказаных недахопаў,

1. выказвае глыбокую заклапочанасьць:

а) з нагоды працягу выкарыстаньня сістэмы крымінальнага правасудзьдзя для таго, каб прымусіць замаўчаць палітычную апазіцыю і праваабаронцаў, у тым ліку ў форме адвольнага затрыманьня, невыкананьня належных працэсуальных нормаў і закрытых палітычных судовых працэсаў над вядучымі прадстаўнікамі апазіцыі і праваабаронцамі;

ПАРУШЭННІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

- b) з нагоды таго, што ўрад Беларусі ня ў поўнай ступені супрацоўнічае з усімі механізмамі Савету па правах чалавека, у прыватнасці са спецыяльнымі дакладчыкамі па пытаннях аб становішчы правоў чалавека ў Беларусі, адзначаючы сур'ёзную заклапочанасць у сувязі з працягам сістэматычных парушэнняў правоў чалавека ў Беларусі і далейшай эрозіяй дэмакратычнага працэсу, якую выказалі сем незалежных экспертаў па правах чалавека Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў у заяве ад 29 сакавіка 2006 году;
- c) з нагоды таго, што нягледзячы на падрабязныя рэкамендацыі Арганізацыі па бясъецы і супрацоўніцтву ў Еўропе і на дыялог, які адбыўся паміж урадам і Арганізацыяй па бясъецы і супрацоўніцтву ў Еўропе пасля папярэдніх выбараў, і нягледзячы на заклікі Генеральнай Асамблеі прыняць рэкамендацыі Арганізацыі па бясъецы і супрацоўніцтву ў Еўропе пасля прэзідэнцкіх выбараў 2006 году, у правядзенні якіх былі адзначаныя сур'ёзныя парушэнні, Беларусь зноўку ня выканала сваіх міжнародных абавязацельстваў адносна правядзення свабодных і справядлівых выбараў у муніцыпальныя органы ў студзені 2007 году, у тым ліку выкарыстоўвала запалохваньне і адвольнае прымяненне нормаў рэгістрацыі дзеля выключэння кандыдатаў ад апазіцыі, сур'ёзна абмяжоўвала доступ зарэгістраваных кандыдатаў да выбаршчыкаў і сродкаў масавай інфармацыі, ужываючы пастаянны прыгнёт, затрыманні і арышты палітычных актывістаў і актывістаў грамадзянскай супольнасці, адлюстроўваючы ў негатывым сьвятле ў дзяржаўных сродках масавай інфармацыі кандыдатаў ад апазіцыі і актывістаў, у тым ліку праваабаронцаў, а таксама не дапускаючы незалежных мясцовых назіральнікаў на выбарчыя ўчасткі;
- d) з нагоды працягу адвольнага прымянення нормаў рэгістрацыі дзеля пазбаўлення няўрадавых арганізацыяў магчымасці функцыянаваць, у тым ліку выкарыстання адвольнай адмовы ў арэндзе і высяленні арганізацыяў, з тым, каб перашкодзіць ім набыць дзеючыя адрасы;
- e) з нагоды працягу ўціску і затрыманьняў беларускіх журналістаў і часовага спынення і забароны дзейнасці незалежных сродкаў масавай інфармацыі, якія асьвятляюць дэманстрацыі апазіцыі на месцах, і з нагоды таго, што вышэйшыя службовыя асобы ўраду Беларусі, як сьцьвярджаецца, былі датычныя да гвалтоўнага зьнікнення і/ці адвольнага пакарання сьмерцю трох палітычных апанентаў цяперашніх уладаў у 1999 годзе і аднаго журналіста ў 2000 годзе, а таксама з нагоды працягу ўтойваньня фактаў падчас праводзімых расьсьледавань-

ПАРУШЭНЬНІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

няў, што дакументальна пацверджана ў дакладзе, зацверджаным Парламенцкай асамблеяй Савету Еўропы ў рэзалюцыі ад 28 красавіка 2004 году, і з нагоды таго, што Беларусь ігнаруе заклікі гэтага органу растлумачыць іх зьнікненьне;

- f) з нагоды нежаданьня ўладаў Беларусі прыслухацца да заклікаў узаважыць ліцэнзію на адукацыйную дзейнасьць Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту ў Менску, а таксама з нагоды ўсё большага ўціску студэнтаў гэтага ўніверсітэту, пакуль ён дзейнічае за мяжой;
- g) з нагоды няспынных усё новых паведамленьняў аб уціску і закрыцьці няўрадавых арганізацыяў, арганізацыяў нацыянальных меншасьцяў, незалежных сродкаў масавай інфармацыі, рэлігійных групаў, апазіцыйных палітычных партыяў, незалежных прафсаюзаў і незалежных моладзевых і студэнцкіх арганізацыяў, а таксама з нагоды ўціску і перасьледу прыватных асобаў, у тым ліку студэнтаў і іх родных, якія ўдзельнічаюць у дзейнасьці, накіраванай на заахвочваньне і абарону правоў чалавека, законнасьці і дэмакратыі, асабліва студэнтаў, якія вяртаюцца ў Беларусь;

2. настойліва заклікае ўрад Беларусі:

- a) неадкладна і безумоўна вызваліць усіх асобаў, затрыманых па палітычна матываваных прычынах, і іншых асобаў, затрыманых за ажыцьцяўленьне ці прапаганду правоў чалавека;
- b) спыніць палітычна матываваны судовы перасьлед, уціск і запалохваньні палітычных апанэнтаў, актывістаў і праваабаронцаў, якія выступаюць за дэмакратыю; незалежных сродкаў масавай інфармацыі, актывістаў з ліку нацыянальных меншасьцяў, рэлігійных арганізацыяў, навучальных устаноў і суб'ектаў грамадзянскай супольнасьці, а таксама спыніць уціск студэнтаў і стварыць магчымасьці для таго, каб яны маглі працягваць навучаньне ў Беларусі;
- c) прывесьці выбарчы працэс і заканадаўчую базу ў адпаведнасьць з міжнароднымі стандартамі, асабліва стандартамі Арганізацыі па Бясьпецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, прадэманстраваць такую прыхільнасьць у кантэксьце парламенцкіх выбараў, якія павінны адбыцца ў 2008 годзе, і ліквідаваць недахопы выбарчага працэсу, пра якія казалася ў дакладзе Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека ад 7 чэрвеня 2006 году, уключаючы законы аб выбарах і працэдуру іх

ПАРУШЭННІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

правядзеньня, якія абмяжоўваюць магчымасьці кандыдатаў ад апазіцыі de facto у плане правядзеньня выбарчай кампаніі, адвольнае прымяненьне законаў аб выбарах, уключаючы законы аб рэгістрацыі кандыдатаў, стварэньне перашкодаў для рэалізацыі права на доступ да сродкаў масавай інфармацыі, тэндэнцыйнае асьвятленьне пытанняў дзяржаўнымі сродкамі масавай інфармацыі і фальсіфікацыю вынікаў падліку галасоў;

- d) паважаць права на свабоду слова, сходаў і асацыяцыяў;
- e) адхіліць ад пасады афіцыйных асобаў, якія, як сьцьвярджаецца, датычныя да любых справаў аб гвалтоўных зьнікненьнях, адвольных пакараньняў і катаваньняў і іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прыніжаючых годнасьць відаў абыходжаньня і пакараньня, на перыяд сьледзтва па такіх справах і забясьпечыць прыняцьце ўсіх неабходных мераў дзеля ўсебаковага і бесстаронняга расьсьледаваньня такіх справаў, прыцягнуць асобаў, якім інкрымінуюцца гэтыя злачынствы, да адказнасьці ў незалежным судзе і, у выпадку прызнаньня іх вінаватымі, забясьпечыць, каб яны былі пакараныя згодна з міжнароднымі абавязальствамі Беларусі ў галіне правоў чалавека;
- f) забясьпечыць выкананьне права на свабоду рэлігіі ці перакананьняў, уключаючы магчымасьць падтрыманьня сувязі з асобнымі асобамі і аб'яднаньнямі ў пытаннях рэлігіі ці перакананьняў на нацыянальным і міжнародным узроўнях;
- g) правесьці расьсьледаваньне і пакараць асобаў, вінаватых у кепскім абыходжаньні з праваабаронцамі і прадстаўнікамі палітычнай апазіцыі, іх адвольных арыштах і пазбаўленьні іх волі;
- h) выканаць рэкамендацыі Камісіі Міжнароднай арганізацыі працы адносна выкананьня асноўных правоў працоўных на свабоду асацыяцыяў;
- i) прыняць усе іншыя меры, да якіх заклікала Камісія па правах чалавека ў сваёй рэзалюцыі 2005/13, а таксама Генэральная Асамблея ў сваёй рэзалюцыі 61/175;

3. настойвае на тым, каб урад Беларусі ў поўнай меры супрацоўнічаў з Саветам па правах чалавека і ягонымі механізмамі, а таксама з усімі механізмамі Арганізацыі па бясьпецы і супрацоўніцтву ў Еўропе.

Рэзалюцыя Трэцяга камітэту ААН аб мараторыі на прымяненне сьмяротнага пакараньня, 15 лістапада 2007 году

Арганізацыя Аб'яднаных Нацыяў

ГЕНЕРАЛЬНАЯ АСАМБЛЕЯ

Шэсьцьдзесят другая сесія

Трэці камітэт

Пункт 70 (b) павесткі дня

Заахвочваньне і абарона правоў чалавека: пытаньні правоў чалавека, уключаючы альтэрнатыўныя падыходы ў справе садзеяньня эфэктыўнаму выкананьню правоў чалавека і асноўных свабодаў

Аўстралія, Аўстрыя, Албанія, Ангола, Андора, Аргентына, Армения, Бельгія, Бенін, Балгарыя, Балівія, Босьнія і Герцагавіна, Бразілія, былая югаслаўская Рэспубліка Македонія, Вануату, Венгрыя, Венесуэла (Баліварыянская Рэспубліка), Габон, Гвінея-Бісау, Германія, Гандурас, Грэцыя, Грузія, Данія, Ізраіль, Ірландыя, Ісландыя, Іспанія, Італія, Кабо-Вердзе, Кіпр, Калумбія, Коста-Рыка, Латвія, Літва, Ліхтэнштэйн, Люксембург, Мальта, Маршалавы Выспы, Мексіка, Мікранэзія (Федэратыўныя Штаты), Малдова, Манака, Нідэрланды, Нікарагуа, Новая Зеландыя, Нарвегія, Панама, Парагвай, Польшча, Партугалія, Румынія, Самоа, Сан-Марына, Сэрбія, Славакія, Славенія, Злучанае Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі, Цімор-Лешці, Тувалу, Турцыя, Украіна, Уругвай, Філіпіны, Фінляндыя, Францыя, Харватыя, Чарнагорыя, Чэшская Рэспубліка, Чылі, Швейцарыя, Швецыя, Эквадор, Эстонія

Мараторый на прымяненне сьмяротнага пакараньня

Генеральная Асамблея,

кіруючыся мэтамі і прынцыпамі, замацаванымі ў Статуце Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў,

спасылаючыся на Усеагульную дэкларацыю правоў чалавека, Міжнародны пакт аб грамадзянскіх і палітычных правах і Канвенцыю аб правах дзіцяці,

ПАРУШЭННІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

спасылаючыся таксама на рэзалюцыі па пытанні аб сьмяротным пакараньні, якія былі прынятыя за апошняе дзесяцігодзьдзе Камісіяй па правах чалавека на кожнай наступнай сесіі (апошняй з іх зьяўляецца рэзалюцыя 2005/59), у якіх утрымліваецца заклік да дзяржаваў, у якіх яшчэ захоўваецца сьмяротнае пакараньне, цалкам адмяніць яе і ў якасьці часовай меры ўстанавіць мараторый на прывядзеньне сьмяротных прысудаў у выкананьне,

нагадваючы аб важных выніках, якіх дабілася былая Камісія па правах чалавека ў пытанні аб сьмяротным пакараньні, і прадугледжваючы, што Савет па правах чалавека мог бы працягнуць працу па гэтым пытанні,

беручы пад увагу, што прымяненьне сьмяротнага пакараньня падрывае чалавечую годнасьць, і зьяўляючыся перакананай у тым, што мараторый на прымяненьне сьмяротнага пакараньня садзейнічае больш поўнаму выкананьню і прагрэсіўнаму разьвіцьцю правоў чалавека, што няма ніякіх пераканаўчых доказаў таго, што сьмяротнае пакараньне зьяўляецца фактарам стрымліваньня, і што любыя памылкі ці недахопы сістэмы правасудзьдзя ў справе прымяненьня сьмяротнага пакараньня маюць незваротны і непапраўны характар,

вітаючы рашэньні аб увядзеньні мараторыю на прывядзеньне сьмяротных прысудаў у выкананьне, якія прымаюцца ўсё большай колькасьцю дзяржаваў, і якія ў шматлікіх выпадках прыводзяць да адмены сьмяротнага пакараньня,

1. *выказвае глыбокую занепакоенасьць* з нагоды працягу прымяненьня сьмяротнага пакараньня;

2. *заклікае* ўсе дзяржавы, у якіх усё яшчэ захоўваецца сьмяротнае пакараньне:

- a) выконваць міжнародныя нормы, якія забяспечваюць гарантыі абароны правоў асобаў, якім пагражае сьмяротнае пакараньне, у прыватнасьці мінімальныя стандарты, устаноўленыя ў дадатку да рэзалюцыі 1984/50 Эканамічнага і Сацыяльнага Савету ад 25 траўня 1984 году;
- b) прадстаўляць Генеральнаму сакратару інфармацыю аб прымяненьні сьмяротнага пакараньня і выкананьні гарантыяў абароны правоў асобаў, якім пагражае сьмяротнае пакараньне;

- с) паступова абмяжоўваць прымяненьне сьмяротнага пакараньня і скарачаць колькасць злачынстваў, якія могуць карацца сьмяротным пакараньнем;
  - д) увесці мараторый на прывядзеньне сьмяротных прысудаў у выкананьне ў мэтах адмены сьмяротнага пакараньня;
3. *заклікае* дзяржавы, у якіх было адмененае сьмяротнае пакараньне, зноўку яго ня ўводзіць;
4. *просіць* Генеральнага сакратара прадставіць Генеральнай Асамблеі на яе шэсьцьдзсят трэцяй сесіі даклад аб выкананьні дадзенай рэзалюцыі;
5. *пастанаўляе* працягнуць разгляд гэтага пытаньня на сваёй шэсьцьдзсят трэцяй сесіі па тым жа пункце павесткі дня.

**Меркаваньне Камітэту па правах чалавека ААН адносна
ліквідацыі Праваабарончага цэнтру «Вясна»
(пераклад з англійскай мовы)**

Міжнародны Пакт аб Грамадзянскіх і Палітычных Правах

ССРР/С/90/D/1296/2004

7 жніўня 2007-08-20

Арыгінал: па-ангельску

Камітэт па Правах Чалавека

Дзевяноста сесія

9 — 27 ліпеня 2007 г.

Меркаваньні

Нумар паведамленьня **1296/2004**

Прадстаўлена: Аляксандрам Бяляцкім і іншымі (адвакатам не прадстаўлена)

Меркаваная ахвяра: аўтары

Дзяржава-ўдзельнік: Рэспубліка Беларусь

Дата паведамленьня: 8 красавіка 2004 (першапачатковае прадстаўленьне)

Дакументальныя спасылкі: рашэньне сьпецдакладчыка 97, перададзенае дзяржаве-ўдзельніцы 2 ліпеня 2004 г. (не выдадзена ў форме дакументу)

Дата прыняцця Меркаваньняў: 24 ліпеня 2007 г.

GE.07-43487

Тэма: ліквідацыя праваабарончага аб'яднаньня паводле судовага рашэньня ўладаў дзяржавы-ўдзельніцы

Пытаньні сутнасьці: Роўнасьць перад законам; забароненая дыскрымінацыя; права на свабоду асацыяцыі; дапушчальныя абмежаваньні; права на вызначэньне правоў і абавязкаў у судовым працэсе і разбіральніцтва кампетэнтным, незалежным і бесстароннім судом.

Працэдурныя пытаньні: неабгрунтаванасьць прэтэнзіяў;

Артыкулы Пакту: Артыкул 14, пункт 1; 22, пункты 1 і 2; 26

Артыкулы Факультатыўнага Пратаколу: Артыкул 2

24 ліпеня 2004 г. Камітэт па Правах Чалавека прымае далучаны тэкст Меркаваньняў Камітэту згодна з артыкулам 5, пункт 4 Факультатыўнага Пратаколу адносна паведамленьня № 1296/2004.

Дадатак

Меркаваньні Камітэту па Правах Чалавека згодна з артыкулам 5, пункт 4 Факультатыўнага Пратаколу да Міжнароднага Пакту аб Грамадзянскіх і Палітычных Правах

Дзевяностая Сесія

адносна

Паведамленьня 1296/2004**

Прадстаўленага: Аляксандрам Бяляцкім і іншымі (не прадстаўленыя адвакатам)

Меркаваная ахвяра: аўтары

Дзяржава-ўдзельнік: Беларусь

Дата паведамленьня: 8 красавіка 2004 (першапачатковае прадстаўленьне)

Камітэт па Правах Чалавека, заснаваны згодна з артыкулам 28 Міжнароднага Пакту па Грамадзянскіх і Палітычных Правах,

на сваім паседжаньні 24 ліпеня 2007 г.,

скончыўшы разгяд паведамленьня № 1296/2004, прадстаўленага ў

Камітэт па Правах Чалавека Аляксандрам Бяляцкім ад свайго ўласнага і ад імя 10 іншых асобаў згодна з Факультатыўным Пратаколам Міжнароднага Пакту па Грамадзянскіх і Палітычных Правах,

Прыняўшы пад увагу ўсю пісьмовую інфармацыю, прадстаўленую яму аўтарамі паведамленьня, і дзяржавай-удзельнікам,

Прымае наступнае:

Меркаваньні згодна з пунктам 4 артыкулу 5 Факультатыўнага Пратаколу

1. Аўтарам паведамленьня зьяўляецца Аляксандр Бяляцкі, грамадзянін Беларусі, 1962 году нараджэньня, які пражывае ў Мінску, Беларусь. Паведамленьне прадстаўлена ад яго імя і ад імя 10 іншых грамадзянаў Беларусі, сябраў няўрадавага грамадзкага аб'яднаньня «Праваабарончы Цэнтр «Вясна» (далей — «Вясна»), якія пражываюць у Беларусі. Ён прадставіў даверанасьць, падпісаную ўсімі 10 суаўтарамі. Аўтар сьцьвярджае, што ўсе яны з'яўляюцца ахвярамі парушэньня Рэспублікай Беларусь пункту 1 артыкулу 14; пунктаў 1 і 2 артыкулу 22; і артыкулу 26 Міжнароднага Пакту па Грамадзянскіх і Палітычных Правах. Ён не прадстаўлены адвакатам.

Абставіны справы

2.1. Аўтар зьяўляецца старшынёй Рады «Вясны», няўрадавага аб'яднаньня, зарэгістраванага Міністэрствам Юстыцыі 15 чэрвеня 1999 году. На кастрычнік 2003 г. аб'яднаньне мела больш за 150 сябраў у

Беларусі, 4 абласныя і 2 гарадзкія зарэгістраваныя аддзяленні. Яе дзейнасць уключала маніторынг сытуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, і падрыхтоўка альтэрнатыўных дакладаў па правах чалавека ў Беларусі, якімі карысталіся і на якія спасылаліся структуры ААН. «Вясна» праводзіла назіраньне за прэзідэнцкімі выбарамі 2001 году, арганізуючы каля 2000 назіральнікаў за працэсам галасавання, а таксама выбары ў мясцовыя саветы 2003 году. Аб'яднаньне таксама займалася арганізацыяй акцый і пікетаў у сувязі з рознымі пытаннямі ў сферы правоў чалавека. «Вясна» часта падвяргалася перасьледу з боку ўладаў, такімі, як адміністрацыйнае затрыманьне яе сябраў, і праз планавыя і пазачарговыя праверкі яе памяшканьняў і дзейнасці Міністэрствам юстыцыі і падатковымі органамі.

2.2 У 2003 годзе Міністэрства юстыцыі правяло праверку статутнай дзейнасці аддзяленьняў «Вясны» і, 2 верасьня 2003 г. падало зыск у Вярхоўны Суд Рэспублікі Беларусь, патрабуючы ліквідацыі «Вясны» на падставе некалькіх меркаваных парушэньняў, учыненых аб'яднаньнем. Зыск быў пададзены на падставе артыкулу 29 Закону «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях» і артыкулу 57 частка 2.2 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу. «Вясне» былі прад'яўлены наступныя абвінавачаньні: падача дакументаў з падрабленымі подпісамі сябраў-заснавальнікаў у заяўцы на рэгістрацыю ў 1999 г.; наяўнасць толькі 8, а не 10 сябраў-заснавальнікаў, згодна з патрабаваньнямі, у магілёўскім аддзяленьні «Вясны» на момант рэгістрацыі; нявыплата сяброўскіх унёскаў, прадугледжаных статутам «Вясны» і нестварэньне менскага аддзяленьня; дзейнасць у якасьці грамадзкага абаронцы правоў і свабодаў грамадзянаў, якія не зьяўляюцца сябрамі «Вясны», у Вярхоўным Судзе, насуперак артыкулу 72 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу, артыкулу 22 Закону «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях», і ўласнаму статуту; і парушэньне выбарчага заканадаўства, быццам бы ўчыненага падчас назіраньня за прэзідэнцкімі выбарамі ў 2001 годзе.

2.3 10 верасьня 2003 г. Вярхоўны суд пачаў разгляд грамадзянскай справы супраць «Вясны» на падставе зыску Міністэрства юстыцыі. 28 кастрычніка 2003 г. падчас слуханьняў судзьдзя Вярхоўнага Суда задаволіў абвінавачаньне ў парушэньні выбарчага заканадаўства, але адхіліў астатнія абвінавачаньні, і пастанавіў ліквідаваць «Вясну». Адносна парушэньняў выбарчага заканадаўства, Вярхоўны Суд пастанавіў, што «Вясна» ня выканала ўстаноўленай працэдуры накіраваньня назіральнікаў на паседжаньні выбарчай камісіі і на выбарчыя ўчасткі. Адпаведныя вытрымкі з рашэньня Вярхоўнага Суда ад 28 кастрычніка 2003 году сьведчылі:

«А менавіта, арганізацыя дасылала пустыя формы вытрымак з пратаколу паседжаньняў Рады ад 18 чэрвеня, 1 і 22 ліпеня, 1 і 5 жніўня 2001 году

ў магілёўскую і брэсцкую вобласьці. Адпаведна, гэтыя формы былі адвольна запоўненыя імёнамі грамадзянаў, адносна якіх не было прынятага рашэньня пра накіраваньне іх назіральнікамі, і якія не зьяўляліся сябрамі аб'яднаньня.

У Пастайскім раёне, адзін з сябраў аб'яднаньня прапаноўваў грошы грамадзянам, якія не былі сябрамі ні «Вясны», ні іншага аб'яднаньня, за тое, каб тыя былі назіральнікамі на выбарчых участках, і ў іх прысутнасьці запаўняў вытрымкі з пратаколаў паседжаньняў Рады.

Падобныя парушэньні закону па накіраваньні назіральнікаў ад грамадзкага аб'яднаньня адбываліся на выбарчых участках № 30 і № 46 Навагрудскага раёну».

Суд пастанавіў, што парушэньне выбарчага заканадаўства было дастаткова «грубым», каб прымяніць частку 2 артыкулу 57 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу. Высновы суда былі падмацаваныя пісьмовым папярэджаньнем, вынесеным Міністэрствам юстыцыі кіраўнічаму органу «Вясны» 28 жніўня 2001 г. і пастановай Цэнтральнай Камісіі па правядзеньню выбараў і рэспубліканскіх рэферэндумаў (далей ЦВК) ад 8 верасьня 2001 г. Апошняя пастанова была вынесена на падставе праверак, здзейсьненых Міністэрствам юстыцыі і Генэральнай пракуратурай.

2.4. Рашэньне Вярхоўнага Суда ўступае ў сілу адразу пасля яго прыняцця. Па беларускім заканадаўстве, рашэньне Вярхоўнага Суда зьяўляецца канчатковым і ня можа быць абскарджана ў касацыйным парадку. Рашэньне Вярхоўнага Суда можа быць абскарджана толькі ў парадку нагляду і адменена старшынёй Вярхоўнага Суда альбо Генэральным пракурорам Рэспублікі Беларусь. Скарга прадстаўнікоў «Вясны» на імя старшыні Вярхоўнага Суда пра разгляд у парадку нагляду рашэньня Вярхоўнага Суда ад 28 кастрычніка 2003 году была адхіленая 24 снежня 2003 году. Іншых унутраных сродкаў прававой абароны для абскарджаньня рашэньня аб ліквідацыі «Вясны» не існуе; унутранае заканадаўства забараняе дзейнасьць незарэгістраваных арганізацыяў у Беларусі.

Скарга

3.1. Аўтар сцвярджае, што рашэньне аб ліквідацыі «Вясны» зьяўляецца парушэньнем яго правоў і правоў суаўтараў згодна з артыкулам 22 пунктам 1 Пакту. Ён сьцьвярджае, што насуперак артыкулу 22, частка 2, абмежаваньні, накладзеныя дзяржавай-удзельнікам на выкананьне яго правоў, не адпавядаюць крытэрам патрэбы абароны інтарэсаў нацыянальнай альбо грамадзкай бясьпекі, парадку, здароўя альбо маралі, альбо правоў і свабодаў іншых.

3.2. Аўтар сьцьвярджае, што яму і іншым суаўтарам было адмоўлена ў роўнасьці перад судамі і ў праве на вызначэньне правоў і абавязкаў ў судовым працэсе (артыкул 14. пункт 1 Пакту).

3.3. Аўтар мяркуе, што ўлады дзяржавы-удзельніка парушылі яго правы і правы суаўтараў на роўнасьць перад законам і забарону дыскрымінацыі (артыкул 26), на падставе іх палітычных перакананьняў.

3.4. Аўтар аспрэчвае прымяненьне закону 57 часткі 2 Грамадзянска-працэсуальнага Кодэксу (параграф 2.3. вышэй) для ліквідацыі «Вясны». Згодна з артыкулам 117, часткі 3 Грамадзянска-працэсуальнага Кодэксу, прававы рэжым адносна грамадзкіх аб'яднаньняў у іх статусе ўдзельнікаў грамадзянскіх зносінаў, зьяўляецца прадметам асобнага закону. Такім чынам, межы «неаднаразовага зьдзяйсненьня грубых парушэньняў заканадаўства», за якія аб'яднаньне можа быць ліквідавана ў судовым парадку па артыкуле 57 Грамадзянска-працэсуальнага Кодэксу, мусяць быць вызначаныя на падставе гэтага асобнага закону. Па Законе «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях, аб'яднаньне можа быць ліквідавана ў судовым парадку калі яно зьдзейсьніць паўторна на працягу году дзеяньні, за якія яно ўжо атрымала пісьмовае папярэджаньне. Па гэтым Законе і іншых адпаведных асобных законах, вызначаны наступны спіс «неаднаразовых грубых парушэньняў заканадаўства»: (1) дзейнасьць, скіраваная на зьвяржэньне альбо гвалтоўную зьмену канстытуцыйнага ладу; парушэньне дзяржаўнай цэласнасьці альбо бясьпекі; прапаганда вайны, гвалту; распальваньне нацыянальнай, рэлігійнай, альбо расавай нянавісьці, а таксама дзейнасьць, якая можа адмоўна паўплываць на здароўе і маральнасьць грамадзянаў; (2) аднаразовае парушэньне закону аб масавых мерапрыемствах, у выпадках, ясна вызначаных беларускім заканадаўствам; (3) парушэньне патрабаваньняў пункту 4 частак 1-3 Дэкрэта Прэзідэнта «Аб атрыманьні і выкарыстаньні бязвыплатнай дапамогі» ад 28 лістапада 2003 г. Па меркаваньні аўтара, дзейнасьць «Вясны» не адпавядае ніводнай з вышэй пададзеных катэгорыяў. Больш за тое, спасылаючыся на пісьмовае папярэджаньне ад 28 жніўня 2001 году і пастанову ЦВК ад 8 верасьня 2001 году ў сваім рашэньні ліквідаваць «Вясну», Вярхоўны Суд фактычна пакараў яе двойчы за адныя і тыя ж дзеяньні: першы раз — праз папярэджаньне Міністэрства юстыцыі і другі раз — праз рашэньне Вярхоўнага Суда аб ліквідацыі. Аўтар прыходзіць да высновы, што рашэньне аб ліквідацыі «Вясны» было неправавым і палітычна матываваным.

Заўвагі дзяржавы-ўдзельніка па прымальнасці і сутнасці справы

4.1 5 студзеня 2005 году дзяржава-ўдзельнік прыгадвае храналогію справы. Яна ўдакладняе, што рашэнне аб ліквідацыі «Вясны» прынятае на падставе артыкулу 57 часткі 2 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу. Далей яна аспрэчвае сцвярджэнне аўтара, што «Вясна» была двойчы пакарана за аднолькавыя дзеянні, і сцвярджае, што пісьмовае папярэджанне Міністэрства юстыцыі ад 28 жніўня 2001 году было вынесена ў адказ на парушэнні, здзейсненыя «Вясной» у справаводстве, а не за парушэнні выбарчага заканадаўства. На думку дзяржавы-ўдзельніка, падробка подпісаў сябраў і парушэнне статуту «Вясны» былі выяўлены падчас працэдуры перарэгістрацыі аб'яднання.

4.2 Далей дзяржава-ўдзельнік дадае, што прэтэнзіі аўтара паводле артыкулу 14, пункту 1 Пакту не пацвярджаюцца матэрыяламі грамадзянскай справы «Вясны». Справа была разгледжаная на адкрытым судовым паседжанні, на запатрабаванне прадстаўніка «Вясны» паседжанне было праведзенае на беларускай мове, запісанае на аўдыё і відэа-носьбіты. Слуханне адпавядала прынцыпу «роўнасці бакоў», гарантанаму артыкулам 19 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу. У якасці прыкладу можна прывесці факт, што Вярхоўны Суд не падтрымаў усе абвінавачанні, прад'яўленыя ў зыску Міністэрства юстыцыі. Для боку дзяржавы, рашэнне аб ліквідацыі «Вясны» было прынятае на падставе шчыльнага і поўнага аналізу стведчаньняў, прадстаўленых абодвума бакамі, а таксама, рашэнне адпавядае законным працэдурам, якія былі ўсталяваныя ў Беларусі.

Каментар аўтара адносна заўвагаў дзяржавы-ўдзельніка

5.1 19 студзеня 2005 году аўтар сцвярджае, што спасылка Вярхоўнага Суда і дзяржавы-ўдзельніка на артыкул 57, частка 2 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу супярэчыць палажэнням артыкулу 117, частка 3, таго ж самага Кодэксу (гл. пункт 3.4 вышэй). З-за адсутнасці вызначэння таго, што называецца «паўторнае здзяйсненне грубых парушэнняў закону» ў артыкуле 57 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу, суд мае шырокую свабоду дзеянняў у вызначэнні гэтага панятку ў кожных канкрэтных абставінах. У выпадку «Вясны», Вярхоўны суд вырашыў, што парушэнне выбарчага заканадаўства, якое, як сцвярджаецца, было дапушчанае падчас назірання за прэзідэнцкімі выбарамі 2001 году, было дастаткова «грубым», каб стаць прычынай закрыцця «Вясны» праз 2 гады пасля гэтага. Аўтар яшчэ раз паўтарае, што рашэнне было палітычна матываванае і наўпрост звязанае з грамадзкай і праваабарончай дзейнасцю «Вясны».

5.2. Аўтар абвяргае аргумент дзяржавы-ўдзельніка, што пісьмовае папярэджаньне Міністэрства юстыцыі ад 28 жніўня 2001 году было вынесена выключна за парушэньні ў справаводзтве, і ня тычыліся парушэньня выбарчага заканадаўства. Ён спасылаецца на пастанову ЦВК ад 8 верасьня 2001 году, якая адкрыта сьцьвярджае, што супрацоўнікі Міністэрства юстыцыі і Генеральнай пракуратуры Беларусі правялі праверку адпаведнасьці дзейнасьці «Вясны» заканадаўству па накіраваньні назіральнікаў. Пісьмовае папярэджаньне Міністэрства юстыцыі ад 28 жніўня 2001 году было пазьней выкарыстана як падстава для пастановы ЦВК ад 8 верасьня 2001 году. У сваю чаргу рашэньне Вярхоўнага Суда ад 28 кастрычніка 2003 году аб ліквідацыі «Вясны» было заснавана на тых жа фактах, што і пісьмовае папярэджаньне Міністэрства юстыцыі ад 28 жніўня 2001 году.

5.3. Аўтар абвяргае сьцьвярджэньне дзяржавы-ўдзельніка, што падробка подпісаў сябраў была выяўленая падчас перарэгістрацыі аб'яднаньня. Як грамадзкаму аб'яднаньню, зарэгістраванаму 15 чэрвеня 1999 году, «Вясне» не прыйшлося праходзіць працэдуру перарэгістрацыі. У сваім рашэньні ад 28 кастрычніка 2003 году Вярхоўны суд адкрыта заявіў, што ён не атрымаў ніякіх доказаў у падтрымку сьцьвярджэньня Міністэрства юстыцыі, што заяўка «Вясны» на рэгістрацыю у 1999 годзе ўтрымлівала падробленыя подпісы сябраў. Аўтар дадае, што Вярхоўны суд не падтрымаў і іншых абвінавачаньняў з зыску Міністэрства юстыцыі, акрамя тых, што тычыліся парушэньня артыкулу 57, частка 2, Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу.

5.4. 5 кастрычніка 2006 году, аўтар дадае, што з моманту ліквідацыі «Вясны», дзяржава-ўдзельнік увяла новыя палажэньні, згубныя для ажыццяўленьня правоў на свабоду выяўленьня, мірныя сходы і асацыяцыі, якія прадстаўляюць вельмі сур'ёзную пагрозу для існаваньня незалежнай грамадзянскай супольнасьці ў Беларусі. Сярод іх — папраўкі да Крымінальнага кодэксу Беларусі, падпісаныя Прэзідэнтам 13 сьнежня 2005 году і якія ўступілі ў сілу з 20 сьнежня 2005 году, якія ўвялі крымінальную адказнасьць за дзейнасьць, якая праводзіцца прыпыненым альбо ліквідаваным аб'яднаньнем альбо фундацыяй. Новы артыкул 193-1 Крымінальнага кодэксу кажа, што любы, хто арганізоўвае дзейнасьць прыпыненага, ліквідаванага, альбо незарэгістраванага аб'яднаньня, можа быць падвергнуты штрафу, арышту тэрмінам да 6 месяцаў, альбо «абмежаваньню свабоды» на тэрмін да 2 гадоў. У 2006 годзе, чатыры сябры няўрадавага аб'яднаньня «Партнёрства» былі асуджаны па артыкуле 193-1 на розныя тэрміны пазбаўленьня волі. Аўтар просіць Камітэт разглядаць яго скаргу адносна артыкулу 22 пункт 1 Пакту ў святле новага заканадаўства, якое ўводзіць крымінальную адказнасьць за дзеянне незарэгістраваных аб'яднаньняў у Беларусі.

Пытаньні і працэдура іх разгляду ў Камітэце Рашэньне аб прыймальнасьці

6.1 Перад разглядам любога сьцьверджаньня, якое ўтрымліваецца ў паведамленьні, Камітэт па Правах Чалавека мусіць, адпаведна правілу 93 свайго рэгламенту, вырашыць, ці прымальны будзе разгляд справы ў рамках Факультатыўнага Пратаколу да Пакту.

6.2. Камітэт высьветліў, згодна з патрабаваньнем артыкулу 5 пункта 2 Факультатыўнага Пратаколу, што тое самае пытаньне не разглядаецца паводле іншай працэдуры міжнароднага рассядаваньня, і зазначыў, што дзяржава-ўдзельнік не аспрэчвала факту вычарпаньня ўнутраных сродкаў судовай абароны ў дадзеным паведамленьні.

6.3. Адносна сьцьверджанага парушэньня артыкулу 14, пункту 1, і артыкулу 26 Пакту, што аўтару было адмоўлена ў праве на роўнасьць перад судом, на разбіральніцтва кампетэнтным, незалежным, і бесстароннім судом, і на роўную абарону закону ад дыскрымінацыі, Камітэт лічыць, што гэтыя прэтэнзіі недастаткова абгрунтаваныя для мэтай прыймальнасьці. Такім чынам, яны не прыймальныя згодна з артыкулам 2 Факультатыўнага Пратаколу.

6.4. Камітэт лічыць астатнюю прэтэнзію аўтара адносна артыкулу 22 дастаткова абгрунтаванай, і, адпаведна, абвясчае яе прыймальнай.

Разгляд справы па сутнасьці

7.1. Камітэт па Правах Чалавека разгледзеў паведамленьне ў сьвятле ўсёй інфармацыі, прадстаўленай бакамі, згодна з артыкулам 5 пункту 1 Факультатыўнага Пратаколу.

7.2. Пытаньне, вынесенае на разгляд Камітэтам — ці зьяўляецца ліквідацыя «Вясны» парушэньнем права аўтара і суаўтара на свабоду аб'яднаньняў. Камітэт зазначае, што па неаспрэчанай інфармацыі аўтара, «Вясна» была зарэгістраваная Міністэрствам юстыцыі 15 чэрвеня 1999 году і ліквідавана пастановай Вярхоўнага суда 28 кастрычніка 2003 году. Ён нагадвае, што ўнутранае заканадаўства забараняе дзейнасьць незарэгістраваных аб'яднаньняў ў Беларусі і прадугледжвае крымінальную адказнасьць за дзейнасьць асобных сяброў такіх аб'яднаньняў. У гэтым сэнсе, Камітэт лічыць, што права на свабоду аб'яднаньняў тычыцца не толькі права стварыць аб'яднаньне, але і гарантуе права такога аб'яднаньня на свабоднае ажыцьцяўленьне яго статутнай дзейнасьці. Адпаведная абарона, згодна з артыкулам 22, пашыраецца на ўсю дзейнасьць аб'яднаньня, а ліквідацыя аб'яднаньня мусіць адпавядаць патрабаваньням пункту 2 гэтага палажэньня. Беручы пад увагу сур'ёзныя наступствы для аўтара, суаўтараў і іх аб'яднаньня ў дадзеным

выпадку, Камітэт прыходзіць да высновы, што ліквідацыя «Вясны» зьяўляецца ўмяшальніцтвам у свабоду аб'яднанняў аўтара і яго суаўтараў.

7.3. Камітэт лічыць, што згодна з артыкулам 22 пунктам 2 дзеля апраўданьня ўмяшальніцтва ў свабоду аб'яднанняў, любое абмежаваньне гэтага права мусіць сукупна адпавядаць наступным умовам: (а) яно мусіць быць прадугледжана законам; (б) можа быць накладзена толькі дзеля адной з мэтаў, вызначаных пунктам 2; (с) мусіць быць «неабходным у дэмакратычным грамадзтве» для дасягненьня гэтых мэтаў. Спасылка на паняцьце «дэмакратычнае грамадзтва» азначае, што, на думку Камітэту, існаваньне і дзейнасьць аб'яднанняў, улучна з тымі, што прасоўваюць ідэі, якія неабавязкова добра прымаюцца ўрадам альбо большасьцю насельніцтва, зьяўляецца краевугольным камянем дэмакратычнага грамадзтва. Само існаваньне разумных і аб'ектыўных апраўданьняў для абмежаваньня права на свабоду аб'яднанняў не зьяўляецца дастатковым. Дзяржава-ўдзельнік мусіць прадэманстраваць, што забарона аб'яднанняў неабходная для прадухіленьня сапраўднай, а не толькі гіпатэтычнай небясьпекі для нацыянальнай бясьпекі альбо дэмакратычнага ладу, і што менш жорсткія меры будуць недастатковымі для дасягненьня тых жа мэтаў.

7.4. У дадзеным выпадку пастанова суда аб ліквідацыі «Вясны» грунтуецца на бачных парушэньнях выбарчага заканадаўства дзяржавы-ўдзельніцы, зьдзейсьненых аб'яднаньнем падчас назіраньня за прэзідэнцкімі выбарамі 2001 году. Гэтае *de facto* абмежаваньне свабоды аб'яднанняў мусіць быць ацэнена ў сьвятле наступстваў для аўтара, суаўтараў і аб'яднанняў.

7.5. Камітэт адзначае, што аўтар і дзяржава-ўдзельнік разыходзяцца ў інтэрпрэтацыі артыкулу 57, часткі 2 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу, і яго сумяшчальнасьці з адмысловым заканадаўствам, што ўсталявае прававы рэжым адносна грамадзкіх аб'яднанняў у Беларусі. Камітэт лічыць, што нават калі б парушэньні, дапушчаныя «Вясной», падпадалі б пад катэгорыю «неаднаразовага ўчыньнення грубых парушэньняў заканадаўства», дзяржава-ўдзельнік не прадставіла ніякіх праўдападобных аргументаў што да таго, ці адпавядалі падставы для ліквідацыі «Вясны» якому-небудзь з крытэрыяў, вызначаных у артыкуле 22, пункце 2, Пакту. Па сьцьверджаньні Вярхоўнага суда, парушэньне выбарчага заканадаўства складалася з невыкананьня «Вясной» усталяванай працэдуры накіраваньня назіральнікаў на паседжаньні выбарчых камісіяў і на выбарчыя ўчасткі; і прапановы заплаціць трэцім асобам, якія не зьяўляліся сябрамі «Вясны», за іх паслугі ў якасьці назіральнікаў (гл. Пункт 2.3. вышэй). Улічваючы сур'ёзныя наступствы ліквідацыі «Вясны» для ажыць-

цяўленьня аўтарам і яго суаўтарамі права на свабоду аб'яднанняў, а таксама незаконнасьць дзейнасьці незарэгістраваных аб'яднанняў у Беларусі, Камітэт пастанаўляе, што ліквідацыя аб'яднання зьяўляецца не-сувыммернай мерай і не адпавядае патрабаваньням артыкулу 22, пункту 2. Такім чынам, правы аўтараў, згодна з артыкулам 22, пункту 1, былі парушаныя.

8. Камітэт па Правах Чалавека, дзейнічаючы ў адпаведнасьці з артыкулам 5, пунктам 4 Факультатыўнага Пратаколу Міжнароднага Пакту аб Грамадзянскіх і Палітычных Правах, мяркуе, што інфармацыя, якой ён валодае, выяўляе парушэньне дзяржавай-ўдзельнікам артыкулу 22, пункту 1, гэтага Пакту.

9. Адпаведна з артыкулам 2, пунктам 3 (а) Пакту, Камітэт лічыць, што аўтар і суаўтары маюць права на адпаведныя сродкі прававой абароны, якія ўключаюць перарэгістрацыю «Вясны» і кампенсацыю. Таксама абавязкова прыняць меры для прадухіленьня здарэньняў падобных парушэньняў у будучыні.

10. Памятаючы пра тое, што, стаўшы ўдзельнікам Факультатыўнага Пратаколу, дзяржава-ўдзельнік прызнала права Камітэту вызначаць, адбылося парушэньне Пакту, ці не, і тое, што згодна з артыкулам 2 Пакту дзяржава-ўдзельнік абавязалася гарантаваць кожнай асобе на яе тэрыторыі альбо падпадаючай пад яе юрысдыкцыю правы, прызнаныя Пактам, і забясьпечваць эфэктыўныя сродкі прававой абароны, калі было вызначана, што парушэньне мела месца, Камітэт жадае атрымаць на працягу 90 дзён ад дзяржавы-ўдзельніка інфармацыю аб мерах, прадпрынятых для выкананьня Меркаваньняў Камітэту. У дадатак Камітэт зьявляецца з просьбай да дзяржавы-ўдзельніка апублікаваць Меркаваньні Камітэту.

[Прынята па ангельску, францускаму, і гішпанску, але ангельскі тэкст зьяўляецца арыгінальнай версіяй. Пазьней будзе выдадзена па-арабску, кітайску, і руску як частка штогадовага дакладу Камітэту для Генэральнай Асамблеі.]

*адкрыты для публікі рашэньнем Камітэту па Правах Чалавека.

** Наступныя сябры Камітэту прысутнічалі пры разглядзе дадзенага паведамленьня: Mr. Abdelfattah Amor, Mr. Prafullachandra Natwarlal Bhagwati, Mr. Yuji Iwasawa, Mr. Edwin Johnson, Mr. Walter Kalin, Mr. Ahmed Tawfik Khalil, Ms. Zonke Zanele Majodina, Ms. Iulia Antoanella Motoc, Ms. Elisabeth Palm, Mr. Josй Luis Pйrez Sanchez-Cerro, Mr. Rafael Rivas Posada, Sir Nigel Rodley and Mr. Ivan Shearer.

Пакт і Факультатыўны Пратакол уступілі ў сілу для Беларусі 23 сакавіка 1976 году і 30 снежня 1992 году адпаведна.

Артыкул 29 Законау «Аб грамадзкіх аб'яднаннях» прадугледжвае, што аб'яднаньне можа быць ліквідавана пастановай суда, калі: (1) яно ажыцьцяўляе дзейнасьць, апісаную ў артыкуле 3 [дзейнасьць, скіраваная на звяржэньне альбо гвалтоўную зьмену канстытуцыйнага ладу; парушэньне дзяржаўнай цэласнасьці альбо бясьпекі; прапаганда вайны, гвалту; распальваньне нацыянальнай, рэлігійнай альбо расавай нянавісьці, а таксама дзейнасьць, якая можа адмоўна паўплываць на здароўе і маральнасьць грамадзянаў]; (2) яно зноўку на працягу года ажыццявіць дзейнасьць, за якую ўжо атрымала пісьмовае папярэджаньне; і (3) сябры-заснавальнікі ўчыняць правапарушэньні гэтага альбо іншых законаў падчас рэгістрацыі грамадзкага аб'яднаньня. Грамадзкае аб'яднаньне можа быць ліквідавана ў судовым парадку за аднаразовае парушэньне закону аб масавых мерапрыемствах, у выпадках, ясна вызначаных беларускім заканадаўствам. Артыкул 57, частка 2 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу прадугледжвае працэдуру ліквідацыі юрыдычнай асобы ў судовым парадку, калі юрыдычная асоба вядзе неліцэнзаваную дзейнасьць альбо дзейнасьць, забароненую законам, альбо калі яно неаднаразова ўчыніла грубыя парушэньні заканадаўства.

Артыкул 72 Грамадзянска-працэсуальнага кодэксу гучыць:

«прадстаўніком у судзе можа быць дзеяздольная асоба, якая мае належным чынам аформленыя паўнамоцтвы на вядзеньне справаў у судзе, за выключэньнем асобаў, пералічаных у артыкуле 73 гэтага Кодэксу.

Прадстаўнікамі ў судзе могуць быць:

- 1) адвакаты;
- 2) супрацоўнікі юрыдычных асобаў — па справах гэтых асобаў;
- 3) упаўнаважаныя прадстаўнікі грамадзкіх аб'яднанняў (арганізацый), якім законам прадастаўлена права прадстаўляць і абараняць у судзе правы і законныя інтарэсы сябраў гэтых грамадзкіх аб'яднанняў (арганізацый), і іншых асобаў;
- 4) упаўнаважаныя прадстаўнікі арганізацыяў, якім заканадаўствам прадастаўлена права прадстаўляць і абараняць у судзе правы і законныя інтарэсы іншых асобаў;
- 5) законныя прадстаўнікі;
- 6) блізкія сваякі, супруг(супруга);
- 7) прадстаўнікі, прызначаныя судом;
- 8) адзін з працэсуальных саўдзельнікаў — па даручэньні гэтых саўдзельнікаў.»

Артыкул 22, частка 2, Закона «Аб грамадзкіх аб'яднаньнях» гучыць: «Грамадзкія аб'яднаньні маюць права прадстаўляць і абараняць правы і законныя інтарэсы сваіх сябраў (удзельнікаў) ва ўрадзе, камэрцыйных і грамадзкіх органах і структурах».

Была зроблена спасылка на пастанову Цэнтральнай Камісіі па выбарах і Правядзеньню Рэспубліканскіх Рэферэндумаў ад 8 верасьня 2001 году.

Supra n.2.

Аўтар спасылаецца на даклад Міжнароднай Судовай Назіральнай Місіі Міжнароднай Фэдэрацыі Правоў Чалавека і Сусьветнай Арганізацыі Супраць Катаваньняў «Беларусь: «Ліквідацыя» незалежнай грамадзянскай супольнасьці», красавік 2004, ст. 12- 16, у падтрымку сваёй скаргі.

Карнеенка і інш. супраць Беларусі, паведамленьне 1274/2004, Меркаваньні, прынятыя 31 кастрычніка 2006 году пара.7.2.

Ibid, пара.7.3.

Jeong-Eun Lee супраць Рэспублікі Карэя, паведамленьне No. 1119/2002, Меркаваньні прынятыя 20 ліпеня 2005, пара.7.2.

Рашэньне Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь аб адмове ў рэгістрацыі Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна», 23 жніўня 2007 году (пераклад з рускай мовы Міністэрства юстыцыі, правапіс захаваны)

24.08.2007 г.
№06-14/912

Заснавальнікам Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна»

Аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі грамадскага аб'яднання

Міністэрствам юстыцыі Рэспублікі Беларусь разгледжаны матэрыялы аб дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна».

Падчас праверкі дакладнасці інфармацыі аб заснавальніках дадзенага грамадскага аб'яднання высвятлілася, што асобныя звесткі, указаныя ў спісе яго заснавальнікаў, не адпавядаюць сапраўднасці.

Больш таго, па інфармацыі Міністэрства ўнутраных спраў 20 з 69-ці заснавальнікаў дадзенага грамадскага аб'яднання прыцягваліся да адміністрацыйнай адказнасці за здзяйсненне такіх правапарушэнняў, як: распаўсюджванне друкаваных выданняў, вырабленых з парушэннем устаноўленага парадку і не маючых выпускных дадзеных, змест якіх накіраваны на прычыненне шкоды дзяржаўнаму і грамадскаму парадку, правам і законным інтарэсам грамадзян;

парушэнне ўстаноўленага парадку арганізацыі або правядзення збору, мітынгу, вулічнага шэсця, дэманстрацыі, іншага масавага мерапрыемства або пікетавання;

парушэнне ўстаноўленага парадку карыстання на рэлігійных, спартыўных, культурна-масаваых, іншых відовішчых мерапрыемствах, а роўна карыстанне на сходах, мітынгх, вулічных шэсцях, дэманстрацыях і пікетаванні сцягамі, вымпеламі, не зарэгістраванымі ва ўсталяваным парадку, а таксама карыстанне эмблемамі, сімваламі, плакатамі, змест якіх накіраваны на прычыненне шкоды канстытуцыйнаму ладу і грамадскаму парадку, правам і законным інтарэсам грамадзян;

вывешванне на балконах і лоджыях у дзённы час бялізны і іншых прадметаў, якія псуюць знешні выгляд будынкаў, размешчаных на гарадскіх магістралях, вызначаемых выканаўчымі камітэтамі гарадскіх Саветаў народных дэпутатаў, а роўна вывешванне аб'яў на слупах, агароджах, будынках і ў іншых спецыяльна не прадугледжаных для гэтага месцах; дробнае хуліганства.

Так, Сазонаў У. П. на працягу трох апошніх гадоў 5 раз прыцягваўся да адміністрацыйнай адказнасці, у тым ліку па артыкуле Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях, які прадугледжвае адказнасць за парушэнне тэрмінаў рэгістрацыі (перарэгістрацыі) агнястрэльнай зброі або правіл пастаноўкі яго на ўлік. Салаўёў Д. У. на працягу трох гадоў прыцягваўся да адказнасці 3 разы.

Часткай трэцяй артыкула 9 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях», якая вызначае патрабаванні да статута грамадскага аб'яднання, вызначана, што статут павінен утрымоўваць, у тым ліку, мэты, задачы, прадмет і метады дзейнасці грамадскага аб'яднання.

Аднак пунктам 2.1 прадстаўленага статута вызначана толькі асноўная мэта дзейнасці Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна», што падразумявае магчымасць дадзенага грамадскага аб'яднання мець іншыя, не азначаныя ў статуте мэты дзейнасці, асабліва ў сьвятле здзяйсняемых яго заснавальнікамі адміністрацыйных правапарушэнняў.

Акрамя таго, асноўнай мэтай Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна», згодна з пунктам 2.1 прадстаўленага статута, з'яўляецца забеспячэнне правоў і свабод чалавека, якія вынікаюць з Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека і Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Аднак зыходзячы з нарматыўнага прадпісання часткі першай артыкула 20 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» грамадскія аб'яднанні маюць права абараняць правы і законныя інтарэсы, а таксама прадстаўляць у дзяржаўных органах і іншых арганізацыях законныя інтарэсы сваіх членаў.

У гэтай сувязі, азначаная ў статуте мэта дзейнасці дадзенага грамадскага аб'яднання не адпавядае названаму патрабаванню Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях».

У сваю чаргу, неадпаведнасць мэт дзейнасці грамадскага аб'яднання патрабаванням заканадаўства з'яўляецца падставай для прыняцця рашэння аб адмове ў яго дзяржаўнай рэгістрацыі.

Шэраг іншых палажэнняў статута дадзенага грамадскага аб'яднання таксама не адпавядае патрабаванням заканадаўства Рэспублікі Беларусь.

Так, у кастрычніку 2003 года ў адпаведнасці з рашэннем Вярхоўнага суда Рэспублікі Беларусь было ліквідавана Грамадскае аб'яднанне «Праваабарончы цэнтр «Вясна».

Назва зноў створанага грамадскага аб'яднання «Грамадскае праваабарончае аб'яднанне «Вясна», па сутнасці, раўназначна назве ліквідаванага, што з'яўляецца недапушчальным у адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях».

Часткай шостага артыкула 12 дадзенага Закона вызначана, што назва грамадскага аб'яднання павінна адрознівацца ад назваў іншых грамадскіх аб'яднанняў, зарэгістраваных у Рэспубліцы Беларусь альбо ліквідаваных па рашэнні суда, і не павінна супярэчыць гэтаму Закону, іншым актам заканадаўства, устаноўчым дакументам грамадскага аб'яднання, а таксама парушаць права на інтэлектуальную ўласнасць.

Такім чынам, назва створанага грамадскага аб'яднання ўступае ў супярэчнасць з дадзенай нормай Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях».

Неадпаведнасць назвы грамадскага аб'яднання патрабаванням заканадаўства Рэспублікі Беларусь, у сваю чаргу, з'яўляецца падставай для прыняцця рэгіструючым органам рашэння аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі такога грамадскага аб'яднання.

У адпаведнасці з часткай шостага артыкула 13 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» для дзяржаўнай рэгістрацыі грамадскага аб'яднання ў Міністэрства юстыцыі прадстаўляецца, у тым ліку, дакумент банка, які пацвярджае ўплату дзяржаўнай пошліны.

Пунктам 11 Інструкцыі аб парадку афармлення і разгляду дакументаў, звязаных з дзяржаўнай рэгістрацыяй палітычных партый, іншых грамадскіх аб'яднанняў, іх саюзаў (асацыяцый), а таксама дзяржаўнай рэгістрацыяй і выключэннем з журнала дзяржаўнай рэгістрацыі, пастаноўкай на ўлік і зняццём з уліку іх арганізацыйных структур, зацверджанай пастановай Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь ад 30 жніўня 2005 года № 48, устаноўлена, што плата дзяржаўнай пошліны за дзяржаўную рэгістрацыю грамадскага аб'яднання пацвярджаецца арыгіналам банкаўскага дакумента. У плацёжным дакуменце павінна быць указана назва грамадскага аб'яднання, за дзяржаўную рэгістрацыю якога плаціцца дзяржаўная пошліна.

Сярод прадстаўленых Грамадскім праваабарончым аб'яднаннем «Вясна» дакументаў маецца квітанцыя аб аплаце рэгістрацыйнага збору (але не дзяржаўнай пошліны, як гэта неабходна ў адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь). Пры гэтым не ўказана, за што праведзены дадзены плацёж.

Дадзеная квітанцыя не можа быць разгледжана ў якасці дакумента банка, які пацвярджае аплату дзяржаўнай пошліны.

Такім чынам, Грамадскім праваабарончым аб'яднаннем «Вясна» не прадстаўлены ўсе неабходныя ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Бе-

ларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» дакументы, якія неабходна накіраваць у Міністэрства юстыцыі для яго дзяржаўнай рэгістрацыі. Гэта ў адпаведнасці з часткай трэцяй артыкула 15 названага Закона з'яўляецца падставай для адмовы ў дзяржаўнай рэгістрацыі грамадскага аб'яднання.

На падставе вышэйпададзенага рашэннем Міністэрства юстыцыі ад 23 жніўня 2007 года адмоўлена ў дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна».

У адпаведнасці з артыкулам 15 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» дадзенае рашэнне Міністэрства юстыцыі можа быць абскарджана ў Вярхоўны Суд Рэспублікі Беларусь у месячны тэрмін са дня яго атрымання.

Начальнік упраўлення
грамадскіх аб'яднанняў

А. Л. Сліжэўскі

Рашэньне Вярхоўнага Суда Рэспублікі Беларусь па скарзе аб адмове ў рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна», 26 кастрычніка 2007 году (правапіс арыгіналу)

Справа № 03-17п/2007

**РАШЭННЕ
ІМЕМ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

26 кастрычніка 2007 года Вярхоўны Суд Рэспублікі Беларусь у складзе старшынствуючага Яхнавец С. К., пры сакратары Будкінай І. А., з удзелам пракурора аддзела Пракуратуры Рэспублікі Беларусь Заноўскага Л. Ф., заяўнікаў Стэфановіча В. К., Бяляцкага А. В., Лабковіча У. М., прадстаўніка Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Пячкурова А. В., разгледзеўшы ў зале судовых паседжаньняў Вярхоўнага Суда грамадзянскую справу па скарзе Стэфановіча Валянціна Канстанцінавіча, Лабковіча Уладзіміра Мікалаевіча, Бяляцкага Аляксандра Віктаравіча на рашэнне Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадзкага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна»,

устанавіў:

Стэфановіч В. К., Лабковіч У. М., Бяляцкі А. В. звярнуліся ў суд са скаргай, у якой зазначылі, што 23 ліпеня 2007 г. у Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь былі пададзены дакументы аб дзяржаўнай рэгістрацыі створанага рэспубліканскага Грамадскага праваабарончага аб'яднаньня «Вясна».

24 жніўня 2007 г. Міністэрства юстыцыі прыняло рашэнне аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі дадзенага грамадскага аб'яднаньня.

Лічаць рашэнне беспадстаўным, не адпавядаючым патрабаванням Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаньнях», парушаючым законныя правы, гарантаваныя Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь. Просяць адмяніць гэта рашэнне і абавязаць Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь зарэгістраваць Грамадскае праваабарончае аб'яднанне «Вясна».

У судовым паседжанні заяўнікі Стэфановіч В. К., Лабковіч У. М., Бяляцкі А. В. скаргу падтрымалі.

Прадстаўнік Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Пячуроў А. В. са скаргай не пагадзіўся.

Заслухаўшы тлумачэнні заяўнікаў і прадстаўніка Міністэрства юстыцыі, даследаваўшы пісьмовыя доказы, заслухаўшы меркаванні пракурора Заноўскага Л. Ф., які лічыць, што скарга не падлягае задавальненню, суд прыходзіць да наступнага.

Паводле арт. 15 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» рашэнне аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі грамадскага аб'яднання прымаецца ў выпадку:

— парушэння ўстаноўленага парадку стварэння грамадскага аб'яднання, калі гэтае парушэнне носіць непараўны характар;

— неадпаведнасці ўстаноўчых дакументаў грамадскага аб'яднання (мэт, задач, метадаў дзейнасці, тэрыторыі распаўсюджвання дзейнасці грамадскага аб'яднання) патрабаванням заканадаўства;

— непрадстаўлення грамадскім аб'яднаннем усіх прадугледжаных заканадаўчымі актамі дакументаў, неабходных для іх дзяржаўнай рэгістрацыі;

— неадпаведнасці назвы грамадскага аб'яднання, у тым ліку скарачонай, яго сімволікі, а таксама ўмоў членства ў грамадскім аб'яднанні патрабаванням заканадаўства і (ці) іх устаноўчым дакументам;

— невыканання ў месячны тэрмін патрабаванняў, указаных у рашэнні аб адтэрміноўцы дзяржаўнай рэгістрацыі грамадскага аб'яднання;

— адмовы выканаць законную прапанову адпаведнага рэгіструючага органа аб змене назвы грамадскага аб'яднання.

Выяўлена, што 23 ліпеня 2007 г. у Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь былі пададзены дакументы аб дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна».

Аднак назва грамадскага аб'яднання — Грамадскае праваабарончае аб'яднанне «Вясна» — супярэчыць ч.6 арт. 12 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб грамадскіх аб'яднаннях» (далей Закон) аб недапушчальнасці наймення новага грамадскага аб'яднання назвай ліквідаванага па рашэнні суда грамадскага аб'яднання.

Акрамя таго, у рэгістрацыйны орган не пададзены дакумент банка аб аплаце менавіта дзяржаўнай пошліны, як таго патрабуе арт. 13 Закона ў рэдакцыі ад 17.05.2007.

Рашэннем Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь ад 23 жніўня 2007 г. Грамадскаму праваабарончаму аб'яднанню «Вясна» адмоўлена ў дзяржаўнай рэгістрацыі.

Дадзеныя абставіны пацвярджаюцца матэрыяламі грамадзянскай справы (заявай аб дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадскага праваабарон-

ПАРУШЭНЬНІ ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ Ў 2007 ГОДЗЕ

чага аб'яднання «Вясна», статутам, спісам заснавальнікаў аб'яднання, адмовай Міністэрства юстыцыі ў дзяржаўнай рэгістрацыі аб'яднання), а таксама матэрыяламі грамадзянскай справы, разгледжанай Вярхоўным Судом Рэспублікі Беларусь ў 2003 г. аб ліквідацыі грамадскага аб'яднання «Праваабарончы цэнтр «Вясна», якія былі разгледжаны ў судовым паседжанні.

Такім чынам, з улікам таго, што назва грамадскага аб'яднання не адпавядае патрабаванням заканадаўства, у Міністэрства юстыцыі паддзены не ўсе прадугледжаныя заканадаўчымі актамі дакументы, якія патрабуюцца для дзяржаўнай рэгістрацыі, рашэнне рэгіструючага органа аб адмове ў рэгістрацыі грамадскага аб'яднання з'яўляецца законным і абгрунтаваным, а таму падстаў для яго адмены няма.

Кіруючыся арт. 302 ГПК Рэспублікі Беларусь, суд

ВЫРАШЫЎ:

Адмовіць Стэфановічу Валянціну Канстанцінавічу, Лабковічу Уладзіміру Мікалаевічу, Бяляцкаму Аляксандру Віктаравічу ў задавальненні скаргі на рашэнне Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь аб адмове ў дзяржаўнай рэгістрацыі Грамадскага праваабарончага аб'яднання «Вясна».

Рашэнне ўступае ў законную сілу неадкладна пасля яго абвяшчэння; абскарджанню і апратэставанню ў касацыйным парадку не падлягае.

Старшынствуючы
суддзя Вярхоўнага Суда
Рэспублікі Беларусь

С. К. Яхнавец

Сапраўдна:
суддзя Вярхоўнага Суда

С. К. Яхнавец